

ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР НАН УКРАЇНИ І МОН УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОНСОРЦІУМ
ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КАРЛСРУЕ (НІМЕЧЧИНА)
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»

**Інтелектуальний потенціал суспільства
в умовах перманентних соціальних змін:
шляхи збереження й розвитку**

(ДР № 0117U005126)

МАТЕРІАЛИ
XXIII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ТА ВИКЛАДАЧ:
ЗМІНИ ВЕКТОРІВ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ**

**Харків
7 лютого 2025 р.**

Редакційна колегія:

Астахова К. В.	д-р іст. наук (голов. ред.)
Астахова В. І.	д-р іст. наук
Зверко Т. В.	канд. соціол. наук
Іванова О. А.	канд. екон. наук
Козиренко В. П.	канд. техн. наук
Компанієць В. В.	д-р екон. наук
Михайлова Л. В.	канд. філол. наук
Михайльова К. Г.	д-р соціол. наук
Яременко О. Л.	д-р екон. наук

Індексується Міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus

Н15 **Навчальний** заклад та викладач: зміни векторів взаємозалежності : матеріали XXIII Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 7 лют. 2025 р. / Ін-т вищої освіти НАПН України, Харк. гуманітарний ун-т «Нар. укр. акад.» [та ін. ; редкол.: К. В. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків: Вид-во НУА, 2025. – 256 с. – (Інтелектуальний потенціал суспільства в умовах перманентних соціальних змін: шляхи збереження й розвитку).

Збірник містить матеріали XXIII Міжнародної науково-практичної конференції «Навчальний заклад та викладач: зміни векторів взаємозалежності» (7 лютого 2025 року, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»). Тези присвячено питанням зміни векторів взаємозалежності навчального закладу та викладача в сучасній освіті. Аналізуються стратегічні зміни взаємовідносин ключових гравців сучасного освітнього поля, умови розвитку і завдання сучасної освітньої кадрової політики, проблеми збереження та трансляції академічного етосу в умовах кардинальних змін викладацької спільноти, варіанти трансформації стосунків закладів освіти та викладачів через розвиток штучного інтелекту і тотальну цифровізацію.

УДК 378.4+378.091.12(043.2)

INSTITUTE OF HIGHER EDUCATION NAES OF UKRAINE
NORTH-EASTERN RESEARCH CENTRE OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF UKRAINE AND MOS OF UKRAINE
KHARKIV UNIVERSITY CONSORTIUM
KHARKIV ACADEMY OF CONTINUING EDUCATION
PEDAGOGICAL UNIVERSITY OF KARLSRUHE (GERMANY)
KHARKIV UNIVERSITY OF HUMANITIES
“PEOPLE’S UKRAINIAN ACADEMY”

**Intellectual Potential of Society in the Context
of Permanent Social Changes:
Ways of Retaining and Development**

(ДП № 0117U005126)

PROCEEDINGS
OF THE ANNUAL XXIII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**EDUCATIONAL INSTITUTIONS AND
THE TEACHING STAFF:
SHIFTING THE VECTORS OF
INTERDEPENDENCE**

**Kharkiv
7 February 2025**

Editorial board:

Astakhova K. V.	Dr.Sc. (History) (editor in chief)
Astakhova V. I.	Dr.Sc. (History)
Zverko T. V.	Ph.D. (Sociology)
Ivanova O. A.	Ph.D. (Economics)
Kozyrenko V. P.	Ph.D. (Technical)
Kompaniets V. V.	Dr. Sc. (Economics)
Mikhailova L. V.	Ph.D. (Philology)
Mykhaylyova K. G.	Dr.Sc. (Sociology)
Yaremenko O. L.	Dr. Sc. (Economics)

Copernicus Indexed

Educational institutions and the teaching staff: shifting the vectors of the interdependence : the Proceedings of the XXIII International Scientific and Practical Conference, Kharkiv, 7th February 2025 / Institute of Higher Education of the National Acad. of Educational Sciences of Ukraine, Kharkiv Univ. of Humanities "People's Ukrainian Acad." [et al. ; editorial board.: K. V. Astakhova (ed. in chief) et al.]. – Kharkiv : PUA Publ., 2025. – 256 p. – (Intellectual Potential of Society in the Context of Permanent Social Changes: Ways of Retaining and Development).

The collection contains the materials of the XXIII International Scientific and Practical Conference "Educational Institutions and the Teaching Staff: Shifting the Vectors of Interdependence" devoted to changes in the vectors of interdependence of educational institutions and the teaching staff in modern education. Strategic changes in the relationships of key players in the education field, conditions for development and tasks of educational personnel policy, issues of preserving and communicating the academic ethos, transformation options for the relationships between educational institutions and the teaching staff in response to the development of artificial intelligence and total digitalization are analyzed.

UDC 378.4+378.091.12(043.2)

АКАДЕМІЧНА СПІЛЬНОТА ЯК ЦІННІСТЬ ТА ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ОСВІТИ

Війна, що спіткала Україну та має тенденцію до затягування, перекроїла всі плани та перспективи. Соціальні, економічні та політичні процеси протікають в країні з врахуванням воєнного стану та повномасштабної агресії. Не є виключенням і система освіти.

За таких умов майбутнє соціокультурних інститутів виявляється досить невизначеним. Неможливо спрогнозувати перспективи під час щоденних руйнувань, знищень, загибелі людей.

Але прогностика необхідна, без неї підготуватися до післявоєнного періоду нереально.

Треба враховувати, що перспективи країни та суспільства залежать виключно від професіоналів. В ситуації, в якій ніхто досі не жив, впоратись з масштабними завданнями, знайти сили та інструменти для досягнення перемоги, встановлення миру і поступового відновлення нормального життя можуть виключно люди з високим рівнем освіти та громадянської відповідальності. Готувати такий ресурс – незважаючи на всі кризи та негаразди – може поки що тільки система освіти. Інших інституцій, здатних до вирішення завдань такого масштабу та складності, поки суспільство не сконструювало.

На жаль освітня система нашої країни не вперше переживає розриви свого еволюційного розвитку, через що знищуються традиції, руйнується наступність. Більшість таких розривів прийшлася на двадцяте століття: революції, війни, жорсткі соціальні та економічні експерименти. Саме ці події нищили еволюційні процеси в освіті, призводили до трансформування викладацького корпусу, до масової еміграції.

Востаннє, перед початком повномасштабної агресії РФ проти України, подібні процеси трапилися на початку дев'яностих років минулого століття. Тоді через миттєве руйнування радянської освітньої системи викладацька спільнота зазнала значних втрат. Її адаптація до нових вимог та викликів пройшла зовсім не безболісно.

Події лютого 2022 року практично водночас «розірвали» освітню тканину, призвели до міграції значної частини викладачів загальноосвітньої і вищої школи. Статистичні викладки існують різні (і до того ж, досить суперечливі), бо джерела інформації різняться за методиками підрахувати та формами фіксації даних. Але похибки не впливають на загальну оцінку ситуації. Вона критична.

Критичними можна визнати масштаби міграції, обсяг руйнувань матеріально-технічної бази (тільки у Харкові за офіційними даними понад 65% шкіл та 100% закладів вищої освіти мають значні пошкодження чи взагалі зруйновані), відсутність умов для безпечної очної освіти, порушення процесів відтворення академічної співтовариства тощо

Викладацька спільнота опинилася у важкій ситуації, яку до того ж погіршують не завжди виважені дії щодо об'єднання, приєднання, злиття та скорочення закладів освіти, перш за все, вищої.

Оптимізація мережі потрібна. Її вимагає низка причин. Але форми здійснення таких реформ практично ніколи не враховують наслідки для викладацької спільноти, наукових шкіл, академічного етосу. Все це значно ускладнює ситуацію.

Слід додати, що стратегія студентоцентричності, яка концептуально запроваджена в українській вищій школі, здається, іноді сприймається дуже спрощено. Йдеться про те, що

побудова освітнього процесу повинна враховувати права, бажання, настрої студентства. Але всі ці - та інші - процеси забезпечує саме професорсько-викладацький склад. Від його якісних характеристик багато в чому залежить якість освіти в цілому.

Студент перебуває у закладі 4–6 років. Викладач, перш за все, штатний, все своє життя.

Саме викладач є носієм та транслятором академічного етосу, традицій, завдяки його діяльності забезпечується науково-дослідна складова, взаємодія із зовнішнім середовищем, роботодавцями тощо.

Йдеться не про протиставлення ключових суб'єктів освіти. Це було б дуже схематичне трактування. Мова йде про розуміння того факту, що зберегти та адаптувати університетську освіту до сучасних викликів можуть саме викладачі, їхня високопрофесійна частина.

Утримання професіоналів за таких умов перетворюється на ключове завдання університету. Тільки професіонали можуть впоратися із завданням зміни форм та методів роботи відповідно до викликів, що постали перед вищою школою України.

Утворення ситуації, коли університети стають більш залежними від викладачів, ніж навпаки, описані в науковій літературі ще наприкінці минулого століття. Вперше ці процеси почали відбуватися у провідних університетах Сполучених Штатів і їх детально проаналізував відомий вчений та організатор університетської освіти проф. Філіп Альтбах [1].

Нові технології ще до війни відчутно вплинули на стратифікацію не лише університетів, а й викладачів. Почало зростати прагнення останніх до позауніверситетських контактів та зв'язків. Поступово сформувалося своєрідне викладацьке підприємництво, збільшувалися відцентрові сили.

Всі ці тенденції мали прояви на початку століття. Події ж повномасштабної агресії суттєво загострили питання збереження професорсько-викладацької когорти, її адаптації до нових безпрецедентних викликів.

В ситуації, що склалася, важливо замислюватись – і бажано своєчасно – про конкретні шляхи збереження академічної спільноти, її підтримку та об'єднання навколо реальних проектів і завдань. Без цього реалізація жодної з трьох ключових місій університету нездійснена.

ЗВО, що опинилися у скрутному становищі і не мають поки концептуальних підходів до вирішення проблеми. Як і влада, до речі.

Є шанс переходу до іншого рівня норми життя, освітніх стандартів, менеджменту освіти. І його неможливо втратити.

Україна поетапно входить в інший простір. Далі все залежить від громадянського суспільства, освітянської спільноти, університетів, політичної волі влади.

Важливим здається правильне визначення акцентів в «боротьбі за викладача», основних пріоритетів. Серед яких:

- розробка програм повернення викладачів до країни, забезпечення умов, які б реально стимулювали цей процес;

- втілення у життя проектів, що забезпечують системний, взаємовигідний зв'язок з тією частиною професорсько-викладацької спільноти, яка з різних причин не повертатиметься до країни. Важливим виявляється будівництво контактів, які дозволять не втратити зв'язок, підтримувати різні форми взаємодії, створювати наукові, дидактичні, тимчасові проектні групи і команди під конкретні проекти та завдання;

- побудова системи психологічної підтримки викладача, допомоги в забезпеченні ментального здоров'я;

- розробка, забезпечення та впровадження висококласних програм професійного розвитку і вдосконалення викладачів. (Дуже багато часу вже було втрачено через імітацію підвищення кваліфікації. Як наслідок – критичне старіння вітчизняної освітньої системи);

- об'єднання викладачів всієї системи освіти (йдеться не лише про університетський сектор) навколо вирішення проблеми освітніх втрат та розривів в освіті через пандемію та війну;

– створення університетами, незважаючи на воєнні часи, своєрідних майданчиків мережевих проєктів та перетворення їх самих на повноцінних учасників освітніх та наукових мереж.

Головне-готовність до зміни управлінських моделей у вищій освіті та поступове формування у влади та суспільства розуміння того, що не тільки освіта відповідає перед ними, а й суспільство і влада повинні спільно плекати освіту, бо це спільна цінність.

Необхідна колективна аналітична та експертна робота щодо оцінки та моніторингу ситуації зі збереженням та розвитком викладацької когорти української вищої школи, відпрацюванням імовірнісних сценаріїв її адаптації до сучасних вимог та викликів.

References

1. Altbach, Ph. (2016). *Global Perspectives on Higher Education*. Baltimore: JHU Press, 332 p.

Астахова Катерина Вікторівна. Академічна спільнота як цінність та інструмент збереження інституту освіти.

Автор привертає увагу до надцікавої та найгострішої проблеми розвитку сучасної освіти, що стосується кардинальних змін у дуєті «навчальний заклад – викладач».

Ще наприкінці попереднього століття провідні університети світу почали відчувати принципові трансформації векторів взаємних стосунків університетів та провідної професури. З часом ці тенденції розширювалися географічно і структурно, охоплюючи вже не тільки сектор вищої освіти.

Автономія університетів, загальні демократичні процеси – все це почало призводити до ситуації, коли не викладач залежить від університету, а навпаки.

Мова не йде про стовідсоткові перетворення: викладач буде ще довго «прив'язаний» до навчального закладу через трудове законодавство, контрактні зобов'язання, професійні інтереси, участь у конкретних наукових школах та проєктах тощо.

Але починаючи з кінця ХХ століття можна чітко відстежувати зміни. Для переважної більшості викладацької спільноти навчальний заклад – це бренд, використання якого і належність до якого, надають відчутні дивіденди. А ось для топ-професури, відомих вчених, лідерів наукових напрямків ситуація трансформувалася кардинально. Саме вони почали формувати імідж університету (перш за все), коледжу, освітньої програми, впливати на бренд того чи іншого закладу.

Провідні, «топові особи» зі світу університету більше не залежать від місця основної роботи. Вони починають відчутно тяжіти до професійних об'єднань поза межами навчального закладу, консалтингової, політичної діяльності. Тотальна цифровізація тільки розширила коло цих можливостей.

Автор доводить, що в умовах, які склалися, вже університети намагаються отримати найкращих, скласти для них індивідуальні умови, знайти додаткові преференції.

Відчувається, відповідно, зміна управлінських моделей, кадрової політики освітніх структур.

У матеріалі відмічається специфічність ситуації в українській освітній системі, яка через війну втрачає кадровий потенціал та активну, здібну молодь. Це спонукає шукати власні шляхи збереження освітніх інституцій та провідних викладачів.

Ключові слова: академічна спільнота, інструменти збереження освіти, подолання освітніх втрат, розриви учнівства, роль викладацького корпусу.

Astakhova Kateryna. The Academic Community as the Value and the Instrument for Preserving the Institute of Education.

The author draws attention to a most interesting and vital problem of the development of the modern education, that deals with significant changes in the interaction of the educational institution and the teacher.

Already at the end of the previous century the leading universities of the world started to realize principal transformations in the sphere of relationship of the universities and the lead professors.

Gradually these tendencies started to develop and spread not just geographically but also structurally and these tendencies concern not just the higher education already.

Autonomy of universities, demographic process in general – all this contributed to the following situation: when it is not the teacher, who depends on the universities, but the university depends on the teacher. It is not about the following situation, when the teacher will be “tired” to the university for a long time because of labour law, contract obligations, professional interests, participation in scientific events and projects.

But starting with the end of the 20th century we can see the changes. For a greater part of the teachers’ staff -the educational institution is a brand, that can be used and your belonging to this brand gives you certain advantages.

And for top professors, well-known scientists, leaders of scientific schools the situation changed completely.

They began to form the university image, educational programs, they began to influence the brand of the educational institution. The leading people of the university world do not depend upon the place of work any more. They started to concentrate in professional circles out of the university in such spheres as consulting and political activity.

The total digitalization only enlarged the number of possibilities.

The author believes, that under the present conditions, universities already try to get the best teachers’ staff, to supply them with individual conditions, to find extra preferences.

And here it is possible to speak about the change of the management model as well as the change of personnel policy of the educational institution.

The author considers, that the situation in Ukrainian educational system is very specific, as because of the war the system loses the teachers’ staff, talented youth and all this sets the task to search for the ways of preserving educational institutions and the leading teachers.

Key words: Academic community, instruments for preserving the institute of education, overcoming of educational losses, the role of teachers’ staff.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14758177>

Л. Г. Алябьева

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ КОМУНІКАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ТА ВИКЛАДАЧІВ

Сучасний світ стикається з низкою глобальних викликів, включаючи цифровізацію, автоматизацію, штучний інтелект, робототехніку, інтернет речей, блокчейн та багато іншого. За умов стрімких технологічних змін освітні установи адаптують свої програми, щоб підготувати студентів до реальних викликів майбутнього.

Метою дослідження являє опанування новітніх технологій у збільшенні освітнього потенціалу майбутніх фахівців. Технології розвиваються з неймовірною швидкістю, і щоб залишатися конкурентоспроможним на ринку праці, майбутні фахівці мають бути готовими до постійного навчання та адаптації. Постійне оновлення знань, участь у професійних спільнотах та прямування за новими трендами стають нормою для будь-якого спеціаліста.

Однією з основних завдань освітньої системи є врахування індивідуальних особливостей учнів. За умов стрімких технологічних змін освітні установи адаптують свої програми, щоб підготувати студентів до реальних викликів майбутнього. Майбутні фахівці повинні працювати в умовах технологій, що швидко змінюються, тому міждисциплінарний підхід стає невід’ємною частиною навчання. Це означає, що крім традиційних знань студенти повинні набувати досвіду в інших галузях, щоб розуміти соціальні та економічні аспекти технологічних інновацій.

Сучасні технології змінюють усі сфери життя, від промисловості до повсякденних звичок. В умовах стрімких змін і появи нових галузей виникає необхідність у підготовці фахівців, здатних не тільки адаптуватися до умов, що швидко змінюються, а й формувати майбутнє цих технологій.

Важливість правильної підготовки майбутніх спеціалістів у світі сучасних технологій неможливо переоцінити, оскільки саме вони визначатимуть, як саме ці зміни позначаться на суспільстві. Технології розвиваються з неймовірною швидкістю, і щоб залишатися конкурентоспроможним на ринку праці, майбутні фахівці та вчителі мають бути готовими до постійного навчання та адаптації. Постійне оновлення знань, участь у професійних спільнотах та прямування за новими трендами стають нормою для будь-якого спеціаліста. Важливо, щоб освітні установи акцентували увагу на формуванні здатності до самовдосконалення та набуття нових навичок протягом усієї кар'єри. За умов стрімких технологічних змін освітні установи адаптують свої програми, щоб підготувати студентів до реальних викликів майбутнього. Це означає необхідність інтеграції нових дисциплін у навчальний процес. Традиційні напрями предметів повинні поєднуватися з новими курсами, наприклад, з штучного інтелекту, кібербезпеки, аналізу великих даних та машинного навчання. Генеративний штучний інтелект дає можливість набуття новітніх інструментів при підготовці майбутніх фахівців у різних галузях [1, с. 1]. На сам перед ми розглядаємо генеративний штучний інтелект як нейронну мережу. Нейронна мережа – це послідовність нейронів, з'єднаних між собою синапсами. Структура нейронної мережі прийшла у світ програмування прямо з біології. Завдяки такій структурі машина знаходить здатність аналізувати і навіть запам'ятовувати різну інформацію. Нейронні мережі не програмуються у звичному значенні цього слова, вони навчаються. Можливість навчання – одна з головних переваг нейронних мереж перед традиційними алгоритмами. Технічно навчання полягає у знаходженні коефіцієнтів зв'язків між нейронами.

Майк Шарплза професор інституту освіти відкритого університету Великобританії розглядає питання нейронної радіології ще з 1980 року. Захистивши кандидатську дисертацію з питання нейронної радіології сьогодні пропонує суспільству допомогу в підготовці фахівців використовуючи новітні технології крізь використання штучного інтелекту в освітньому процесі. Нейронна радіологія 40 років тому, розвивалась роками. Зараз потрібно 10 хвилин для здійснення мети. Це нова ера штучного інтелекту [2, с. 185].

Генеративний штучний інтелект – це велика мовна модель, яка генерує одразу більш ніж 100 сторінок, робить аналіз матеріалу (книги, наукові роботи, дисертації, все що містить інформацію) [3, с. 20]. Фактично аналіз інформації це генеративний інструмент. Існує кілька теорій навчання, які намагаються пояснити, як люди отримують знання та навички. Ці теорії навчання мають різні наслідки для того, як слід підходити до навчання та сприяти йому в контексті освіти. Ці теорії доповнюють одна одну і оптимальним є використання кращих практик в поєднанні. Ось деякі з найвідоміших теорій: *теорія когнітивного навчання, конструктивізм, біхевіоризм, теорія соціального навчання, експериментальне навчання, гуманістична теорія навчання, конективізм, теорія трансформаційного навчання*. Враховуючи новітні технології сьогодення перед студентами та викладачами відкривається великий горизонт можливостей по використанню різних безкоштовних інструментів. Різні компанії дають змогу працювати та безкоштовно використовувати усім студентам та науковцям [4, с. 1]. Ці інструменти можна використовувати для написання есе, рефератів, графічних робіт. Важливий фактор який має бути опанованим це контроль впливу генеративних штучних інтелектів.

Майк Шарплза професор інституту освіти відкритого університету Великобританії, проаналізував та перевірів матеріали, які видає штучний інтелект, відзначив що факти які видає він видає є вигаданими. Наприклад, коли штучний інтелект формує використану літературу, та посилається на статтю у збірнику, то це не завжди є правда, а являється вигаданим фактом і ця стаття чи книга в загалі не існує. Тому, що штучний інтелект не навчили використовувати тільки те, що є фактично. Оксфорд, Кембридж розробив системи перевірки оптимізаційного аналізу генераторів штучного інтелекту. Вчитель має пояснювати як саме користуватись студентам штучним інтелектам, а саме роз'яснення роботи генератора [5, с. 67].

Стає необхідність в опануванні критеріїв оцінювання стосовно використання штучного інтелекту: відповідність змісту обраної теми; актуальність обраної теми; послідовність та

логічність викладу матеріалу; правильність оформлення роботи; унікальність обраної теми; релевантність використаних джерел інформації; знання та розуміння вмісту виконаної роботи. В залежності від закладу освіти, викладачі мають радити модель штучного інтелекту, яка є добре навчена мовна модель генеративного штучного інтелекту, яка не нашкодить студенту в опанування освітнього процесу. Викладачі мають донести студенту як використовувати штучний інтелект та що генератори є наше майбутнє [4, с. 1]. Потенціал в освітній сфері ще далеко не вичерпаний, і існує безліч напрямків для подальших досліджень, які можуть суттєво змінити спосіб, яким ми навчаємось та навчаємо інших.

Підготовка майбутніх спеціалістів у світі сучасних технологій потребує комплексного підходу, що включає оновлення освітніх програм, розвиток міждисциплінарних навичок, залучення до практичної діяльності та підтримки безперервного навчання, підвищення кваліфікації викладачів. Освітні заклади трансформують загальну можливість викладання освітніх компонентів в залежності від необхідних вимог освітніх закладів. Таким чином, можна забезпечити сталий розвиток технологій та підготувати фахівців та викладачів, здатних вирішувати найскладніші проблеми майбутнього та формувати нові обрії для всього суспільства. Інтеграція штучного інтелекту в освітній процес відкриває величезні можливості для підготовки фахівців нового покоління.

Одним із найперспективніших напрямків є розвиток систем, які використовують штучний інтелект для створення персоналізованих освітніх шляхів. Подальші дослідження можуть зосередитись на вдосконаленні алгоритмів, які ще точніше передбачатимуть потреби учнів та адаптуватимуть матеріали у реальному часі, тим самим полегчуючи роботу викладача, звільняючи час на виконання інших необхідних задач стосовно освітнього процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Zilberman, A. (2024). Як ШІ впливає на систему освіти. [online] У: *Фейсер*. Available at: <https://www.facerua.com/iak-shi-vplyvaie-na-sistiemu-osviti/> [Accessed 8 Jan. 2025].
2. Анісімова, О. М., Ковальська, Л. А., Лукаш, Г. П., Прігунов, О. В., Щербіна, О. С. та Яворська, Т. М. (2021). Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 185 с.
3. Власюк, О. П., Степаненко, О. К. та Приходькіна, Н. О. (2023). Вплив штучного інтелекту та інформаційних технологій на мобільну освіту та навчання майбутнього. *Академічні візії*, 26, 20 с.
4. Гриценчук, О. (2022). Сучасні тенденції цифровізації освіти: досвід Нідерландів. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи. [online] У: *Безпечне середовище для учнів та вчителів: виклики та практичні рішення*. Київ: Інші цифровізації освіти НАПН України. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/731095/> [Accessed 8 Jan. 2025].
5. Гуралюк, А. Г. (2023). *Штучний інтелект як інноваційна інформаційна технологія у педагогічних дослідженнях*. Вип. 18, 67 с.

References

1. Zilberman, A. (2024). Yak ShI vplyvaie na systemu osvity. [online] In: *Feiser*. Available at: <https://www.facerua.com/iak-shi-vplyvaie-na-sistiemu-osviti/> [Accessed 8 Jan. 2025].
2. Anisimova, O. M., Kovalska, L. A., Lukash, H. P., Prihunov, O. V., Shcherbina, O. S. and Yavorska, T. M. (2021). *Transformatsiini protsesy u suspilnii ta sotsiokulturnii sferakh Ukrainy*. Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa, 185 p.
3. Vlasiuk, O. P., Stepanenko, O. K. and Prykhodkina, N. O. (2023). Vplyv shtuchnoho intelektu ta informatsiinykh tekhnolohii na mobilnu osvitu ta navchannia maibutnoho. *Akademichni vizii*, 26, 20 p.
4. Hrytsenchuk, O. (2022). Suchasni tendentsii tsyfrovizatsii osvity: dosvid Niderlandiv. Tsyfrova kompetentnist suchasnoho vchytelia novoi ukrainскоi shkoly. [online] In: *Bezpechne seredovyshe dlia uchniv ta vchyteliv: vyklyky ta praktychni rishennia*. Kyiv: Inshi tsyfrovizatsii osvity NAPN Ukrainy. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/731095/> [Accessed 8 Jan. 2025].

5. Huraliuk, A. H. (2023). *Shtuchnyi intelekt yak innovatsiina informatsiina tekhnolohiia u pedahohichnykh doslidzhenniakh*. Iss. 18, 67 p.

Алябьева Людмила Георгіївна. Вплив штучного інтелекту на трансформацію комунікації закладів освіти та викладачів.

У дослідженні аналізується вплив штучного інтелекту на освітній процес та відносини закладів освіти між викладачами. Виокремлено ключові проблеми, які можуть бути вирішені завдяки впровадженню технологій штучного інтелекту, зокрема автоматизація адміністративних і навчальних процесів, персоналізація навчання, підтримка наукових досліджень тощо. Результати дослідження підтверджують великий потенціал штучного інтелекту у підвищенні якості освіти та ефективності наукової роботи в закладах освіти. Враховуючи новітні технології сьогодення перед студентами та викладачами відкривається великий горизонт можливостей по використанню різних інструментів. Важливий фактор який має бути опанованим це контроль впливу генеративних штучних інтелектів. Одним із найперспективніших напрямків є розвиток систем, які використовуює штучний інтелект для створення персоналізованих освітніх шляхів. Подальші дослідження можуть зосередитись на вдосконаленні алгоритмів, які ще точніше передбачатимуть потреби викладачів та адаптуватимуть матеріали у реальному часі в залежності від закладу освіти, його потреб та напрямків.

Ключові слова: сучасні технології, штучний інтелект, нейронна мережа, нейронна радіологія, теорії навчання, підготовці фахівців, генеративний інструмент.

Alyabyeva Lyudmila. The Impact of Artificial Intelligence on the Transformation of Communication Between Educational Establishments and Teachers.

In the study analyzes the influence of artificial intelligence on the educational process and the relationship between educational institutions and teachers. Key problems that can be solved thanks to the introduction of artificial intelligence technologies, in particular, automation of administrative and educational processes, personalization of training, support for scientific research, etc., are highlighted. The research results confirm the great potential of artificial intelligence in improving the quality of education and the efficiency of scientific work in educational institutions. Taking into account the latest technologies, a wide horizon of opportunities for the use of various tools opens up for students and teachers. An important factor that must be mastered is the control of the influence of generative artificial intelligence. One of the most promising directions is the development of systems that use artificial intelligence to create personalized educational paths. Further research can focus on improving algorithms that will even more accurately provide for the needs of teachers and adapt materials in real time depending on the educational institution, it's needs, and directions.

Key words: modern technologies, artificial intelligence, neural network, neural radiology, training theory, specialist training, generative tool.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14758217>

В. В. Астахов

**УГРУПОВАННЯ ВИПУСКНИКІВ І ВИКЛАДАЧІВ
ЯК СКЛADOVA ПРИВАБЛИВОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Серед кола зацікавлених осіб в підвищенні якості будь-якого навчального закладу найважливішими є його учні, їхні батьки та випускники. В той же час останні все більше впливають на діяльність своїх альма-матер. Тому активна взаємодія з випускниками, організація ними своїх організацій (наприклад, асоціацій) вже давно стала звичайною практикою у багатьох навчальних закладах, досвід яких показує, що імідж останніх все більш залежить не тільки від відгуків випускників, а й від їх участі в життєдіяльності закладів освіти.

З другого боку створення випускниками своїх угруповань – це спосіб організувати та використовувати свої професійні та соціальні зв'язки, знаходити потрібних їм людей та розвивати

контакти, а також допомагати студентам у практичній підготовці та їхньому подальшому працевлаштуванні. Крім того, успішні випускники сприяють покращенню репутації навчального закладу. При цьому роль випускників у реалізації цілей університету поступово змінюється: замість ресурсної вона стає змістовнішою, що визначає розвиток практично всіх напрямків його діяльності, де на перші позиції виходить їх участь в навчальному процесі в якості викладачів – практиків.

Це важливо ще й тому, що Україна суттєво відстає від світових лідерів за кількістю та потужністю інститутів, здатних розробляти та переймати нові технології та знання, встановлювати у потрібному темпі та на потрібному рівні економічні, культурні та наукові зв'язки з урахуванням нової розстановки сил. У вирішенні цих проблем істотна роль належить випускникам, які потенційно здатні вплинути на зміну сучасного стану університету та підвищення рівня його конкурентоспроможності. Звідси немає сумнівів у необхідності роботи з випускниками для вибудовування їхніх відносин із закладом освіти з користю для обох сторін під час реалізації навчально-наукових проєктів та проведення різноманітних заходів, отримання практичних порад, тощо.

На прикладі Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» можна стверджувати, що навіть незважаючи на її порівняно коротку історію, випускники НУА виступають сьогодні ключовою групою її стейкхолдерів, акумулюючи у собі величезний ресурс, спрямований на досягнення академією своїх цілей та завдань. Причому ресурс не тільки і не стільки матеріальний, скільки такий, що найчастіше надає безмежну моральну та іншу підтримку нематеріального змісту.

Тому головний шлях у роботі з випускниками нам уявляється у реалізації широкого спектру напрямів співробітництва, метою якого є, з одного боку, для Академії – зміцнення та постійне підтвердження справою впевненості випускників у значущості отриманого диплома НУА, у її високому іміджі та успішному функціонуванні у наш непростий час. А з іншого боку – допомога випускників за багатьма напрямками діяльності академії, починаючи з корекції навчальних планів та закінчуючи профорієнтаційною роботою.

Слід зазначити, що робота з випускниками НУА ведеться з самого першого випуску і включає створення бази випускників, розробку та випуск Альманаху випускників, роботу Асоціації, залучення кращих випускників до викладацької діяльності, а також роботи клубів, Опікунської ради академії та Консультаційної ради при ректорі НУА, стипендіальні програми, волонтерську та спонсорську допомогу та багато іншого. Водночас триває зміна поколінь, змінюються і викладачі, і студенти. І виникають нові, досі невідомі проблеми, зокрема правові, пошуку вирішення яких слід приділити пильну увагу.

Крім того треба зауважити, що одним з головних імперативів, закладених засновниками на зорі створення НУА як закладу нового типу, була спроба створити в Академії так звану «мікросімейну атмосферу», де всі – і викладачі, і учні – стають однією дружньою сім'єю, допомагаючи один одному в досягненні поставленої мети: для викладачів та співробітників – закріпити та примножити імідж НУА шляхом бездоганної організації навчального процесу, а для учнів – досягти вершин знань та вміло застосувати їх на практиці. Але здійснювати це згодом стає все важче, що обумовлено поступовим зменшенням навичок колективізму, які існували в радянській школі, а також посиленням тривалого роз'єднання людей, викликаного спочатку особливостями ринкових перетворень, потім карантинном, а в даний час воєнним станом, що призводить в результаті до їхнього колосального роз'єднання та відтоку з рідних місць і переведення спілкування більшою мірою у бездушну онлайн середу.

Тому, незважаючи на більш, ніж тридцятирічне виховання суспільства в середовищі «божевільного індивідуалізму», яке посилює роз'єднаність сьогоднішніх студентів та нещодавніх випускників та заважає згуртуванню останніх у досягненні тих завдань, які ставить перед собою Академія, гостро потрібне виправлення ситуації, що можливо лише шляхом активізації виховної роботи і у студентському, і навіть учнівському середовищі. І попри труднощі реалізації зазначеного

напрямку роботи, позитивні зрушення є. Це і проведення загальноакадемічного конкурсу «Історія моєї родини», і реалізація факультетських акцій, наприклад допомоги пенсіонерам та інвалідам та інша робота, координацію якої і допомогу в організації надає створений випускником 2007 року Романом Майбородою Фонд «Добрі вчинки разом».

Звідси головним нам видається необхідність виховання у наших учнів, у всіх «академіків» від малого до великого, любові до свого навчального закладу. А для цього любити його мають передусім усі ті, хто в ньому працює. І це, насамперед, передбачає найвищу самовіддачу викладачів у тій справі, якій вони присвятили свої життя. Тоді у відповідь любов сьогоднішніх студентів – майбутніх випускників не змусить себе чекати, і Академія на все життя залишиться для них другим рідним будинком.

При цьому, незважаючи на те, що вирішення цих проблем більшою мірою лежить у морально сфері, в комплексі поставлених завдань значна частина рішень має юридичну природу. Так, діяльність створюваних, у тому числі в НУА, асоціацій випускників, які виконують найширший спектр функцій у системі вишів-випускників та акумулюють соціальний капітал та активи обох сторін, досі регулюються локальними нормативно-правовими актами закладів освіти [1]. Крім того, саме поняття асоціації, закріплене в чинному законодавстві, має на увазі під нею організаційно-правову форму об'єднання юридичних осіб [2, ст.120], хоча безумовно, асоціаціями можуть і мають бути й об'єднання громадян [3, 4].

Також слід зазначити, що досі чинне освітнє законодавство досить слабо корелює з цивільним та господарським законодавством, що також негативно впливає як на регулювання окремих питань діяльності закладів освіти, так і пов'язаних із функціонуванням об'єднань їх випускників. І це незважаючи на те, що НУА майже 20 років доводить про необхідність систематизації освітнього законодавства, що певною мірою сприяло б наведенню порядку у регулюванні багатьох спірних питань, пов'язаних із функціонуванням закладів освіти загалом та їхніх взаємин із стейкхолдерами, зокрема. Втішно відзначити, що в країні розпочався процес зближення норм цивільного та господарського законодавства, що має вплинути і на покращення ситуації з освітнім законодавством [5].

Важко чекати кардинальних змін доки не закінчиться воєнний стан. Тому в цих умовах з метою покращення якості роботи з випускниками, закладам освіти слід більше уваги приділяти розробці та впровадженню своїх локальних нормативних актів, хоча це може призводити і до труднощів у правозастосовчій діяльності та, відповідно, у вирішенні колізій.

Але у реальних умовах істотно підвищити якість діяльності різноманітних угруповань випускників можливо за рахунок наповнення взаємодії між ними та університетами творчим потенціалом, який дозволить знизити інколи виникаючий негатив від існуючих труднощів та проблем воєнного стану. Тому пріоритетним напрямком у цьому має стати виховна робота, яка зараз носить, на жаль, більш політичний ніж соціально-правовий характер. І тоді, можливо, вдасться як утримати якість та конкурентоспроможність освітньої роботи на відповідно високому рівні, так і зберегти унікальний та неповторний мікроклімат культурно-освітнього середовища у рамках конкретної Альма-матер.

Список бібліографічних посилань

1. НУА, (2020). *Положення про асоціацію випускників Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»* [online]. Available at: <https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Polozheniye-Associaciya-vupusknikov.pdf> [Accessed 19 Okt. 2024].
2. Верховна Рада України, (2022). *Господарський кодекс України* [online]. Available at: <https://i.factor.ua/law-55/section-320/article-6954> [Accessed 19 Okt. 2024].
3. Rada.gov.ua, (2017). *Про освіту* [online]. Київ, Україна. Available at: https://urst.com.ua/ru/ob_obrazovanii/st-75 [Accessed 19 Okt. 2024].
4. Rada.gov.ua, (2014). *Про вищу освіту* [online]. Київ, Україна. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-13,23,70> [Accessed 19 Okt. 2024].

5. Гришанова, Н. (2021). *Оновлення Цивільного кодексу: Руслан Стефанчук розповів про основні напрямки роботи* [online]. Available at: https://jurliga.ligazakon.net/news/202004_onovlennya-tsivlnogo-kodeksu-ruslan-stefanchuk-rozpovv-pro-osnovn-napryamki-roboti [Accessed 19 Okt. 2024].

References

1. PUA, (2020). *Polozhennya pro asotsiatsiyu vypusknikiv Kharkivs'koho humanitarnoho universytetu «Narodna ukrayins'ka akademiya»* [online]. Available at: <https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Polozheniye-Associaciya-vupusnikov.pdf> [Accessed 19 Okt. 2024].

2. Rada.gov.ua, (2020). *Hospodars'kyu kodeks Ukrainy* [online]. Available at: <https://i.factor.ua/law-55/section-320/article-6954/> [Accessed 19 Okt. 2024].

3. Rada.gov.ua, (2017). *Pro osvitu* [online]. Kyiv, Ukraina. Available at: https://urst.com.ua/ru/ob_obrazovanii/st-75 [Accessed 19 Okt. 2024].

4. Rada.gov.ua, (2014). *Pro vyshchu osvitu* [online]. Kyiv, Ukraina. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-13,23,70> [Accessed 19 Okt. 2024].

5. Grishanova, N. (2021). *Onovlennya Tsyvil'noho kodeksu: Ruslan Stefanchuk rozpoviv pro osnovni napryamky roboty* [online] https://jurliga.ligazakon.net/news/202004_onovlennya-tsivlnogo-kodeksu-ruslan-stefanchuk-rozpovv-pro-osnovn-napryamki-roboti [Accessed 19 Okt. 2024]

Астахов Віктор Вікторович. Угруповання випускників і викладачів як складова привабливості закладу вищої освіти: правовий аспект.

Немає сумнівів у необхідності роботи з випускниками для вибудовування їхніх відносин із навчальним закладом з користю для обох сторін під час реалізації навчально-наукових проєктів, проведення різноманітних заходів, отримання практичних порад, тощо. Тому у вирішенні різних проблем, серед яких на перший план виходить збереження культурно-освітнього середовища навчального закладу, істотна роль покладається на випускників, які потенційно здатні вплинути на зміну стану сучасного університету та підвищити рівень його конкурентоспроможності. Проте, незважаючи на те, що вирішення цих проблем більшою мірою лежить у сфері моралі, а діяльність створюваних угруповань випускників, виконуючих найширший спектр функцій у системі вишів-випускників, акумулюючи соціальний капітал та активи обох сторін, досі регулюються локальними нормативно-правовими актами навчальних закладів, значна частина рішень поставлених завдань має юридичну природу. Тому механізм та форми управління і взаємодії між навчальними закладами та випускниками потребують суттєвих змін, основними з яких є зміни у правовому регулюванні вказаних стосунків. І перш за все це стосується систематизації освітнього законодавства.

Ключові слова: правове регулювання освітньої діяльності, правове регулювання правовідносин з випускниками, освітнє законодавство, систематизація освітнього законодавства.

Astakhov Victor. Teachers' and Graduates' Communities as a Part of Attractiveness of the Higher Educational Institution: The Legal Aspect.

There is no doubt, that it is necessary to work with graduates for building their relationships with the university for the benefit of both sides while realizing educational, scientific projects, while making different events, for getting practical recommendations and so on.

So in the process of solving various problems and first of all these are the problems and tasks that are meant to preserve cultural and educational environment of the educational institution, the activity of graduates is vitally important as they are able to have a great impact on the modern university, they are able to raise its level of competitiveness. But in spite of the fact, that solving these problems have moral aspect and the activity of graduates' communities realize a wide range of functions in the system of higher education, taking into account social capital of both sides, they are still regulated by local norms and legal acts of educational institutions, the great part of the solutions of the set tasks have the legal nature.

Key words: Legal regulation of educational activity, legal relations with graduates, educational legislation, educational law system.

СТРАТЕГІЧНІ ЗМІНИ ВЗАЄМОВІДНОСИН У ОСВІТНІЙ ТРАЄКТОРІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Патріотичне виховання є динамічною сферою, що вимагає постійного оновлення та адаптації до сучасних викликів. Патріотичне виховання сьогодні – це комплексний, динамічний процес формування у особистості любові до України, національної свідомості, активної громадянської позиції, готовності до захисту Батьківщини та розбудови її як суверенної, демократичної, правової і соціальної держави, що враховує сучасні виклики, зокрема війну, цифровізацію та глобалізацію [1]. Наша авторська думка полягає у тому, що ключові стратегічні зміни, які можуть вплинути на взаємовідносини в освітній траєкторії є:

1. Перехід від декларативного патріотизму до діяльнісного. Тобто, рахування зміни фокусу, де замість зосередження на формальному вивченні історії та державних символів, акцент зміщується на практичне залучення молоді до суспільно корисної діяльності, волонтерства, дослідницьких проєктів, спрямованих на розвиток громади та країни. Для цього варто звернути увагу на розвиток критичного мислення, а саме заохочення до аналізу інформації, формування власної позиції, а не сліпе сприйняття нав'язаних ідей. Результатом цього мають стати покращення взаємовідносин. Відтак співпраця з громадськими організаціями, ветеранськими об'єднаннями, історичними клубами для організації спільних проєктів, екскурсій, зустрічей з цікавими особистостями має покращитись [2].

2. Інтеграція патріотичного виховання в усі сфери освітнього процесу.

Розкриваючи це твердження, зауважимо, що саме міждисциплінарний підхід дозволить досягнути вищезазначеного. А саме, це включення елементів патріотичного виховання в уроки історії, літератури, географії, музики, мистецтва тощо. Варто реорганізувати проєктну діяльність, зокрема, стимулювати учнів до створення проєктів, пов'язаних з історією рідного краю, видатними земляками, екологічними проблемами регіону. Результатом цього має стати покращення співпраці між вчителями різних предметів для розробки інтегрованих уроків та проєктів.

3. Використання сучасних технологій та комунікаційних каналів. Аналізуючи цю ключову зміну варто перерахувати інструменти, що покращать ці взаємовідносини, як-то: цифрові інструменти – використання мультимедійних презентацій, відеоматеріалів, інтерактивних карт, онлайн-ігор для зацікавлення молоді та візуалізації інформації; соціальні мережі – створення тематичних груп та спільнот для обговорення актуальних питань, обміну досвідом, поширення інформації про патріотичні ініціативи. В результаті цього прогнозуємо, що саме взаємодія з блогерами, інфлюенсерами, які мають позитивний вплив на молодь, позитивно вплине на просування патріотичних цінностей.

4. Створення інклюзивного середовища. Цей аспект полягає в тому, що при врахуванні інтересів та потреб різних груп молоді відбувається адаптація форм та методів патріотичного виховання до вікових особливостей, культурного бекграунду, індивідуальних схильностей учнів [3]. Також залучення молоді з особливими освітніми потребами до основної роботи створюють умови для їх участі в патріотичних заходах, проєктах. Таким чином, ми прогнозуємо поліпшення співпраці з психологами, педагогами, батьками для створення сприятливого середовища для самореалізації кожної дитини.

5. Підвищення ролі сім'ї у патріотичному вихованні. На наш полягає у зміцненні сімейних традицій: заохочення до вивчення історії свого роду, збереження сімейних реліквій, шанування пам'яті предків та проведені спільні заходи, зокрема організації родинних походів по місцях бойової слави, відвідування музеїв, участь у волонтерських акціях. У результаті цього ми прогнозуємо, що у процесі проведенні тренінгів, семінарів для батьків з питань патріотичного

виховання, залучення їх до активної участі в освітньому процесі підвищиться рівень патріотичного виховання молоді.

6. Переосмислення концепції патріотизму в контексті глобалізації. На наш погляд необхідно поставити акцент на вихованні почуття національної ідентичності, тобто формуванні любові до рідної землі, поваги до національної культури, мови, традицій й формування відкритості до світу, а саме розумінні взаємозв'язку між Україною та іншими країнами, важливості міжнародного співробітництва [7]. Прогнозованим результатом цього має стати залучення іноземних студентів, волонтерів до участі в освітніх проєктах, організація міжнародних обмінів.

Як висновок зазначимо, що вплив зазначених змін на патріотичне виховання молоді в Україні може мати регіональні особливості, зумовлені історичним контекстом, соціально-економічним становищем, етнічним складом населення та іншими факторами. Реалізація цих стратегічних змін дозволить перетворити патріотичне виховання на ефективний інструмент формування активної громадянської позиції, національної самосвідомості та відповідальності за майбутнє України. Це вимагає тісної співпраці між усіма учасниками освітнього процесу: вчителями, учнями, батьками, громадськими організаціями та державою. Ці зміни можуть допомогти формувати нове покоління активних, освічених і патріотично налаштованих громадян, здатних зробити вагомий внесок у розвиток свого регіону та країни в цілому.

Список бібліографічних посилань

1. Spivak, Y. (2018). Роль соціальних педагогів у патріотичному вихованні дітей та молоді. *Social Work and Education*, vol. 5, 4, pp. 76–83.
2. Абрамчук О. В., Фіцула М. М. (2008). *Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів*: монографія. Вінниця: Універсум, с. 147.
3. Авер'янова Н. (2007). Національне виховання в контексті глобалізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер.: Українознавство*. Київ, 2007. Вип. 11. С. 53–56.
4. *Zakononline.com.ua*, (2022). *Закон України 2834-IX від 13.12.2022 Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності* Available at: https://zakononline.com.ua/documents/show/511494___708583 [Accessed 01 Dec. 2024].
5. Калакура Я. С. (2004). *Українська історіографія* : курс лекцій. Київський національний університету імені Тараса Шевченка. Київ: Генеза. 494 с.
6. Конституція України (1996). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. № 30. с. 141.
7. Слотюк, П. (2023). Екзистенційні виклики для України у війні з РФ. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 26(6), С. 109-121.

References

1. Spivak Y. (2018). Rol' social'ny'x pedagogiv u patrioty'chnomu vy'xovanni ditej ta molodi. *Social Work and Education*. Vol. 5. No. 4. R. 76-83.
2. Abramchuk O. V., Ficzula M. M. (2008). *Patrioty'chne vy'xovannya studentiv vy'shhy'x texnichny'x navchal'ny'x zakladiv*: monografiya. Vinny'cya: Universum. S. 147.
3. Aver'yanova N. (2007). Nacional'ne vy'xovannya v konteksti globalizaciyi. *Visny'k Ky'viv's'kogo nacional'noho universy'tetu imeni Tarasa Shevchenka. Ser.: Ukrayinoznnavstvo*. Ky'yiv, 2007. Vy'p. 11. S. 53–56.
4. *Zakononline.com.ua*, (2022). *Zakon Ukrayiny' 2834-IX vid 13.12.2022 Pro osnovni zasady' derzhavnoyi polity'ky' u sferi utverdzhennya ukrayins'koyi nacional'noyi ta gromadyans'koyi identy'chnosti*. Available at: https://zakononline.com.ua/documents/show/511494___708583 [Accessed 01 Dec. 2024].
5. Kalakura Ya. S. (2004). *Ukrayins'ka istoriografiya* : kurs lekcij. Ky'yivs'ky'j nacional'ny'j universy'tetu imeni Tarasa Shevchenka. Ky'yiv: Geneza. 494 с.
6. Konsty'tuciya Ukrayiny' (1996). *Vidomosti Verxovnoyi Rady' Ukrayiny' (VVR)*. # 30. s. 141.

7. Slotyuk, P. (2023). Ekzy'stencijni vy'kly'ky' dlya Ukrainy' u vijni z RF. *Naukovo-teorety'chny'j al'manax Grani*, 26(6), S. 109-121.

Бабак Павло Сергійович. Стратегічні зміни взаємовідносин у освітній траєкторії патріотичного виховання.

У роботі розглядаються стратегічні зміни у взаємовідносинах в освітній траєкторії патріотичного виховання молоді, підкреслюючи необхідність адаптації до сучасних викликів, таких як війна, цифровізація та глобалізація. Як зазначають дослідники, почуття патріотизму та національної єдності є цінностями, що непідвладні часу, незважаючи на серйозні зміни в сучасній цивілізації. Особливо це важливо для України, яка сьогодні героїчно відстоює свою незалежність і територіальну цілісність. Автор пропонує шість ключових змін, спрямованих на: перехід від декларативного патріотизму до діяльнісного; інтеграцію патріотичного виховання в усі сфери освітнього процесу; використання сучасних технологій; створення інклюзивного середовища; підвищення ролі сім'ї; переосмислення концепції патріотизму в контексті глобалізації. Впровадження цих змін вимагає комплексного підходу, що поєднує інноваційні цифрові інструменти з традиційними методами виховання, а також співпрацю між освітніми закладами, сім'єю та державою. Особливої уваги потребує балансування між формуванням національної ідентичності та вихованням відкритості до світу в контексті глобалізації. Це передбачає пошук нових підходів до патріотичного виховання, які б враховували сучасні реалії та сприяли формуванню гармонійно розвиненої особистості, здатної жити і діяти в глобалізованому світі, зберігаючи при цьому свою національну ідентичність та патріотичні цінності.

Ключові слова: патріотичне виховання, освітня траєкторія, цифрова трансформація, глобалізація, національна ідентичність, громадянська позиція, інклюзивне середовище, діяльнісний патріотизм, інноваційні методи, цифрові технології.

Babak Pavlo. Strategic changes in the relationship in the educational trajectory of patriotic education.

Strategic changes in the relationship in the educational trajectory of patriotic education of youth, emphasizing the need for adaptation to modern challenges such as war, digitalization, and globalization. As researchers note, the sense of patriotism and national unity are timeless values, despite serious changes in modern civilization. This is especially important for Ukraine, which today heroically defends its independence and territorial integrity. The author proposes six key changes aimed at: the transition from declarative patriotism to active patriotism; integration of patriotic education into all spheres of the educational process; use of modern technologies; creation of an inclusive environment; increasing the role of the family; rethinking the concept of patriotism in the context of globalization. The implementation of these changes requires a comprehensive approach that combines innovative digital tools with traditional methods of education, as well as cooperation between educational institutions, family, and the state. Particular attention needs to be paid to balancing the formation of national identity and fostering openness to the world in the context of globalization. This involves the search for new approaches to patriotic education that would take into account modern realities and contribute to the formation of a harmoniously developed personality capable of living and acting in a globalized world, while preserving its national identity and patriotic values.

Key words: patriotic education, educational trajectory, digital transformation, globalization, national identity, civic position, inclusive environment, active patriotism, innovative methods, digital technologies.

ЧАТ-БОТИ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У сучасному світі технології активно проникають у всі сфери життя, і освіта не є винятком. Чат-боти і штучний інтелект (ШІ) відкривають нові можливості для покращення навчальних процесів та взаємодії між студентами, викладачами і адміністрацією освітніх закладів.

Чат-боти – це типи комп'ютерного програмного забезпечення, які здатні відповідати на запити користувачів, імітуючи людську розмову, зазвичай через текстові повідомлення або голосові команди. Чат-боти використовують для того, щоб у користувачів виникало враження, що вони спілкуються з реальною людиною. Це враження може бути настільки реалістичним, що користувачі несвідомо включаються у комунікацію з чат-ботами, так як би вони були справжніми людьми [1, р. 14].

Чат-боти частіше асоціюються з комерційною сферою, де вони в основному використовуються в розмовах з комунікантами для автоматизації та розвантаження людини-комуніканта під час відповідей на часті однотипні питання. Але сьогодні можна спостерігати використання чат-ботів в сферах, які не пов'язані з комерційною діяльністю, таких як освіта, медицина та соціальні послуги.

В залежності від складнощів завдань, які вирішують чат-боти, їх поділяють на прості, які засновані на запрограмованих відповідях, та складні (розумні), які використовують штучний інтелект. Прості чат-боти надають заздалегідь визначені та, зазвичай, короткі відповіді. Чат-боти, які використовують штучний інтелект, на відміну від простих чат-ботів, можуть навчатися та адаптуватися до нових ситуацій, а також обробляти ширший спектр запитів користувачів [2, р. 184].

Однією з основних переваг використання чат-ботів в освітньому процесі є автоматизація рутинних завдань і зниження навантаження на викладачів, працівників, які організують навчальний процес, адміністрацію навчального закладу та інші категорії освітян. Їх можна застосовувати на всіх рівнях освіти (школа, гімназія, ліцей, заклади вищої освіти).

Прості чат-боти здатні відповідати на типові запити студентів, що дозволяє викладачам зосередитися на важливіших аспектах навчального процесу. Чат-боти, що використовують ШІ та алгоритми обробки природної мови, можуть адаптуватися до незапрограмованих питань та ситуацій та обробляти складні запити учасників освітнього процесу.

Навчальні заклади, які використовують чат-боти, можуть підтримувати учнів / студентів, батьків і вчителів / викладачів та надавати їм чудовий досвід навчання. Чат-боти використовуються в багатьох сферах освітнього процесу – від сприяння полегшенню процесу збору документації, що супроводжує освітній процес до надання персоналізованого навчання студентам та збору даних, відгуків для покращення викладання та практичного досвіду викладачів.

Використання чат-ботів в процесі навчання може принести користь як студенту, так і викладачеві. Чат-боти здатні забезпечити студентів миттєвим зворотним зв'язком, швидким доступом до інформації, підвищити залученість і інтерес, а також надати навчальний матеріал, індивідуальний для учня. Такі чат-боти пропонують доступність освіти в будь-який час, функціонуючи як надійні віртуальні помічники. Вони задовольняють потреби як студентів, так і викладачів, надаючи оперативні відповіді та допомогу в будь-який час, удень чи вночі. Така доступність гарантує, що користувачі можуть отримати доступ до важливої інформації та підтримки, коли вони їм знадобляться, що робить процес навчання більш гнучким, зручним та продуктивним.

Застосування чат-ботів в освітньому процесі як адміністративного помічника в спілкуванні зі студентами дозволяє спростити адміністративні процеси та зекономити час на вирішенні організаційних питань. Замість того, щоб особисто відвідувати різноманітні адміністративні

підрозділи навчального закладу, спілкуватися з працівниками цих підрозділів та чекати на відповідь, студенти можуть швидко вирішувати свої питання за допомогою чат-ботів. Це забезпечує зручний та ефективний доступ до інформації.

Наявність чат-ботів у навчальному процесі, особливо тих, що використовують штучний інтелект, може допомогти підвищити залученість студентів у навчальний курс, якій ними вивчається, та створити реальний персоналізований підхід до кожного. Такі чат-боти можуть адаптуватися під рівень знання студента та пропонувати індивідуальний план досягнення навчальних цілей. Вони можуть забезпечити підтримку студентам на всіх етапах навчання (до, під час та після занять), що сприяє покращенню їхнього навчального досвіду [3].

Важливим аспектом є також роль чат-ботів у зборі та аналізі даних. Вони можуть збирати інформацію про взаємодію студентів, зворотний зв'язок та результати навчання, це, у свою чергу, дозволяє освітнім закладам оптимізувати свої програми та підвищувати ефективність навчальних процесів. Чат-боти керовані ШІ також можуть використовуватися для автоматизованої оцінки знань студентів та на їх основі створення індивідуальних планів навчання.

Сьогодні вже можна говорити мінімум про два напрями застосування чат-ботів в освітньому процесі: сервіс-орієнтовані чат-боти та навчання-орієнтовані чат-боти [4]. Сервіс-орієнтовані чат-боти допомагають користувачам отримувати відповіді на питання щодо курсів, розкладу, організації навчального процесу тощо, а також виконувати роль віртуальних помічників викладачів в організаційній роботі. Навчання-орієнтовані чат-боти допомагають користувачу отримати відповіді на питання, які розглядаються в навчальному курсі, а також отримувати матеріали курсу, посилання на статті, відеоуроки, презентації, а чат-боти, що керуються ШІ, ще і надають персоналізовані поради, щодо вивчення курсу. Слід зауважити, що можливості чат-ботів наразі пов'язані з технічними обмеженнями безкоштовних версій, які, на жаль, доступні для більшості українських освітян і учасників освітньої діяльності.

Таким чином, впровадження чат-ботів у освітній процес в сучасних умовах – логічний і очікуваний крок, який сприяє покращенню взаємодії між усіма суб'єктами навчального процесу та сторонами освітньої взаємодії на всіх рівнях. Інтеграція технологій ШІ з чат-ботими у навчальний процес є важливим кроком на шляху до створення сучасної та ефективної системи освіти, яка відповідає потребам студентів і викладачів. Подібні практики вже впроваджуються в українських університетах (і на гуманітарних, і на технічних факультетах). Подальші публікації будуть спрямовані на вивчення досвіду й аналіз особливостей використання зазначених технологій в українських реаліях та на різних рівнях навчання.

Список бібліографічних посилань

1. Zemlika, T. (2019). Brief History of Chatbots. [International Conference on Artificial Intelligence, Control and Automation Engineering], pp.14-18. [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/336734161_A_Brief_History_of_Chatbots [Accessed 04 Jan. 2025]. DOI:10.12783/dtcese/aicae2019/31439
2. Trofymenko, O., Prokop, Y., Loginova, N., Zadereyko, A. (2021). Taxonomy of Chatbots [International Scientific and Practical Conference «Intellectual Systems and Information Technologies»: Conference Proceedings. Odesa : Odessa State Environmental University], pp. 181-185. [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/362612816_Classification_of_chatbots [Accessed 04 Jan. 2025].
3. Cheong-Trillo, N. (2023). Benefits and Barriers of Chatbot Use in Education [Educational Technology and the Curriculum] [online]. Available at: <https://pressbooks.pub/techcurr2023/chapter/benefits-and-barriers-of-chaptbot-use-in-education/> [Accessed 04 Jan. 2025].
4. Quiroga Pírez, J., Daradoumis, T., Marquis Puig, J.M. (2020). Rediscovering the use of chatbots in education: A systematic literature review. *Comput Appl Eng Educ*. pp.: 1549–1565. [online]. Available at: <https://doi.org/10.1002/cae.22326> [Accessed 05 Jan. 2025].

References

1. Zemchika, T. (2019). Brief History of Chatbots. [International Conference on Artificial Intelligence, Control and Automation Engineering], pp.14-18. [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/336734161_A_Brief_History_of_Chatbots [Accessed 04 Jan. 2025]. DOI:10.12783/dtcse/aicae2019/31439
2. Trofymenko, O., Prokop, Y., Loginova, N., Zadereyko A. (2021). Taxonomy of Chatbots [International Scientific and Practical Conference «Intellectual Systems and Information Technologies»: Conference Proceedings. Odesa : Odessa State Environmental University], pp. 181-185. [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/362612816_Classification_of_chatbots [Accessed 04 Jan. 2025].
3. Cheong-Trillo, N. (2023). Benefits and Barriers of Chatbot Use in Education [Educational Technology and the Curriculum] [online]. Available at: <https://pressbooks.pub/techcurr2023/chapter/benefits-and-barriers-of-chatbot-use-in-education/> [Accessed 04 Jan. 2025].
4. Quiroga Pérez J., Daradoumis, T., Marquès Puig, J.M. (2020). Rediscovering the use of chatbots in education: A systematic literature review. *Comput Appl Eng Educ.* pp.: 1549–1565. [online]. Available at: <https://doi.org/10.1002/cae.22326> [Accessed 05 Jan. 2025].

Байдак Тетяна Михайлівна, Болотова Вікторія Олександрівна, Чернявська Оксана Володимирівна. Чат-боти та штучний інтелект як інструменти взаємодії суб'єктів сучасного освітнього процесу.

У сучасному світі технології глибоко проникають у всі сфери життя, і освіта не є винятком. Чат-боти і штучний інтелект (ШІ) відкривають нові можливості для покращення навчальних процесів та взаємодії між студентами, викладачами і адміністрацією навчального закладу. Вони допомагають автоматизувати процеси організації навчання, зменшувати час на виконання рутинних задач викладачами та надати їм можливість зосередити свою увагу на творчих та стратегічних аспектах освітнього процесу. Це дозволяє покращити якість навчання, оскільки викладачі можуть більше часу присвячувати розробці цікавих і інтерактивних занять, індивідуальній роботі зі студентами та впровадженню інноваційних методик навчання. Чат-боти також сприяють підвищенню залученості студентів, забезпечуючи оперативні відповіді на їхні запитання і надаючи доступ до важливої інформації у зручній для них час. Чат-боти керовані ШІ допомагають у збиранні та аналізі даних, оптимізації програм та практик навчання. Усе це сприяє створенню більш гнучкої та ефективної системи освіти, яка відповідає сучасним вимогам і потребам як студентів, так і викладачів.

Ключові слова: чат-бот, штучний інтелект, освітній процес, навчання, викладач, студент.

Baidak Tetiana, Bolotova Viktoriia, Cherniavska Oksana. Chatbots and artificial intelligence as tools for interaction between the actors of the modern educational process.

In today's world, technology is deeply penetrating all spheres of life, and education is no exception. Chatbots and artificial intelligence (AI) open up new opportunities to improve learning processes and interaction between students, teachers, and the administration of an educational institution. They help automate the processes of organizing learning, reduce the time spent by teachers on routine tasks, and allow them to focus their attention on the creative and strategic aspects of the educational process. This allows for improved quality of learning, as teachers can devote more time to developing interesting and interactive lessons, individual work with students, and the implementation of innovative teaching methods. Chatbots also help increase student engagement by providing prompt answers to their questions and providing access to important information at a time convenient for them. AI-driven chatbots help in collecting and analyzing data and optimizing the curriculum. All this contributes to the creation of a more flexible and effective education system that meets the modern requirements and needs of both students and teachers.

Key words: chatbot, artificial intelligence, educational process, learning, teacher, student.

СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВА МОДЕЛЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ (на прикладі підготовки журналістів)

Сучасна вища освіта в Україні перебуває в процесі трансформації та пошуку нових ефективних моделей навчання. Одна з головних проблем, що потребує вирішення, – напрацювання освітніх методик та інструментів, які допоможуть здобувачам вищої освіти отримати необхідні знання та навички, відповідні вимогам ринку, тобто зроблять їх конкурентними не лише для внутрішнього працедавця, а й для зовнішнього.

Поточна ситуація є складною, оскільки вимагає подолання декількох вкрай негативних сценаріїв. Розглянемо ключові з них.

1. Виклики війни.

➤ Через безпекову ситуацію значна кількість українських родин прийняла рішення про виїзд дітей старшого шкільного віку закордон, де вони завершують середню освіту та намагаються вступити до місцевих ЗВО. На цей час мова йде про десятки тисяч школярів, що є найбільш негативним сценарієм для освітньої сфери України.

➤ Якість і доступність освіти в умовах війни є вкрай різною, залежно від безпекової ситуації в регіоні, що створює дисбаланс у спроможності здобути належну вищу освіту в Україні.

➤ Скорочення фінансування в умовах війни обмежує можливості ЗВО надавати якісні освітні послуги.

2. Якість середньої освіти.

➤ МОН в останні роки фіксує низку негативних тенденцій, пов'язаних з падінням рівня середньої освіти в Україні. Значна частина школярів, передусім з сільської місцевості, не отримує належного рівня знань і, відповідно, не відповідає вимогам вищої освіти.

➤ Відсутність вступних бар'єрів у більшості ЗВО призводить до ситуації, що вищу освіту здобувають студенти, чії освітні спроможності не відповідають необхідним критеріям.

➤ Професійний рівень та соціальний статус вчителя, умови навчання, фінансове та технічне забезпечення шкіл не дозволяють надавати їх випускникам той рівень знань, який би відповідав сучасним вимогам вищої освіти та ринку, який динамічно змінюється.

3. Виклики сучасного світу.

Швидкий розвиток сучасного світу, зокрема технологічний, вимагає переосмислення підготовки здобувачів вищої освіти, передусім в контексті адаптивності до нових вимог, зміни професійних акцентів. Українська система вищої освіти потребує комплексних структурних, концептуальних та ціннісних змін, формування нової якості викладацького складу, належного фінансового забезпечення. В іншому разі кризова ситуація тільки поглиблюватиметься, наслідком чого стане неконкурентоспроможний випускник та подальший відтік старшокласників закордон, що, фактично, ставить під загрозу майбутнє країни. В поточній ситуації України реформа системи вищої освіти стає фактично питанням національної безпеки.

В поточних умовах журналістська освіта в Україні опинилася у доволі складній ситуації. З часу розпаду Радянського Союзу система підготовки спеціалістів для сфери медіа проходила декілька етапів трансформації, кожен з яких залишався незавершеним.

Сьогодні державні та приватні заклади ЗВО щороку випускають декілька тисяч дипломованих спеціалістів, значна частина яких не відповідає вимогам ринку. Більшість факультетів та відділень журналістики працюють інерційно, без глибокого аналізу ринку, технологічних змін та новітніх трендів, не адаптуючи під них освітню модель, що призводить до парадоксальної ситуації: у сфері українських медіа понад 50% працівників не мають журналістської освіти, тобто прийшли і стали успішними з інших спеціальностей. Якщо не розпочати процес змін у журналістській освіті, цей відсоток збільшуватиметься.

З чого, на наш погляд, повинні розпочинатися ці зміни?

Передусім, із переосмислення змістової моделі журналістської освіти. Ми хочемо поділитися декількома міркуваннями, як сформуванню якісної та ефективної освітньої програми з журналістики бакалаврського рівня.

Для цього варто шукати відповіді на три ключові питання.

Як ми вчимо?

На нашу думку, моделювання концепції освітньої програми повинно починатися із розуміння, що *сучасна бакалаврська освіта у сфері журналістики – це поєднання професійної підготовки з розумінням сучасного світу, його сенсів і трендів*.

При формуванні навчального плану важливо поєднати, збалансувати ці два напрямки.

Професійна підготовка повинна обов'язково враховувати:

➤ **базові компоненти:**

- ✓ *медіасистеми, медіаетика / медіаправо, новини, жанри, формати, технології;*
- ✓ *стилістика, риторика, креативне письмо;*
- ✓ *іноземні мови;*

➤ **технологічні тренди** – *цифрові медіа, візуальні комунікації;*

➤ **економічні тренди** – *рекламні та маркетингові комунікації.*

Суспільно-гуманітарна підготовка має дати студенту знання та професійні інструменти з суміжних галузей знань, зокрема:

- критичне мислення;
- глобальний світ;
- політичні комунікації;
- соціологія;
- історія ідей;
- філософія ідей;
- музика, кіно, театр;
- література (нон-фікшн, репортаж, біографії).

Таке поєднання професійної та суспільно-гуманітарної підготовки, на нашу думку, дозволить збалансувати практичну та світоглядну складові освітнього процесу.

Кого ми вчимо?

Це одне з найскладніших завдань, яке стоїть сьогодні перед журналістською освітою: провести ефективний рекрутинг, аби отримати мотивованого й креативного вступника, а в процесі навчання – підготувати конкурентного в сучасних умовах фахівця.

Один з підходів, який сьогодні видається релевантним, – це формування практичної складової освітнього процесу за менторським принципом. Це дозволить визначити **потенціал** студента, зрозуміти його **мотивацію**, сформуванню **пріоритетів**, оцінити **амбіції**, а в підсумку – *через менторство* – допомогти студенту опанувати необхідні практичні навички та сформуванню власне **портфоліо**.

Ментор – це викладач-практик (запрошений чи штатний), який індивідуально чи командно працює над професійною підготовкою студента/групи студентів, поступово готуючи його/їх до самостійної професійної кар'єри.

Хто вчить?

Одна з головних проблем сучасної вищої освіти в Україні – вона не встигає за стрімкими змінами, передусім суспільними, інноваційними, технологічними. У сфері медіа це особливо відчутно в останнє десятиліття. Ця ситуація вимагає іншої професійної мобільності від викладацького складу та докорінної зміни його традиційних ролей/функцій в освітньому процесі.

Аби мінімізувати «ефект відставання», викладач змушений бути на крок попереду, зокрема:

- розуміти сучасні технологічні зміни і їх застосування в медіа;
- аналізувати та прогнозувати вектори розвитку медіасектору;

- аналізувати ринок праці, розуміти його потреби;
- імплементувати в освітній процес новітні інноваційні методи навчання;
- постійно вдосконалювати власний професійний та інтелектуальний рівень.

Сучасна освіта також вимагає переосмислення традиційної ролі / функції викладача. Це складний і для значної частини викладацького складу болючий процес, але, на нашу думку, він неунікнений.

Викладач в системі журналістської освіти:

Раніше	Зараз
Авторитет	Мотиватор
Наставник	Ментор
Носій знань	Гід / Перекладач
Лектор	Аніматор

Описаний вище підхід пропонує один із варіантів змістової моделі сучасної журналістської освіти бакалаврського рівня. Він не претендує на вичерпність, а радше є спробою спонукати до дискусії та пошуку рішень.

Балинська Ольга Михайлівна, Балинський Ігор Олексійович. Структурно-змістова модель вищої освіти (на прикладі підготовки журналістів).

Сучасна вища освіта в Україні перебуває в процесі трансформації та пошуку нових ефективних моделей навчання. Одна з головних проблем, що потребує вирішення, – напрацювання освітніх методик та інструментів, які допоможуть здобувачам вищої освіти отримати необхідні знання та навички, відповідні вимогам ринку, тобто зроблять їх конкурентними не лише для внутрішнього працедавця, а й для зовнішнього.

Поточна ситуація є складною, оскільки вимагає подолання декількох вкрай негативних сценаріїв. У праці розглянуто ключові з них з урахуванням викликів війни та сучасного світу, якості середньої освіти, моделюванням концепції освітніх програм вищої школи, ефективності освітнього рекрутингу, професійної мобільності науково-педагогічних працівників.

Ключові слова: вища освіта, інструменти навчання, методики навчання, модель навчання, структурно-змістова модель.

Balynska Olha, Balynskiy Igor. Structural-content model of higher education (on the example of training journalists).

Modern higher education in Ukraine is in the process of transformation and the search for new effective models of learning. One of the main problems that needs to be solved is the development of educational methods and tools that will provide higher education applicants with free knowledge and skills that meet market requirements, that is, will make them competitive not only for domestic employers, but also for external ones.

The current situation is complex and requires overcoming several extremely negative scenarios. In the labor part, the key issues are with them, taking into account the challenges of war and the modern world, the quality of secondary education, modeling the concept of higher education programs, the effectiveness of educational recruiting, and the professional mobility of scientific and pedagogical workers.

Key words: higher education, teaching tools, teaching methods, teaching model, structural and content model.

FOSTERING PROBLEM-SOLVING SKILLS THROUGH SUSTAINABLE ENTREPRENEURSHIP AND COMPUTATIONAL THINKING: THE DEMAND OF THE TIME AND A NEW CHALLENGE FOR TEACHERS

1 Introduction

The intersection of entrepreneurship, sustainability, and digital technologies has become key in driving innovation and addressing global challenges in our rapidly evolving world [Younah Kang, 2020; Matthew Lynch, 2021; Adam & Alhassan, 2021; Robertson & Lapinča, 2023]. This underscores the need for digital sustainable practices in the business sector, where companies play a critical role in shaping the future of our planet [UNEP, 2024]. In the field of education, the combination of sustainable thinking and action with entrepreneurial thinking and action can be an important contribution to the solution of social and economic challenges (Strachan, 2018; Frentz et al., 2022). In this context, entrepreneurship is understood as the application of entrepreneurial thinking and action as a bundle of principles, decision-making logic, and techniques that anyone can acquire to a certain extent [Sarasvathy & Venkataraman, 2011]. Moreover, entrepreneurship is seen as the creation of value, whether by founding an innovative organization [Gartner, 1989] or within an existing organization (Shane & Venkataraman, 2000). Similarly, the use of technology and digital media is considered a key competence that should be mastered by all people, as the transformation of society through digitalization is manifesting itself in all areas of life (Vuorikari et al., 2022). Therefore, sustainable and entrepreneurial education is seen as a motivational bridge to get young people excited about technology [Kourilsky & Walstad, 2002]. Accordingly, it is beneficial to initiate educational activities that address social and environmental problems using innovative, digital and economic problem-solving processes and focus on developing learners' skills [Mittelstaedt et al., 2023]. For example, school projects such as hackathons allow pupils to gain practical experience and develop a deeper understanding of business relationships [Sarasvathy & Venkataraman, 2011]. Hackathons have become increasingly popular in K-12 education as they provide a unique opportunity to give pupils hands-on experience in technology, critical thinking, and collaboration [Lazarou et al., 2024]. The three areas - sustainability, entrepreneurship, and digital technologies – have in common that they promote problem-solving skills [Wing, 2006; Younah Kang, 2020; Matthew Lynch, 2021]. Hence, to improve the learning process and further strengthen problem-solving skills, predefined problem-solving methodologies like *design thinking* or *computational thinking* can be supportive. For example, design researcher Cross (1982) already criticized the fact that the school system lacks a design culture. In his view, design thinking encompasses a learning approach that was neglected in general education, to the significant detriment of both students, whose potential was not fully developed, and society, which missed out on the future problem-solving skills of citizens. Nowadays, design thinking is identified as a new paradigm to tackle problems in various fields such as IT, business, education, and medicine [Dorst, 2011]. In schools, design thinking is usually introduced by integrating it into other subjects, such as science, technology, or other STEM subjects [Rusmann & Ejsing-Duun, 2022; Zhang et al., 2020; Zhou et al., 2022]. Design thinking develops learners' problem-solving skills through creative practice [Johansson-Sköldberg et al., 2013; Razzouk & Shute, 2012]. Hence, design thinking is intended to help students develop practical and cognitive skills as well as specialized knowledge. Furthermore, design thinking is applied to prepare students for their future lives and careers by fostering competencies such as creativity, collaboration, communication, and critical thinking, the key competencies of the 21st century [Razzouk & Shute, 2012]. Moreover, *Computational Thinking* is a term, that has been coined by Wing (2006) and describes the idea of transferring thought processes and skills, which are required to effectively address problem-solving using computers. Therefore computational thinking has been particularly shaped in the field of (computer science) education. Computational thinking has been extensively studied and linked to the development of problem-solving skills [Wing, 2006; Gomes & Mendes, 2007; Moreno-León et al., 2020; Standl, 2017]. Moreover, the integration of Computational Thinking as a problem-solving process Standl (2017) empowers learners to solve complex challenges [Younah Kang, 2020]. By breaking down problems into smaller parts, removing unnecessary components, and developing systematic

algorithmic reusable solutions, this methodical approach to programming is aimed at reducing complexity in problem-solving processes. Studies show that entrepreneurial thinking [Bijedic, 2012; Ebberts, 2008; Hack et al., 2008], computational thinking [Eickelmann et al., 2019; Fehrmann & Zeinz, 2023; Muënz, 2022] and design thinking [Johansson-Skoëldberg et al., 2013; Razzouk & Shute, 2012] can promote problem-solving skills in students. The problem-solving approaches are complementary to each other in significant aspects. While design thinking emphasizes creative idea generation in a business context and focuses on inventive thinking with a radical customer or benefit orientation [Lockwood, 2010], computational thinking brings structure and analysis to problem-solving [Wing, 2006]. The integration of both approaches not only strengthens pupils' problem-solving skills but also enhances their critical thinking, creativity, and collaboration [Tanet et al., 2023].

2 Intervention

To effectively prepare pupils for a rapidly changing world with multifarious challenges, we present a learning approach that seamlessly merges the topics of sustainability, entrepreneurship, and informatics. At the heart of the unit is the use of problem-solving methods to develop general problem-solving skills. An initial overview of the workshop structure is provided in Figure 1. As depicted there, pupils are given a sustainability problem and are introduced to the hackathon process. Afterward, pupils are guided to apply design thinking and computational thinking mindsets, facilitated by a *Problem-Solving Canvas* (PSC) outlined in the Appendix and elaborated upon as follows. The result is a digital, entrepreneurial concept presented to a panel of judges.

In detail, the project targets middle school pupils (grades 7-10) and is conducted within the classroom setting, the pupils work in groups of 4. Prior to the event, pupils receive an introduction to the project and the MIT App Inventor programming environment, along with a presentation of the project leaders and the hackathon schedule. On the day of the hackathon, pupils are introduced to the problem statement and handed the Problem Solving Canvas. Following this, they undergo a guided design thinking process to identify the user group and develop a solution for the problem. Using stencils as depicted in Figure 2, pupils create a prototype for their idea. Once the prototype accurately reflects all relevant processes, it is programmed using the MIT App Inventor, a user-friendly platform tailored for K-12 pupils, enabling the creation of smartphone apps through

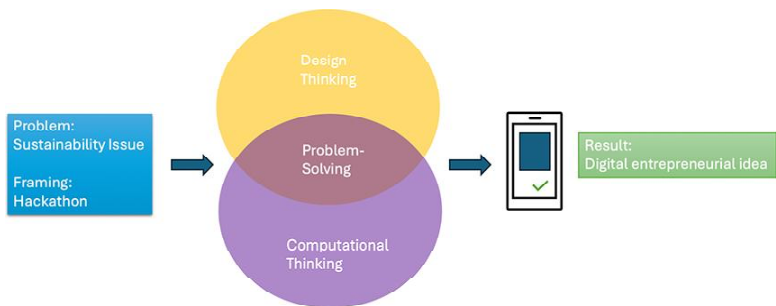

Figure 1. Overview of the Intervention

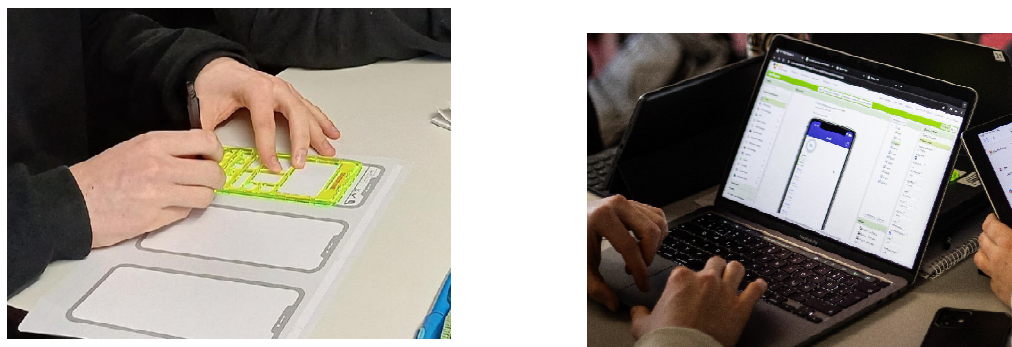

Figure 2. Drawing and Programming a Prototype

block programming, compare Figure 2. To support pupils in their learning process and visualize the thinking processes for educators, we utilize the Problem-Solving Canvas, available in the Attachment. The structural idea originates from the Business Model Canvas (BMC), which serves as a visual tool to help businesses define their business model clearly and structure. However, in its original form, it may appear complex for K-12 pupils and does not align with the requirements of developing problem-solving skills through hackathons. Therefore, the fields have been adapted: Fields 1 and 2 focus on the target group, and Field 3 on the value proposition, inspired by the original BMC. Moreover, fields 4 and 5 target the computational thinking area by structuring the problem, and fields 6 and 7 aim to analyze and present the solution.

3 Discussion

The future-oriented education of pupils in K12 education requires innovative approaches, especially interdisciplinary and project-based lessons that pupils find valuable and take them beyond simply learning for school. Initial research suggests that pupils are highly motivated to conduct hackathons, especially in the context of entrepreneurial ideas combined with sustainability topics, leading to strong engagement [Lazarou et al., 2024]. Preliminary results of our workshops confirm these findings: The pupils were eager to present their results, even in challenging learning situations and after long hours of work. Moreover, the pupils had no problems getting to grips with the problem and developed exciting business ideas in the process. It was found that the use of stencils appealed more to pupils with less programming knowledge than to those with existing skills. These pupils spent more time drawing and creating more complex analog prototypes. In contrast, pupils with advanced programming skills wanted to start programming faster and spend less time drawing. Preliminary results also show that the use of the PSC supports pupils in their process and is also a valuable addition for teachers as the pupils had no problems understanding and completing the canvas independently. Therefore, the PRC facilitates the teaching process by significantly clarifying the current state of students' ideas, thus making it easier to track and provide effective support during group work. It is important to note that the PSC is not in competition with the BMC. The PSC aims to adopt the valuable visualization technology of the BMC and possibly use these advantages in other applications. In addition, the PSC can serve as a stepping stone to working with the BMC. If the pupils have already had a positive experience with the structure of the canvas, the transition to the more complex BMC might be easier for them. Additionally, both the Stencils and the MIT App Inventor are well suited for implementation in K-12 education. However, it should be noted, that prior preparation in the form of tutorials for the MIT App Inventor is recommended. Working with computers and smartphones and transferring self-programmed apps proved to be extremely motivating and posed no problems for the pupils. Particularly noteworthy are the creative ideas for sustainable everyday life that pupils developed, which provide a valuable basis for further teaching content. Overall, the combination of entrepreneurship, sustainability, and informatics using hackathons and the PSC indicates that this is a future-oriented and motivating method of lesson design.

A Problem Solving Canvas

Problem Solving Canvas		Task:	Team:
1. Persona (Customer group):	2. Needs of the target group (Empathie):	3. Idea (Value proposition):	
		6. Analysis (SWOT):	
		Strengths:	
		Weaknesses:	
		Opportunities:	
		Risks:	
4. Components of the idea (Decomposition):	5. Solution procedure (Algorithmus):	7. Presentation (Pitch):	
		1. Problem:	
		2. Target group:	
		3. Solution for target group:	
		4. Presentation: prototype	
		5. Strengths / opportunities	

References

1. Adam, I., Alhassan, M. D. (2021, 03). Examining the link between information and communication technologies (icts) and the un sustainable development goals (sdgs). *International Journal of Technology Management and Sustainable Development*, [online] 20. Available at: 10.1386/tmsd000331 [Accessed 11.12.2024].
2. Bijedic, T. (2012). Zur Förderung unternehmerischer Persönlichkeitspotenziale (Flensburg.school.edition). In W. Fröhlich, ed. *Unternehmensgründung und persönlichkeitspotenziale*. 1st ed. München Mering: Hampp.
3. Cross, N. (1982). Designerly ways of knowing. *Design Studies*, [online] 3(4), pp. 221–227. Available at: 10.1016/0142-694X(82)90040-0 [Accessed 11.12.2024].
4. Dorst, K. (2011). The core of ‘design thinking’ and its application. *Design Studies*, [online] 32(6), pp. 521–532. Available at: 10.1016/j.destud.2011.07.006 [Accessed 11.12.2024].
5. Ebbers, I. (2008). Entrepreneurship Education als neue Aufgabe in der Wirtschaftsdidaktik. *Unterricht Wirtschaft*, 35, pp. 49–50.
6. Eickelmann, B., Vahrenhold, J. and Labusch, A. (2019). Der Kompetenzbereich Computational Thinking. In: B. Eickelmann, W. Bos, J. Gerick, F. Goldhammer, H. Schaumburg, K. Schwippert, eds. *Icils 2018 deutschland: computer und informationsbezogene kompetenzen von schülerinnen und schülern im zweiten internationalen vergleich und kompetenzen im bereich computational thinking*. Münster; New York: Waxmann.
7. Fehrmann, R., Zeinz, H. (2023). Computational Thinking vermitteln. [online] In: C. De Witt, C. Gloerfeld, S. Wrede, eds. *Künstliche Intelligenz in der Bildung*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden. Available at: 10.1007/978-3-658-40079-8 [Accessed 11.12.2024].
8. Frenz, J., Tuchscherer, M. and Wiepcke, C. (2022). Gamified sustainable entrepreneurship education – a digital educational escape room for economy classes in German high schools. In: *1st startplay conference university of Koblenz*.
9. Gartner, W. (1989). «Who Is an Entrepreneur?» Is the Wrong Question. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 13(4), ss. 47–68.
10. Gomes, A., Mendes, A. J. (2007). Learning to program - difficulties and solutions – Academic Conference Paper. In: *International Conference on Engineering Education–ICEE*, 7, ss. 3–7.
11. Hack, A., Rettberg, F. and Witt, P. (2008). Gründungsausbildung und Gründungsabsicht: eine empirische Untersuchung an der TU Dortmund. *ZfKE – Zeitschrift für KMU und Entrepreneurship*, [online] 56(3), ss. 148–171. Available at: 10.3790/zfke.56.3.148 [Accessed 11.12.2024].
12. Johansson-Skoöldberg, U., Woodilla, J. and Cøetinkaya, M. (2013). Design thinking: Past, present and possible futures. *Creativity and Innovation Management*, [online] 22(2), ss. 121–146. Available at: 10.1111/caim.12023 [Accessed 11.12.2024].
13. Kourilsky, M., Walstad, W. (2002). The early environment and schooling experiences of high-technology entrepreneurs – insights for entrepreneurship education. *International Journal of Entrepreneurship Education*, 1(1), ss. 1–20.
14. Lazarou, E., Brezoaie, R., Ursachi, T., Dascalu, M., & Stanica, I.-C. (2024, 03). *A case study promoting K12 STEM education through hackathons* [online]. Available at: 10.21125/inted.2024.0735 [Accessed 11.12.2024].
15. Lockwood, T. (2010). *Design thinking: Integrating innovation, customer experience, and brand value*. New York.
16. Lynch, M., Kamovich, V. (2021). Combining technology and entrepreneurial education through design thinking: Students’ reflections on the learning process. In: *Technological Forecasting Social Change*.
17. Mittelstädt, E., Mykolenko, O. and Wiepcke, C. (2023). Entrepreneurship education. In: T. Philipp, A. Schmol, eds. *Handbook of transdisciplinary didactics*. Transcript.
18. Moreno-León, J., Robles, G. and Román-González, M. (2020). Towards Data-Driven Learning Paths to Develop Computational Thinking with Scratch. *IEEE Transactions on Emerging Topics in Computing*, [online] 8, ss. 193–205. Available at: 10.1109/TETC.2017.2734818 [Accessed 11.12.2024].

19. Münzing, T. (2022). Förderung von Problemlösekompetenz durch Computational Thinking in den Klassen 3-6 – Theoretische Zusammenhänge und eine beispielhafte Umsetzung durch Programmieraktivitäten an Robotern. [online] In: U. Kortenkamp, S. Ladel, eds. *Informatisch-algorithmische Grundbildung im Mathematikunterricht der Primarstufe*. 1st ed. Ss. 23–36). Münster. Available at: 10.37626/GA9783959872126.0 [Accessed 11.12.2024].
20. Razzouk, R., Shute, V. (2012). What is design thinking and why is it important? *Review of Educational Research*, [online] 82(3), Ss. 330–348. Available at: 10.3102/0034654312457429 [Accessed 11.12.2024].
21. Robertsons, G., Lapinøa, I. (2023). Digital transformation as a catalyst for sustainability and open innovation. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, [online] 9 (1), 100017. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2199853123001191> [Accessed 11.12.2024].
22. Rusmann, A., Ejsing-Duun, S. (2022). When design thinking goes to school: A literature review of design competences for the k-12 level. *International Journal of Technology and Design Education*, [online] 32(4), Ss. 2063–2091. Available at: 10.1007/s10798-021-09692-4 [Accessed 11.12.2024].
23. Sarasvathy, S., Venkatamaran, S. (2011). Entrepreneurship as method - open questions for an entrepreneurial future. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35, Ss. 113–135.
24. Shane, S., Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, 25(1), Ss. 217–226.
25. Standl, B. (2017). Solving everyday challenges in a computational way of thinking. In: *Informatics in schools: Focus on learning programming: 10th international conference on informatics in schools: Situation, evolution, and perspectives*. Helsinki, pp. 180–191.
26. Strachan, G. (2018). Can education for sustainable development change entrepreneurship education to deliver a sustainable future? *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 9 (1).
27. Tan, J., Kinshuk, Wu, L. (2023). The effectiveness of design thinking on k-12 school students' creativity in a maker curriculum. [online] In: *Educational technology research and development*. Available at: 10.1007/s11423-023-10332-y [Accessed 11.12.2024].
28. UNEP. (2024). [online]. Available at: <https://www.unep.org/> [Accessed 11.12.2024].
29. Vuorikari, R., Kluzer, S. and Punie, Y. (2022). *Digcomp 2.2. the digital competence framework for citizens - with new examples of knowledge, skills and attitudes*.
30. Wing, J. M. (2006). Computational Thinking. *Commun. ACM*, [online]. 49(3), pp. 33–35. Available at: 10.1145/1118178.1118215 [Accessed 11.12.2024].
31. Younah Kang, K. L. (2020). Designing technology entrepreneurship education using computational thinking. *Education and Information Technologies*.
32. Zhang, F., Markopoulos, P., & Bekker, T. (2020). Children's emotions in design-based learning: a systematic review. *Journal of Science Education and Technology*, [online] 29 (4), pp. 459–481. Available at: 10.1007/s10956-020-09830-y [Accessed 11.12.2024].
33. Zhou, D., Gomez, R., Wright, N., Rittenbruch, M. and Davis, J. (2022). A design-led conceptual framework for developing school integrated stem programs: the Australian context. *International Journal of Technology and Design Education*, [online] 32(1), pp. 383–411. Available at: 10.1007/s10798-020-09 [Accessed 11.12.2024].

Бентц Анет, Вінке Клаудиа. Розвиток навичок вирішення проблем через стійке підприємництво та комп'ютерне мислення: вимога часу й новий виклик для вчителів.

Підготовка учнів до стрімко мінливого світу з численними викликами вимагає нових методів, розроблених у відповідь сучасним викликам. У цьому контексті перетин підприємництва, сталого розвитку та цифрових технологій виявився важливим фактором для інновацій та вирішення глобальних проблем. Саме тому, щоб надати учням можливість знаходити рішення у дедалі складнішому світі, ми зосереджуємося на зміцненні як загальних навичок вирішення проблем, так і предметних знань. Щодо навичок вирішення проблем, то для їхнього успішного розвитку застосовується комбінація дизайномислення, підприємницького

мислення та комп'ютерного мислення, які добре описані у відповідних дослідженнях. Для подальшого вдосконалення цих підходів і візуалізації процесу мислення ми розробили та пропонуємо педагогам для використання візуальну схему для вирішення проблем, яка наслідує схему для опису бізнес-моделі (Business model canvas) та натхненна нею. Щодо предметних знань, проєкт, описаний в даній роботі, зосереджується на інтеграції сталого розвитку, підприємництва та інформатики, які описуються як ключові ресурси в літературі. Методологічні хакатони на основі проєктів були обрані авторами дослідження як один з найефективніших сучасних методів навчання, оскільки, як свідчать дослідження, навчання на основі проєктів – це більш стійке та захоплююче навчання, що привертає та тримає увагу учнів. Хакатони ставлять перед учасниками задачу критично аналізувати питання сталого розвитку та розробляти цифрове підприємницьке рішення, використовуючи дизайн (design thinking), підприємницьке та комп'ютерне мислення. Хакатон завершується сеансом виступів, де учні представляють свій підхід та розроблений ними додаток для смартфона перед експертним журі.

Ключові слова: дизайн мислення, комп'ютерне мислення, вирішення проблем, хакатони, стійкість, підприємництво.

Anette Bentz, Claudia Wiepcke. Fostering problem-solving skills through sustainable entrepreneurship and computational thinking: the demand of the time and a new challenge for teachers

Preparing today's pupils for a rapidly changing world with multiple challenges requires thoughtful methods. In this context, the intersection of entrepreneurship, sustainability, and digital technologies has emerged as a critical factor for innovation and addressing global challenges. Thus, to empower pupils to identify solutions in an increasingly complex world, we concentrate on strengthening both cross-cutting problem-solving skills and subject-specific knowledge. Considering the problem-solving skills, a combination of design thinking, entrepreneurial thinking, and computational thinking is applied, which are both well documented in related research. In order to further enhance those approaches and visualize the thought processes, we use a problem-solving canvas that we defined and that was inspired by the business model canvas. Considering subject-specific knowledge, the project focuses on integrating sustainability, entrepreneurship, and informatics, which are described as key resources in the literature. Methodological, project-based hackathons are chosen, as project-based learning is described to correlate positively with more sustainable and engaging learning. In summary, hackathons challenge pupils to critically analyze sustainability issues and develop a digital, entrepreneurial solution through the use of design, entrepreneurial, and computational thinking. The hackathon concludes with a pitch session where pupils present their approach and smartphone app to a jury.

Key words: design thinking, computational thinking, problem solving, hackathons,

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14758648>

С. В. Бережна, С. О. Доценко

**ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ЗМІН У ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ
МІЖ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ І ВИКЛАДАЧЕМ:
НОВІ СТРАТЕГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Імплементація систем штучного інтелекту (ШІ) у контексті освітньої парадигми створює нові можливості для трансформації та оптимізації процесу професійної підготовки педагогічних кадрів. Зазначені зміни потребують системного та багатогранного підходу, який включає підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, розробку принципів використання ШІ в освітньому процесі, створення комплексних програм навчання та сприяння розумінню етичних наслідків ШІ в освіті. На законодавчому рівні регулювання використання ШІ в освіті перебуває на етапі формування. Ключовими документами є “Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (схвалена розпорядженням КМУ від 2 грудня 2020 р. № 1556-р)” [3],

“Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні” [1], “Проект «Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти рекомендацій із використання ШІ в школах» [4]. На міжнародному рівні Artificial Intelligence Act (AI Act) (акт про штучний інтелект) – пропозиція щодо регламенту Європейського Парламенту та Ради, яка встановлює правила щодо використання штучного інтелекту та внесення відповідних змін до деяких законодавчих актів ЄС. У документі надається класифікація освітніх ШІ-систем як технологій “високого ризику”, що вимагають особливого контролю та регулювання [5]. ЮНЕСКО опубліковано «Рекомендації щодо етики штучного інтелекту: ключові факти» та розробляються рамки ШІ-компетентностей учителів та школярів, які наразі містять п’ять компонентів: людиноцентричне мислення, етика ШІ, основи ШІ, ШІ-педагогіка та ШІ для професійного розвитку [6]. Отже, аналіз законодавчої бази зі штучного інтелекту свідчить про фрагментарність та відсутність системного підходу до впровадження ШІ-технологій в освіту. Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад та розробки практичних рекомендацій щодо трансформації системи професійної підготовки вчителів в умовах інтеграції штучного інтелекту в освітній процес.

Проблему впровадження ШІ в освітню парадигму вивчали Р. Бердо, Н. Буглай, В. Величко, І. Візнюк, В. Ворожбіт-Горбатюк, С. Доценко, А. Кім, В. Киливник, В. Коваленко, Л. Куцак, А. Лень, М. Мар’єнко, О. Несторенко, А. Полішук, В. Расюн, Т. Собченко та інші. Науковці зазначають, що штучний інтелект має великий потенціал для трансформації освіти: від автоматизації адміністративних завдань до персоналізованого навчання. Однак, щоб здійснити цей процес, освітні заклади повинні підготувати науково-педагогічних працівників до використання інструментів ШІ в освітньому процесі. Без спеціальної підготовки ці інструменти можуть використовуватися недостатньо або зловживатися, що призведе до неефективності та втрачених можливостей. Педагоги, які не мають досвіду роботи з інструментами штучного інтелекту, можуть поставати перед труднощами при інтеграції цих технологій під час викладання своїх предметів або відчувати себе перевантаженими через різноманіття доступних інструментів та ресурсів. Тому потрібно модернізувати або створити нові програми професійної підготовки вчителів, де враховано нові тренди цифрової освіти, а саме технології штучного інтелекту. Саме педагогічні заклади освіти можуть забезпечити педагогів не лише предметними компетентностями, а і навичками самостійного створення освітнього контенту засобами ШІ.

Визначимо чотири ключові напрямки професійної підготовки педагогічних кадрів у сфері ШІ:

1) технічний рівень. Педагогічні працівники повинні знати основи ШІ, інструменти ШІ для створення освітнього контенту, методики генерації навчального контенту за допомогою певних нейромереж тощо;

2) методологічний рівень. Розвиток ШІ-компетентностей педагогічних працівників є необхідною умовою для забезпечення ефективного впровадження ШІ в освітній процес. Наявність відповідних знань, умінь та навичок у сфері штучного інтелекту сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу;

3) етичний рівень. Як і будь-яка педагогічна технологія, штучний інтелект має етичні проблеми, зокрема щодо конфіденційності даних, упередженості та впливу на результати навчання. Процес професійної підготовки має включати питання щодо відповідального використання штучного інтелекту в освітньому процесі, дотримання академічної доброчесності та захисту персональних даних;

4) практичний рівень. Вчителі повинні вміти використовувати інструменти штучного інтелекту для створення навчального контенту, оцінювання успішності учнів та автоматизації рутинних завдань. Важливою якістю в цьому процесі є розвиток критичного мислення для перевірки згенерованого продукту штучним інтелектом та його подальшого вдосконалення.

Зазначимо, що процес професійної підготовки педагогічних працівників у сфері ШІ повинен мати системний та безперервний характер, враховуючи стрімкий розвиток технологій штучного

інтелекту. На основі проведеного аналізу наукової літератури та практичного досвіду, можна виокремити наступні ключові компоненти ефективної системи професійної підготовки вчителів, а саме: модульність та гнучкість освітніх програм, що дозволяє педагогам обрати найбільш релевантні для їхньої професійної діяльності напрямки розвитку ІІІ-компетентностей; практико-орієнтований підхід, який передбачає активне використання реальних кейсів з інструментів ІІІ; колаборативне навчання через створення професійних спільнот для обміну досвідом та створення спільних проєктів; постійний моніторинг та оновлення змісту програм відповідно до появи нових ІІІ-технологій; інтеграція формальної та неформальної освіти через участь у майстер-класах, вебінарах, конференціях, тренінгах тощо.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди один із перших в регіоні відреагував на появу штучного інтелекту та інтегрував його в освітній процес. Для цього було здійснено певні заходи:

1) розроблено “Положення про використання інструментів генеративного штучного інтелекту в освітньо-науковому процесі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди” (затверджено рішенням Вченої ради Університету 05 листопада 2024 року протокол №11). Положення було розроблено з метою вдосконалення освітньо-наукової діяльності згідно з принципами академічної доброчесності, етичності та відповідальності, розумінням можливостей інструментів генеративного штучного інтелекту й усвідомленням його ризиків. Положення встановлює, що всі учасники освітньо-наукового процесу повинні дотримуватись основних принципів використання інструментів генеративного штучного інтелекту, що сприяють справедливому, етичному, безпечному та продуктивному використанню цих інструментів: принцип прозорості, принцип етичності та відповідальності, принцип академічної доброчесності, принцип дотримання балансу між застосуванням ІІІ та розвитком власних компетенцій здобувачів, принцип законності та прозорості, принцип конфіденційності, безпеки та захисту даних та принцип доступності та інклюзивності;

2) розробка та впровадження в освітній процес дисциплін вільного вибору для здобувачів першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів із використання генеративного штучного інтелекту в освітньому процесі;

3) проведення майстер-класів в межах Сковорода-хабу зі штучного інтелекту для здобувачів та викладачів Університету;

4) розробка та публікація серії наукової літератури з технології ІІІ: навчальні посібники в 3 частинах “Штучний інтелект в освітніх галузях”, статті у фахових виданнях, монографія, методичні рекомендації тощо;

5) у межах Меморандуму із видавництвом Ранок проведено серії інтенсивів для педагогів, науково-педагогічних працівників України: «Штучний інтелект як асистент сучасного вчителя», “Персоналізоване навчання в дії” тощо.

Проведені заходи свідчать про значний інтерес педагогів до проблеми впровадження генеративного штучного інтелекту в освітньому процесі, про що свідчить кількість учасників на зазначених заходах.

Інтеграція штучного інтелекту в освітній процес вимагає системної трансформації професійної підготовки педагогічних кадрів. Досвід ХНПУ імені Г.С.Сковороди демонструє ефективність комплексного підходу до впровадження ІІІ в освітній процес. Перспективними напрямками подальших досліджень є дослідження впливу ІІІ-технологій на якість освітнього процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні (2023) : Міністерство цифрової трансформації в Україні [online]. Available at : <https://thedigital.gov.ua/news/regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu-v-ukrainiprezentuemodorozhnyu-kartu> [Accessed 02.01.2025].

2. Доценко С., Собченко Т. (2024). Оптимізація освітнього процесу закладів вищої освіти України засобами штучного інтелекту. *Молодь і ринок*. № 2 (222), С.7-12.

3. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (2020) : Розпорядження Кабінет Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. [online]. Київ. Available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#n8> [Accessed 02.01.2025].

4. Проєкт «Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти рекомендацій із використання ШІ в школах» (2024) : Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство освіти і науки України [online]. Available at : <http://surl.li/> [Accessed 02.01.2025].

5. The EU Artificial Intelligence Act. (2024). [online] Available at: <https://artificialintelligenceact.eu/> [Accessed 02.01.2025].

6. UNESCO's Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence: key facts. (2023). [online] Available at: <https://www.unesco.org/en/articles/unescos-recommendation-ethics-artificial-intelligence-key-facts> [Accessed 02.01.2025].

References

1. Dorozhnia karta z rehulivannia shtuchnoho intelektu v Ukraini (2023) : Ministerstvo tsyfrovoy transformatsii v Ukraini [Roadmap for the regulation of artificial intelligence in Ukraine] : Ministry of Digital Transformation in Ukraine [online]. Available at : <https://thedigital.gov.ua/news/regulyuvannya-shtuchno-go-intelektu-v-ukrainiprezentuemо-dorozhnyu-kartu> [Accessed 02.01.2025].

2. Dotsenko С., Sobchenko Т. (2024). Optymizatsiia osvithnoho protsesu zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy zasobamy shtuchnoho intelektu. [Optimisation of the educational process of Ukrainian higher education institutions by means of artificial intelligence]. *Youth and the market*. Vol.2 (222), pp.7-12.

3. Kontseptsiiia rozvytku shtuchnoho intelektu v Ukraini [Concept of artificial intelligence development in Ukraine]. (2020) : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 2 December 2020. № 1556-р. [online]. Київ. Available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#n8> [Accessed 02.01.2025].

4. Proiekt «Instruktyvno-metodychni rekomendatsii shchodo zaprovadzhennia ta vykorystannia tekhnolohii shtuchnoho intelektu v zakladakh zahalnoi serednoi osvity rekomendatsii iz vykorystannia ShI v shkolakh» [Project 'Instructional and methodological recommendations for the introduction and use of artificial intelligence technologies in general secondary education institutions and recommendations for the use of AI in schools'] (2024) : Ministry of Digital Transformation of Ukraine, Ministry of Education and Science of Ukraine [online]. Available at : <http://surl.li/quddqz> [Accessed 02.01.2025].

5. The EU Artificial Intelligence Act. [online] Available at: <https://artificialintelligenceact.eu/> [Accessed 02.01.2025].

6. UNESCO's Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence: key facts. [online] Available at: <https://www.unesco.org/en/articles/unescos-recommendation-ethics-artificial-intelligence-key-facts> [Accessed 02.01.2025].

Бережна Світлана Вікторівна, Доценко Світлана Олексіївна. Штучний інтелект як чинник змін у взаємозалежності між навчальним закладом і викладачем: нові стратегії професійної підготовки.

У статті розглянуто теоретико-методичні засади трансформації професійної підготовки вчителів в умовах інтеграції штучного інтелекту в освітній процес. Проаналізовано нормативно-правову базу використання ШІ в освіті на національному та міжнародному рівнях. Визначено ключові напрямки професійної підготовки педагогічних кадрів у сфері ШІ: технічний, методологічний, етичний та практичний. Обґрунтовано необхідність системного та безперервного характеру такої підготовки. Виокремлено ключові компоненти ефективної системи професійної підготовки вчителів, а саме: модульність та гнучкість освітніх програм; практико-орієнтований підхід; колаборативне навчання; постійний моніторинг та оновлення змісту програм; інтеграція формальної та неформальної освіти через участь у майстер-класах, вебінарах, конференціях, тренінгах тощо. Представлено досвід Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди щодо впровадження ШІ в освітній процес, зокрема розробку

нормативних документів, впровадження навчальних дисциплін, проведення практичних заходів та створення навчально-методичного забезпечення. Визначено перспективні напрямки подальших досліджень у сфері інтеграції ШІ в педагогічну практику.

Ключові слова: штучний інтелект, вчитель, професійна підготовка вчителів, освіта, академічна доброчесність.

Berezhna Svitlana, Dotsenko Svitlana. Artificial intelligence as a factor of change in the relationship between the educational institution and the teacher: new strategies for professional training.

The article examines the theoretical and methodological foundations of transforming teacher training through the integration of artificial intelligence into the educational process. The paper analyzes the regulatory framework for AI use in education at both national and international levels. The key areas of professional training of teachers in the field of AI are identified: technical, methodological, ethical and practical. The necessity of systematic and continuous nature of such training is substantiated. The key components of an effective system of professional teacher training are highlighted, namely: modularity and flexibility of educational programs; practice-oriented approach; collaborative learning; constant monitoring and updating of program content; integration of formal and non-formal education through participation in master classes, webinars, conferences, trainings, etc. The article presents the experience of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University in implementing AI in the educational process, including the development of regulatory documents, introduction of academic disciplines, practical activities and creation of educational and methodological support. Promising areas for further research in the field of AI integration into pedagogical practice are identified.

Key words: artificial intelligence, teacher, teacher training, education, academic integrity.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14758661>

T. M. Берест, О. А. Шумейко

**ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ МОВИ:
ЕВОЛЮЦІЯ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ
І ВИКЛАДАЧЕМ У НОВИХ УМОВАХ**

Використання дистанційних форм навчання на сьогодні є досить поширеним. Якщо близько двох десятків років тому ми говорили переважно про стрімкий розвиток технологій, з одного боку, про цікавість студентів та слухачів до комп'ютерного навчання, про реалізацію через дистанційне навчання ідеї навчання протягом усього життя, навчання за індивідуальною освітньою траєкторією, про використання дистанційних курсів для самостійної роботи різних категорій студентів та слухачів, то останнім часом, на жаль, серед чинників, що вплинули на зміну підходів до навчання й на активізацію освіти через дистанційні курси змушені називати й пандемію, і воєнний стан, і специфічні умови навчання в Харківському регіоні – змішане навчання, перебування значної частини студентів та слухачів за межами Харківщини чи в лавах захисників. Відтак значно міняється й специфіка роботи викладача, який в нинішніх умовах має бачити технологічні, організаційні, соціально-економічні та соціально-психологічні чинники для досягнення максимального педагогічного результату, має вдаватися до форм і методів роботи, які сприятимуть збереженню ефективності навчання, має розуміти необхідність регулярної актуалізації курсів дистанційного навчання. Трансформуються й традиційні підходи до взаємодії між навчальним закладом і викладачем, змінюючи їхню роль та відповідальність.

До 2020 року ми використовували дистанційні курси для навчання мови на різних рівнях мовної освіти (факультет до університетської освіти, курси української мови для перекладачів та української мови за професійним спрямуванням для економістів та соціологів, курс «для дорослих» – для здобувачів другої освіти та для охочих скласти іспити на володіння державною мовою). Ішлося переважно про дублювання аудиторних курсів дистанційними та застосування

останніх для самостійної роботи зі студентами, які з різних причин не впоралися з навчальним планом або не мали можливості відвідувати заняття в університеті, тобто малася на увазі лише підтримка для денної форми роботи та організація роботи з «недисциплінованими» студентами й слухачами [1; 2; 3; 4].

У 2020 році погляд на застосування дистанційних курсів у навчальному процесі зазнав певних змін: навчальне середовище, де здобувачі мають доступ до потрібних навчальних матеріалів у будь-який час та в будь-якому місці, завдяки якому навчальний процес стає привабливішим, демократичнішим, комфортнішим та яке сприяє розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців з вищою освітою [4, с. 21] заслужено здобуває все ширше коло прихильників серед викладачів та студентів, навчальні заклади активно заохочують викладачів до створення курсів на освітній платформі Moodle.

Дистанційне навчання суттєво впливає на викладачів, які змушені адаптувати свої методики до нових умов. З одного боку, це відкриває нові можливості для креативного підходу до навчання [5], а з іншого – значно збільшує навантаження та відповідальність. Викладачі мають забезпечити високий рівень залученості студентів, підтримувати їхню мотивацію, і постійно стежити за їхнім прогресом [6; 7].

Один з основних викликів для викладача в умовах дистанційного навчання полягає в необхідності створювати інтерактивні матеріали, що відповідають стандартам платформи Moodle. Це потребує додаткового часу та зусиль, адже викладач має розробляти відеолекції, інтерактивні тести, дискусійні форуми та інші ресурси, що сприятимуть ефективному засвоєнню матеріалу.

Крім того, викладачі повинні мати високий рівень технічної грамотності, щоб упевнено використовувати всі можливості платформи Moodle. Це означає, що вони повинні вміти вирішувати технічні проблеми, які можуть виникнути у студентів під час навчання, та забезпечувати безперебійний доступ до навчальних матеріалів.

Незважаючи на всі виклики, дистанційне навчання має значні переваги, які роблять його привабливим як для студентів, так і для викладачів. Зокрема, змішане навчання, яке поєднує традиційні аудиторні заняття з дистанційними, дозволяє ефективно організувати навчальний процес та забезпечити гнучкість для всіх учасників.

Платформа Moodle надає широкий спектр інструментів для організації змішаного навчання. Викладачі можуть легко створювати та поширювати навчальні матеріали, проводити онлайн-тести та опитування, організувати дискусії та групові проекти. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу та дає можливість студентам працювати у зручному для них темпі.

Однією з головних переваг дистанційного навчання є можливість індивідуалізації навчального процесу. Викладачі можуть розробляти курси, що відповідають потребам та рівню підготовки кожного студента, надаючи їм можливість самостійно обирати темп навчання та зосереджуватися на тих темах, які є найбільш важливими для них.

Дистанційне навчання також сприяє розвитку самостійності та відповідальності студентів. Вони змушені самостійно організувати свій час та планувати навчання, що допомагає розвивати навички тайм-менеджменту та самоконтролю. Водночас, викладачі можуть постійно моніторити прогрес студентів та надавати їм необхідну підтримку.

В умовах дистанційного навчання змінюється роль як навчального закладу, так і викладача. Навчальні заклади повинні забезпечувати технічну підтримку та надавати доступ до сучасних технологій, щоб викладачі могли ефективно використовувати платформу Moodle. Це включає навчання викладачів, забезпечення доступу до інтернету, створення електронних бібліотек та інших ресурсів.

Викладачі, у свою чергу, повинні бути готові до постійного вдосконалення своїх знань та навичок, адаптації до нових методів викладання та використання технологій. Вони також повинні активно співпрацювати з адміністрацією навчального закладу та іншими викладачами для обміну досвідом та кращого розуміння потреб студентів.

Таким чином, дистанційне навчання мови на платформі Moodle відкриває нові можливості для розвитку взаємозалежності між навчальним закладом і викладачем. Незважаючи на зростання навантаження та відповідальності викладачів, переваги дистанційних курсів для змішаного навчання мови є беззаперечними. Вони дозволяють забезпечити гнучкість, індивідуалізацію навчання та сприяють розвитку самостійності та відповідальності студентів.

Успішне впровадження дистанційного навчання потребує від навчальних закладів та викладачів постійного вдосконалення та готовності до змін. Тільки так можна досягти високих результатів у навчанні та забезпечити ефективну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Берест, Т. М., Купрікова, Г. В. (2021). Оцінювання навчальних досягнень слухачів дистанційних курсів української мови. У: Кірвас, В. А та ін. ред. *Експертні оцінки елементів навчального процесу*. Харків: Вид-во НУА, с. 12–15.

2. Берест, Т. М., Купрікова, Г. В. (2021). Використання дистанційних курсів для підготовки до ЗНО та іспиту на володіння державною мовою. У: *Сучасні світові тенденції розвитку науки, освіти та технологій*. Полтава: ЦФЕНД, ч. 2, с. 19.

3. Берест, Т. М., Помазан, І. О. (2013). Використання дистанційних форм навчання: досвід кафедри українознавства ХГУ «НУА». *Проблеми освіти*, вип. 77, ч. 1, с. 23–30.

4. Мельник, Т. А., Волчкова, Г. К. (2021). Досвід застосування LSM Moodle при дистанційному навчанні у закладах вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 192, с. 106–111.

5. Берест, Т. М., Купрікова, Г. В. (2023). Використання ігрових платформ у навчанні української мови в закладах вищої освіти. У: Кірвас, В. А та ін. ред. *Експертні оцінки елементів навчального процесу*. Харків: Вид-во НУА, с. 46–49.

6. Славко, Г. В. (2020). Непрямі методи ідентифікації користувачів Moodle. [online] У: *MoodleMoot Ukraine 2020. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*. Available at: <https://.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=30> [Accessed 9 Jan. 2025].

7. Триус, Ю. В. (2020). Використання системи підтримки дистанційного навчання ЧДТУ на базі Moodle в умовах карантину. [online] У: *MoodleMoot Ukraine 2020. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle*. Available at: <https://.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=30> [Accessed 9 Jan. 2025].

References

1. Berest, T. M., Kuprikova, H. V. (2021). Otsiniuvannia navchalnyh dosiahnen sluhachiv dystantsiinyh kursiv ukrainskoi movy [Assessment of Learning Achievements of Distance Course Students of the Ukrainian Language]. In: Kirvas, V. A. et al. *Ekspertni otsinky elementiv navchalnoho protsesu* [Expert Assessments of Educational Process Elements]. Kharkiv: Vyd-vo NUA, pp. 12–15.

2. Berest, T. M., Kuprikova, H. V. (2021). Vikorystannia dystantsiinyh kursiv dlia pidhotovky do ZNO ta ispytu na volodinnia derzhavnoi movoiu [Using Distance Courses for Preparation for External Independent Evaluation and the State Language Exam]. In: *Suchasni svitovi tendentsii rozvytku nauky, osvity ta tekhnolohii* [Modern World Trends in Science, Education and Technology Development]. Poltava: TsFEND, ch. 2., p. 19.

3. Berest, T. M., Pomazan, I. O. (2013). Vikorystannia dystantsiinyh form navchannia: dosvid kafedry ukrainoznavstva KhHU «NUA» [Using Distance Learning Forms: Experience of the Department of Ukrainian Studies of KhHU «NUA»]. In: *Problemy osvity* [Problems of Education], iss. 77, ch. 1, pp. 23–30.

4. Melnyk, T. A., Volchkova, H. K. (2021). Dosvid zastosuvannia LSM Moodle pry dystantsiinnomu navchanni u zakladah vyshchoi osvity [Experience in Applying LSM Moodle in Distance Learning in Higher Education Institutions]. In: *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky* [Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences], 192, pp. 106–111.

5. Berest, T. M., Kuprikova, H. V. (2023). Vikorystannia ihrovyh platform u navchanni ukraïnskoi movy v zakladah vyshchoi osvity [Using Gaming Platforms in Teaching the Ukrainian Language in Higher Education Institutions]. In: Kirvas, V. A. ta et al. *Ekspertni otsinky elementiv navchalnoho protsesu* [Expert Assessments of Educational Process Elements]. Kharkiv: Vyd-vo NUA, pp. 46–49.

6. Slavko, H. V. (2020). Nepriami metody identyfikatsii korystuvachiv Moodle [Indirect Methods of Identifying Moodle Users]. [online] In: *MoodleMoot Ukraine 2020. Teoriia i praktyka vykorystannia systemy upravlinnia navchanniam Moodle* [MoodleMoot Ukraine 2020. Theory and Practice of Using the Moodle Learning Management System]. Available at: <https://2020.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=30> [Accessed 9 Jan. 2025].

7. Trius, Yu. V. (2020). Vikorystannia systemy pidtrymky dystantsiinoho navchannia ChDTU na bazi Moodle v umovah karantynu [Using the CHTU Distance Learning Support System Based on Moodle under Quarantine Conditions]. [online] In: *MoodleMoot Ukraine 2020. Teoriia i praktyka vykorystannia systemy upravlinnia navchanniam Moodle* [MoodleMoot Ukraine 2020. Theory and Practice of Using the Moodle Learning Management System]. Available at: <https://2020.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=30> [Accessed 9 Jan. 2025].

Berest Tetiana Mikolaïvna, Shumeyko Olena Anatolïvna. Dystançijne navchannia movi: evoluçiia vsaemozaleznosti miž navchalnym zakladom i vikladachem u novih umovah.

У матеріалі розглянуто зміни у взаємозалежності між навчальним закладом і викладачем в умовах дистанційного навчання мови у курсах платформи дистанційної освіти Moodle. Проаналізовано нові виклики та можливості, що виникають у процесі змішаного навчання з використанням дистанційних курсів на освітній платформі, зокрема взаємодію між викладачем та студентами, роль цифрових технологій у навчальному процесі, а також адаптацію навчального закладу до нових умов. Основну увагу приділено трансформації педагогічних підходів і методів викладання, що забезпечують ефективне навчання мови в дистанційному форматі. Відзначено зростання навантаження та відповідальності викладачів при використанні платформи Moodle для викладання на різних рівнях мовної освіти. Підкреслено важливість технічної підтримки з боку навчального закладу. Запропоновано рекомендації щодо оптимізації дистанційного навчання мови та забезпечення ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу в нових умовах.

Ключові слова: дистанційне навчання, платформа Moodle, навчальний заклад, викладач, змішане навчання, цифрові технології, оптимізація навчання, взаємодія студентів і викладачів

Berest Tetiana, Shumeyko Olena. Distance language learning: the evolution of interdependence between educational institutions and teachers in new conditions.

The study examines changes in the interdependence between educational institutions and teachers within the conditions of distant language learning through the Moodle remote education platform courses.

One analyses the new challenges and opportunities arising from hybrid learning with online courses on educational platforms, particularly focusing on teacher-student interaction, the role of digital technologies in the learning process, and the adaptation of educational institutions to new conditions. Special attention is paid to the transformation of pedagogical approaches and teaching methods that ensure effective language learning at a distance.

The author underscores teachers' increasing workload and responsibilities when using the Moodle platform for teaching at various levels of language education and emphasizes the importance of technical support from educational institutions. The study recommends ways to optimize distance language learning and ensure effective interaction among all participants in the educational process under the new conditions.

Key words: distance learning, moodle platform, educational institution, teacher, blended learning, digital technologies, learning optimization, student-teacher interaction

ПОБУДОВА ВЗАЄМОВІДНОСИН ВИКЛАДАЧІВ З БАТЬКАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Карантин у зв'язку з пандемією коронавірусної інфекції, який почався 12 березня 2020 року, вплинув на життя кожного громадянина України: всі заклади освіти мали побудувати освітній процес відповідно до цього Положення, змінивши традиційну (очну) форму навчання на дистанційну, вперше організувавши для своїх учнів, студентів можливість продовжити навчання не виходячи з будинку.

Для більшості закладів освіти запровадження навчання з використанням дистанційних технологій стало викликом, оскільки досвіду такого навчання фактично не було. Цей вимушений крок визвав в основному негативне ставлення всіх учасників навчального процесу, бо проблем поставив дуже багато, а шляхів вирішення дуже мало.

Більшість учнів і батьків не підтримали такий формат навчання, на який вимушені були перейти школи навесні.

Повномасштабна війна створила нові виклики для шкіл, учнів та їхніх батьків, зробивши дистанційне навчання основною формою освітнього процесу, до якої вимушені звернулись в багатьох містах України, як, наприклад, в Харкові і Харківській області.

Але під час дистанційного навчання заклади освіти набули не тільки негативного, але й позитивного досвіду [1].

Маючи «багатий» досвід навчання онлайн, сьогодні вже всі учасники освітнього процесу сприймають дистанційне навчання як сучасний варіант освіти, який дає змогу учням здобути якісну освіту, навчаючись із будь-якої точки світу та за гнучким графіком. Учням нові технології та методики навчання дозволяють організовувати комунікацію та співпрацю з учителями й однокласниками онлайн, а також використовувати потужні можливості електронного навчання.

Дистанційне навчання – це вже наше сьогодення. Але тоді, навесні 2020 року, питань було значно більше, ніж відповідей.

Звичайно, найсприятливіші умови навчання дітей в умовах дистанційної системи складаються тоді, коли безпосередніми учасниками освітнього процесу є не тільки учні, педагоги, а й батьки. Батьки і педагоги - дві найпотужніші сили в процесі становлення особистості кожної людини, роль яких неможливо перебільшити і саме співпраця та зацікавленість усіх суб'єктів освітнього процесу створюють передумови досягнення учнями високих освітніх результатів, максимального розвитку.

Як працювати з батьками в період дистанційного навчання? Що розповісти їм про новий для всіх освітній виклик? Як закладу освіти супроводжувати дистанційне навчання?

Шукати відповіді на такі складні питання довелось і колективу Народної української академії. Перше, з чого потрібно було починати, - це інформувати батьків про особливості організації нової форми навчання: скільки триває урок та які етапи включає, як реєструється участь учня в уроці, як перевірити відвідуваність та успішність дитини в електронному журналі, як здійснюється зворотний зв'язок вчитель-учень, яким чином батьки повинні попередити класного керівника, що дитина з поважних причин не може відвідувати заняття, якими освітніми інтернет-ресурсами користується навчальний заклад, які типові технічні складнощі можуть виникати і способи їх подолання [2].

Найважливішим було довести до свідомості батьків, що:

- дистанційне навчання – це не домашнє навчання, що дітей навчають, як і раніше, вчителі;
- головна допомога дитині в період дистанційного навчання – організація робочого місця дитини, спокійних умов навчання вдома, шумоізоляції;
- контроль виконання домашніх завдань дитини є таким самим, як зазвичай: навчитися чогось можна тільки добровільно, бо тиск збільшує опір, а розуміння його знімає;

- треба відстежувати повідомлення в інформаційному чаті класу або школи для батьків, щоб бути в курсі новин.

Основна ідея організації дистанційного навчання сформульована була в академії для батьків таким чином: вчителі навчають, батьки не навантажують себе педагогічними обов'язками, не намагаються домогтися від дитини навчання без проблем, а забезпечують достатні умови для навчання - спокій, харчування, можливість порухатися. І саме на батьків покладається обов'язок забезпечити для дитини належні та безпечні умови навчання, доступу до інтернету, наявність необхідних технічних засобів, підключення до занять, що проводяться у синхронному режимі.

Для комунікації з батьками протягом всього періоду дистанційного навчання були створені спільні чати, де обговорюються питання щодо організації навчального процесу. Універсальний та інтерактивний засіб зв'язку з батьками - електронна пошта, яка дає можливість призначити час консультації, поставити запитання в письмовій формі, отримати онлайн-рекомендації.

Для розуміння батьками умов, при яких відбуваються дистанційне навчання, складності освітнього процесу проводяться відкриті уроки з навчальних предметів, на яких батьки можуть побачити особливості дистанційного навчання, роботу учнів на уроці, як відбувається зворотний зв'язок під час дистанційного. Але під час дистанційного навчання фактично кожен урок – відкритий, бо поряд з учнем може бути випадково чи ні хтось з батьків. І це, звісно, накладає на вчителя ще більшу відповідальність і при підготовці до уроку, і при його проведенні, і при створенні відповідної психологічної атмосфери на уроці.

Крім організаційних моментів, пов'язаних з переходом на дистанційне навчання, дуже важливим є психологічні аспекти взаємодії педагогів із батьками, яка відбувається на всіх етапах навчання і є процесом постійним.

Перехід на дистанційне навчання вимушений і створює тривожну ситуацію для всіх учасників освітнього процесу, вимагає рішення багатьох проблем, з якими стикаються і учні, і педагоги, і батьки. Для багатьох з цих проблем немає готового розв'язання, і шукати виходи можливо тільки в умовах, коли люди готові чути одне одного. І дуже важливі у цій взаємодії співпраця, дотримання позиції рівноправності, визнання важливості ролі батьків у співпраці, готовність до діалогу, гнучкість, створення конструктивної атмосфери і ситуації вибору, спільне вирішення проблем, що є запорукою зниження негативних емоцій [3].

При такій взаємодії навчального закладу з батьками учнів вони стають соратниками, союзниками, помічниками, найпотужнішою групою підтримки.

Багатьох батьків дистанційне навчання вже не лякає тим, що вони будуть змушені виконувати роль учителів, відклавши свою роботу чи важливі справи, щоб приділяти достатньо часу навчанню дитини. Крім того, більш зручним для батьків стало проведення батьківських зборів в режимі відеоконференцій, оскільки за короткий час можна розв'язати чимало організаційних питань і при цьому не потрібно поспішати до школи з роботи.

Вимушений перехід харків'ян на дистанційне навчання як основну форму освітнього процесу продемонстрував як негативні, так і позитивні сторони дистанційної роботи і привів до висновку: чим більш плідною буде взаємодія всіх учасників навчально-виховного процесу, тим більш високими будуть освітні результати учнів, що відкриває можливості для їх максимального розвитку [1].

Список бібліографічних посилань

1. Коваль, Л. (2017) Плюси і мінуси дистанційної роботи. Урядовий кур'єр, 1 листоп. (205) с. 5
2. Лотоцька, А., Пасічник, О. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. Травень, 2020. 71 с.
3. Гога, Н. П. (2024). Особливості психологічної підтримки та емоційної безпеки суб'єктів освітнього процесу в сучасних мовах. [online] In: *Університетські спільноти та їх роль в умовах дифузності сучасної освіти*. Available at: https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2024/02/matetialu-konferenciya-nua-9.02.2024_.pdf [Accessed 15 January 2025].

References

1. Koval, L. (2017) Plyusy i minusy distantsiynoyi roboty [Pros and cons of remote work]. Uryadovyy kyr'yer [Government Courier], nov. 1 (205) p.5
2. Lototska A., Pasichnyk O. (2020). Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia v shkoli [Organization of distance learning at school.]. 71 s. [in Ukrainian]
3. Hoga, N. P. (2024). Peculiarities of psychological support and emotional safety of subjects of the educational process in modern languages. [online] In: University communities and their role in the conditions of diffuseness of modern education. Available at: https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2024/02/matetialu-konferenciyi-nua-9.02.2024_.pdf [Accessed 15 January 2025].

Бельчикова Лариса Яківна. Побудова взаємовідносин викладачів з батьками в умовах дистанційного навчання в школі.

Стаття присвячена питанням взаємодії викладачів та батьків учнів під час дистанційного навчання. Розглянуто ставлення учасників навчального процесу до переходу на нову форму освітнього процесу. Запропоновано заходи, які допоможуть батькам зрозуміти свої обов'язки і відповідальність за забезпечення для дитини належних та безпечних умов навчання, доступу до інтернету, наявності необхідних технічних засобів, підключення до занять, що проводяться у синхронному режимі. Підкреслено значення письмових комунікацій з батьками у спільних чатах, за допомогою електронної пошти. Розглянуті психологічні аспекти взаємодії педагогів із батьками. Зроблено висновок: перехід на дистанційне навчання як основну форму освітнього процесу продемонстрував як негативні, так і позитивні сторони дистанційної роботи. Підкреслено необхідність плідної взаємодії викладачів і батьків, результатом якої буде максимальний розвиток дитини.

Ключові слова: дистанційне навчання, батьки, комунікаційна взаємодія, співпраця, підтримка.

Belchikova Larisa. Building relationships between teachers and parents in the context of distance learning at school.

The article is devoted to issues of interaction between teachers and students' parents during distance learning. The attitude of the participants of the educational process to the transition to a new form of the educational process is considered. Measures are proposed that will help parents understand their duties and responsibilities for providing their child with proper and safe learning conditions, access to the Internet, the availability of the necessary technical equipment, and connection to classes held in synchronous mode. The importance of written communication with parents in joint chats, using e-mail, is emphasized. The psychological aspects of interaction between teachers and parents are considered. The conclusion was made: the transition to distance learning as the main form of the educational process demonstrated both negative and positive aspects of distance work. The need for fruitful interaction between teachers and parents, the result of which will be the maximum development of the child, is emphasized.

Key words: distance learning, parents, interaction, communication interaction, cooperation, support.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14765055>

К. С. Береснева

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Цифрова трансформація вищої освіти відкриває нові можливості та ставить нові виклики перед формуванням патріотичних цінностей майбутніх педагогів. Цей процес вимагає переосмислення традиційних підходів та інтеграції інноваційних методів, що враховують особливості цифрового покоління [1]. Зауважимо, що на даний момент не існує загально-доступних, загальнонаціональних статистичних даних, які б точно відображали рівень

Дослідження патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти

№ з/п	Назва дослідження	Фокус	Дотичність до теми	Основні результати/тези	Джерело
1	Патріотичні настрої українців (2023)	Загальний рівень патріотизму серед різних груп населення України	Дає уявлення про загальний контекст та динаміку патріотичних настроїв в українському суспільстві після початку повномасштабної війни.	93% громадян пишаються своїм громадянством. 85,5% обрали б Україну, якби мали вибір де народитися.	Центр Разумкова (https://razumkov.org.ua/)
2	Індекс патріотизму молоді	Рівень патріотизму серед молоді (18-29 років) у різних регіонах України	Дослідження дає уявлення про патріотичні настрої молоді, яка є потенційними майбутніми педагогами.	Регулярні опитування демонструють високий рівень патріотизму серед молоді, але з регіональними відмінностями.	Фонд "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва (https://dif.org.ua/)
3	Цифрова трансформація освіти України в умовах воєнного стану	Стан та перспективи цифровізації освіти в Україні	Описує загальний контекст цифрової трансформації, в якому відбувається підготовка майбутніх педагогів.	Визнання важливості цифровізації для неперервності освітнього процесу, опис платформ та інструментів.	Міністерство освіти і науки України (https://mon.gov.ua/ua)
4	Формування патріотизму майбутніх учителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій	Теоретичне обґрунтування та практичні рекомендації щодо використання ІКТ для формування патріотизму	Безпосередньо стосується теми, хоча і не містить емпіричних даних.	Можливості використання мультимедіа, інтернет-ресурсів, соціальних мереж для патріотичного виховання, методичні підходи.	Наукові журнали, наприклад, "Науковий вісник НУБіП України. Серія: Педагогіка. Психологія. Філософія"
5	Дослідження у конкретних університетах	Досвід впровадження цифрових технологій у процес підготовки майбутніх педагогів та їхній вплив на формування патріотичних цінностей	Дають інформацію про конкретні практики та їхню ефективність.	Інформація на сайтах педагогічних університетів, у їхніх наукових вісниках або на сторінках кафедр.	

патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти в Україні [2]. На наш погляд, це пов'язано з новизною теми, складністю вимірювання патріотичних цінностей, відсутністю загальноприйнятої методології та обмеженістю ресурсів для проведення масштабних досліджень. Ось декілька прикладів окремих досліджень, які, хоч і не дають вичерпної картини щодо формування патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації, але розкривають деякі аспекти цієї теми. Для зручності ці дані ми зобразили в таблиці.

Відтак ми можемо зробити деякі припущення та оцінки, базуючись на:

1. Загальному рівні патріотизму в Україні. Згідно з численними соціологічними опитуваннями (Центр Разумкова, Фонд “Демократичні ініціативи”, КМІС), рівень патріотизму в Україні, особливо серед молоді, є дуже високим, особливо після початку повномасштабного вторгнення Росії. Можна припустити, що ця тенденція поширюється і на майбутніх педагогів.

2. Важливості ролі вчителя. Професія вчителя традиційно вважається шанованою в Україні, а в умовах війни роль вчителя у формуванні патріотичних цінностей та громадянської позиції учнів ще більше зростає. Це може свідчити про високий рівень відповідальності та, ймовірно, патріотизму серед майбутніх педагогів [3,4].

3. Впливі цифрової трансформації. Цифрові технології надають нові можливості для вивчення історії, культури, традицій України, для участі в онлайн-проектах патріотичного спрямування, для спілкування з однодумцями. Це може позитивно впливати на формування патріотичних цінностей.

4. Дослідженнях окремих університетів. Деякі університети можуть проводити власні дослідження або опитування серед студентів педагогічних спеціальностей, які можуть дати уявлення про рівень їхніх патріотичних цінностей. Проте, ці дані, як правило, не є загальнодоступними і відображають ситуацію лише в конкретному навчальному закладі.

Як висновок зазначимо, що цифрова трансформація вищої освіти створює унікальні можливості для формування патріотичних цінностей майбутніх педагогів. Ефективне використання цих можливостей вимагає комплексного підходу, що поєднує інноваційні цифрові інструменти з традиційними методами виховання, а також враховує виклики, пов'язані з цифровим середовищем. Спільні зусилля викладачів, IT-фахівців, експертів з різних галузей та самих студентів дозволять сформувати у майбутніх педагогів глибокі патріотичні переконання, активну громадянську позицію та готовність до розбудови незалежної та процвітаючої України.

Список бібліографічних посилань:

1. Бевз, Т. (2014). Особливості формування громадянської ідентичності в сучасній Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, вип. 3 (71), с. 236–246.

2. Вітченко, А. О., Антоненко, Т. С. та Горовий О. В. (2023). Духовне пробудження юнацтва у системі національно-патріотичного виховання. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 1, 2 (106), с. 45–58.

3. Гафіатуліна, А. В. (2017). *Психологічні особливості формування національної самосвідомості студентської молоді України*. Д-р філософії: 19.00.07. Київ.

4. Горбатюк, О. В., Поліщук, С. В. (2023). Національно-патріотичне виховання учнів у контексті російсько-української війни. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, вип. 34 (1), с. 34–45.

References

1. Bevez, T. (2014). Osobly'vosti formuvannya gromadyans'koyi identy'chnosti v suchasnij Ukraini. *Naukovi zapysky Instytutu polity'chny'x i etnonacional'ny'x doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, iss. 3 (71), pp. 236–246.

2. Vitchenko, A. O., Antonenko, T. S. and Gorovy'j, O. V. (2023). Duxovne probudzhennya yunaczta u sy'stemi nacional'no-patrioty'chnogo vy'xovannya. *Duxovnist' osoby'stosti: metodologiya, teoriya i prakty'ka*, vol. 1, 2 (106), pp. 45–58.

3. Gafiatulina, A. V. (2017). *Psy'xologichni osoby'vosti formuvannya nacional'noyi samosvidomosti students'koyi molodi Ukrayiny*. DPh : 19.00.07. Ky'viv.

4. Gorbatyuk, O. V., Polishhuk, S. V. (2023). Nacional'no-patrioty'chne vy'xovannya uchniv u konteksti rosijs'ko-ukrayins'koyi vijny. *Pedagogichna osvita: teoriya i prakty'ka*, iss. 34 (1), pp. 34–45.

Берснєва Ксенія Сергіївна. Роль навчального закладу та викладача у формуванні патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації освіти.

Матеріали конференції досліджують формування патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти. Автор аналізує вплив цифрових технологій на процес виховання патріотизму, звертаючи увагу на необхідність переосмислення традиційних підходів та інтеграції інноваційних методів. У роботі наведено дані соціологічних опитувань, які свідчать про високий рівень патріотизму серед молоді в Україні, а також обговорюються можливості використання цифрових інструментів для вивчення історії, культури та традицій України. Автор підкреслює важливість комплексного підходу до формування патріотичних цінностей, що поєднує інноваційні цифрові інструменти з традиційними методами виховання.

Цифровізація освіти відкриває нові можливості для формування патріотизму у майбутніх педагогів. Онлайн-платформи та цифрові ресурси дозволяють залучати студентів до інтерактивного вивчення історії, культури та мистецтва України, створювати віртуальні екскурсії, проводити онлайн-зустрічі з видатними особистостями. Важливо використовувати ці можливості для формування глибокого розуміння національної ідентичності та патріотичних цінностей.

Ключові слова: патріотизм, цифрова трансформація, вища освіта, майбутні педагоги, інноваційні методи, цифрові технології, національно-патріотичне виховання, громадянська позиція.

Bieriesnieva Kseniia. The Role of Educational Institutions and Teachers in Shaping Patriotic Values of Future Educators in the Context of the Digital Transformation of Education.

The conference materials explore the formation of patriotic values in future educators in the context of digital transformation of higher education. The author analyzes the impact of digital technologies on the process of fostering patriotism, emphasizing the need to rethink traditional approaches and integrate innovative methods. The paper presents sociological survey data indicating a high level of patriotism among young people in Ukraine, and discusses the possibilities of using digital tools for studying the history, culture, and traditions of Ukraine. The author emphasizes the importance of a comprehensive approach to the formation of patriotic values, combining innovative digital tools with traditional methods of education.

Digitalization of education opens up new opportunities for the formation of patriotism in future educators. Online platforms and digital resources allow students to be involved in the interactive study of the history, culture, and art of Ukraine, create virtual excursions, and conduct online meetings with prominent figures. It is important to use these opportunities to form a deep understanding of national identity and patriotic values.

Key words: patriotism, digital transformation, higher education, future educators, innovative methods, digital technologies, national-patriotic education, civic position.

ВПЛИВ «КОНТЕКСТУ ВІЙНИ» НА ТРАНСФОРМАЦІЮ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Контекст війни накладає суттєвий відбиток на всі сфери суспільного життя, зокрема і на систему вищої педагогічної освіти. Виклики, спричинені війною, змушують науковців і управлінців переосмислювати традиційні підходи до підготовки педагогів, урахувавши нові суспільні потреби, пов'язані з підтримкою здобувачів освіти, які пережили травматичні події, забезпеченням безперервності освітнього процесу та зміцненням моральної стійкості як студентів так і викладачів. Сучасні реалії вимагають не лише адаптації освітніх і навчальних програм, але й розвитку педагогічної компетентності викладачів, котрі мають оперативно і адекватно реагувати на кризові ситуації [2, с. 14–16].

З огляду на це, саме педагогічна освіта стає важливим інструментом не лише для реалізації освітнього процесу, але й для формування ціннісних орієнтирів та національної ідентичності молодого покоління українців. Водночас війна відкриває нові можливості для впровадження інноваційних підходів, зокрема дистанційного навчання, що може стати потужним ресурсом для забезпечення доступу до освіти в умовах нестабільності.

Метою статті є аналіз впливу «контексту війни» на трансформацію педагогічної освіти з акцентом на виклики та перспективи, що виникають у цей складний час.

Окреслимо деякі виклики, які ми вбачаємо найбільш суттєвими для забезпечення стабільної якісної педагогічної освіти в Україні, а саме:

– необхідність працювати в умовах постійної невизначеності, соціальної напруги та психологічної травматизації учасників освітнього процесу. Одним із ключових напрямів подолання цього виклику є розширення психолого-педагогічної складової у програмах підготовки майбутніх вчителів. Освітні програми мають містити курси щодо роботи з травмою, управління стресом і створення безпечного освітнього середовища. Педагоги сьогодення мають уміти працювати в умовах соціальної напруги, викликаній війною, що потребує формування їхньої емоційної стійкості, зокрема через тренінги з управління емоційним станом, технік саморегуляції і збереження професійної мотивації в умовах кризи. Разом з тим педагоги мають навчитися зберігати баланс між своїм професійним і особистим життям, щоб уникнути емоційного вигорання, яке в умовах війни стає поширеним явищем [3, с. 135–137];

– формування у майбутніх учителів компетентностей щодо роботи з дітьми, які пережили травматичний досвід. Зокрема, формування таких компетентностей передбачає розширення багажу теоретичних знань щодо основ травматології розвитку, психолого-педагогічної підтримки дітей, впливу травми на психіку, поведінку та когнітивні процеси дитини (підвищена тривожність, емоційна відчуженість, порушення концентрації, спалахи агресії та ін.). Поруч із набуттям знань безумовним залишається і формування умінь та навичок підтримки дітей з урахуванням їхніх індивідуальних потреб: використання терапевтичних методик (арт-терапія, казкотерапія, музична терапія тощо), організація діяльності, спрямованої на зміцнення соціальних зв'язків у колективі, інтеграція елементів емоційного навчання у повсякденну діяльність (обговорення емоцій, розвиток емпатії та взаємної підтримки). Варто звернути увагу і на формування етичної підготовки педагогів, зокрема щодо виявлення поваги до дітей, дотримання конфіденційності, доброзичливого ставлення уникнення стигматизації та негативних ярликів у взаємодії з дітьми;

– збереження академічної доброчесності в умовах нестабільності, спричиненої війною. Одним із головних ризиків є дистанційне навчання, яке через відсутність фізичного контролю ускладнює забезпечення прозорості оцінювання, проте спрощує можливість списування чи використання готових робіт. У цьому аспекті особливу увагу слід приділити формуванню у студентів розуміння цінності академічної доброчесності через інформаційні кампанії, освітні

заходи та інтеграцію відповідної тематики в навчальні програми. Разом з тим, важливо адаптувати підходи до оцінювання результатів навчання через використання творчих завдань, індивідуальних проєктів або відкритих запитань. Технологічний аспект також відіграє важливу роль у забезпеченні доброчесності, зокрема через використання автоматизованих систем перевірки на плагіат, технологій онлайн-прокторингу та інших цифрових інструментів. Важливо створювати прозорі, зрозумілі й справедливі процедури оцінювання, які сприятимуть підвищенню академічних стандартів навіть у складних обставинах.

Поруч із викликами, безперечно відкриваються і нові перспективи для розвитку педагогічної освіти навіть в «контексті війни», а саме:

– зростання ролі педагогів у формуванні національної ідентичності та моральної стійкості.

Нині саме система освіти є одним із ключових механізмів передачі цінностей, що визначають культурну ідентичність нації та забезпечують емоційну і психологічну стійкість індивіда в умовах невизначеності. Педагоги, як основні агенти виховання, відіграють визначальну роль у трансляції національних цінностей та історичної пам'яті, що є фундаментальними елементами формування національної ідентичності. У воєнний час ця роль стає ще більш актуальною, оскільки саме через освітній процес можливе формування у молоді відчуття причетності до національної спільноти, гордості за свою країну та готовності до активної участі у її відновленні. Важливо формувати у майбутніх вчителів здатність інтегрувати у навчальні програми елементи, що підкреслюють зв'язок між історичною спадщиною і сучасними викликами;

– інтеграція цифрових технологій в освітній процес педагогічних ЗВО не лише забезпечує безперервність навчання у складних соціально-політичних обставинах, але й створює нові можливості для вдосконалення освітнього середовища. Використання цифрових платформ, інтерактивних навчальних матеріалів та інструментів комунікації відкриває перспективи для індивідуалізації навчального процесу, підвищення його гнучкості та адаптивності, створює умови для розширення міжкультурної комунікації та міжнародної співпраці [1, с. 18–19].

Отже, вплив війни на систему педагогічної освіти вимагає значних змін у підготовці майбутніх педагогів, зокрема у розвитку компетентностей щодо роботи з дітьми, які пережили травматичний досвід. Важливими є також розвиток емоційної стійкості педагогів та створення безпечного освітнього середовища. Водночас, війна відкриває нові можливості для інтеграції дистанційного навчання, що сприяє безперервності освіти та підвищенню її доступності. Загалом, сучасні виклики потребують адаптації освітніх підходів, зберігаючи при цьому високий рівень академічної доброчесності і моральної стійкості учасників освітнього процесу. У статті окреслено далеко не всі виклики і перспективи, які сьогодні постали перед педагогічною освітою. Тож перспективною тематикою є більш ґрунтовний аналіз означеної проблеми.

Список бібліографічних посилань

1. Бойчук, Ю. Д., Боярська-Хоменко, А. В. (2023). Інтернаціоналізація діяльності закладів вищої педагогічної освіти в умовах воєнного стану і повоєнної відбудови. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка*. 1. 17-22. DOI: <https://doi.org/10.54929/pmtp-2023-1-02-01>

2. Бойчук, Ю.Д. Боярська-Хоменко, А.В. (2022). Інноваційна діяльність керівника закладу вищої освіти в системі внутрішнього управління якістю. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 58. 7-16. <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2022.58.01>

3. Ворожбіт-Горбатюк, В.В., Боярська-Хоменко, А.В., Доценко, С.О. (2021). Предметно-методична компетентність вчителя через призму менторингу в закладі освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 3 (2). 133-139. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.21>

References

1. Boichuk, Yu. D., Boiarska-Khomenko, A. V. (2023). Internatsionalizatsiia diialnosti zakladiv vyshchoi pedahohichnoi osvity v umovakh voiennoho stanu i povoiennoi vidbudovy [Internationalization of the activities of higher pedagogical education institutions in the conditions of martial law and post-war

reconstruction]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: pedahohika [Problems of modern transformations. Series: pedagogy]*. 1. 17-22. DOI: <https://doi.org/10.54929/pmtp-2023-1-02-01>

2. Boichuk, Yu.D. Boiarska-Khomenko, A.V. (2022). Innovatsiina diialnist kerivnyka zakladu vyshchoi osvity v systemi vnutrishnoho upravlinnia yakistiu [Innovative activities of the head of a higher education institution in the system of internal quality management]. *Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty [Means of educational and research work]*. 58. 7-16. <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2022.58.01>

3. Vorozhbit-Horbatiuk, V.V., Boiarska-Khomenko, A.V., Dotsenko, S.O. (2021). Predmetno-metodychna kompetentnist vchytelia cherez pryzmu mentorynhu v zakladi osvity [Subject-methodical competence of a teacher through the prism of mentoring in an educational institution]. *Akademichni studii. Seriya «Pedahohika» [Academic studies. Series “Pedagogy”]*. 3 (2). 133-139. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.21>

Боярська-Хоменко Анна Володимирівна. Вплив «контексту війни» на трансформацію системи педагогічної освіти: виклики та перспективи.

Стаття розглядає вплив контексту війни на систему педагогічної освіти в Україні та аналізує основні виклики і перспективи, які постають перед педагогічними ЗВО в умовах постійної нестабільності. Автор акцентує увагу на необхідності адаптації підготовки майбутніх вчителів до роботи з дітьми, які пережили травматичний досвід, а також на розвитку емоційної стійкості педагогів для ефективної роботи в умовах стресу і соціальної напруги. Ці виклики потребують адаптації освітніх підходів, зберігаючи при цьому високий рівень академічної доброчесності і моральної стійкості учасників освітнього процесу. Також окремо висвітлено роль педагогів у формуванні національної ідентичності та моральної стійкості у молодого покоління. У статті разом з цим розглянуто інтеграцію технологій дистанційного навчання як інструменту для забезпечення безперервності освітнього процесу та його адаптації до нових складних умов. Автор підкреслює важливість збереження академічної доброчесності в умовах віддаленого навчання та пропонує шляхи вдосконалення освітніх підходів в умовах воєнного стану.

Ключові слова: педагогічна освіта, майбутні вчителі, педагогічні ЗВО, система освіти, воєнний стан, виклики, перспективи.

Boiarska-Khomenko Anna. The Influence of the ‘context of war’ on the transformation of the teacher education system: challenges and prospects.

The article examines the impact of the war context on the system of teacher education in Ukraine and analyses the main challenges and prospects faced by pedagogical higher education institutions in the context of constant instability. The author emphasises the need to adapt the training of future teachers to work with children who have experienced traumatic experiences, as well as to develop the emotional resilience of teachers to work effectively under stress and social tension. These challenges require the adaptation of educational approaches while maintaining a high level of academic integrity and moral resilience of participants in the educational process. The role of teachers in the formation of national identity and moral resilience in the younger generation is also highlighted. The article also considers the integration of distance learning technologies as a tool to ensure the continuity of the educational process and its adaptation to new challenging conditions. The author emphasises the importance of preserving academic integrity in the context of distance learning and suggests ways to improve educational approaches under martial law.

Key words: pedagogical education, future teachers, pedagogical higher education institutions, education system, martial law, challenges, prospects.

ВПЛИВ «КОНТЕКСТУ ВІЙНИ» НА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОЗБЕРЕЖЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ТА МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

«Контекст війни» має глибокий та багатогранний вплив на формування навичок самозбереження майбутніх працівників соціальної сфери [1]. Цей вплив проявляється як безпосередньо, через досвід воєнних дій та їх наслідків, так і опосередковано, через зміни у суспільстві та психологічному кліматі.

Щоб доступно зобразити даний вплив, варто оформити узагальнені статистичні дані у таблиці, що зображує групи дослідників та практиків, які розглядають «контекст війни».

Важливо зазначити, що цей перелік не є вичерпним, існує багато інших дослідників та практиків, які вивчають різні аспекти «контексту війни». Також можемо зробити висновок, що «контекст війни» є міждисциплінарною темою, і її розуміння потребує комплексного підходу, що поєднує знання з різних галузей, а дослідження та практична робота в «контексті війни» є надзвичайно важливими для подолання наслідків збройних конфліктів та побудови миру [4].

Таблиця 1

Дослідження «контексту війни»

№ з/п	Група	Представники	Основний фокус досліджень/діяльності
1	Психологи та психотерапевти	Джудіт Герман, Віктор Франкл, Бессел ван дер Колк, спеціалісти з ПТСР	Вплив війни на психічне здоров'я, розвиток травми, ПТСР, методи лікування та реабілітації.
2	Соціологи та антропологи	Світлана Алексієвич, дослідники вимушеної міграції, дослідники впливу війни на дітей	Соціальні, економічні, психологічні наслідки війни для різних груп населення, вивчення досвіду біженців, вплив війни на дітей, документування свідчень про війну.
3	Фахівці з соціальної роботи та гуманітарні працівники	Працівники ООН, Червоного Хреста, Лікарів без кордонів, соціальні працівники, які працюють з ветеранами, біженцями, жертвами насильства	Надання безпосередньої допомоги постраждалим від війни, розробка та впровадження програм підтримки та реабілітації, робота в зонах конфлікту.
4	Політологи та фахівці з міжнародних відносин	Дослідники причин та наслідків збройних конфліктів, фахівці з питань миробудівництва та постконфліктного врегулювання	Аналіз впливу війни на політичні системи, економіку, демографію, розробка стратегій подолання наслідків війни та побудови миру.
5	Українські дослідники та практики (з 2014 року)	Психологи, психотерапевти, соціологи, соціальні працівники, волонтери, журналісти	Дослідження та документування впливу війни на сході України, а з 2022 року – повномасштабної російської агресії, на українське суспільство, надання допомоги постраждалим, розробка програм підтримки та реабілітації.

Зауважимо, що війна в Україні суттєво впливає на усі сфери життя, зокрема, на формування навичок самозбереження майбутніх працівників соціальної сфери. Особливо гостро постає питання психологічної підтримки та розвитку стресостійкості у здобувачів. Війна змушує переосмислити підходи до навчання та виховання, враховуючи нові реалії та виклики [7].

Важливим аспектом є формування у майбутніх фахівців здатності до самозбереження у професійній діяльності. Це включає в себе не лише знання технік психологічної саморегуляції, а й уміння працювати в команді, надавати підтримку та допомогу іншим.

Заклади освіти мають адаптувати програми підготовки фахівців соціальної сфери до умов воєнного часу, включаючи такі аспекти, як:

- **Психологічна підтримка:** забезпечення здобувачам освіти доступом до психологічної допомоги, проведення тренінгів з розвитку стресостійкості та емоційної стабільності [3,5].

- **Розвиток навичок самозбереження:** навчання здобувачів освіти технікам саморегуляції, методам запобігання професійному вигоранню, формування уміння працювати в кризових ситуаціях [8].

- **Інтеграція питань війни в навчальний процес:** обговорення впливу війни на психіку людини, формування толерантності та розуміння потреб вразливих верств населення.

Війна ставить перед майбутніми працівниками соціальної сфери нові виклики, але вона також створює можливості для професійного зростання та розвитку. Адаптація освітніх програм до реалій воєнного часу допоможе підготувати фахівців, здатних ефективно працювати в умовах невизначеності та надавати якісну допомогу тим, хто її потребує [4].

Отже, «контекст війни» є каталізатором формування специфічних навичок самозбереження у майбутніх працівників соціальної сфери. Ці навички не лише допомагають їм ефективно виконувати свої професійні обов'язки в умовах кризи, але й сприяють їхньому особистісному зростанню та стійкості. Система освіти та професійної підготовки повинна враховувати ці аспекти та забезпечувати майбутніх соціальних працівників необхідними знаннями, вміннями та підтримкою для успішної роботи в умовах війни та післявоєнної відбудови.

«Контекст війни» ставить серйозні виклики перед майбутніми працівниками соціальної сфери, але водночас створює можливості для формування унікальних навичок самозбереження, стійкості, емпатії та професіоналізму. Важливо, щоб система освіти та професійної підготовки враховувала ці виклики та надавала майбутнім соціальним працівникам необхідні знання, вміння та підтримку для успішної роботи в нових умовах.

Список бібліографічних посилань

1. Алексієвич, С. (2016). *У війни не жіноче обличчя*. Харків: Віват, 400 с.
2. Березівська, Л. Д. (2023). *Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання в контексті цифровізації і цифрової трансформації освіти*. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України, с. 7–12.
3. Герман, Д. (2015). *Травма та одужання*. Київ: Видавництво Жупанського, 416 с.
4. Кремень, В. Г. (2023). *Освіта і наука України: шлях до консолідації суспільства*. Київ: НАПН України, с. 78–82.
5. Франкл, В. (2000). *Людина в пошуках справжнього сенсу*. Львів: Свічадо, 336 с.
6. Хомярчук, А. (2023). Національно-патріотичне виховання молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва. *Педагогічний журнал Волині*, 4 (11), с. 9–14.
7. Шевченко, Є. О. (2023). Актуальні питання підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до самозбереження у професійній діяльності в сучасних умовах. *Матеріали Всеукраїнської конференції*. Харків: ХГПА, с. 98–110.
8. Колк Ван дер, Б. А. (2014). *Тіло пам'ятає все*. Київ: Книголав, 511 с.

References

1. Aleksiyevy'ch, S. (2016). *U vijny' ne zhinoche obly'chchya*. Harkiv: Vivat, 400 p.
2. Berezivs'ka, L. D. (2023). *Informacijne zabezpechennya nacional'no-patrioty'chnogo*

vy'xovannya v konteksti cy'frovizaciyi i cy'frovoyi transformaciyi osvity. Ky'yiv: DNPB Ukrayiny im. V. O. Suxomly'ns'kogo NAPN Ukrayiny, pp. 7–12.

3. German, D. (2015). *Travma ta oduzhannya*. Ky'yiv: Vy'davny'cztvo Zhupans'kogo. 416 p.

4. Kremen', V. G. (2023). *Osvita i nauka Ukrayiny': shlyax do konsolidaciyi suspil'stva*. Ky'yiv: NAPN Ukrayiny, pp. 78–82.

5. Frankl, V. (2000). *Lyudy'na v poshukax spravzhn'ogo sensu*. L'viv: Svichado, 336 p.

6. Хомйарчук, А. (2023). Nacional'no-patrioty'chne vy'xovannya molodshy'x shkolyariv zasobamy' dekoraty'vno-pry'kladnogo my'stecztva. *Pedagogichny'j zhurnal Voly'ni*, 4 (11), pp. 9–14.

7. Shevchenko, Ye. O. (2023). Aktual'ni py'tannya pidgotovky' majbutnix pracivny'kiv social'noyi sfery' do samozberezhennya u profesijnij diyal'nosti v suchasny'x umovax. *Materialy' Vseukrayins'koyi konferenciyi*. Harkiv: XGPA, pp. 98–110.

8. Kolk Van der, B. A. (2014). *Tilo pam'yataye vse*. Ky'yiv: Kny'golav, 511 p.

Василенко Олена Миколаївна, Шевченко Єгор Олексійович. Вплив «контексту війни» на формування навичок самозбереження викладачів та майбутніх працівників соціальної сфери.

Війна в Україні суттєво впливає на всі сфери життя, зокрема на підготовку майбутніх соціальних працівників. В умовах війни питання психологічної підтримки, стресостійкості та самозбереження набувають особливої актуальності.

Метою роботи було дослідження впливу «контексту війни» на формування навичок самозбереження майбутніх працівників соціальної сфери та визначити шляхи адаптації освітніх програм до нових реалій. У роботі використано такі методи: аналіз наукової літератури, узагальнення статистичних даних, систематизація досліджень та практик, що розглядають «контекст війни». Таким чином у дослідженні: визначено багатогранний вплив «контексту війни» на формування навичок самозбереження майбутніх фахівців соціальної сфери; представлено групи дослідників та практиків, які вивчають різні аспекти «контексту війни»; обґрунтовано необхідність адаптації освітніх програм до умов воєнного часу, включаючи психологічну підтримку, розвиток навичок самозбереження та інтеграцію питань війни в навчальний процес; підкреслено важливість формування у майбутніх фахівців здатності до самозбереження у професійній діяльності, включаючи знання технік психологічної саморегуляції, уміння працювати в команді та надавати підтримку. Отже, «контекст війни» є каталізатором формування специфічних навичок самозбереження у майбутніх працівників соціальної сфери. Система освіти та професійної підготовки повинна враховувати ці аспекти та забезпечувати майбутніх соціальних працівників необхідними знаннями, вміннями та підтримкою для успішної роботи в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Ключові слова: контекст війни, самозбереження, соціальна сфера, психологічна підтримка, стресостійкість, адаптація освітніх програм.

Vasylenko Olena, Shevchenko Yegor. Influence of the “context of war” on the formation of self-preservation skills of teachers and future social workers.

The war in Ukraine has significantly impacted all spheres of life, including the training of future social workers. In a wartime environment, issues of psychological support, stress resilience, and self-preservation become especially relevant.

This study aimed to explore the impact of the “context of war” on the formation of self-preservation skills in future social workers and to identify ways to adapt educational programs to the new realities.

The study employed the following methods: analysis of scientific literature, generalization of statistical data, and systematization of research and practices that address the “context of war.” The study found the following: the multifaceted impact of the “context of war” on the formation of self-preservation skills in future social work professionals was identified; groups of researchers and practitioners who study various aspects of the “context of war” were presented; the need to adapt educational programs to wartime conditions, including psychological support, development of self-preservation skills, and integration of war-related issues

into the educational process, was substantiated; the importance of developing self-preservation skills in future professionals, including knowledge of psychological self-regulation techniques, the ability to work in a team, and provide support, was emphasized.

Therefore, the “context of war” is a catalyst for the formation of specific self-preservation skills in future social workers. The education and professional training system should consider these aspects and provide future social workers with the necessary knowledge, skills, and support for successful work in wartime and post-war reconstruction.

Key words: context of war, self-preservation, social sphere, psychological support, stress resilience, adaptation of educational programs.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14765245>

Л. В. Васюренко

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Сучасна система освіти в Україні, зокрема економічна, переживає значні зміни, зумовлені необхідністю адаптації до вимог глобалізованого світу та забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці. Одним із ключових аспектів цієї трансформації є запровадження ефективної системи забезпечення якості освіти, що забезпечує набуття студентами актуальних компетентностей та знань, які відповідають потребам сучасного суспільства та економіки [1; 3].

Необхідність формування компетентностей у здобувачів економічної освіти виникає при зміні економічного середовища, зростання обсягів інформації, поширення цифрових технологій та розвиток глобального ринку вимагають нових компетенцій від фахівців з економіки. Основними компетентностями, яких потребують сучасні роботодавці, є аналітичне мислення, здатність до критичного аналізу, навички прийняття рішень у невизначених умовах, а також уміння працювати в команді та використовувати новітні технології в економічному аналізі.

Система забезпечення якості освіти виступає як основа для розвитку компетентностей здобувачів. Забезпечення якості освіти стало невід’ємною складовою реформування освітніх програм в Україні. Ця система має на меті перевірку відповідності програм актуальним стандартам, оцінку якості викладання, моніторинг рівня знань студентів та забезпечення постійного вдосконалення освітнього процесу. Формування окремої структурної складової для забезпечення якості освіти в університетах дозволяє більш системно підходити до питань контролю якості та постійного поліпшення освітніх програм [1; 3].

Ефективні практичні підходи до формування компетентностей в рамках трансформації наступні [1–3]:

– Модернізація навчальних програм – включення новітніх економічних дисциплін, що відображають сучасні тенденції (цифрова економіка, фінансова аналітика, управління інноваціями).

– Практико-орієнтоване навчання – застосування проектного підходу та кейс-методів, що дозволяють студентам відпрацювати реальні ситуації та розвинути критичне мислення.

– Інтеграція цифрових інструментів – оволодіння навичками роботи з аналітичними програмами, економічними та фінансовими платформами.

– Розвиток softskills – уміння працювати в команді, адаптуватися до змін, аналізувати великий обсяг інформації.

Стан якості формування компетентностей при реалізації освітніх програм у закладах вищої освіти в умовах невизначеності характеризується рядом викликів і можливостей. У сучасних умовах, коли змінюються соціально-економічні й технологічні аспекти, заклади вищої освіти змушені швидко адаптуватися, щоб забезпечити якісне формування компетентностей, необхідних на ринку праці. Основні аспекти цього процесу включають наступне [1, 2, 4]:

1. Гнучкість освітніх програм. Зростає потреба у швидкому перегляді навчальних планів і методик навчання, що дозволяє закладам оперативно реагувати на нові вимоги до знань і навичок студентів. Це включає інтеграцію нових дисциплін, впровадження сучасних технологій навчання та адаптацію навчальних матеріалів до потреб студентів.

2. Застосування цифрових технологій. Дистанційне і змішане навчання стають важливими елементами реалізації освітніх програм. Цифрові інструменти дозволяють проводити навчання навіть у випадках соціальних та економічних криз, але для забезпечення якості необхідно вдосконалювати методи контролю знань та оцінювання, а також підтримувати технічну інфраструктуру.

3. Проблема якісного викладання. В умовах невизначеності підвищуються вимоги до викладацького складу, зокрема, до їхньої здатності адаптуватися до нових умов. Від професорсько-викладацького складу вимагається не лише експертиза в певній галузі, але й високі навички цифрової грамотності, здатність до творчого підходу та ефективного управління навчальним процесом онлайн.

4. Актуалізація компетентностей. У сучасному світі дедалі більше значення надається не лише фаховим знанням, а й «м'яким» навичкам, як-от критичне мислення, комунікація, робота в команді. Програми повинні бути орієнтовані на розвиток цих компетентностей для забезпечення успішної соціальної адаптації студентів та їхньої конкурентоспроможності.

5. Вплив зовнішніх чинників. Політична, економічна та соціальна невизначеність, зокрема воєнні конфлікти, епідемії тощо, створюють умови, коли традиційні підходи в освіті не завжди є ефективними. Це потребує перегляду систем управління якістю освіти, розвитку механізмів адаптивного управління та застосування принципів стійкості.

6. Відповідність міжнародним стандартам. Заклади вищої освіти прагнуть відповідати міжнародним стандартам, що стає викликом через різні соціальні, політичні та економічні фактори. Інтеграція системи оцінювання компетентностей відповідно до європейських і міжнародних стандартів сприяє покращенню якості освітніх програм, але потребує значних зусиль на всіх рівнях управління.

В умовах невизначеності освітні заклади мають балансувати між гнучкістю та стабільністю, впроваджуючи інноваційні підходи для підтримки якості навчання і підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Формування компетентностей у здобувачів економічної освіти – це процес, що вимагає не лише вдосконалення навчальних програм, але й створення ефективної системи контролю та забезпечення якості. Трансформація системи забезпечення якості освіти в окрему структурну складову дозволяє ефективніше відповідати на вимоги ринку праці та забезпечувати підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних впоратися з викликами сучасного економічного середовища [1; 3; 4].

Також викликом та необхідністю сьогодення є формування селф-компетентностей у здобувачів вищої освіти та надзвичайно важливим аспектом сучасного освітнього процесу. У контексті глобальних змін, швидкого розвитку технологій і динамічного ринку праці, студенти мають бути готовими до самостійного управління своїм навчанням, кар'єрою та життям. Вони охоплюють такі аспекти:

- самоосвіта: здатність до самостійного пошуку, аналізу та засвоєння нових знань.
- саморегуляція: уміння керувати власними емоціями, мотивацією та поведінкою.
- самооцінка: об'єктивне оцінювання своїх сильних і слабких сторін, досягнень і помилок.
- самоменеджмент: планування та управління часом, пріоритетами та ресурсами.
- самомотивація: внутрішній стимул до досягнення цілей та подолання перешкод.

Виклики та перспективи реалізації реформ у системі забезпечення якості освіти потребують впровадження нової системи якості, яка потребує ресурсу: як фінансового, так і людського. Окрім цього, є необхідність підготовки викладачів до нових методів викладання, зокрема цифрових технологій, що вимагає підвищення кваліфікації та адаптації до сучасних освітніх технологій.

Однак, попри виклики, впровадження окремої структурної складової забезпечення якості дає можливість університетам підвищити свою конкурентоспроможність та забезпечити високу якість підготовки фахівців з економіки.

Список бібліографічних посилань

1. Мандич, О. В. (2022). Ціннісно-орієнтовані моделі посилення сучасного інструментарію освітньої діяльності. У: *Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції*. Суми: Видавництво СНУ, с. 139–143.
2. Vasyurenko, L., Kuksa, I. and Danylenko, V. (2019). Ordering Logistics Management of Professional Standard Attribution of the Higher Education Specialist. *International Journal of Supply and Operations Management*, [online] vol. 6, 4, pp. 389–394. Available at: http://www.ijssom.com/article_2796.html [Accessed 23 May 2024].
3. Зверко, Т. В., Шумик, О. П. (2024). Субкультурні складові освітнього середовища вишу. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*, [online] т. 30. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/2610> [Accessed 23 May 2024].
4. Захаров, Р. (2023). Система формування компетентностей здобувачів освіти з урахуванням вимог стейкхолдерів. *Управління розвитком складних систем*, (53), pp. 71–79. <http://doi.org/10.32347/2412-9933.2023.53.71-79> [Accessed 23 May 2024].

References

1. Mandych, O. V. (2022). Tsinnisno-oriientovani modeli posylennia suchasnoho instrumentariiu osvitnoi diialnosti. In: *Tsinnisno-oriientovanyi pidkhid v osviti i vyklyky yevrointehratsii*. Sumy: Vydavnytstvo SNU, pp. 139–143.
2. Vasyurenko, L., Kuksa, I., Danylenko, V. (2019). Ordering Logistics Management of Professional Standard Attribution of the Higher Education Specialist. *International Journal of Supply and Operations Management*, [online] 6, 4, pp. 389–394. Available at: http://www.ijssom.com/article_2796.html [Accessed 23 May 2024].
3. Zverko, T. V., Shumyk, O. P. (2024). Subkulturni skladovi osvithnoho seredovyshcha vyshu. *Vcheni zapysky Kharkivskoho humanitarnoho universytetu «Narodna ukrainska akademiia»*, [online] vol. 30. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/2610> [Accessed 23 May 2024].
4. Zakharov, R. (2023). Systema formuvannia kompetentostei zdobuvachiv osvity z urakhuvanniam vymoh steikkholderiv. *Upravlinnia rozvytkom skladnykh system*, 53, pp. 71–79. Available at: <http://doi.org/10.32347/2412-9933.2023.53.71-79> [Accessed 23 May 2024].

Васюренко Лариса Валентинівна. Формування компетентностей в умовах трансформації системи забезпечення якості освіти.

Викликом та необхідністю сьогодення є формування компетентностей у здобувачів вищої освіти та надзвичайно важливим аспектом сучасного освітнього процесу. Трансформація системи забезпечення якості освіти в окрему структурну складову дозволяє ефективніше відповідати на вимоги ринку праці та забезпечувати підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних впоратися з викликами сучасного економічного середовища. У сучасних умовах, коли змінюються соціально-економічні й технологічні аспекти, заклади вищої освіти змушені швидко адаптуватися, щоб забезпечити якісне формування компетентностей, необхідних на ринку праці. Дистанційне і змішане навчання стають важливими елементами реалізації освітніх програм. Цифрові інструменти дозволяють проводити навчання навіть у випадках соціальних та економічних криз, але для забезпечення якості необхідно вдосконалювати методи контролю знань та оцінювання, а також підтримувати технічну інфраструктуру. Інтеграція системи оцінювання компетентностей відповідно до європейських і міжнародних стандартів сприяє покращенню якості освітніх програм, але потребує значних зусиль на всіх рівнях управління.

Ключові слова: освіта; компетентність; якість; інтеграція; управління.

Vasyurenko Larysa. Formation of competences in the conditions of transformation of the educational quality assurance system.

The challenge and necessity of today is the formation of competencies in higher education applicants and an extremely important aspect of the modern educational process. The transformation of the education quality assurance system into a separate structural component allows us to more effectively respond to the demands of the labor market and ensure the training of highly qualified specialists capable of coping with the challenges of the modern economic environment. In today's conditions, when socio-economic and technological aspects are changing, higher education institutions are forced to adapt quickly to ensure the high-quality formation of competencies needed in the labor market. Distance and blended learning are becoming important elements of the implementation of educational programs. Digital tools allow for training even in cases of social and economic crises, but to ensure quality, it is necessary to improve knowledge control and assessment methods, as well as maintain technical infrastructure. The integration of the competency assessment system in accordance with European and international standards contributes to improving the quality of educational programs, but requires significant efforts at all levels of management.

Key words: education; competence; quality; integration; management.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14765275>

О. Л. Войно-Данчишина

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ
ЧЕРЕЗ ПОЗААУДИТОРНУ ВЗАЄМОДІЮ**

Розвиток цифрових технологій та трансформація освітнього середовища призводять до зміни форм взаємодії між учасниками освітнього процесу, включаючи викладачів, студентів, школярів, батьків та навіть випускників і представників бізнес-середовища. Сучасні освітні виклики потребують інтеграції всіх учасників. Позааудиторна комунікація стає невід'ємною частиною процесу освіти, сприяючи розширенню меж традиційного навчання, розширюючи можливості для взаємодії, індивідуалізації навчання та формування нового досвіду у учасників. Під позааудиторною комунікацією розуміються всі форми взаємодії, які відбуваються поза традиційних аудиторних занять [1]. Основна її відмінність – гнучкість та використання інноваційних технологій для побудови освітніх зв'язків.

Позааудиторна взаємодія стає важливим способом для формування зв'язків між освітніми суб'єктами, сприяючи їхній ефективній співпраці та розвитку навичок, необхідних у сучасному світі [1]. Формуються нові форми комунікації, які потребують глибокого аналізу та систематизації. Взаємодія поза учбовим процесом втілюється у різноманітних форматах: соціальні мережі, форуми, освітні платформи (Google Classroom, Microsoft Teams та Discord), неформальні зустрічі, спільні проекти (з використанням інструментів, таких як Trello, Miro або Notion) та багато іншого [4].

У Народній українській академії успішно реалізуються різноманітні позааудиторні форми комунікації. Бізнес-спільнота (головним чином в особі випускників академії) виступає основним партнером для навчального закладу та допомагає адаптувати освітні програми до реалій ринку. Ліцеїсти та студенти університету проходять практики та стажування у різних компаніях. Випускники виступають як ментори, здійснюються програми наставництва, де вони супроводжують студентів у навчальних та кар'єрних ініціативах. Проводяться зустрічі, майстер-класи, випускники беруть участь у спільних проектах. Вони є наставниками для учнів та студентів, діляться практичним досвідом та рекомендаціями і завдяки цьому створюється ціла мережа контактів між вишем та роботодавцями. Представники бізнес-середовища запрошуються для проведення окремих практико-орієнтованих занять та цілих навчальних курсів. Здійснюються спільні проекти, які вирішують реальні завдання бізнесу. Яскравим прикладом такої взаємодії є багаторічний соціально-освітній проект «Школа підприємництва», основними учасниками якого є ліцеїсти та студенти НУА, а також підприємці [3]. Учні, які беруть участь

у проектній діяльності, набувають практичних навичок, розвивають свої компетенції через реальний досвід та взаємодію з професіоналами. Важливою складовою позааудиторної комунікації є волонтерський рух, різноманітні студентські клуби (Євро-клуб, Бізнес-клуб та ін.). Важливу роль у всіх цих комунікаціях грають викладачі, які виступають сполучною ланкою між освітнім процесом та реаліями, вони організують проекти, орієнтовані на взаємодію студентів із випускниками та бізнесом.

Для викладачів – це можливість поновлення своїх знань, підвищення рівня цифрової грамотності, розвиток професійної мережі та співпраці з бізнесом. Учні та студенти підвищують рівень своєї готовності до професійної діяльності та формують практичні компетенції та досвід. Випускникам у цих комунікаціях важливо підтримувати зв'язки зі своєю альма-матер, розвивати через наставництво свої навички та отримати можливість підбору перспективних фахівців для свого підприємства. Бізнес-середовище в цілому отримує через взаємодію з освітніми закладами можливість впливу на освітні програми та доступ до кадрового резерву, адаптованого до поточних вимог ринку.

Разом з тим слід зазначити наявність деяких ризиків у системі позааудиторної комунікації. Нерідко наголошується на певному дисбалансі інтересів, що виявляється у деякій невідповідності цілей освіти та вимог бізнесу. Не завжди є максимальне залучення всіх суб'єктів у процес: доводиться працювати з мотивацією, бувають складнощі в координації взаємодії [5]. Використання сучасних цифрових технологій, з одного боку, відкриває великі можливості для комунікації, а з іншого боку, виникають ризики цифрової залежності та інформаційного навантаження [4].

І все ж таки позааудиторні комунікації суб'єктів освітнього процесу показали свою ефективність. Було б доцільним активніше інтегрувати в освітні програми бізнес-завдання, спільно з роботодавцями розробляти окремі навчальні модулі. Регулярне проведення цікавих і за формою, і за змістом зустрічей та заходів (онлайн-дискусії, форуми, хакатони, воркшопи), впровадження онлайн-платформ для взаємодії учнів, викладачів, випускників та бізнесу сприяло б підвищенню якості взаємодії.

Впровадження нових форм позааудиторної взаємодії сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних адаптуватися до вимог сучасного ринку праці та є основою для успішного розвитку освіти. Позааудиторна комунікація стає важливим елементом процесу, сприяючи розширенню меж традиційного навчання. Нові форми комунікації дозволяють створити більш динамічне та гнучке освітнє середовище, що сприятиме розвитку у студентів актуальних навичок.

Список використаних джерел

1. Кожушкіна, Т. (2020). Дієвість форм позааудиторної роботи у процесі формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу. *Актуальні питання гуманітарних наук*, [online] вип. 27, т. 3. Available at: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/01413936_0.html [Accessed 24 Dec. 2024].
2. Войно-Данчишина О. (2020). Кластерний підхід у проектній діяльності школярів (досвід діяльності Школи підприємництва Народної української академії). [online] У: *Університетсько-шкільні кластери: світовий досвід і перспективи його адаптації в Україні*. Харків. Available at: <https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2020/08/fevral-2020.pdf> [Accessed 24 Dec. 2024].
3. Національний інститут стратегічних досліджень, (2024). *Трансформація освітньої сфери у сучасному світі та перспективи її актуалізації в Україні* [online]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/transformaciya-osvitnoi-sferi-u-suchasnomu-sviti-ta-perspektivi> [Accessed 24 Dec. 2024].
4. Рамський, А. (2024). *Цифрова трансформація комунікаційних стратегій закладів вищої освіти України в період війни* [online]. Available at: <https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/43> [Accessed 24 Dec. 2024].

5. Скальська, Д. М. та ін. (2020). *Трансформація сучасного освітнього простору* [online]. Харків: СГ НТМ «Новий курс». Available at: <https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F-%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%BA.pdf> [Accessed 24 Dec. 2024].

References

1. Kozhushkina, T. (2020). Diievist form pozaaudytornoj roboty u protsesi formuvannia kultury mizhosobystisnoi vzaiemodii studentiv pedahohichnoho koledzhu. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, [online] iss. 27, vol. 3. Available at: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/01413936_0.html [Accessed 24 Dec. 2024].

2. Voino-Danchyshyna, O. (2020). Klasternyi pidkhid u proektnii diialnosti shkoliariv (dosvid diialnosti Shkoly pidpriemnytstva Narodnoi ukrainskoi akademii). [online] In: *Universytetsko-shkilni klastery: svitovi dosvid i perspektyvy yoho adaptatsii v Ukraini*. Kharkiv. Available at: <https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2020/08/fevral-2020.pdf>. [Accessed 24 Dec. 2024].

3. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, (2024). *Transformatsiia osvitnoi sfery u suchasnomu sviti ta perspektyvy yii aktualizatsii v Ukraini* [online]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/transformaciya-osvitnoi-sferi-u-suchasnomu-sviti-ta-perspektivi> [Accessed 24 Dec. 2024].

4. Ramskyi, A. (2024). *Tsyfrova transformatsiia komunikatsiinykh stratehii zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy v period viiny* [online]. Available at: <https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/43> [Accessed 24 Dec. 2024].

5. Skalska, D. M. et al. (2020). *Transformatsiia suchasnoho osvithnoho prostoru* [online]. Kharkiv: SH NTM «Novyi kurs». Available at: <https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F-%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%BA.pdf> [Accessed 24 Dec. 2024].

Войно-Данчишина Ольга Леонідівна. Трансформація освітньої комунікації через позааудиторну взаємодію.

У статті розглядається значення позааудиторної комунікації як невід'ємного елемента сучасного освітнього процесу. Розвиток цифрових технологій та змінні освітні реалії сприяють впровадженню нових форм взаємодії між студентами, викладачами, випускниками, батьками та бізнес-середовищем. Акцент зроблено на розширенні меж традиційного навчання через проекти, наставництво, практики, волонтерство та використання платформ для онлайн-спілкування.

Практичний досвід Народної української академії демонструє успішну реалізацію таких форм: від співпраці з випускниками до бізнес-орієнтованих проєктів. Водночас автори вказують на ризики: невідповідність цілей освіти і бізнесу, мотиваційні виклики та ризики цифрового навантаження.

У висновках запропоновано інтегрувати бізнес-завдання в освітні програми, розробляти інноваційні модулі у співпраці з роботодавцями та впроваджувати інтерактивні формати заходів. Це сприятиме підготовці адаптивних і кваліфікованих фахівців, здатних відповідати сучасним вимогам ринку праці.

Ключові слова: позааудиторна робота, комунікація, освітнє середовище.

Voino-Danchyshyna Olha. Transformation of educational communications through extracurricular interaction.

The article discusses the importance of extracurricular communication as an integral element of the modern educational process. The development of digital technologies and changing educational realities contribute to the introduction of new forms of interaction between students, teachers, graduates, parents and the business environment. The emphasis is on expanding the boundaries of traditional learning through projects, mentoring, practices, volunteering and the use of online communication platforms.

The practical experience of the Ukrainian People's Academy demonstrates the successful implementation of such forms: from cooperation with graduates to business-oriented projects. At the same time, the authors point out the risks: inconsistency between the goals of education and business, motivational challenges and risks of digital load.

In conclusion, it is proposed to integrate business tasks into educational programs, develop innovative modules in cooperation with employers and introduce interactive event formats. This will contribute to the training of adaptive and qualified specialists who can meet the modern requirements of the labor market.

Key words: extracurricular activities, communication, educational environment.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14765372>

Н. П. Гога

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПІДТРИМКА МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ВИКЛАДАЧА В СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Збереження та підтримка ментального здоров'я є одним з пріоритетних напрямків систем охорони здоров'я багатьох країн світу.

Виділяють наступні загальні суспільні тенденції в 2025 році, які можуть бути використані фахівцями в сфері психологічної підтримки [8]: 1. Інтеграція штучного інтелекту в психологічну практику (первина діагностика за допомогою чат-ботів, програми та додатки психологічної консультації, на кшталт Uplife, Melty), а також в систему освіти для можливості персоніфікації потреб та запитів; 2. Підтримка та адаптація програм рівності, різноманітності та інклюзії зважаючи на сучасні вимоги. Інклюзивність закладена в базові цінності освіти для всіх категорій; 3. Підвищення рівня сертифікації в професії психолога та 4. Репрезентативності вибірки при проведенні спеціалізованих досліджень; 5. Побудова здорового професійного середовища та пошук роботи яка відповідає цінностям працівника, але не поглинає їх ідентичність та інші.

За визначенням World Health Organization ментальне здоров'я – це стан психічного благополуччя, яке дозволяє людям справлятися зі стресами життя, реалізовувати свої здібності, добре вчитися і добре працювати, а також робити внесок у своє співтовариство. Це невід'ємний компонент здоров'я та благополуччя, який лежить в основі наших індивідуальних та колективних здібностей приймати рішення, будувати стосунки та формувати світ, у якому ми живемо [6]. Стан ментального здоров'я залежить від багатьох чинників [3; 7], включаючи соціальні, екологічні та економічні. Людина з гармонійним психічним станом може розпізнавати свої емоції, контролювати їх та функціонувати гармонійно, проявляти емпатію до оточуючих в особистому та професійному середовищі. Вона здатна спілкуватися та будувати стосунки з іншими, розвивається й навчається, позитивно оцінює себе, приймає та любить себе.

Сфера ментального здоров'я й досі є міфологізованою. До більш розповсюджених міфів можна віднести [2]: 1. Рідкі випадки психічних розладів. Але за дослідженнями Світового банку на 2023 рік близько 30% українців мають один з психічних розладів протягом життя [3]; 2. Проблематичність надання побутової допомоги або використання способів самопомоги; 3. Наявність прямого зв'язку між особистісними властивостями та схильністю до набуття розладів, але високий рівень напруженості та стресу робить вразливими незалежно від типу темпераменту та рис характеру; 4. Недовіра до необхідності сторонньої допомоги у подоланні стресових та депресивних розладів та багато інших.

Сучасний навчальний заклад повинен враховувати нові тенденції розвитку ментального здоров'я та психологічної підтримки для всіх суб'єктів навчального процесу [1], але й викладачі можуть займати активну позицію та розвивати власну психологічну стійкість. До умовної «формули психологічної стійкості» можна віднести [5]: цінності (сенси, які людина вибирає та які їй резонують); ефективна дія (саморозвиток, набуття самоактуалізації); проактивне мислення; сприйнятливий оточення. Викладачі можуть використовувати власті стратегії підвищення ментального здоров'я та психологічної стійкості, такі як підвищення організованості в роботі

навчальних груп та виконанні власних індивідуальних планів; практикуючи само піклування, не хешуючи підтримкою адміністрації, колег, за наявністю, медичної та психологічної служб, приймаючи участь в суспільних та волонтерських проєктах разом зі студентами.

Таким чином, набуття ментального здоров'я є комплексним завданням як рівні суспільства через провадження програм; на рівні організацій – через формування здорового психологічного середовища та підвищення обізнаності щодо способів самодопомоги.

Список бібліографічних посилань

1. Гога, Н. П. (2024). Досвід роботи психологічної служби зво в умовах безперервної освіти онлайн та офлайн. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*. т. 30, с.70-76.

2. МН4U (2020). *10 міфів і фактів про психічне здоров'я* [online]. Available at: <https://www.mh4u.in.ua/hochu-diznatysya-bilshe/10-mifiv-i-faktiv-pro-psyhichne-zdorovya/> [Accessed 28 Dec. 2024].

3. Калашникова, Л. В., Руденко, Ю. Ю. та Руденко, С. А. (2024). Розуміння сутності ментального здоров'я в контексті комплексного підходу. *Наукові записки. Серія психологія*, [online] вип. 1 (3.), с. 74–81. Available at: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/psychology/article/view/340/322> [Accessed 30 Dec. 2024].

4. Климчук, В. (2023). Поширені психічні розлади у пацієнтів ЗПТ та особливості роботи з ними. [online] У: *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. Available at: <https://phc.org.ua/news/vidkrita-reestraciya-na-lekciyu-poshireni-psikhichni-rozladi-u-pacientiv-zpt-ta-osoblivosti#> [Accessed 02 Jan. 2025].

5. Всеукраїнська програма ментального здоров'я (2024). *Що таке ментальне здоров'я та як його покращити* [online]. Available at: <https://howareu.com/materials/shcho-take-mentalne-zdorovia> [Accessed 04 Jan. 2025].

6. World Health Organization (2022). *Mental health* [online]. Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response> [Accessed 03 Jan. 2025].

7. Recruiter, В. (2023). Розуміння ментального здоров'я: Шлях до збалансованого життя. [online] У: *Блог Галактика*. Available at: <https://galaktica.io/blog/rozuminnya-mentalnoho-zdorovya/> [Accessed 05 Jan. 2025].

8. Straight, S. (2025). Top 10 trends to watch in 2025: Notable changes and developments are poised to influence the field of psychology in profound ways. *Monitor of Psychology*, [online] vol. 56, 1. Available at: <https://www.apa.org/monitor/2025/01/top-10-trends-to-watch> [Accessed 08 Jan. 2025].

References

1. Hoha, N. (2020). Dosvid roboty psykhologichnoyi sluzhby зво в умовах безперервної освіти онлайн та офлайн [Work experience of the psychological service of the ZVO in the conditions of continuous online and offline education]. *Vcheni zapysky Kharkivs'koho humanitarnoho universytetu «Narodna ukrayins'ka akademiya»*. vol. 30, pp. 70–76.

2. МН4U (2020). *10 міфів і фактів про психічне здоров'я* [10 myths and facts about mental health] [online]. Available at: <https://www.mh4u.in.ua/hochu-diznatysya-bilshe/10-mifiv-i-faktiv-pro-psyhichne-zdorovya/> [Accessed 28 Dec. 2024].

3. Kalashnikova, L. V., Rudenko, Yu. Yu. and Rudenko, S. A. (2024). Rozuminnya sutnosti mental'noho zdorov'ya v konteksti kompleksnoho pidkhodu. [Understanding the essence of mental health in the context of an integrated approach]. *Naukovi zapysky. Seriya Psykhologhiya*, [online] iss. 1 (3), pp. 74–81. Available at: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/psychology/article/view/340/322> [Accessed 30 Dec. 2024].

4. Klimchuk, V. (2023). Poshyreni psykhichni rozlady u patsiyentiv ZPT ta osoblyvosti roboty z nymy [Common mental disorders in RRT patients and peculiarities of working with them]. [online]. In: *Tsentr hromads'koho zdorov'ya MOZ Ukrayiny*. Available at: <https://phc.org.ua/news/vidkrita-reestraciya-na-lekciyu-poshireni-psikhichni-rozladi-u-pacientiv-zpt-ta-osoblivosti#> [Accessed 02 Jan. 2025].

5. All-Ukrainian mental health program (2024). *Shcho take mental'ne zdoroveya ta yak yoho pokrashchity?* [What is mental health and how to improve it?] Available at: <https://howareu.com/materials/shcho-take-mentalne-zdorovia> [Accessed 04 Jan. 2025].

6. World Health Organization (2022). *Mental health* [online]. Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response> [Accessed 03 Jan. 2025].

7. Recruiter, V. (2023). Rozuminnya mental'noho zdorov'ya: Shlyakh do zbalansovanoho zhyttya Understanding Mental Health: A Path to a Balanced Life. [online] In: *Bloh Halaktyka*. Available at: <https://galaktica.io/blog/rozuminnya-mentalnoho-zdorovya/> [Accessed 05 Jan. 2025].

8. Straight, S. (2025). Top 10 trends to watch in 2025: Notable changes and developments are poised to influence the field of psychology in profound ways. *Monitor of Psychology*, [online] vol. 56, 1. Available at: <https://www.apa.org/monitor/2025/01/top-10-trends-to-watch> [Accessed 08 Jan. 2025].

Гога Наталія Павлівна. Збереження та підтримка ментального здоров'я викладача в сучасному навчальному закладі.

У матеріалах виділені основні суспільні тенденції 2025 року, які психологи можуть використовуватись для активізації надання допомоги та підтримки (в сфері ментального здоров'я) в тому числі й фахівцям в сфері освіти (зростання впливу штучного інтелекту; стратегії орієнтовані на інклюзивності, щоб посилити підтримку програм EDI; модернізація надання допомоги; доступ до останніх досліджень щодо ментального здоров'я тощо)

Надане визначення, складові та детермінанти ментального здоров'я. Проаналізовані ознаки, такі як реалізація творчих здібностей, стійкий душевний стан, розуміння власних емоцій, емпатія)

Перелічені міфи, які існують щодо розуміння різних аспектів ментального здоров'я (рідкість проявів ментальних розладів; проблематичність побутової допомоги; неможливість професійного розвитку; пряма закономірність психологічних властивостей на розвиток ментальних проблем; довготривалість ментальних розладів; заниження значення проявів побутових стресових та депресивних станів тощо), які впливають на розуміння заявленої проблеми.

Представлені шляхи впливу на підтримку за збереження ментального здоров'я викладачів в умовах сучасного освітньо-виховного середовища.

Ключові слова: викладач, ментальне здоров'я, психологічна стійкість, психологічна підтримка.

Hoha Nataliia. Preserving and maintaining the mental health of a teacher in a modern educational institution.

The main social trends of 2025 that psychologists can use to intensify assistance and support (in the field of mental health), including professionals in the field of education (growing impact of artificial intelligence; inclusion-oriented strategies to strengthen support for EDI programmes; modernisation of assistance; access to the latest research on mental health, etc.) have been considered.

The definition, components, and determinants of mental health have been provided. Features such as realising creative abilities, stable state of mind, understanding of one's emotions, and empathy have been analysed.

The myths regarding the comprehension of various aspects of mental health (mental disorders infrequency; problematic everyday assistance; inability of professional development; direct correlation between psychological characteristics and mental problems development; mental disorders duration; underestimation of the significance of everyday stress and depression manifestation, etc.) have been listed.

The ways to support teachers' mental health preservation in the modern educational environment have been presented.

Key words: teacher, mental health, psychological stability, psychological support.

НАСЛІДКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТОСУНКІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЧЕРЕЗ УПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЮ

Людство протягом своєї історії прагне удосконалити всі трудові функції: від фізично виснажливої роботи копача до дій оператора, що керує за допомогою комп'ютера роботом, який виконує ці ж роботи в набагато більших об'ємах. Електроніка на сьогодні здійснює безліч функцій, про які ще декілька десятиліть людина навіть не здогадувалась. Без сумніву, величезний прогрес застосування науково-технічних досягнень, зокрема штучного інтелекту, у промисловості, космічній сфері, військових операціях, медицині, різних галузях обслуговування людини тощо.

Інформаційні технології прийшли і в сферу освіти. Але в ній відбувається складний і відповідальний процес виховання, формування свідомості, передача знань і отримання їх здобувачами освіти, і це суттєво відрізняється від створення певного промислового товару. Тобто це не заміщення рутинної, монотонної, важкої праці.

Важливо зафіксувати уміння і передачу майбутнім фахівцям інформацію про досвід, накопичений в різних сферах життя. Якщо проаналізувати вчорашній день, безліч ланок підрозділів, які працюють для досягнення мети – надання та отримання освітніх послуг, тісно контактують між собою, багаторівнева надскладна система людина-людина. Як зазначила професор Астахова К.: «Освіта як така є процесом становлення й розвитку особистості шляхом залучення до культури суспільства, що здійснюється людиною в спілкуванні та спільній діяльності з іншими людьми» [1, с. 22].

Сьогодні впроваджуються досягнення цифровізації, штучного інтелекту, електронних технологій: Це сприяє появі нових форм і методів для досягнення результату, які вносять суттєві зміни в стосунки учасників навчального процесу. Діючі електронні кабінети студента та викладача спрощують процеси, що безпосередньо пов'язані зі студентами, їх навантаженням та успішністю, автоматизують розклад, проведення екзаменів. Автоматизовані системи управління виконують безліч завдань освітнього закладу, що покращує рейтинг навчального закладу на ринку освітніх послуг.

Система «Приймальна комісія» автоматизує всі етапи роботи фахівців приймальної комісії навчального закладу, від прийому документів і до моменту зарахування студента, забезпечує зберігання особистих справ абітурієнтів.

Є відповідна програма, яка автоматизує управління освітнім процесом, забезпечуючи ведення баз даних, формування навчальних планів та розкладів, різноманітних звітів, ведення відділу кадрів та багато іншого. Ефективно синхронізує дані потужна система ЄДЕБО.

Електронна програма Студмістечко автоматизує діяльність дирекції студентського містечка, полегшує керування студентськими гуртожитками, спрощує облік студентів.

Виходячи з викликів сьогодення впроваджуються електронні комплекси для підвищення рівня захисту студентів, викладачів та приміщень освітніх закладів з контролем температури навіть за наявності маски. Управління та отримання оперативної інформації відбувається через перепустки відвідувача, або студентського квитка самою системою.

Вся інформація з системи доступна як у режимі онлайн, так і у вигляді звітів, оскільки зберігається на сервері навчального закладу.

З'являються нові ланки, пов'язані з впровадженням нових технологій у освітній процес. Зменшуються контакти між людьми. Кожен учасник поодиноці виконує свої функції за посередництва сучасних технологій, відповідає за свою ланку. Вимоги до компетенцій виконавців теж трансформуються. Поряд із високим рівнем фахової освіти виникає необхідність підвищення цифрової компетентності викладачів [4].

Відбувається усамітнення чи самотійність та концентрована робота над досягненням плану. Для ефективності роботи за фоном є чітке керівництво цим процесом. Добре чи погано відсутність контактів, які в звичайному житті мають безліч переваг, але і провокують безліч проблем, які потребують вирішення.

Людина має відчуття, думку, альтернативу рішень залежно від обставин [2, с. 38]. Програма діє за чітким алгоритмом, програмою, яка створена і закладена людиною – фахівцем. Виникає ряд запитань: про роль людини, якою має вона бути, щоб створити цю надскладну систему, яка має керувати всім процесом навчання? Як використовуючи інформаційні технології не погіршити якість освіти? [3, с. 260]. А чи можна навчити машину думати, відчувати і які наслідки цього? Чи має людина достатньо освіти і таку свідомість, щоб вільний від тяжкої, рутинної, монотонної праці, вивільнений завдяки сучасним технологіям, час використати на самовдосконалення, повноцінний розвиток, гармонійний відпочинок, відновлення сил для подальшої продуктивної роботи?

Варто чітко дотримуватись провідних принципів сьогодення в контексті питань, які виникають в зв'язку з впровадженням інформаційних технологій: дотримання засад біоетики – благоговійне ставлення до людини, всього живого і не використання будь-яких технологій, які приведуть до деструкції та небезпек, тобто матимуть негативний вплив на все живе.

Проаналізуємо особливості використання штучного інтелекту в освіті та його можливості для гармонізації навчального процесу та забезпечення якісної освіти для здобувачів знань. Необмежений арсенал технологій застосування штучного інтелекту в освіті надалі може бути важливим інструментом для створення інноваційних та ефективних навчальних середовищ [5, с. 64].

Використання науково-педагогічними працівниками закладів освіти переваг, запропонованих штучним інтелектом сприяє якісному розширенню аудиторії бажаючих отримувати знання з будь-якої географічної точки та формуванню принципово нового іміджу освітянина [5, с. 214].

Студенти можуть більш впевнено з допомогою штучного інтелекту опановувати знання, виправляючи під його керівництвом помилки не соромлячись під час виконання завдань, адже в процесі навчання всі можуть помилятися і це усвідомлена корекція в ході роботи, а не груба помилка, яку викладач фіксує як незнання матеріалу з небажаним результатом, який впливає на остаточний результат. Варто зазначити, що сучасній молоді більш прийнятний формат на основі сучасних технологій [5, с. 214].

Активне використання штучного інтелекту в керуванні процесом навчання потребує також і контролю за духовністю його дій, тобто з користю, а не на шкоду освітянам. Провідними біоетичними принципами використання штучного інтелекту в сфері освіти мають бути [5, с. 162]: благочестя, бо має працювати бережно перед життям, гідністю та довіллям; справедливість, без дискримінації людей за жодними ознаками; добродієність, відповідальним за свої дії; безпека, не створювати небезпек, мінімізуючи ризики для людей та довілля; повага, бо має бути захист особистості та свобода людей; співчуття, повага до емоції людини та вміння співпереживати; солідарність, має об'єднувати людей; пізнання, адже має поширювати людські знання та розуміння світу; мудрість, має сприяти мудрим та обґрунтованим висновкам.

Але, необхідно підготуватись, щоб попередити негативні наслідки використання штучного інтелекту та інформаційних технологій в закладах освіти. Широке використання у всіх можливих ланках даних технологій може порушити питання конфіденційності й забезпечення безпеки персональних даних; послаблення когнітивних здібностей як серед студентів, так і серед науково-педагогічних працівників; Дані технології мають бути не єдиними і переважаючими, а лише доповнювати навчальні й методичні матеріали, розроблені фахівцями. В протилежному випадку пандемія штучного інтелекту та інформаційних технологій призведе до суттєвого падіння рівня якості знань та навичок не одного покоління [5, с. 214].

XXI століття – це бурхливе неймовірне століття, де освіта має відігравати провідну роль,

каталізатором розвитку має бути знання, інформаційний ресурс та інтелект. Штучний інтелект, який є невід'ємним елементом нашого життя має виступати революційним інструментом для здійснення всіх завдань сталого розвитку суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Астахова, К. (2021). Ключові ризики сучасної освіти: пошуки адекватних відповідей. *Вища освіта України*, [online] 2, с. 19–27. Available at: [https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2021.2\(81\).03](https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2021.2(81).03) [Accessed 07 Jan. 2025].
2. Круглик, О. П. (2024). Роль почуттів у розвитку міжособистісних стосунків. *Науковий часопис*, вип. 45, с. 36–42.
3. Ліпін, М. (2024). Виміри освіти в інформаційно-цифровій реальності: творчість, знання і свобода. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*, [online] 92 (I(2), с. 257–267. Available at: <https://doi.org/10.38014/osvita.2023.92.24> [Accessed 07 Jan. 2025].
4. Самусь, Т. В., Геревенко, А. М. та Островська-Бугайчук, І. М. (2024). Вплив сучасних освітніх технологій на підготовку фахівців у професійній освіті України. *Педагогічна Академія: наукові записки*, [online] 13. Available at: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14561853> [Accessed 07 Jan. 2025].
5. ІПШІ (2024). *Системи та засоби штучного інтелекту* [online]. Київ: ІПШІ «Наука і освіта», 550 с. Available at: https://www.ipai.net.ua/docs/ai_conf_15.03.2024.pdf [Accessed 07 Jan. 2025].

References

1. Astakhova, K. (2021). Kliuchovi ryzyky suchasnoi osvity: poshuky adekvatnykh vidpovidei. [Key risks of modern education: the search for adequate answers]. *Uyshcha osvita Ukrainy* [Higher education of Ukraine], [online] 2, pp. 19–27. Available at: [https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2021.2\(81\).03](https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2021.2(81).03) [Accessed 07 Jan. 2025].
2. Kruhlyk, O. P. (2024). Rol pochuttiv u rozvytku mizhosobystisnykh stosunkiv [The role of feelings in the development of interpersonal relationships]. *Naukovyi chasopys* [Scientific journal], iss. 45, pp. 36–42.
3. Lipin, M. (2024). Vymiry osvity v informatsiino-tsyfrovii realnosti: tvorchist, znannia i svoboda [Dimensions of education in the information and digital reality: creativity, knowledge and freedom.]. *Uyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehratsii do yevropeiskoho osvithnoho prostoru* [Higher education of Ukraine in the context of integration into the European educational space], [online] 92 (I(2), pp.257–267. Available at: <https://doi.org/10.38014/osvita.2023.92.24> [Accessed 07 Jan. 2025].
4. Samus, T. V., Herevenko, A. M. and Ostrovska-Buhaichuk, I. M. (2024). Vplyv suchasnykh osvitnikh tekhnolohii na pidhotovku fakhivtsiv u profesiinii osviti Ukrainy [The impact of modern educational technologies on the training of specialists in vocational education in Ukraine.]. *Pedahohichna Akademiia* [Pedagogical Academy], [online] 13. Available at: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14561853> [Accessed 07 Jan. 2025].
5. IPAI (2024). *Systemy ta zasoby shtuchnoho intelektu* [Systems and tools of artificial intelligence]. [online]. Kyiv: IPShI «Наука і освіта», 550 p. Available at: https://www.ipai.net.ua/docs/ai_conf_15.03.2024.pdf [Accessed 07 Jan. 2025].

Гончарук Наталія Леонідівна. Наслідки трансформації стосунків у навчальному закладі через упровадження штучного інтелекту та цифровізацію.

XXI століття – ера інформаційних технологій. Широке їх використання і в сфері освіти. Але на відміну від інших сфер, де створюються певні матеріальні продукти, освіта має особливість – в ній відбувається складний і відповідальний процес виховання, формування свідомості, передача знань і отримання їх здобувачами освіти. Нами виконана спроба систематизації знань з питань особливостей стосунків, які формуються в сфері освіти під впливом впровадження інформаційних технологій. Ігнорування або недостатня увага до певних питань перебігу цих

стосунків в освітньому процесі може призвести до критичних наслідків. Уникнути або частково вирішити проблемні питання допоможе знання про причини їх виникнення. Для досягнення мети дослідження та розв'язання завдань використані такі методи дослідження, як аналіз, синтез, узагальнення, систематизація. Результати дослідження. Штучний інтелект, який є невід'ємним елементом нашого життя має виступати революційним інструментом для здійснення всіх завдань сталого розвитку суспільства. Він та множинні інформаційні технології мають бути провідним інструментом в сфері освіти, але не єдиним і не переважаючим.

Ключові слова: трансформація, стосунки, заклад освіти, штучний інтелект

Goncharuk Nataliya. The Consequences of the transformation of relationships in an educational institution due to the development of artificial intelligence and digitalization.

The 21st century is the era of information technologies. They are widely used in the field of education. But unlike other areas where certain material products are created, education has a peculiarity – it involves a complex and responsible process of upbringing, the formation of consciousness, the transfer of knowledge and its receipt by students of education. We have made an attempt to systematize knowledge on the features of relationships that are formed in the field of education under the influence of the introduction of information technologies. Ignoring or insufficient attention to certain issues of the course of these relationships in the educational process can lead to critical consequences. Knowledge of the causes of their occurrence will help to avoid or partially solve problematic issues. To achieve the goal of the study and solve the problems, such research methods as analysis, synthesis, generalization, systematization were used. Research results. Artificial intelligence, which is an integral element of our lives, should act as a revolutionary tool for implementing all tasks of sustainable development of society. It and multiple information technologies should be the leading tool in the field of education, but not the only one or the predominant one.

Key words: transformation, relationships, educational institution, artificial intelligence.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14765411>

Я. Ю. Дорогий, О. О. Дорога-Іванюк

ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ В УПРАВЛІННІ ВЗАЄМОДІЄЮ ШІ ТА ВИКЛАДАЧІВ

Вступ. ШІ стає невід'ємною складовою освітнього процесу, трансформуючи традиційні методи навчання та управління. Його впровадження створює нові можливості для персоналізації навчання, підвищення ефективності викладання та автоматизації адміністративних процесів. Однак разом із перевагами з'являються і значні етичні виклики, які можуть вплинути на взаємини між закладами освіти та викладачами.

У цій статті розглядаються етичні аспекти використання ШІ в освіті, аналізуються потенційні ризики та пропонуються шляхи їх мінімізації. Автори наголошують на важливості розробки етичних стандартів і нормативно-правової бази для підтримки довіри та взаєморозуміння між усіма учасниками освітнього процесу. Далі розглянемо стан дослідження питання в сучасних наукових працях.

Аналіз літературних джерел. У статті [1] автори Адель А., Ахсан А., Девісон К. розглядають можливості використання ChatGPT у навчальному процесі та виклики, пов'язані з його впровадженням. Особливу увагу приділено етичним аспектам, зокрема необхідності прозорості алгоритмів та уникнення упередженості в освітніх системах, що використовують ШІ. В праці [2] автори Адамс К., Пенте П., Лемермейер Г. та інші аналізують, як впровадження ШІ змінює етичні обов'язки викладачів. Зокрема, автори обговорюють проблему взаємодії між викладачами та алгоритмами ШІ, акцентуючи увагу на розподілі відповідальності за автоматизовані рішення. Стаття [3] Абімболи Ч., Едена Ч. та інших надає огляд основних можливостей і викликів використання ШІ в освіті. Автори наголошують на важливості розробки етичних стандартів для захисту приватності студентів і забезпечення справедливості

восвітньому середовищі. У статті [4] автори Адігюзель Т., Кая М. та Чансу Ф.К. досліджують потенціал ChatGPT для трансформації освітнього процесу. Автори підкреслюють, що інструменти на базі ШІ можуть значно підвищити ефективність навчання, проте важливо враховувати етичні наслідки. Робота [5] Вайденера Л. та Фішера М. акцентує увагу на необхідності впровадження навчання етики ШІ в медичній освіті. Хоча стаття має специфічний контекст, багато принципів етики ШІ, описаних авторами, можуть бути застосовані й в інших освітніх галузях. У дослідженні [6] автор Різві М. надає широкий огляд викликів і можливостей інтеграції ШІ в освіту. Особливий акцент зроблено на ролі викладачів і необхідності їх адаптації до нових умов цифрового середовища. Враховуючи наведений вище аналіз наукових праць сформулюємо постановку проблеми для даного дослідження.

Постановка проблеми дослідження полягає в аналізі етичних викликів, що виникають при впровадженні штучного інтелекту в освіту, зокрема в контексті взаємодії між освітніми закладами та викладачами. Основні проблеми включають забезпечення конфіденційності даних, об'єктивність оцінювання студентів, визначення відповідальності за рішення, прийняті ШІ, а також вплив автоматизації на професійну роль викладачів. Нагальною є потреба в розробці етичних стандартів і нормативно-правової бази для інтеграції ШІ в освітній процес, що забезпечить прозорість, справедливість та рівний доступ до технологій для всіх учасників освітнього процесу.

Основний матеріал статті. ШІ відіграє важливу роль у сучасному освітньому середовищі, сприяючи підвищенню ефективності навчального процесу. Впровадження технологій ШІ дозволяє викладачам зосередитися на творчій та педагогічній складових роботи, підвищуючи якість взаємодії зі студентами.

Однак, разом із перевагами виникають значні етичні ризики:

– *Конфіденційність і безпека даних.* Системи ШІ потребують доступу до персональних даних студентів та викладачів для коректної роботи. Це породжує ризик несанкціонованого доступу, витоків інформації або її використання в комерційних цілях без згоди суб'єктів. Зокрема, постає питання, як забезпечити зберігання та обробку даних у відповідності до етичних стандартів і правових норм.

– *Упередженість алгоритмів.* Алгоритми ШІ, розроблені на основі попередніх даних, можуть мати вбудовані упередження. Наприклад, системи оцінювання можуть бути несправедливими щодо певних груп студентів або викладачів через упередженість у даних, на яких вони тренувалися. Це може призвести до дискримінації та нерівності в освітньому середовищі.

– *Зміна ролі викладача.* Інтеграція ШІ у навчальний процес змінює традиційну роль викладача. З одного боку, автоматизація рутинних завдань дозволяє викладачам приділяти більше уваги творчим аспектам навчання. З іншого боку, це може зменшити автономію викладачів у прийнятті рішень, посилюючи залежність від цифрових інструментів.

– *Відповідальність за рішення ШІ.* Автоматизація оцінювання, рекомендацій і рішень у навчальному процесі викликає питання щодо відповідальності. У разі помилкових дій алгоритму важливо визначити, хто несе відповідальність — розробники ШІ, заклад освіти чи викладачі?

Для мінімізації ризиків і забезпечення довіри до технологій важливо дотримуватися наступних етичних принципів:

– *Прозорість.* Заклади освіти мають забезпечити прозорість функціонування систем ШІ, пояснювати викладачам і студентам, як працюють алгоритми, на основі яких даних вони приймають рішення.

– *Конфіденційність.* Необхідно впроваджувати заходи для захисту персональних даних, зокрема використання шифрування та інших технічних засобів. Використання даних має здійснюватися лише з чітко визначеними цілями.

– *Справедливість і недискримінація.* Розробники ШІ повинні забезпечити відсутність упередженості в алгоритмах. Для цього важливо ретельно аналізувати вихідні дані та включати різноманітні репрезентативні вибірки.

– *Етична відповідальність*. Заклади освіти та розробники ШІ повинні брати на себе відповідальність за рішення, прийняті системами ШІ, та їхній вплив на освітній процес.

З метою певного нівелювання етичних ризиків використанні ШІ автори пропонують дотримуватися наступних практичних рекомендації для закладів освіти:

1. *Підвищення цифрової грамотності викладачів*. Заклади освіти повинні організувати тренінги для викладачів для підвищення ефективності використання ШІ та розуміння принципів його роботи.

2. *Розробка внутрішніх політик з етичного використання ШІ*. Необхідно створити регламент, який визначатиме, як саме використовувати ШІ в освітньому процесі, хто відповідає за обробку даних і як забезпечується їхня конфіденційність.

3. *Формування міждисциплінарних комісій*. Залучення до розробки та впровадження систем ШІ різних спеціалістів (викладачів, юристів, розробників) сприятиме врахуванню етичних і правових аспектів.

4. *Забезпечення діалогу між усіма учасниками процесу*. Необхідно створювати платформи для обговорення питань використання ШІ, включаючи викладачів, студентів, адміністрацію та розробників.

Висновки. Використання ШІ в освіті відкриває можливості, але потребує впровадження етичних стандартів для забезпечення прозорості та справедливості. Важливо формувати внутрішні регламенти, стандарти та організувати навчання для викладачів. Створення міждисциплінарних комісій і відкритий діалог сприятимуть ефективному застосуванню ШІ в освіті, доповнюючи, а не замінюючи людський потенціал.

References

1. Adel, A., Ahsan, A. and Davison, C. (2024). ChatGPT Promises and Challenges in Education: Computational and Ethical Perspectives. *Education Sciences*, [online] 14 (8), 814. Available at: <https://doi.org/10.3390/educsci14080814> [Accessed 05 Jan. 2024].
2. Adams, C., Pente, P., Lemermeyer, G., Turville, J. and Rockwell, G. (2022). Artificial Intelligence and Teachers' New Ethical Obligations. *The International Review of Information Ethics*, [online] vol. 31. Available at: <https://doi.org/10.29173/irrie483> [Accessed 05 Jan. 2024].
3. Abimbola, C., Eden, C., Chisom, O. and Adeniyi, I. (2024). Integrating AI in education: Opportunities, challenges, and ethical considerations. *Magna Scientia Advanced Research and Reviews*, [online] 10 (02). Available at: <https://doi.org/10.30574/msarr.2024.10.2.0039> [Accessed 05 Jan. 2024].
4. Adiguzel, T., Kaya, M. and Cansu, F. (2023). Revolutionizing education with AI: Exploring the transformative potential of ChatGPT. *Contemporary Educational Technology*, [online] vol. 15, iss. 3, e429. Available at: <https://doi.org/10.30935/cedtech/13152> [Accessed 05 Jan. 2024].
5. Weidener, L., Fischer, M. (2023). Teaching AI Ethics in Medical Education: A Scoping Review of Current Literature and Practices. *Perspectives on Medical Education*, 12, pp. 399–410. Available at: <https://doi.org/10.5334/pme.954> [Accessed 05 Jan. 2024].
6. Rizvi, M. (2023). Exploring the landscape of artificial intelligence in education: Challenges and opportunities. In: *5th International Congress on Human-Computer Interaction, Optimization and Robotic Applications (HORA)*. pp. 1–3. Available at: <https://doi.org/10.1109/HORA58378.2023.10156773> [Accessed 05 Jan. 2024].

Дорогий Ярослав Юрійович, Дорога-Іванюк Олена Олександрівна. Етичні виклики в управлінні взаємодією ШІ та викладачів.

Стаття досліджує етичні виклики впровадження штучного інтелекту (ШІ) в освіту, зокрема у взаємодії між закладами освіти та викладачами. Розглядаються питання конфіденційності даних, об'єктивності оцінювання студентів, відповідальності за рішення ШІ та вплив автоматизації на роль викладачів. Особливу увагу приділено проблемам рівного доступу до технологій, уникненню дискримінації та етичному контролю алгоритмів. Підкреслюється важливість розробки етичних стандартів і нормативно-правової бази для інтеграції ШІ в освітній

процес. Запропоновано рекомендації щодо мінімізації ризиків і підвищення довіри викладачів до ШІ. Стаття спрямована на науковців, освітян і політиків, зацікавлених у вирішенні етичних проблем цифрової трансформації освіти.

Ключові слова: штучний інтелект, етичні виклики, освіта, відповідальність, цифровізація, роль викладача, прозорість.

Dorohyi Yaroslav, Doroha-Ivaniuk Olena. Ethical challenges in managing the interaction between ai and educators.

The article explores the ethical challenges of implementing artificial intelligence (AI) in education, particularly in the interaction between educational institutions and instructors. It addresses issues of data privacy, objectivity in student assessment, accountability for AI decisions, and the impact of automation on the role of educators. Special attention is given to the problems of equal access to technology, avoiding discrimination, and ethical control over algorithms. The importance of developing ethical standards and a legal framework for integrating AI into the educational process is emphasized. Recommendations for minimizing risks and increasing educators' trust in AI are proposed. The article is aimed at researchers, educators, and policymakers interested in addressing the ethical issues of digital transformation in education.

Key words: artificial intelligence, ethical challenges, education, responsibility, digitalization, educator's role, transparency.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14765476>

Г. О. Дорошенко

СИНЕРГІЯ ВИКЛАДАЧА ТА УНІВЕРСИТЕТУ В РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Україна зазнала значних економічних збитків через військові дії. Ще рік тому оголошувалося, що сукупні збитки перевищують 500 млрд доларів. Значна частини виробничого потенціалу зруйнована або зазнала серйозних ушкоджень, що призвело до зниження економічної активності, ВВП. Релоковані підприємства також стикаються зі значними викликами на нових місцях. Економічна нестабільність ускладнює залучення інвестицій, необхідних для відбудови. Крім того, відновлення інфраструктури потребує значних фінансових та трудових ресурсів, яких бракує. Відповідно ефективність розподілення та управління обмеженими ресурсами буде завданням номер один з яким стикнуться випускники ЗВО під час повоєнного відновлення.

Затребуваність фахівців з економічною освітою буде зростати як в приватному так і в публічному секторах економіки. Впровадження ESG-принципів (Environmental, Social, Governance) у процес відбудови може забезпечити стійкий розвиток країни, мінімізуючи негативний вплив на довкілля, покращуючи якість життя громадян та забезпечуючи прозоре управління ресурсами. Зважаючи на масштаб руйнувань інфраструктури, житлового сектору та економіки, використання ESG-принципів є необхідним для створення стійкої основи для відбудови та подальшого розвитку України. Побудова процесу навчання з урахуванням важливості вплетення ESG- філософії у систему цінностей здобувача значно підвищить перспективи його подальшого працевлаштування та підвищить його затребуваність на ринку праці.

Специфіка роботи над відновленням економіки країни вимагає від здобувачів формування управлінських компетентностей та лідерських якостей, оскільки професійна діяльність супроводжується виконанням менеджерських функцій: планування, організація, мотивація, контроль.

Відповідно будь-який випускник економіст повинен мати навички ухвалення та реалізації управлінських рішень, здійснення діяльності з організації та контролю. Управлінська компетенція майбутніх випускників економічних спеціальностей актуалізується через суттєвий вплив фактору часу в умовах війни та повоєнної відбудови на наступні процеси:

- ухвалення на основі проведеного економічного аналізу управлінських рішень;
- економічне обґрунтування та оцінка доцільності впровадження інноваційно-інвестиційних проєктів;
- планування заходів з підвищення продуктивності праці й аналіз мотивації та стимулів на неї;
- оцінка ефективності наявної системи бізнес-процесів та її оптимізація.

Не лише специфіка виробничих процесів визначає необхідність формування у економістів управлінських якостей, велику вагу набуває бажання випускника активно будувати кар'єру. Наявність лідерських якостей, вміння налагодити ефективні комунікації, навички самоменеджменту та адаптації виступають запорукою просування за кар'єрними сходами.

Виклики, що поставлені війною, вимагають комплексного підходу до вирішення завдань з якими стикнуться випускники ЗВО. А це передбачає одночасне застосування всіх сформованих компетенцій для знаходження ефективного рішення в контексті конкретної управлінської проблеми з урахуванням етичності сформованого рішення та відповідності його ESG-принципам. Увесь освітній процес, таким чином, можна інтерпретувати як безперервний процес формування у здобувачів комплексних міждисциплінарних навичок. Успішне вивчення та використання ESG-принципів є запорукою успіху та відновлення України. Прикладом може слугувати Німеччина, яка після Другої світової війни досить швидко відновила свою економіку та інфраструктуру завдяки впровадженню комплексного підходу, що включав економічні реформи, соціальну підтримку населення та екологічні заходи. Важливу роль відіграв План Маршалла, який забезпечив фінансову допомогу для відбудови та реформування освіти. Прозорість управління ресурсами та залучення громадян до процесу прийняття рішень сприяли швидкому відновленню країни [1].

Виходячи з цього зростає значення не лише рівня сформованості професійних компетенцій, а ще й м'яких навичок, необхідних для цілеспрямованого впливу на людей. Лідерські якості майбутнього фахівця забезпечують його здатність налагоджувати ефективну взаємодію та досягати встановлених показників особистої та командної ефективності.

Розвиток лідерських якостей у економіста необхідний для успішного прийняття та впровадження управлінських рішень у роботі з командою. Лідер, який володіє управлінськими навичками, здатний формувати ефективні команди, орієнтуючись не лише на індивідуальні особливості працівників, а й на вимоги конкретних завдань, що стоять перед організацією [2]. Згідно з деякими теоріями лідерства, лідер може виконувати роль неформального лідера, що доповнює або замінює формального керівника залежно від ситуації.

Для економістів, які займаються управлінською діяльністю, важливі такі якості:

- Організаційні: уміння приймати рішення, організувати роботу своєї команди, розробляти системи мотивації та контролю, а також переконувати колектив у доцільності своїх рішень;
- Особистісні: відповідальність, ініціативність, організованість, дисциплінованість, уважність, комунікабельність і лідерський потенціал;
- Інтелектуальні: аналітичне та критичне мислення, здатність аналізувати ситуації, створювати моделі й проєкти.

Формування та набуття перерахованих якостей є необхідною умовою для формування управлінської компетенції, яка позитивно впливатиме на траєкторію професійного розвитку.

Виходячи з предмету поточного дослідження доцільно звернутися до роботи Ломбардо Майкла М. та Айхінгера Роберта Н., яка присвячена ролі лідерства. У цій роботі виділено шість груп факторів, що формують лідерську позицію, а також зафіксовано позитивні компетенції і прояви їх відсутності [3].

Відповідно до поглядів авторів, управлінська компетенція включає [3]:

- рівень інтелекту (виражається у здатності інтерпретувати знання у доступну словесну форму);

- операційні можливості (уміння організувати роботу для досягнення цілей);
- мотивацію (здатність зацікавити у досягненні цілей);
- досвід (конструктивне вирішення суперечливих ситуацій чи конфліктів);
- взаємодію (вибудовування безбар'єрних комунікацій);
- навчання (постійний саморозвиток).

Дослідження авторів показує, що при переході на більш високу посаду спеціалісти зазвичай мають достатній рівень інтелекту, вміння мотивувати людей і виконувати операційні завдання. Проте майбутнім управлінцям потрібно суттєво розвивати такі аспекти, як навчання, накопичення досвіду та ефективна взаємодія.

Структура управлінської компетенції для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей включає чотири ключові складові:

- Ціннісні орієнтації: формуються на основі переконань, норм поведінки та мотивів.
- Економічне мислення та навички: розвиваються відповідно до вимог стандартів вищої освіти для конкретної спеціальності.
- Управлінські навички: необхідні для організації та координації роботи.
- Лідерські якості: здатність надихати, впливати та вести команду до досягнення цілей.

Структура управлінської компетенції випускників економічних спеціальностей складається з чотирьох складових: ціннісні орієнтації (формуються через систему переконань, норми поведінки, мотиви), економічне мислення та навички (формуються відповідно до стандартів вищої освіти за відповідною спеціальністю), управлінські навички та лідерські якості.

Список бібліографічних посилань

1. Дорошенко, Г. О., Кузнецов, К. О., (2024). ESG-менеджмент як основа відбудови України. Інвестиції: практика та досвід. N 15/2024, с. 86 – 91. Available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/4300/4335> DOI: 10.32702/2306-6814.2024.15.86 [Accessed 30 Dec. 2024].
2. Mykolenko, Olena; Ippolitova, Inna; Doroshenko, Hanna; Strapchuk, Svitlana (2022). The impact of entrepreneurship education and cultural context on entrepreneurial intentions of Ukrainian students: the mediating role of attitudes and perceived control. Higher Education, Skills and Work-Based Learning, Vol. 12, Issue 3, pp. 519 – 536 DOI:10.1108/HESWBL-08-2020-0190
3. Lombardo, M.M. , Eichinger, R.W. (2004). The leadership machine: Architecture to develop leaders for any future (3 rd ed.). Minneapolis: Lominger International: A Korn / Ferry Company

References

1. Doroshenko, H. O., Kuznietsov, K. O., (2024). ESG-menedzhment yak osnova vidbudovy Ukrainy. Investytsii: praktyka ta dosvid. N 15/2024, S. 86 – 91. Available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/4300/4335> DOI: 10.32702/2306-6814.2024.15.86 [Accessed 30 Dec. 2024].
2. Mykolenko, Olena; Ippolitova, Inna; Doroshenko, Hanna; Strapchuk, Svitlana (2022). The impact of entrepreneurship education and cultural context on entrepreneurial intentions of Ukrainian students: the mediating role of attitudes and perceived control. Higher Education, Skills and Work-Based Learning, Vol. 12, Issue 3, pp. 519 – 536 DOI:10.1108/HESWBL-08-2020-0190
3. Lombardo, M.M. , Eichinger, R.W. (2004). The leadership machine: Architecture to develop leaders for any future (3 rd ed.). Minneapolis: Lominger International: A Korn / Ferry Company

Дорошенко Ганна Олександрівна. Синергія викладача та університету в розвитку управлінських компетентностей здобувачів вищої економічної освіти.

Затребуваність фахівців з економічною освітою буде зростати як в приватному так і в публічному секторах економіки. Впровадження ESG-принципів (Environmental, Social, Governance) у процес відбудови може забезпечити стійкий розвиток країни, мінімізуючи негативний вплив на довкілля, покращуючи якість життя громадян та забезпечуючи прозоре

управління ресурсами. Специфіка роботи над відновленням економіки країни вимагає від здобувачів формування управлінських компетентностей та лідерських якостей, оскільки професійна діяльність супроводжується виконанням менеджерських функцій: планування, організація, мотивація, контроль. Структура управлінської компетенції випускників економічних спеціальностей складається з чотирьох складових: ціннісні орієнтації (формується через систему переконань, норми поведінки, мотиви), економічне мислення та навички (формується відповідно до стандартів вищої освіти за відповідною спеціальністю), управлінські навички та лідерські якості.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, компетентності, управлінські навички, управлінські рішення, професійна діяльність.

Doroshenko Hanna. Synergy between the professor and the university in the development of management competencies of higher education students in economics.

The demand for specialists with economic education will grow in both the private and public sectors of the economy. The implementation of ESG principles (Environmental, Social, Governance) in the reconstruction process can ensure the country's sustainable development, minimising the negative impact on the environment, improving the quality of life of citizens and ensuring transparent resource management. The specifics of work on the country's economic recovery require students to develop managerial competencies and leadership skills, as professional activities are accompanied by the performance of managerial functions: planning, organisation, motivation, control. The structure of the managerial competence of graduates of economic specialities consists of four components: value orientations (formed through a system of beliefs, norms of behaviour, motives), economic thinking and skills (formed in accordance with the standards of higher education in the relevant speciality), managerial skills and leadership qualities.

Key words: higher education students, competences, management skills, management decisions, professional activity.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14765525>

Ю. В. Єременко

**ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ НА РОБОТУ
ВИКЛАДАЧІВ ІЗ ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ**

Сучасний заклад освіти випробовує на собі безліч нових факторів впливу, які змінюють його середовище, систему взаємовідносин між суб'єктами його соціально-освітнього простору, підходи до здійснення освітньої діяльності. Сьогодні усі напрямки його роботи мають бути трансформовані у відповідності до нових умов, а ефективна взаємодія адміністрації та вчителів розглядається як запорука успіху таких трансформацій.

Вирішення питань щодо роботи з обдарованими учнями є сьогодні вкрай актуальним. А в умовах зовнішньої та внутрішньої міграції формується загроза втрати цього людського ресурсу, що у перспективі матиме негативні наслідки не тільки для регіональних спільнот, а й для держави в цілому. Саме тому, зміни освітнього середовища є одним з засобів мінімізації цих потенціальних негативних наслідків.

У загальному розумінні освітнє середовище закладу освіти - сукупність об'єктивних умов та соціальних суб'єктів, які складають «систему координат» його діяльності, а також факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру, які впливають на успішне досягнення освітніх цілей. Відповідно для обдарованих учнів – це соціальні і просторово-предметні умови розвитку.

Підхід до пошуку вирішення будь-яких проблем крізь призму впливу середовища тлумачить його «як засіб виховання і як технологію опосередкованого управління (через середовище) процесом формування і розвитку особистості» [1]. Відповідно для тих чи інших суб'єктів засоби і технології мають бути адекватно підібрані, враховувати особливості самих соціальних суб'єктів середовища.

Як було доведено нами раніше, обдаровані учні вирізняються психологічними, інтелектуально-розумовими та соціокультурними характеристиками [2, с. 9–10]. Відповідно впливи освітнього середовища повинні враховувати ці особливості.

Поряд з цим, важливим постає врахування загальних вимог до ключових якостей освітнього середовища. Зазвичай до них відносять: «цілісність, єдність і впорядкованість предметно-просторового середовища та візуального сприйняття; багатofункціональність, гнучкість та мобільність; вікову відповідність; персоналізованість, наявність особистого простору; свободу, відкритість сприйняття, креативність; практичність та ергономічність; гармонійність та збалансованість; соціалізацію та співпрацю» [3].

Сучасні зміни в освітньому просторі та його компонентах визначають необхідність формування нових підходів до розгляду та розвитку обдарованих учнів. Тому педагоги, виявляючи будь-яку обдарованість дитини (інтелектуальну, творчу, соціальну і т. п.), мають розширювати діапазон підтримки її можливого вибору, в тому числі змінюючи елементи освітнього середовища.

Для ефективного вирішення цих завдань в сучасних умовах вкрай необхідною вбачається тісна взаємодія вчителів та адміністрації закладів освіти. Мова йде про те, що освітнє середовище функціонує на різних рівнях закладу освіти, і від того, наскільки існуватиме тісна взаємодія, єдність у підходах до роботи з обдарованими учнями на всіх ланках, на всіх рівнях освітнього простору закладу освіти, буде залежати ефективність, результативність цієї роботи. Це означає, що в загалі заклад освіти має вирішувати питання інтеграції нормативно-законодавчої бази та власної концепції розвитку обдарованих учнів, а також формування їхньої освітньої траєкторії. На рівні внутріорганізаційної взаємодії – обирати та адаптувати форми, методи роботи з обдарованими учнями, створювати стратегію та визначати тактику такої роботи.

Але важливим є розуміння, що ефективність цієї роботи передбачає підтримку з боку вчителів, для чого важливим стратегічним напрямом роботи закладу освіти з ними є забезпечення можливостей професійного розвитку, стимулювання підвищення кваліфікації у відповідності до змістовних ліній закладу освіти щодо обдарованих учнів. Безумовно, важливою є мотивація самих викладачів для самовдосконалення до гнучкості у роботі з такими учнями.

На наш погляд, важливим фактором успіху такої стратегії взаємодії закладу середньої освіти та учителів є також наявність у них проактивної позиції для вирішення цих питань, а відповідно готовності, відкритості до співпраці з адміністрацією закладу освіти, ініціювання нових ідей, проєктів, висловлення пропозицій, які б покращили якість освітнього процесу в цьому напрямку.

Все це дозволяє гнучко вибудовувати взаємодію вчителів як з адміністрацією, так і з обдарованими учнями, їхніми батьками, іншими стейкхолдерами.

Безумовно, одним зі шляхів вирішення цих завдань є як горизонтальна співпраця закладів освіти між собою, так і «вертикальна», яка надає особливі можливості обдарованим учням [4].

В умовах соціальної невизначеності важливим є врахування ризиків та впливу негативних факторів різного рівня на ці процеси, бо загальні соціальні умови воєнного стану та віддаленості учасників освітнього процесу значно впливають на можливість вирішення таких завдань. Мова йде, крім типових ризиків, наприклад, про ризики дисгармонійного нестабільного впливу соціального середовища. Бо в сучасних умовах школа має значно менше механізмів, які б впливали на розвиток обдарованої дитини.

Це і ризики, пов'язані зі стресогенними впливами, які можуть блокувати розвиток та активність обдарованих учнів. Це також ризики втручання «вимушених» соціальних практик, які існують сьогодні як для тих учнів, хто залишається в Україні і адаптується до життя в умовах воєнних дій, так і для тих, хто знаходиться за кордоном і реалізує їх для інтеграції у суспільство перебування.

Особливе місце, на наш погляд, посідають ризики невизначеності, зокрема невизначеності перспектив, що впливає на побудову системи підтримки розвитку обдарованих учнів через

обмеження участі в різних формах взаємодії закладів середньої загальної освіти з університетами, з підприємствами тощо.

Взагалі, вибудовування системи взаємовідносин між суб'єктами освітнього поля сучасного закладу освіти має принципове значення для розвитку потенціалу обдарованих учнів.

Список бібліографічних посилань

1. Кириченко, В. І. *Основні методологічні підходи у формування просоціальної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів* [online]. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/708578/1/kyrychenko.pdf> [Accessed 5 Jan. 2024].

2. Єременко, Ю. В. (2019). *Самореалізація обдарованих учнів у сучасній Україні: основні чинники та ризики*. Канд. соціол. наук. 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології. Харків.

3. Децентралізація. *Новий освітній простір. Мотивуючий простір* [online]. Available at: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiypostir.pdf [Accessed 5 Jan. 2024].

4. Єременко, Ю. В. (2024). Потенціал соціального партнерства університетів та наукових ліцеїв у роботі з обдарованими учнями. У: Астахова, К. В. та ін. (ред.). *Університетські спільноти та їх роль в умовах дифузності сучасної освіти*. Харків: Вид-во НУА, с. 46–48.

References

1. Kyrychenko, V. I. *Osnoyni metodolohichni pidkhody u formuvannya prosotsial'noyi povedinky uchniv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv* [Main methodological approaches to the formation of prosocial behavior of students of general educational institutions] [online] Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/708578/1/kyrychenko.pdf> [Accessed 5 Jan. 2024].

2. Yeremenko, Yu. V. (2019). *Samorealizatsiya obdarovanykh uchniv u suchasniy Ukraini: osnovni chynnyky ta ryzyky*. [Self-realization of gifted students in modern Ukraine: main factors and risks]. Candidate of Sociology. 22.00.04 – special and branch sociologies. Kharkiv.

3. Decentralization. *Novyy osvityniy prostir. Motyvuyuchyiy prostir*. [New educational space. Motivating space] [online]. Available at: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiypostir.pdf [Accessed 5 Jan. 2024].

4. Yeremenko, Yu. V. (2024). *Potentsial sotsial'noho partnerstva universytetiv ta naukovykh litseyiv u roboti z obdarovanyymy uchnyamy* [The potential of social partnership of universities and scientific lyceums in working with gifted students]. In: Astakhova, K. V. et al, eds. *University communities and their role in the conditions of diffusion of modern education*. Kharkiv: Publishing house of the –National Academy of Sciences. pp. 46-48.

Єременко Юлія Вікторівна. Вплив освітнього середовища закладу освіти на роботу викладачів із обдарованими учнями.

У статті показано необхідність вирішення проблеми взаємодії викладачів та адміністрації закладів середньої освіти задля формування освітнього середовища, в якому створено можливості для розвитку обдарованих учнів. Показано, що сьогодні на освітнє середовище закладу освіти та суб'єктів освітнього простору впливає безліч факторів, які сприяють посиленню невизначеності можливостей, перспектив, результатів соціальних та освітніх взаємодій в цьому напрямі. Визначено, що ризиками у ефективному вирішенні питань налагодження ефективної взаємодії закладів освіти та її викладачів є ризики, пов'язані з соціальним оточенням, стресогенні ризики, ризики віддаленості та інші. Доведено, що успіх реалізації завдань щодо формування потенціалу та розвитку обдарованих учнів залежить від успіху інтеграції нормативно-законодавчої бази з концепцією розвитку закладу освіти, від можливостей, які створюються для викладачів для підвищення кваліфікації і самовдосконалення, а також для мотивування їх на пошук гнучких форм роботи з обдарованими дітьми.

Ключові слова: заклади середньої освіти, обдаровані учні, освітнє середовище.

Yeremenko Yulia. Influence of the educational environment of the educational institution on the work of teachers with gifted students.

The article shows the need to solve the problem of interaction between teachers and the administration of secondary education institutions in order to form an educational environment in which opportunities are created for the development of gifted students. It is shown that today the educational environment of an educational institution and the subjects of the educational space are influenced by many factors that contribute to the increase in the uncertainty of opportunities, prospects, results of social and educational interactions in this direction. It is determined that the risks in effectively solving the issues of establishing effective interaction between educational institutions and their teachers are risks associated with the social environment, stress-related risks, risks of remoteness and others. It is proven that the success of implementing tasks related to the formation of the potential and development of gifted students depends on the success of integrating the regulatory framework with the concept of the development of the educational institution, on the opportunities created for teachers to improve their skills and self-improvement, as well as to motivate them to find flexible forms of work with gifted children.

Key words: secondary education institutions, gifted students, educational environment.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14765574>

Ganna Zadnieprowska

THE IMPACT OF DIGITAL TRANSFORMATION ON MODERN EDUCATIONAL PROCESSES

Digital transformation is one from key trends modernity, covering all spheres human activities. Educational the process is not exception: implementation digital technologies changes approaches to learning and teaching, creating new opportunities and challenges. In this article is being considered influence digital transformations into educational processes are analyzed advantages and disadvantages digitalization in education environment, as well as are offered recommendations for effective use digital technologies in educational establishments [1].

Digital technologies open new horizons in education, providing access to extensive informational resources and innovative teaching methods. One of the key advantages is opportunity individualization educational process. Students can study in their own tempo, get feedback real time communication and use interactive educational materials [2].

Digital technologies Also allow for teachers use various methods training that contribute more deep acquisition of knowledge. Virtual laboratories, simulations and interactive courses allow students to apply theoretical knowledge in practice that increases their motivation and interest in learning [3]. Moreover, digital platforms facilitate access to educational materials materials and resources that especially important for students living in remote areas [4].

Interactive methods training, such How usage video conferencing and online discussions allow students to interact with teachers and peers, which promotes development critical thinking and communication skills. These technologies Also make it easier process assessment of knowledge, allowing for teachers quickly and accurately assess progress students with the help of automated testing systems.

Advantages of the digitalization education (fig. 1).

The main ones advantages digitalization are:

1. Accessibility and flexibility. Online courses and distance learning education allow students from different corners of the world to receive quality education without leaving from home.

2. Interactivity and involvement. Interactive platforms, video lectures and virtual laboratories contribute more deep immersion in the educational material and increase interest in learning.

3. Personalization training. Modern educational technologies allow adapt educational programs under individual needs students that promotes more effective acquisition of knowledge.

4. Economic efficiency. Implementation digital technologies in education Maybe reduce printing costs materials and physical equipment that does educational process more economically effective.

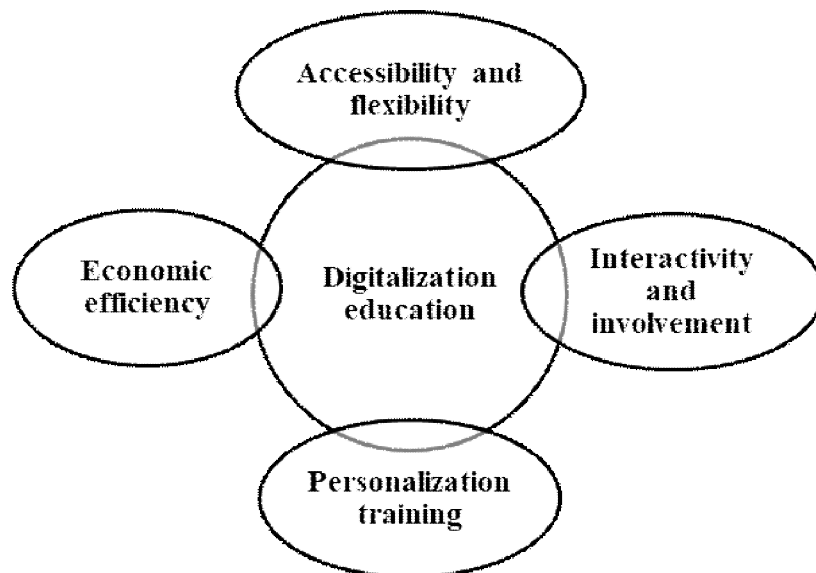

Figure 1. Advantages of the digitalization education. Author's development

Digitalization also promotes development skills self-education and self-discipline among students. They are studying on one's own plan your own time and choose most effective methods training that is important skill in modern world. Moreover, digital technologies facilitate access to the world's resources that allows students to gain knowledge from the best teachers and specialists in their areas.

Disadvantages and challenges digital transformations (fig. 2).

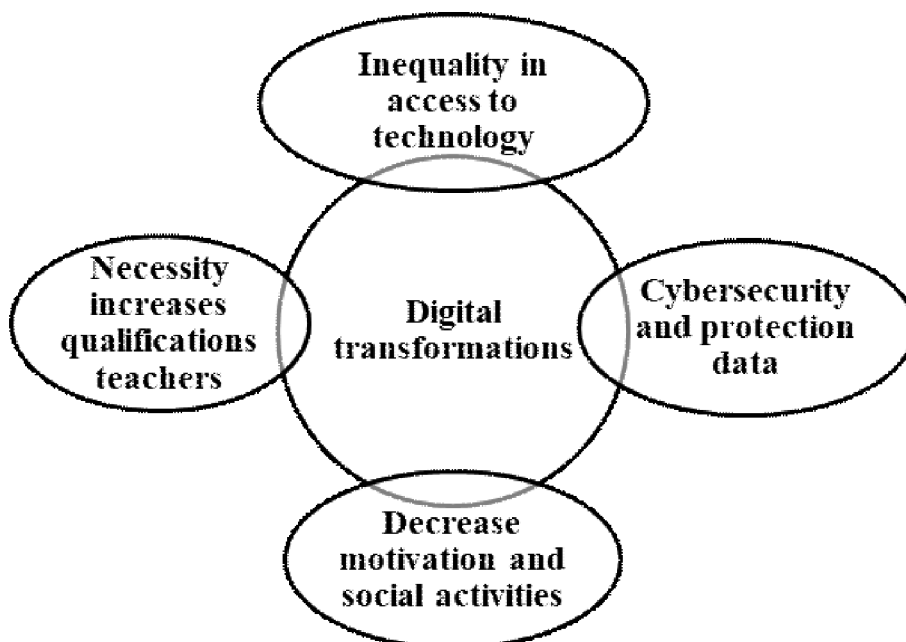

Figure 2. Disadvantages of digital transformations. Author's development

Despite the obvious advantages, digitalization education also is associated with certain difficulties. Among them are such:

1. Inequality in access to technology. In some regions of the world students and teachers can't test difficulties in accessing modern technologies and the Internet.

2. Cybersecurity and protection data. Usage digital technologies in education requires special attention to issues cybersecurity and protection personal data. Threat leaks data and cyber attacks maybe undermine trust in digital educational platforms.

3. Decrease motivation and social activities. Remote education may lead to a decrease motivation among students and reduction their participation in social and extracurricular activities events. Absence personal interactions with teachers and peers may have a negative impact on development communicative skills and social adaptations students.

4. Necessity increases qualifications teachers. Implementation digital technologies demands from teachers new skills and knowledge. Not all teachers ready for such changes that may become an obstacle to effective use digital tools in education process.

Digitalization also requires significant financial investments in development infrastructure and technical support. Educational institutions should provide access to modern computer systems and high-speed internet that requires additional costs. In addition, it is necessary systematic support and training teachers for effective use new technologies.

Many countries have already successfully implemented digital technologies in education process. In Finland, for example, digitalization education is priority direction state politicians. Finnish schools actively use interactive educational materials, online courses and virtual laboratories. As a result this, Finnish schoolchildren they show tall results in international tests in mathematics and natural sciences [4].

In the South Korea digitalization education also achieved significant good luck . Here implemented platforms for remote training that allow students to receive a high level of education level, regardless of their places residence. South Korean schools and universities actively use mobile apps for learning what does educational process more flexible and accessible [3].

In order to be as effective as possible use digital technologies in education process, it is necessary consider next recommendations:

1. Invest in infrastructure. Provision access to high speed the Internet and modern digital devices for everyone students and teachers televi is priority task.

2. Increase qualification teachers. Organization courses and trainings on the use digital technologies in education will help for teachers better adapt to new conditions.

3. Develop interactive educational materials. Creation high-quality and interactive educational materials will allow students to more effectively assimilate knowledge and increase their motivation to learn.

4. Provide cybersecurity. Development and implementation of measures to protect data and prevention cyber attack will help create safe educational environment.

5. Stimulate social interaction. Organization online events and virtual meetings will help students maintain social connections and develop communicative skills.

Digital transformation provides significant impact on education processes, opening new opportunities and creating a number of challenges. To achieve maximum efficiency digitalization education necessary consider how it's advantages as well as potential disadvantages, develop strategies for elimination barriers and increase availability technologies. Implementation digital tools should be accompanied systematic support and training teachers and students that will allow create harmonica efficient and effective educational environment.

Список бібліографічних посилань

1. Биков, В. Ю. (2019). Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. У: *Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси перспективи розвитку*. С. 20–25.

2. Джурило, А. П., Глушко, О. З., Локшина, О. І., Маріуц, І. О., Тименко, М. М. та Шпарик, О. М. (2018). *Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США* [online]. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/163088295.pdf> [Accessed 19 Dec. 2024].

3. Дущенко, О. (2021). Сучасний стан цифрової трансформації освіти. *Фізико-математична освіта*, [online] 28 (2), с. 40–45. Available at: <https://doi.org/10.31110/2413157120210282007> [Accessed 19 Dec. 2024].

4. Verina, N., Titko, J. (2019). Digital transformation: conceptual framework. [online] In: *Contemporary Issues in Business, Management and Economics Engineering*. Pp. 719–727. Available at: <https://doi.org/10.3846/cibmee.2019>. [Accessed 19 Dec. 2024].

References

1. Bykov, V.Yu. (2019)/ Digital transformation of society and development of the computer technological platform of education and science of Ukraine. [online] In: *Informatsiino tsyfrovyyi osvithii prostir Ukrainy: transformatsiini protsesy i perspektyvy rozvytku* [Information and digital educational space of Ukraine: transformational processes and development prospects]. Pp. 20–25.
2. Dzhurylo, A. P. Hlushko, O. Z. Lokshyna, O. I., Mariuts, I. O. Tymenko, M. M. and Shparyk, O. M. (2018). *Transformatsiini protsesy u shkilnii osviti krain Yevropeiskoho Soiuzu ta SShA* [Transformational processes in school education in the countries of the European Union and the USA] [online]. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/163088295.pdf> [Accessed 10.01.2025].
3. Dushchenko, O. (2021). The current state of the digital transformation of education. *Fizyko matematychna osvita*, [online] vol. 28 (2), pp. 40–45. Available at: <https://doi.org/10.31110/24131571202102820074> [Accessed 19 Dec. 2024].
4. Verina, N., Titko, J. (2019). Digital transformation: conceptual framework. [online] In: *Contemporary Issues in Business, Management and Economics Engineering*. Pp. 719–727. Available at: <https://doi.org/10.3846/cibmee.2019> [Accessed 19 Dec. 2024].

Задніпровська Ганна Ігорівна. Вплив цифрової трансформації на сучасні освітні процеси.

Мета цієї публікації – виявити найбільш значущі проблеми в області цифрової трансформації педагогічної освіти, що досліджуються сучасними вченими – педагогами, психологами, соціологами. У цьому дослідженні визначається актуальна тематика та простежується динаміка змін у змісті педагогічної освіти, викликаних процесами цифрової трансформації. Зафіксовано зростання публікаційної активності вітчизняних дослідників у галузі цифрової трансформації педагогічної освіти. У статті розглядаються особливості впливу інформаційних технологій на систему освіти з опорою на дослідження. Мета проведення дослідження – з'ясування причин трансформації форми навчання та визначення основних тенденцій, що задають вектор її подальшого розвитку.

Вперше наслідки цифрової трансформації системи педагогічної освіти розглядаються у контексті міждисциплінарного підходу як глобальний модернізаційний процес, що охоплює всі сфери освітньої та виховної діяльності.

Ключові слова: цифровізація освіти, електронне освітнє середовище, дистанційне навчання, штучний інтелект, кібер атаки, кібербезпека.

Zadnieprovskia Ganna. The Impact of digital transformation on modern educational processes.

The purpose of this publication is to identify the most significant problems in the field of digital transformation of pedagogical education, which are being studied by modern scientists - teachers, psychologists, sociologists. This study identifies relevant topics and traces the dynamics of changes in the content of pedagogical education caused by the processes of digital transformation. An increase in the publication activity of domestic researchers in the field of digital transformation of pedagogical education is recorded. The article examines the features of the impact of information technologies on the education system based on research. The purpose of the study is to clarify the reasons for the transformation of the form of education and determine the main trends that set the vector of its further development.

For the first time, the consequences of the digital transformation of the pedagogical education system are considered in the context of an interdisciplinary approach as a global modernization process that covers all areas of educational and educational activity.

Key words: digitalization of education, electronic educational environment, distance learning, artificial intelligence, cyber attacks, cybersecurity.

КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ В СОЦІАЛЬНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ Й ВИКЛАДАЧІВ: ПРОЄКЦІЇ СЬОГОДЕННЯ

Сучасний соціальний контекст, який характеризується невизначеністю, багатовекторністю, ризикологічністю, тиражує ці ознаки в різних соціальних практиках, які, з одного боку, конструюють соціальну взаємодію, а з іншого – утворюють захисні механізми для її успішності. Тому цілком логічно, що в науковому дискурсі не зникає інтерес до осмислення соціальних практик та їх нових конфігурацій щодо соціальної взаємодії. Одночасно існують і різні опції її висвітлення.

Особливої артикуляції набувають комунікативні практики у площині розгляду комунікації як соціальної практики, в результаті залучення до якої суб'єкт конструє не тільки соціальну реальність, а й свою суб'єктність у структурі соціальної взаємодії [1]. В такому сенсі надається відповідь на важливі питання соціальної взаємодії щодо суб'єктів, норм і правил соціальної комунікації [2], їх трансформації, інтерпретації нових смислів.

Для аналізу означеної нами проблеми, передусім, визначимо, спираючись на напрацювання у напрямку концептуалізації комунікативних практик (Г. Гарфінкеля, С. Московічі, Ю. Габермаса), їхні параметри, які зорієнтовані на результативну соціальну взаємодію: колективний характер; рефлексивність; структурованість; «взаємозалежність рішень»; взаєморозуміння; конструювання нових смислів [3; 4].

Окреслені нами підходи до аналізу комунікативних практик у соціальній взаємодії дозволяють, за нашими припущеннями, екстраполювати їх у площині взаємодії «заклад освіти – викладачі», визначаючи їх особливості відповідно до сучасного соціального контексту, переважаного трансформаціями в політиці, економіці, освіті. Це обумовило необхідність «зміни не тільки форматів соціальної комунікації, а й акцентів у комунікативних практиках» [5, с. 17].

Отже, як взаємодіяти в сучасному освітньому полі в умовах непередбачуваності, невизначеності, відкритості і розмаїття інформаційного простору? На практиці ми часто стикаємося з комунікативними розривами, які загострюють напруженість у взаємовідносинах між суб'єктами освіти, ускладнюють управління комунікаціями, досягнення загальних цілей.

На нашу думку, доречним буде у цьому контексті представити наші візії в декількох опціях.

Опція перша. Поширені типи комунікативних практик. Включене спостереження за комунікантами (заклад освіти – викладачі), аналіз параметрів комунікативних практик дають підстави для визначення їх п'яти типів: включення, порозуміння, уникнення, дистанціювання, компроміс, які транслують комунікаційну поведінку в континуумі «активність – поміркованість – пасивність». Критеріальною основою такої типології стали рівні залученості, взаєморозуміння, довіри, лояльності, єдності інтересів і цілей, правил взаємодії. Так, включення вимірюється ступенем залученості у комунікацію (високим/невисоким), налаштованості на взаємодію, співробітництво; порозуміння – рівнем готовності до активного слухання, виявлення толерантності, комунікації у форматі діалогу, безбар'єрного спілкування. Позиція уникнення демонструє пасивний тип комунікації, нижчий рівень залученості, а отже, відсутність налаштованості на активну взаємодію в процесі комунікації, на зворотний зв'язок, зацікавленість в отриманні інформації, створюється ефект уявної присутності через ситуативну розбіжність інтересів, небажання обговорювати «незручні» дискусійні питання. Щодо комунікативної практики дистанціювання, то тут можна говорити про крайню позицію незалученості, відстороненості, небажання взаємодіяти, досягати згоди, керуватися спільними інтересами. Вони ніби знаходяться у «залі очікування», імітують підпорядкованість, демонструють змушену лояльність, набуваючи невизначену суб'єктність.

Останній тип комунікативних практик – компроміс, за нашими спостереженнями,

зустрічається доволі часто й ґрунтується на взаємообумовленості результатів комунікації, додаткових очікувань, готовності до поступки заради позитивного результату, виявленні гнучкої стратегії. Одночасно можна говорити про наявність міксованої позиції – з одного боку, пристосування, уникнення конфліктів, з іншого – залученість заради отримання бажаного результату. І тут спостерігаються певні пастки, серед яких бажання залишатися у зоні комфорту, маніпулювання.

Отже, у взаємодії «заклад освіти – викладачі» прослідковуються гібридні комунікативні практики – від активних до пасивних, які зумовлені як суб'єктивністю комунікантів, так і соціальним контекстом. Це є своєрідними викликами й для закладу освіти, що вимагає уваги до постійного регулювання комунікаційних потоків, контролю за процесами обміну інформацією, задіяння ефективних інформаційних каналів відповідно до потреб і можливостей комунікантів.

Опція друга. Новий контекст - нові смисли комунікативних практик.

З огляду на попередню візію можна зазначити, що однією із складових ефективних комунікативних практик є відкритість до комунікації, вільний обмін інформацією. Одночасно важливу роль відіграє комунікативний простір, простір «значущих стосунків» як в освітньому середовищі, так і загалом у соціумі, а також «конфігурація реальностей», тобто тих самих нових смислів, які впливають на життєвий світ. Отже, в такому розумінні комунікативні практики виступають як трансформаційні. І цілком логічно, що лінії діалогу (а не розриву) забезпечують конструювання та інтерпретацію нових смислів комунікативних практик, релевантних певному освітньому контексту.

Беззаперечним є той факт, що зміни у політичному і соціальному контексті, спричинені російською агресією, трансформували як формат комунікацій, так і їх зміст. Наявні лінії напруги в суспільстві, різний досвід проживання війни відбивається і в комунікативних практиках закладів освіти. З одного боку, є бажання підтримувати, не втрачати, а з іншого – наявне дистанціювання, самостійне проживання ситуацій, прояв інтерсуб'єктивності.

Ще один чинник, який конструє нові смисли комунікативних практик, які реалізуються в закладі освіти, це інформаційно-комунікативна реальність. Одним із її проявів є масова (іноді «зомбована») залученість до онлайн-комунікації. Ставлення викладачів до такої комунікації неоднорідне: одні сприймають їх як підсилювач ефективності взаємодії, канал колективної взаємодії, що забезпечує варіативність і мобільність, інші – як бар'єр до налаштування якісної комунікації, налагодження зворотного зв'язку, розбіжність між «я» і «вони», що виступає чинником демотивації.

На нашу думку, нові сенси комунікативних практик є ще одним викликом у взаємодії «заклад освіти – викладачі», що потребує координації дій учасників процесу комунікації, узгодженості в управлінні ним.

Опція третя. Бар'єри в комунікації «заклад освіти – викладачі».

Слід зауважити, що, як показує практика, бар'єри в площині взаємодії закладу освіти з викладачами, як правило, здебільшого виникають при вертикальній комунікації (від керівництва до підлеглих). Визначимо ті, які, з нашої точки зору, негативно впливають на успішний процес комунікації:

– спотворення повідомлень (інформація, яка не відповідає реальності): непередбачені спотворення (через брак інформації або нерозуміння ситуації); свідоме спотворення (маніпулятивне повідомлення); неструктурованість інформації, наявність «шумів»; фільтрація інформації (спрощення інформації);

– інформаційні перевантаження через багатоканальність комунікації, що веде до невикористання важливої інформації;

– недоліки в організації комунікації між суб'єктами освітнього процесу (керівники закладу освіти/структурного підрозділу – викладачі) через відсутність відповідних двосторонніх каналів комунікації, неврахування особливостей цільової аудиторії, наявність конфліктів (організаційних, міжгрупових, міжособистісних), відсутність зворотного зв'язку;

– індиферентна спрямованість, пов'язана з ігноруванням спілкування у визначеному форматі;

– просторова диференціація суб'єктів освітнього процесу;

– а також психологічні, технічні бар'єри.

В ситуаціях непередбачуваності вони часто впливають на взаємодію в освітньому процесі, ускладнюють усталені норми поведінки, загострюють напруженість у взаємовідносинах, ведуть до непорозуміння, а іноді – до втрати потреби в комунікації.

Зрозуміло, що кожна комунікативна інтеракція має свої особливості і відбиває набір певних норм, вимог, стереотипів, які склалися в комунікативних практиках закладу освіти, породжуючи різні комунікативні бар'єри, перешкоди у процесі комунікації. Подолання/неподолання їх цілком залежить від налаштованості на ефективну комунікацію і рівня комунікативної компетентності ключових «гравців» в освітньому полі.

Опція четверта. Ризикологічні комунікативні практики. Проблема не нова, але відбиває позначені нами комунікативні сенси. Адже вони можуть мати два ефекти: сприяти досягненню результатів та демонструвати соціальний ефект, який за наслідками не завжди позитивний, що, як правило, виявляється у незадоволеності отримувача інформації, або взагалі виявляти неприйняття її. Саме тому постає питання уникання невинуватих ризиків у комунікації, їх прогнозування, аналізу чутливості, готовності до них. Останнє артикулюється на тлі сучасних ситуацій невизначеності, які викликають стереотипне бачення, протистояння, наявність комплексів, неготовність до ризиків у процесі комунікації, з одного боку, а з іншого – проактивну установку, нестандартну реакцію, підвищення ефективності комунікації. Відповідно, можна говорити про характерні для комунікативних практик «заклад освіти – викладач» ризикологічні ситуації: розбіжність інтересів керівників закладу освіти і викладачів; невинуваті приводи комунікації; надситуативна/наднормативна активність з подолання бар'єрів комунікації; нескоординованість вертикальних (формальних) та горизонтальних (як правило, неформальних) комунікаційних потоків, неадекватність інформації конкретній ситуації тощо.

Звісно, кожний заклад освіти конструює свою ризик-стратегію, обумовлену як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками, і неодмінно відпрацьовує стратегію управління комунікативними ризиками.

Висновки. Проекції сьогодення, обумовлені невизначеністю, непередбачуваністю соціальних змін, освітніх трансформацій, надають розуміння, що одним із складників успішного функціонування закладу освіти, соціальної взаємодії з викладачами є створення умов для ефективної комунікації, осмислення і відпрацювання нових комунікативних практик – практик діалогу, релевантних соціальному контексту, перегляду комунікаційної політики закладу освіти, моделі комунікації, декомпозиції її каналів, комунікаційного контексту. попередження комунікативних ризиків.

Акценти комунікативних практик зумовлені як суб'єктивністю комунікантів, так і соціальним контекстом, і конструюються за певними типами – від активних до пасивних. Такі комунікативні розриви є також наслідком бар'єрів у комунікації, коли інкорпорується усталені зв'язки, ускладнюються канали взаємодії, взаєморозуміння між викладачами та керівництвом закладу освіти, що може спровокувати ризик втрати потреби в комунікації. Відповідно, актуалізується подолання цих розривів на основі консолідації спільних зусиль, сконцентрованих на цивілізовані (ціннісно-орієнтовані, партнерські, довірчі) відносини у форматі діалогу, трансляцію лояльності, розвиток комунікативних компетентностей, особливо в непередбачуваних ситуаціях.

References

1. Craig, T. R. (1999). Communication Theory as a Field. *Communication Theory*, [online] 9:2, pp. 119–161. Available at: http://www.stes-apes.med.ulg.ac.be/Documents_electroniques/MET/MET-COM/ELE%20MET-COM%20A-8191.pdf [Accessed 15 Dec. 2024].

2. Deetz, S. A. (2005). Future of the discipline: The challenges, the research, and the social contribution. *Communication Yearbook*, 17, pp. 565–600.

3. Moscovici, S. (1988). Notes towards a description of Social Representations. *European Journal of Social Psychology*, 18(3), pp. 211–250.

4. Habermas, J. (1981). *Theorie des kommunikativen Handelns*. Frankfurt/a/M: Suhrkamp, Bd. 1: Handlungsrationality und gesellschaftliche Rationalisierung, 533 S.

5. Zhukova, N. (2022). Wartime communicative practices: the experience of processing the problem. *National Academy of Culture and Arts Management Herald*, 2, pp. 15–22.

Зверко Тамара Василівна. Комунікативні практики у соціальній взаємодії закладу освіти й викладачів: проєкції сьогодення.

У даній публікації з точки зору проєкцій сучасного соціального контексту здійснено аналіз теоретичних і практичних аспектів комунікативних практик у соціальній взаємодії закладу освіти і викладачів. Акцентовано увагу на розгляді комунікативної практики як виду соціальної практики, в результаті залучення до якої суб'єкт конструює не тільки соціальну реальність, а й свою суб'єктність у структурі соціальної взаємодії.

Основний ракурс зорієнтовано на визначенні поширених типів комунікативних практик – від активних до пасивних; нових смислів комунікативних практик як трансформаційних; аналізі бар'єрів у комунікації «заклад освіти – викладач», які здебільшого виникають при вертикальній комунікації (від керівництва до підлеглих); ризикологічних комунікативних практик, для яких характерні ризикологічні ситуації: розбіжність інтересів керівників закладу освіти і викладачів; невиправдані приводи комунікації; надситуативна/наднормативна активність з подолання бар'єрів комунікації; нескоординованість вертикальних (формальних) та горизонтальних (як правило, неформальних) комунікаційних потоків, неадекватність інформації конкретній ситуації тощо.

Узагальнення дослідницьких візій дозволило визначити комунікативні розриви та бачення подолання цих розривів на основі консолідації спільних зусиль, сконцентрованих на цивілізовані (ціннісно-орієнтовані, партнерські, довірчі) відносини у форматі діалогу, трансляцію лояльності, розвиток комунікативних компетентностей, особливо в непередбачуваних ситуаціях.

Ключові слова: заклад освіти, викладач, сучасний соціальний контекст, комунікативні практики, соціальна взаємодія.

Zverko Tamara. Communicative practices in the social interaction of educational institutions and teachers: projections today.

In this publication, from the point of view of the projections of the modern social context, an analysis of the theoretical and practical aspects of communicative practices in the social interaction of the educational institution and teachers is carried out. Attention is focused on considering communicative practice as a type of social practice, as a result of involvement in which the subject constructs not only social reality, but also his subjectivity in the structure of social interaction.

The main perspective is focused on identifying common types of communicative practices – from active to passive; new meanings of communicative practices as transformational; analysis of barriers in communication “educational institution – teacher”, which mostly arise during vertical communication (from management to subordinates); risk-based communicative practices, which are characterized by risk-based situations: divergence of interests of educational institution leaders and teachers; unjustified pretexts for communication; supra-situational/super-normative activity to overcome communication barriers; uncoordinated vertical (formal) and horizontal (usually informal) communication flows, inadequacy of information to a specific situation, etc.

The generalization of research visions allowed us to identify communicative gaps and a vision of overcoming these gaps based on the consolidation of joint efforts focused on civilized (value-oriented, partnership, trust) relationships in the format of dialogue, the transmission of loyalty, the development of communicative competencies, especially in unpredictable situations.

Key words: educational institution, teacher, modern social context, communicative practices, social interaction.

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО КОРПУСУ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

20-ті роки ХХІ століття позначився новими тенденціями у розвитку українських університетів (комерціалізація, модернізація, діджиталізація, оптимізація, кризовий менеджмент, історична легітимізація тощо), що поставили на порядок денний питання селекції управлінського персоналу з урахуванням принципів прозорості, публічності, відкритості, професіоналізму, неупередженості, результативності та ефективності діяльності; перегляду процедури обрання (призначення) на посаду ректора університету.

З огляду на це, вектор дослідження спрямовано на вивчення підходів до формування управлінського корпусу університетів України ХІХ століття задля критичного аналізу позитивних надбань та урахування викривлень в університетському менеджменті на попередніх етапах.

У першій чверті ХІХ століття університети Наддніпрянської України працювали за статутом 1804 року, що увібрав у себе кращі досягнення тогочасної просвітницької педагогічної думки на Заході. В ньому були закладені основи університетської автономії, яка передбачала перетворення університетів у самостійні, незалежні від державного контролю науково-навчальні центри. Це вимагало, по-перше, здійснення виборності керівного складу (ректорів, проректорів, деканів); по-друге, запровадження системи колегіального самоврядування; по-третє, реалізації принципу самопоповнення викладацького складу шляхом обрання претендентів радою професорів без узгодження їхніх кандидатур з бюрократичними інстанціями; по-четверте, надання свободи наукових досліджень і викладання; по-п'яте, захисту освітнього процесу від некомпетентного втручання представників урядової бюрократії [1, с. 63].

Аналіз положень Статуту Імператорського Харківського університету (1804 р.) [7] свідчить, що функції законодавчої влади покладали на вчену раду. Правління університету, очолюване ректором, складало виконавчу гілку влади. Ректор мав обиратися з числа ординарних професорів терміном на один рік. Його кандидатура за поданням міністра народної освіти затверджувалася імператором, і лише ним ректор міг бути звільнений з посади. Відносно короткий термін перебування на посаді ректора мотивувався бажанням уникнути зловживань владою з його боку. Процедура виборів ректора також була демократичною – балотуватися мали всі члени ради. Обирався з-поміж них той, хто дістав найбільшу кількість «білих кульок». При цьому ректор уважався «першим серед рівних», а його рішення та дії могли бути легко оскаржені на засіданнях ради або в університетському суді.

Декани також обиралися вченою радою з числа заслужених або ординарних професорів і затверджувалися міністром. На посади секретарів відділень обирали молодих членів факультету, як правило з числа ад'юнктів. В основу виконання ними обов'язків було покладено не службову вислугу, а спеціальні вимоги: справжній авторитет серед членів факультету; здатність вирішувати навчальні й господарські проблеми; усвідомлення місії університету; незалежність у питаннях, що торкалися честі й гідності навчального закладу та його колегії [7, с. 234].

Однак запровадження політики «керованої демократії» у 20-і роки ХІХ століття призвело до посилення з боку міністерства адміністративного впливу на університети, розширення повноважень ректора і подовження терміну його перебування на займаній посаді. Зазначимо, що вперше названі зміни знайшли відображення в статуті університету Св. Володимира 1833 р. Положення статуту вказували на той факт, що внутрішнє керівництво закладом, як і раніше, мала здійснювати вчена рада (під безпосереднім наглядом попечителя Київського навчального округу), в якій головував ректор. Проте останній мав обиратися терміном на два роки з ординарних професорів більшістю голосів і затверджуватися в «у цьому званні найвищою владою» [8].

Загально університетський статут 1835 р. закріпив норму про те, що ректор має обиратися на посаду вже на чотирирічний термін і затверджуватися у цьому званні «найвищою владою».

До цього часу для повторного обрання претендента на ректорську посаду вимагалось додаткове обґрунтування. Такий же термін перебування на посаді встановлювався і для деканів, котрих обирали вченою радою і подавали на затвердження міністра. Окрім того, університетське правління втрачало право суду над ректором у разі перевищення ним службових повноважень [2].

Однак статут університету Св. Володимира (1842 р.) [9] певною мірою обмежив виборче право професорської колегії. Відтепер учена рада Св. Володимира мала обирати зі свого складу не ректора, а лише двох кандидатів, які подавав попечитель на затвердження міністру. Затвердження на цій посаді залежало від волі імператора, однак міністр мав право висловити власну думку, що виражалася у підтримці одного з кандидатів [1, с.185]. Зауважимо, що 1849 року, після виходу міністра С. Уварова у відставку, дію «виборчого права» учених рад узагалі було призупинено. Міністр набув права призначати на посади ректора й деканів на невизначений строк без погодження кандидатур в ученій раді. Саме у такий спосіб 1850 року було призначено ректором Харківського університету професора Полюмбецького. 1852 року його змінив на цій посаді професор К. Фойгт, котрий взагалі не читав лекцій, а лише виконував адміністративні обов'язки [1, с.185].

Визнавши хибність освітньої політики, що зумовила фактичне відсторонення вчених рад від вирішення головного завдання – самопоповнення професорської корпорації, Міністерство народної освіти постановою від 13 травня 1861 року поновило процедуру виборів ректора й деканів на підставі статуту 1835 року [1, с.186].

Як відомо, черговий загально університетський статут 1863 р. поновив автономію університетів зразка 1804 р., послабивши залежність останніх від попечителя й міністра. Вчена рада університету, очолювана ректором, знову проголошувалася вищим керівним органом. Було поновлено й вибори ректора. Останній обирався на чотирирічний термін з числа ординарних професорів університету й затверджувався на цій посаді наказом імператора [3]. Демократичність цієї процедури підтверджують такі дані. До прикладу, учена рада університету Св. Володимира на засіданні 7 вересня 1865 року, керуючись заявою статського радника К. Митюкова про звільнення його з посади ректора через хворобу, провела балотування всіх ординарних професорів на заміщення вакантної посади. Більшістю голосів (17 проти 10) ректором університету було обрано М. Бунге. Проте останній написав заяву про відмову від цієї посади. Учена рада ухвалила рішення «провести нові вибори ректора на черговому засіданні 9 вересня й подати кандидата, обраного більшістю голосів, на затвердження міністра. У протилежному випадку – піддати балотуванню трьох професорів, які одержать найбільшу кількість виборчих кулек. Якщо і в цьому разі ніхто не одержить абсолютної більшості голосів, перебалотувати втретє двох професорів із попереднього складу, які здобудуть найбільшу кількість виборчих кулек. Обраного у такий спосіб кандидата подати на затвердження міністра» [6]. Наголосимо, що на засіданні 9 вересня 1865 року на посаду ректора університету Св. Володимира більшістю голосів (19 проти 9) було обрано проректора, ординарного професора А. Матвєєва.

Аналогічної процедури дотримувалися вчені ради й під час обрання інших посадовців. До прикладу, учена рада університету Св. Володимира на засіданні 13 січня 1878 року провела балотування ординарних професорів для обрання одного з-поміж них на посаду проректора. Виявилось, що під час першого балотування жоден із професорів не був обраний на цю посаду більшістю голосів. Тому повторному балотуванню було піддано трьох кандидатів, що здобули під час первинного балотування найбільшу кількість виборчих кулек, як-от: К. Митюков, І. Рахманінов, В. Демченко. Більшістю голосів (17 проти 12) на посаду проректора було обрано К. Митюкова. З цього питання вчена рада ухвалила рішення такого змісту: «Клопотати перед попечителем Київського навчального округу про звільнення І. Рахманінова з посади проректора університету за вислугою терміну, й затвердження на цій посаді на 3 роки заслуженого ординарного професора по кафедрі римського права, дійсного статського радника К. Митюкова [5, с. 59].

За вченими радами закріплювалося право обирати й інших штатних посадовців, як-от: бібліотекаря та його помічників, бухгалтера правління, скарбника, архітектора, ексекютора, архіваріуса, секретарів ради та правління тощо, а також звільняти їх із займаних посад. Натомість право виборів декана і секретаря факультету було покладено на факультетські колегії. Кандидатура декана підлягала затвердженню міністра.

Статут 1884 року запровадив систему повної підлеглості університетів міністерству та бюрократичного над ними контролю. Найсуттєвішою її ознакою стала ліквідація виборчого права й фактичне відсторонення колегіальних органів університету від формування адміністративного корпусу. Ректора і декана більше не обирали на посади професорською колегією, вони мали виконувати покладені на них обов'язки за призначенням. По завершенні чотирирічного терміну названі посадовці могли бути залишені на займаних посадах з «височайшого дозволу» ще на 4 роки [1].

Проведене дослідження ілюструє різні підходи до формування адміністративного корпусу університету у вітчизняній освітній традиції, чим відкриває поле для дискусії щодо пропонуваного Міністерством освіти і науки України змін стосовно процедури обрання (призначення) ректора ЗВО й формування вертикалі управління на початку ХХІ століття.

Список використаних джерел

1. Зеленська, Л.Д. (2011). *Учена рада університету: історія, теорія, досвід*. Харків: ХНАДУ, 480 с.
2. (1837). *Общий устав Императорских Российских университетов 1835 г.* Харьков: Тип. ун-та, 50 с.
3. (1863). *Общий устав Императорских Российских университетов*. СПб, 43 с.
4. (1884). *Общий устав Императорских Российских университетов*. СПб, 51 с.
5. (1878). Протоколы заседаний Совета Императорского университета Св. Владимира 16-го декабря 1877 года и 13 января 1878 года. *Университетские известия*, 3, с. 1–64.
6. (1865). Протоколы заседаний Совета университета Св. Владимира 3-го, 7-го и 9-го сентября 1865 года, с приложениями. *Университетские известия*, 10, с. 1–30.
7. (1805). Устав Императорского Харьковского университета 1804 г. (1805). *Периодические сочинения об успехах народного просвещения*, 10, с. 225–285.
8. (1875). Устав Университета Св. Владимира 1833 г. В: *Сборник постановлений по Министерству Народного Просвещения*. СПб, т. 2., отд. 1: (1825–1839), с. 670–684.
9. (1876). Устав Университета Св. Владимира 1842 г. В: *Сборник постановлений по Министерству Народного Просвещения*. СПб, т. 2, отд. 2: (1840–1855), с. 336–348.

References

1. Zelenska, L.D. (2011). *Uchena rada universytetu: istoriya, teoriya, dosvid* [The University Academic Council: History, Theory, Experience]. Kharkiv : KhNADU, 480p.
2. (1837). *Obshchyi ustav Ymperatorskykh Rossyiskykh unyversytetov 1835 h.* [General Charter of the Imperial Russian Universities of 1835]. Kharkov: Typ. un-ta, 50 p.
3. (1863). *Obshchyi ustav Ymperatorskykh Rossyiskykh unyversytetov* [General Charter of the Imperial Russian Universities]. SPb, 43 p.
4. (1884). *Obshchyi ustav Ymperatorskykh Rossyiskykh unyversytetov* [General Charter of the Imperial Russian Universities]. SPb, 51 p.
5. (1878). Protokoly zasedanyi Soveta Ymperatorskoho unyversyteta Sv. Vladymyra 16-ho dekabria 1877 hoda y 13 yanvaria 1878 hoda [Minutes of the meetings of the Council of the Imperial University of St. Vladimir on December 16, 1877 and January 13, 1878]. *Unyversytetskye yzvestyia* [University News], 3, pp. 1–64.
6. (1865). Protokoly zasedanyi Soveta unyversyteta Sv. Vladymyra 3-ho, 7-ho y 9-ho sentiabria 1865 hoda, s prylozheniyamy [Minutes of the meetings of the Council of the University of St. Vladimir on

September 3, 7 and 9, 1865, with appendices] (1865). *Unyversytetskye yzvestyia* [University News], 10, pp. 1–30.

7. (1805). Ustav Ymperatorskoho Kharkovskoho unyversyteta 1804 h. [Charter of the Imperial Kharkov University of 1804]. *Peryodycheskye sochyneniya ob uspekakh narodnoho prosveshcheniya* [Periodical works on the achievements of public education], 10, pp. 225–285.

8. (1875). Ustav Unyversyteta Sv. Vladymyra 1833 h. [Charter of the University of St. Vladimir, 1833]. In: *Sbornyk postanovlenyi po Mynysterstvu Narodnoho Prosveshcheniya* [Collection of decrees of the Ministry of Public Education]. SPb, vol. 2., otd. 1: (1825–1839), pp. 670–684.

9. (1876). Ustav Unyversyteta Sv. Vladymyra 1842 h. [Charter of the University of St. Vladimir, 1842]. In: *Sbornyk postanovlenyi po Mynysterstvu Narodnoho Prosveshcheniya* [Collection of decrees of the Ministry of Public Education]. SPb, vol. 2., otd. 2: (1840–1855), pp. 336–348.

Зеленська Людмила Дмитрівна. Підходи до формування адміністративного корпусу університетів України XIX століття.

У статті йдеться про управлінську вертикаль та підходи до її формування в університетах України XIX століття (Харківський, Київський (Св. Володимира), Новоросійський університети). Схарактеризовано положення університетських статутів 1804, 1833, 1835, 1842, 1863, 1884 років щодо обрання/призначення ректора, проректора, деканів, інших керівників структурних підрозділів. Розкрито роль і функції органів колегіального самоврядування (ученої ради університету, ради факультету) у формуванні адміністративного корпусу університету на засадах виборчого права, визначено рівень впливу органів державної влади на ці процеси та його наслідки. Наведено приклади проведення процедури виборів/призначення адміністративного персоналу відповідно до чинних статутів. У висновку йдеться про те, що отримані результати можуть слугувати у якості аргументів під час дискусії щодо спроб Міністерства освіти і науки України запровадити зміни до законодавства стосовно процедури обрання ректора й формування адміністративної вертикалі на рівні університету в умовах сьогодення.

Ключові слова: університет, управління, самоврядування, вибори, призначення, статут, XIX століття.

Zelenska Liudmyla. Approaches to the Formation of the Administrative Staff of Ukrainian Universities in the XIX Century.

The article deals with the administrative vertical and approaches to its formation at the universities of Ukraine in the nineteenth century (Kharkiv, Kyiv (St. Volodymyr), and Novorossiysk universities). The provisions of the university statutes in 1804, 1833, 1835, 1842, 1863, 1884 on the election/appointment of the rector, vice-rector, deans, and other heads of structural units are characterised. The author reveals the role and functions of collegial self-government bodies (academic council of the university, faculty council) in the formation of the university administrative staff on the basis of electoral law, and determines the level of influence of public authorities on these processes and its consequences. Examples of the election/appointment procedure in accordance with the current statutes are provided. The author concludes that the results obtained can serve as arguments in the discussion of the Ministry of Education and Science of Ukraine's attempts to introduce changes to the legislation on the procedure for electing a rector and forming an administrative vertical at the university level in the current conditions.

Key words: university, management, self-government, elections, appointment, statute, XIX century.

**КОНКУРЕНТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТЬ «КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ»
ТА «КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ»**

У період повномасштабної війни конкурентні відносини на ринку освітніх послуг та ринку праці значно загострились і стали поштовхом до розробки та обґрунтування категорій, що описують сукупність властивостей та ознак, за якими суб'єкти освітньої діяльності та здобувачі освіти демонструють перевагу над іншими та досягають успіху як в освітній, так і в професійній сфері.

У науковій освітній літературі поняття «конкурентоздатності» та «конкурентоспроможності» як особистості, так і закладу освіти, увійшло в обіг завдяки розробкам таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як В. Бикової, В. Бондаря, Г. Дмитренка, Л. Іствана, В. Медведя, Н. Ортікової, В. Роджерса, Л. Сергєєвої, П. Харт та багатьох інших. При цьому думки вчених розділились – дехто вважає дані категорії тотожними, в той час як існує багато досліджень, у яких ці поняття розведені і обґрунтовані їхні відмінності. В іноземних англійських джерелах спроба розкрити ці категорії формується навколо понять «competitiveness», «the ability to be competitive» тощо.

У статті 15 Закону України «Про освіту» категорія «конкурентоздатність» вживається по відношенню до професійних компетентностей особи на ринку праці, що передбачає професійну мобільність та вдалі перспективи кар'єрного зростання впродовж життя [5].

У тексті Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки термін «конкурентоспроможність» вживається вісім разів в сенсі забезпечення кардинальних змін галузі освіти України та «прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір» [6].

В енциклопедичному словнику «Освіта дорослих» категорії «конкурентоздатність» та «конкурентоспроможність» Н.В. Ортіковою виокремлені та описані по відношенню до особистості, причому «конкурентоздатність особистості» розглядається як «сукупність індивідуально-психологічних властивостей та особистісних якостей, що зумовлює реальні, існуючі уміння суб'єкта конкурувати з іншими та перемагати їх як у сфері професійної діяльності, так і в повсякденному житті» [3, с.194]; а «конкурентоспроможність особистості» визначена «потенційною можливістю суб'єкта конкурувати або вступати у конкурентні відносини з іншими, перевершуючи конкурентів, домагаючись кращих, ніж в інших, результатів або показників, як у сфері професійної діяльності, так і в повсякденному житті» [4, с. 195].

Спробуємо розібратися у спільних властивостях та відмінностях цих понять. На нашу думку, мова йде про одні і ті ж особистісні якості фахівця, розведені у часі – рівень конкурентоздатності можна визначити ще під час здобуття освіти до вступу у конкурентні відносини на ринку праці, в той час як рівень конкурентоспроможності фахівця визначається та аналізується вже на ринку праці, як фактичну спроможність реалізувати себе найкращим чином.

Схожі думки зустрічаємо і у дисертаційному дослідженні М.В. Невмержицької, яка зазначає, що «якщо конкурентоздатність репрезентується категорією «можливість» (на рівні особистості це може характеризуватись як природне обдарування, задаток, здібність), то конкурентоспроможність – категорією «дійсність», тобто, втіленням, реалізацією можливого (на рівні особистості це пошук і створення тих оптимальних умов, які сприяють реалізації бажаного). Тобто – бажане стає дійсним» [2, с. 3].

Нам імпонує обґрунтування особливостей застосування зазначених категорій, здійснених Г.А. Дмитренком та співавторами, які зазначають, що «конкурентоспроможність і конкурентоздатність фахівця – це однокорінні поняття, але різнорівневого характеру за терміном

реалізації його можливостей. Наприклад, з точки зору задоволення потреб ринку праці сьогодні і в найближчій перспективі – це конкурентоспроможність» [1, с. 3].

У сучасній науковій літературі категорія конкурентоспроможності будь-якого економічного об'єкту трактується наступним чином:

- як здатність до випередження конкурентів у досягненні заздалегідь обґрунтованих стратегічних цілей;
- як можливість максимального задоволення потреб споживачів ринку у порівнянні з аналогічними суб'єктами;
- як спроможність до швидкої адаптації до умов сучасного конкурентного середовища;
- як фактор життєздатності суб'єкту на ринку та уміння максимально раціонально використовувати весь наявний ресурсний потенціал.

Понятійно-категоріальну основу визначення конкурентоспроможності освітніх установ заклали такі науковці: у сфері закладів вищої освіти (Л. Безтелесна, І. Бритченко, К. Кравченко, О. Мельниченко, Т. Ольшанцева, Н. Пащенко, А. Почтовюк, Г. Пурій, К. Скрипка, І. Шевченко); закладів професійної (професійно-технічної) освіти (В. Свистун, Л. Сергеева, Т. Стойчик); закладів загальної середньої освіти (Н. Зінчук, А. Літкевич).

Важливо зазначити, що оцінювання здатності або потенційної можливості закладу освіти до випередження конкурентів у наданні певних освітніх послуг здійснюється:

- з позиції ресурсного потенціалу – як ринкова перевага закладу освіти над конкурентами за фінансово-економічними, маркетинговими, виробничими, матеріально-технічними, кадровими аспектами; можливість ефективної господарської діяльності та її прибуткових результатів;

- з позиції управління – як результат комплексу управлінських та маркетингових дій, що виражає здатність закладу освіти протистояти конкурентам на ринку освітніх послуг для утримання і розширення зайнятого ним сегменту ринку освітніх послуг, постійне пристосування до потреб замовників та своєчасна адаптація до змін зовнішнього середовища;

- з позиції якості – міра затребуваності цільовими споживачами послуг освітнього закладу, спроможність до надання якісних освітніх послуг у відповідності до державних стандартів, що задовольняють потреби суспільства та окремої особистості зокрема.

Отже, категорії «конкурентоздатності» та «конкурентоспроможності» є динамічними інтегральними характеристиками як особистості, що вступає у конкурентні відносини на ринку праці, так і освітніх установ, що формують свої пропозиції на відповідних ринках освітніх послуг.

Список бібліографічних посилань

1. Дмитренко, Г.А., Мудра, С.В., Спіцина, А.Є. (2016). Дворівнева модель підвищення якості вищої освіти в Україні. Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти [online]. Available at: <http://journals.uran.ua/apppfo/article/view/61291> [Accessed 04 Jan. 2025].

2. Невмержицька, М.В. (2015). Формування конкурентоспроможності особистості в умовах масового суспільства. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук. Київ, 20 с.

3. Ортікова, Н.В. (2014). Конкурентоздатність особистості. Освіта дорослих: енциклопедичний словник. За ред. В.Г. Кременя, Ю.В. Ковбасюка. Київ, Основа, 496 с.

4. Ортікова, Н.В. (2014). Конкурентоспроможність Освіта дорослих: енциклопедичний словник / за ред. В.Г. Кременя, Ю.В. Ковбасюка. Київ, Основа, 496 с.

5. Rada.gov.ua, (2017). Про освіту [online]. Київ, Україна. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [Accessed 04 Jan. 2025].

6. Rada.gov.ua, (2022). Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [Acc. 04 Jan. 2025].

References

1. Dmytrenko, G.A., Mudra, S.V., Spicyna, A.I. (2016). Dvorivneva model pidvyshchennya iakosti vyshchoi osvity v Ukraini [A two-level model of improving the quality of higher education in Ukraine. Actual problems of pedagogy, psychology and professional education] [online]. Available at: <http://journals.uran.ua/apppfo/article/view/61291> [Accessed 04 Jan. 2025].
2. Nevmerghycka, M.V. (2015). Formuvannya konkurentospromozhnosti osobystosti v umovakh masovogo suspilstva [Formation of individual competitiveness in mass society] Kyiv, Ukraine, 20 p.
3. Ortikova, N.V. (2014). Konkurentozdatnist osobystosti [Individual competitiveness. Adult education: an encyclopedic dictionary]. In V.G. Kremen, Y.V. Kovbasyuk. Kyiv, Ukraine: Osnova, 496 p.
4. Ortikova, N.V. (2014). Konkurentospromozhnist [Competitiveness. Adult education: an encyclopedic dictionary]. In V.G. Kremen, Y.V. Kovbasyuk. Kyiv, Ukraine: Osnova, 496 p.
5. Rada.gov.ua, (2017). Pro osvitu [About education] [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [Acc. 04 Jan. 2025].
6. Rada.gov.ua, (2022). Pro shvalennya Strategii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [On the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032] [online]. Kyiv, Ukraine. – Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [Acc. 04 Jan. 2025].

Зінчук Наталія Анатоліївна. Конку rentне середовище вищої освіти: особливості понять «конку rentоздатності» та «конку rentоспроможності».

У даній статті були уточнені та обґрунтовані поняття конку rentоздатності та конку rentоспроможності як категорії, що описують фактор успіху закладу освіти та випускника в умовах конку rentного освітнього середовища. Виокремлено спільні риси та відмінності цих понять – рівень конку rentоздатності можна визначити ще під час здобуття освіти до вступу у конку rentні відносини на ринку праці, рівень конку rentоспроможності фахівця визначається та аналізується вже на ринку праці як фактичну спроможність реалізувати себе найкращим чином.

На основі здійсненого огляду наукових джерел охарактеризовано поняття конку rentоспроможності закладів освіти з позиції управління (здатність закладу освіти протистояти конку rentам на ринку освітніх послуг), якості (спроможність до надання якісних освітніх послуг у відповідності до державних стандартів, що задовольняють потреби суспільства та окремої особистості) та ресурсного потенціалу (ринкова перевага закладу освіти над конку rentами за фінансово-економічними, маркетинговими, виробничими, матеріально-технічними, кадровими аспектами).

Ключові слова: освітнє середовище, конкуренція, конку rentоздатність особистості, конку rentоспроможність закладу освіти.

Zinchuk Nataliia. Competitive environment of higher education: features of the concepts of “the ability to be competitive” and “competitiveness”.

This article clarifies and substantiates the concepts of competitiveness and competitiveness as categories that describe the factor of success of an educational institution and a graduate in a competitive educational environment in Ukraine and when entering international markets.

The common features and differences of these concepts are highlighted – the level of competitiveness can be determined even during the education before entering into competitive relations in the labor market, while the level of competitiveness of a specialist is determined and analyzed already in the labor market, as the actual ability to realize oneself in the best way.

On the basis of the review of scientific sources, the concept of competitiveness of educational institutions is characterized from the point of view of management, quality and resource potential.

Keywords: educational environment, competition, competitiveness of the individual, competitiveness of the educational institution.

ПОБУДОВА ВЗАЄМОДІЇ ЗЗСО З БАТЬКІВСЬКОЮ СПІЛЬНОТОЮ: ВАРІАТИВНІСТЬ ПІДХОДІВ

На сьогоднішній день перед новою генерацією суспільні інститути ставлять ряд вимог: уміння швидко адаптуватися в умовах сучасного середовища, навчатися протягом всього життя, врешті решт бути самостійними. Виховання такої особистості потребує особливої уваги і взаємодії виховного середовища школи та сімейного виховання. Адже без єдності зусиль з родиною, ефективність цих процесів буде незадовільною. Саме в сім'ї починає виховуватися людина укладом спільного життя: традиціями, звичаями, власним прикладом поколінь. Саме в родині дитина засвоює такі цивілізаційні поняття, як добро і зло, правда і кривда, корисне і шкідливе, тобто її морально-етичні принципи, на яких ґрунтується досвід народу, що виховав незліченну кількість поколінь. Єдність родини і школи відіграє важливу роль у вирішенні завдань всебічного розвитку та виховання особистості. Актуальною проблемою на сучасному етапі розбудови національної системи освіти є питання, пов'язані з визначенням методологічних орієнтирів, єдності в діяльності батьків та школи в освітньому процесі.

На рубежі XIX і XX століть вперше виникає ідея взаємодії школи та сім'ї у процесі виховання дитини. Важливого значення даній проблемі надавали відомі педагоги: Я. Корчак, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та інші дослідники. При організації взаємодії сім'ї та школи необхідно окреслити мету й педагогічні умови цієї взаємодії. Метою взаємодії сім'ї та школи є залучення родини до спільної зі школою соціальної діяльності, забезпечення взаємопорозуміння та спільної роботи у формуванні соціальних орієнтирів і творчого потенціалу дитини.

О.М. Докукіна дає широку характеристику структури взаємодії родини і школи, до якої вона включає: педагогічну діагностику родини, визначення цілей і завдань спільної роботи, підвищення готовності батьків до взаємодії зі школою, Організацію різних форм спільної роботи, стимулювання участі педагогів батьків у погодженні та взаємообумовлених діях родини і школи, корекція спільної діяльності [1].

Сім'я – це найвища, найголовніша цінність на Землі, яка робить наше життя щасливим, повноцінним. Сім'я – це особливого роду колектив, який грає у вихованні основну, довгострокову і найважливішу роль. Сім'я відображає школу, засоби масової інформації, громадські організації, трудові колективи, друзів, вплив літератури і мистецтва. Це дозволило педагогам вивести досить певну залежність успішності формування особистості. Обумовлюється вона, перш за все, родиною. Чим краще сім'я впливає на виховання дитини, тим вище результати фізичного, морального, трудового виховання особистості.

Метою сімейного виховання є забезпечення високого рівня освіченості й виховання свідомого громадянина України. Зміст виховання в сім'ї обумовлений саме метою виховання в демократичному суспільстві і специфікою сімейного виховання. Тому його складовими компонентами є відомі напрями виховання – національне, моральне, правове, художньо-естетичне, трудове, екологічне, фізичне та розумове. Основними завданнями сімейного виховання є:

- виховання фізично й морально здорової дитини;
- створення атмосфери емоційної захищеності, тепла, любові, умов для розвитку почуттів і сприймань дитини, її самореалізації;
- засвоєння моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій, етичних норм взаємин між близькими людьми і в суспільному оточенні;
- виховання культури поведінки, правдивості, справедливості, гідності, людяності;
- розвиток здатності виявляти турботу про молодших, милосердя до слабких і людей похилого віку;

- включення дитини в спільну з дорослими діяльність, розвиток працелюбності, творчої особистості;
- спрямування зусиль на турботу про навколишнє середовище, виховання дітей цивілізованими господарями;
- забезпечення духовної єдності поколінь, збереження сімейних традицій та реліквій, вивчення родоводу, обрядів;
- виховання в дітях національної свідомості і самосвідомості [2].

Рішення виховних завдань на сучасному етапі розвитку суспільства можливо реалізувати лише в тісній взаємодії і партнерстві сім'ї та навчального закладу, включаючи механізми суспільно-державного управління новою українською школою. Виховання як у родині, так і в школі повинно мати чітку спрямованість. Співпраця батьків та вчителів повинна бути безперервною. Навчальний заклад у процесі повсякденного життя має вчити батьків здійснювати процес виховання. У цій ситуації необхідно використовувати всі можливі форми та методи продуктивної взаємодії родини й навчального закладу: підвищувати педагогічну культуру батьків, знаходити механізми спільної взаємодії, враховувати специфіку та інтереси сучасних дітей.

У Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» питання співпраці батьків та педагогів розглядається як основна частина освітнього процесу. З 2013 року в академії діє комплексна програма роботи з батьками учнів і студентів ХГУ «НУА». Комплексна програма ХГУ «НУА» «Батьки» покликана забезпечити вирішення першочергового завдання – через систему спеціально розроблених заходів допомогти сучасним батькам усвідомити свою неоціненну роль та відповідальність за виховання дитини, оволодіти необхідними знаннями у питаннях виховання, організувати повноцінне спілкування і взаємодію між батьками, дітьми та педагогічним колективом Народної української академії. Метою програми є зміцнення співпраці між батьками та колективом Народної української академії для ефективної реалізації системи виховання учнів і студентів, спрямованої на формування цілісної, всебічно розвинутої особистості.

У сфері роботи з батьками перед ліцеєм НУА можна виділити такі завдання:

- включення батьків у життя академії в цілому: у всі форми позакласної та позааудиторної роботи, створення умов для їхньої реальної та активної участі в освітньому процесі;
- підвищення рівня психолого-педагогічної культури батьків, допомога батькам у розумінні вікових особливостей дітей та визначення завдань розвитку на кожному віковому етапі;
- інтенсифікація взаємодії адміністрації школи та класних керівників з батьками з метою формування єдиних норм взаємодії з дітьми, єдиного виховного та освітнього простору;
- просвітництво батьків у питаннях здоров'язбереження, основ здорового способу життя, інформування про результати досліджень фізичного стану учнів.

Реалізація поставлених завдань, принципів взаємодії сім'ї та ліцею НУА відбувається через різноманітні індивідуальні та колективні форми роботи. Їх можна уявити, розділивши умовно за своєю спрямованістю на три блоки: інформаційний, практичний та рефлексивний.

Інформаційний блок передбачає інформування батьків з актуальних питань та проблем формування особистості дитини:

- знайомство з правилами корпоративної культури та особливостями їх виконання у ліцеї;
- розміщення інформації для батьків на інформаційних стендах;
- розміщення інформації для батьків на сайті ХГУ «НУА».

Практичний блок визначає наступні заходи:

- «Введення у шкільне життя» для батьків майбутніх першокласників;
- створення батьківського активу класів;
- загальні установчі та тематичні батьківські збори;
- батьківські збори в окремих класах;

- батьківський форум;
- «Круглі столи» за участю батьків, адміністрації академії, вчителів, спеціалістів (лікарів, психологів, соціологів, представників правоохоронних органів тощо);
- консультації для батьків: групові, індивідуальні;
- спільні проєкти (конкурс «Історія моєї родини», «Школа підприємництва»), академічні та класні свята.

Рефлексивний блок включає:

- підсумкові батьківські збори;
- виставки як результат спільних проєктів;
- участь батьків у традиційних заходах НУА.

Одним із дієвих та ефективних інструментів взаємодії з батьками є батьківський форум. Це захід для батьків, освітян, психологів, де можна отримати нові знання та обмінятися досвідом, послухати практичні поради фахівців, знайти однодумців та відчувати себе частиною великої спільноти. Батьківський форум у лицей НУА – це добра традиція, це подія, що об'єднує батьків, педагогів та експертів для обговорення найактуальніших тем навчання та виховання дітей, простір для спілкування, натхнення, співпраці та справжньої підтримки. Ось деякі теми, яким були присвячені батьківські форуми минулих років: «Як сьогодні проєктувати освітній простір сучасного школяра», «Незвично про звичне: психологічне здоров'я дитини», «Організація позаурочної діяльності школярів як один із напрямів формування освітнього середовища», «Лицей НУА: можливості та підходи».

У листопаді 2024 року відбувся XI Батьківський форум за темою «Ментальне здоров'я сім'ї в умовах невизначеності та стресу». У роботі форуму взяли участь Ю.Л. Вергелес, клінічний психолог КНП «Міська дитяча лікарня №5», член Української та Міжнародної асоціацій психосоматики; Т.В. Зверко, кандидат соціологічних наук, завідувачка кафедри ХГУ «НУА»; Н.П. Гога, кандидат психологічних наук, керівник психологічної служби ХГУ «НУА». Актуальні питання збереження ментального здоров'я родини в сучасних умовах не залишили байдужими батьків, які висловили слова подяки педагогічному колективу Народної української академії.

Отже, підводячи підсумок, необхідно зазначити, що відповідальність за особистісний розвиток учня, його соціалізацію та подальшу реалізацію у суспільстві, як повноцінного його члена, громадянина, не можна перекласти на якийсь один соціальний інститут, будь то школа чи родина. Адже досягти поставленої перед нами цілі, а саме успішного освітнього процесу в сучасній школі, ми зможемо тільки спільними зусиллями.

Список використаних джерел

1. Гриджук, Н. О. (2017). Взаємодія школи і сім'ї як важлива складова формування особистості. [online] У: *Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті*. Available at: <https://cusu.edu.ua/ua/konferentsii-2016-2017-n-r/vseukrainska-naukovo-praktychna-internet-konferentsiia-psykholohichni-umovy-stanovlennia-osobystosti-u-suchasnomu-suspilstvi/prohrana/6225-vzayemodiya-shkoly-i-simy-i-yak-vazhlyva-skladova-formuvannya-osobystosti> [Accessed 19 Jan. 2025].
2. Бабко, Т., Банах, О., Вознюк, А., Коломоець, Г., Кудрик Л. та Мельник, О. (2020). *Нова українська школа: організація взаємодії з батьками учнів початкової школи*. Київ: Видавничий дім «Освіта», 208 с.

References

1. Hrydzhuk, N. O. (2017). Vzaiemodiia shkoly i sim'yi yak vazhlyva skladova formuvannia osobystosti [Interaction between school and family as an important component of personality formation]. [online] In: *Problemy ta innovatsii v pryrodnycho-matematychnii, tekhnolohichnii i profesiinii osviti* [Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті]. Available at: <https://cusu.edu.ua/ua/konferentsii-2016-2017-n-r/vseukrainska-naukovo-praktychna-internet-konferentsiia-psykholohichni-umovy-stanovlennia-osobystosti-u-suchasnomu-suspilstvi/prohrana/>

6225-vzayemodiya-shkoly-i-simyi-yak-vazhlyva-skladova-formuvannya-osobystosti [Accessed 19 Jan. 2025].

2. Babko, T., Banakh, O., Vozniuk, A., Kolomoiets, H., Kudryk L. and Melnyk, O. (2020). *Nova ukrainska shkola: orhanizatsiia vzaiemodii z bat'kamy uchniv pochatkovoї shkoly* [New Ukrainian School: Organisation of Interaction with Parents of Primary School Students]. Kyiv: Vydavnychiy dim «Osvita», 208 p.

Zobova Galina Mikolaїvna, Snurnikov Ivan Serhiiyovych. Побудова взаємодії ЗЗСО з батьківською спільнотою: варіативність підходів.

У статті розглядаються питання взаємодії виховного середовища школи та сімейного виховання, що має на меті залучення родини до спільної зі школою соціальної діяльності, забезпечення взаємопорозуміння та спільної роботи у формуванні соціальних орієнтирів та творчого потенціалу дитини. Визначено основні завдання сімейного виховання, рішення яких можливо реалізувати лише в партнерстві сім'ї та навчального закладу. Значну увагу приділено комплексній програмі ХГУ «НУА» «Батьки», що діє в академії з 2013 року і покликана забезпечити вирішення першочергового завдання – через систему спеціально розроблених заходів допомогти сучасним батькам усвідомити свою неоціненну роль та відповідальність за виховання дитини, оволодіти необхідними знаннями у питаннях виховання, організувати повноцінне спілкування і взаємодію між батьками, дітьми та педагогічним колективом Народної української академії. Автори статті відзначають батьківський форум як один із дієвих та ефективних інструментів взаємодії з батьками. Батьківський форум у ліцеї НУА – це добра традиція, це подія, що об'єднує батьків, педагогів та експертів для обговорення найактуальніших тем навчання та виховання дітей, простір для спілкування, натхнення, співпраці та справжньої підтримки.

Ключові слова: сім'я, школа, взаємодія, освітній процес, виховання, програма «Батьки», батьківський форум.

Zobova Halyna, Snurnikov Ivan. Building interaction between a general secondary education institution and the parental community: variation of approaches.

The article examines the issues of interaction between the educational environment of the school and family education, which aims to involve the family in joint social activities with the school, ensure mutual understanding and joint work in the formation of social orientations and creative potential of the child. The main tasks of family education are identified, the solutions of which can be implemented only in partnership between the family and the educational institution. Considerable attention is paid to the comprehensive programme of the KhUH “PUA” “Parents”, which has been operating at the academy since 2013 and is designed to ensure the solution of the primary task – through a system of specially developed measures to help modern parents realise their invaluable role and responsibility for raising a child, master the necessary knowledge in matters of education, organise full-fledged communication and interaction between parents, children and the teaching staff of the People's Ukrainian Academy. The authors of the article note the parents' forum as one of the effective and efficient tools for interaction with parents. The Parents' Forum at the PUA Lyceum is a good tradition, an event that brings together parents, teachers, and experts to discuss the most relevant topics of teaching and raising children, a space for communication, inspiration, cooperation, and genuine support.

Key words: family, school, interaction, educational process, upbringing, programme “Parents”, parents' forum.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА ЯК ФОРМА КОМУНІКАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЗІ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ

Університет завжди поєднував освітню та наукову діяльність, акцентуючи увагу на тому, що саме наукова діяльність є поштовхом до розвитку освіти, впровадженням інноваційних процесів. Наука в освітньому процесі виконує одразу декілька задач: формування критичного мислення, підготовка до професійної діяльності, інтеграція сучасних знань.

Форми інтеграції науки та освіти у різних країнах, а частково й в окремих університетах мають особливості, але ключові характеристики залишаються спільні [1]. В останні роки стає очевидним той факт, що науково-дослідна робота – це зовнішній інструмент комунікації, який впливає та формує потенціал університету з урахуванням потреб зовнішніх стейкхолдерів, створюючи умови для взаємовигідного співробітництва. Це безпосередньо сприяє підвищенню якості освіти, виходу на сучасні вектори її розвитку. Наукова комунікація є особливим чином впорядкованою системою соціальних взаємодій, спрямованих на пошук, накопичення та розповсюдження наукових знань про навколишню дійсність, яка може інформувати за допомогою різних каналів, засобів, форм та інститутів комунікації. Наукова комунікація – це обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими та фахівцями, а також майстерність репрезентації наукових знань для широкої аудиторії [2].

Наукові контакти відіграють ключову роль у побудові взаємодії між університетами та стейкхолдерами. Вони створюють платформу для обміну методами, досвідом та ресурсами, які дозволяють вирішувати складні задачі, розширювати та укріпляти наукові підходи університеті. Стан наукової комунікації визначає життєздатність наукової спільноти, ефективність професійного спілкування її учасників.

Є багато підходів до класифікації наукової комунікації [3], її поділяють на пряму (безпосереднє спілкування фахівців, зайнятих у науково-дослідницькому процесі); опосередковану (комунікація між ученими через їхні наукові публікації); вертикальну (між науковим керівником і дисертантом); горизонтальну (пов'язує здобувача з представниками наукової школи) та ін. Однак найпоширенішим є поділ наукових комунікацій на формальні і неформальні, документні та недокументні, між якими встановлено тісний взаємозв'язок. Характеризуючи кожний з цих видів можна зрозуміти багатогранність цього процесу та практичну реалізацію та максимальну корисність від такого процесу.

Формальна наукова комунікація представляє собою обмін науковою інформацією через спеціально створені структури для генерування, оброблення і поширення наукового знання. Це видавництва, редакції газет і журналів, науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади, радіо, телебачення, бібліотеки, інформаційні центри, музеї, архіви тощо. Формальну комунікацію часто розглядають як опублікування статті в журналі або наукової монографії і посилання. Пряме цитування одного автора іншим свідчить про створення формального каналу комунікації між ними від цитованого автора до того, хто цитує. Якщо два дослідники цитують третього, то створюється формальна комунікація між першим і третім автором шляхом цитування. Ефективність формальної наукової комунікації визначається кількістю та якістю опублікованих наукових результатів.

В свою чергу неформальна наукова комунікація – це комунікація, що встановлюється між науковцями шляхом особистих контактів, зустрічей, бесід, телефонних розмов, листування тощо. Позитивним аспектом такої комунікації є економія часу, забезпечення глибшого взаєморозуміння. Ефективність її визначається через самозвіти, опитування, спостереження. Окремі неформальні обміни науковою інформацією стають очевидними, коли науковці у співавторстві публікують результати свого дослідження.

Документна наукова комунікація опосередкована науковим документом, побудована на обміні документованою інформацією (ідеями, повідомленнями, знаннями), а недокументна (усна) наукова комунікація – передача наукової інформації в незакріпленій на матеріальному носіїв формі. Її інтеграція завжди очевидна. Саме така взаємодія будує роботу наукових шкіл та наукових напрямків, дозволяє вести цікавий діалог наукових позицій серед різних університетів та закладів освіти, наукових установ, об'єднань та організацій. Взаємодія між університетами та викладачами в рамках наукової роботи виходить на новий вектор ефективності.

Політичні, економічні та соціальні процеси, що супроводжують повномасштабну агресію РФ проти України, за час, що минув з її початку, суттєво впливають і на науково-дослідну складову діяльності. По-перше, скорочуються обсяги досліджень та кількість учасників різних форм наукової роботи. По-друге, змінюється тематика публікацій, конференцій тощо. Починає домінувати воєнна проблематика. По-третє, не дуже спрацьовують поки що сподівання на те, що через події активізуються зовнішні дослідницькі контакти викладачів та вчених. Ця сентенція досить чітко ілюструється результатами науково-дослідної діяльності. Але зараз історія доводить, що формуються нові можливості. Це взаємодія з зовнішніми партнерами, комунікація завдяки переміщенню та активізації проектної, грантової роботи.

В умовах скорочення викладацького складу, хронічного стресу, умовах невизначеності підтримка та комунікація особливо у творчій науковій діяльності, це визначальний фактор, який спрямує підвищенню результативності науково-дослідної роботи.

Список бібліографічних посилань

1. Іванова, О. А. (2021). Комплексний підхід до організації науково-дослідної роботи в навчальному закладі неперервної освіти. *Новий Колегіум*, 2, с. 31–37.
2. Михайлева, Е. Г. (2016). Особенности научно-исследовательской работы в условиях непрерывного образования (25-летний кейс Народной украинской академии). *Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.»*, т. 22, с. 55–70.
3. П'ятницька-Позднякова, І. С. (2013). *Основи наукових досліджень у вищій школі*. Центр навчальної літератури, 116 с.

References

1. Ivanova, O. A. (2021). Kompleksnyy pidkhyd do orhanizatsiyi naukovo-doslidnoyi roboty v navchal'nomu zakladi neperervnoyi osvity [A comprehensive approach to organizing the scientific-premodern robotics in the beginning of the permanent education]. *Novy Kollegium*, 2, pp. 31–37.
2. Mikhajleva, E. G. (2016). Osobennosti nauchno-issledovatel'skoj raboty v usloviyakh nepreryvnogo obrazovaniya (25-letnij kejs Narodnoj ukrainskoj akademii) [Features of a scientific and research activity in life-long education (25-year case of the People's Ukrainian Academy)]. *Vcheni zap. Kharkiv. gumanitar. un-tu «Nar. ukr. akad.»* [Research bulletin of Kharkiv university of humanities People's Ukrainian academy], vol. 22, pp. 55–70.
3. Piatnytska-Pozdniakova, I. S. (2013). *Osnovy naukovykh doslidzhen u vyshchii shkoli*. Tsentr navchalnoi literatury, 116 p.

Іванова Ольга Анатоліївна. Науково-дослідна робота як форма комунікації навчального закладу зі стейкхолдерами.

Представлено місце та роль наукової роботи та наукової діяльності в системі сучасного освітнього процесу. Охарактеризовано прояв та складові елементи наукової діяльності та на підставі цієї інформації визначена значущість наукових комунікацій та взаємозв'язків між науковцями, а також університетом та викладачами, іншими стейкхолдерами університету.

Відмічене особливості сучасного стану в освіті та науці, які сприяють трансформації наукових комунікацій та значущості в освітньому закладі. Дано визначення терміну «наукова комунікація» та його характеристика в сучасних умовах. Розглянуті основні види наукових комунікацій та їх вплив на результативність науково-дослідної роботи. Зроблено висновок щодо

необхідності інтеграції цих видів та мотивації викладачів з метою підвищення ефективності наукової роботи в умовах війни.

Ключові слова: науково-дослідна робота, комунікація, взаємодія, науковці, наукове співтовариство, види наукової комунікації, ефективність.

Ivanova Olha. Research Work as a Form of Communication Between Educational Institutions and Stakeholders.

The paper highlights the place and role of research work and scientific activities within the modern educational process. It describes the manifestations and key components of scientific activity and, based on this information, emphasizes the importance of scientific communication and interactions between researchers, universities, educators, and other stakeholders of educational institutions.

The paper notes the specific features of the current state of education and science that contribute to the transformation of scientific communication and its significance in educational institutions. The term “scientific communication” is defined and characterized in the context of contemporary conditions. The main types of scientific communication are examined, along with their influence on the effectiveness of research work. The conclusion underscores the need to integrate these types of communication and motivate educators to enhance the efficiency of research work, especially during wartime.

Key words: research work, communication, interaction, researchers, scientific community, types of scientific communication, efficiency.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766067>

О. В. Льїна

СПІЛЬНА РОБОТА ВИКЛАДАЧА ТА ШІ: ГАРМОНІЯ ЕМОЦІЙНОГО Й ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ

Незважаючи на переваги та недоліки, інтеграція штучного інтелекту в сучасний освітній простір продовжується невпинно. Штучний інтелект – це можливість інженерних систем аналізувати інформацію, робити висновки та приймати рішення на основі отриманих даних. Ключовою особливістю систем із ШІ є їх здатність до самонавчання, накопичення знань і виконання завдань, що нагадують функції людського мозку.

Термін «штучний інтелект» офіційно запровадив Джон Маккарті під час семінару в Дартмуті у 1956 році. Ця подія стала знаковою, адже саме тоді ШІ був представлений як окрема навчальна дисципліна. Простіше кажучи, штучний інтелект (англ. Artificial Intelligence, ШІ) – це широкий напрям комп’ютерних наук, який зосереджується на імітації людського інтелекту машинами.

У сучасному світі стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ) стає рушійною силою змін в освітній сфері. Від автоматизації рутинних завдань до створення персоналізованих навчальних програм – ШІ суттєво змінює уявлення про процес навчання. Проте, незважаючи на його потенціал, ключовим залишається питання людяності та емоційної взаємодії, яку здатен забезпечити лише викладач. Співпраця викладача та ШІ відкриває нові горизонти для гармонійного розвитку студентів, враховуючи як їхні інтелектуальні, так і емоційні потреби.

ШІ дозволяє реалізувати персоналізований підхід до навчання завдяки аналізу даних про кожного студента. Алгоритми можуть визначати сильні й слабкі сторони, рівень засвоєння матеріалу та прогалини у знаннях. Це дозволяє адаптувати навчальні матеріали й темп навчання до потреб конкретного студента. Однак саме викладач здатний забезпечити глибоке розуміння контексту: врахувати інтереси, мотивацію та емоційний стан студента. Завдяки цьому співпраця між викладачем та ШІ створює умови для гармонійного поєднання технологій і людяності.

ШІ може допомогти викладачу помітити емоційний стан студентів, використовуючи аналіз активності на навчальних платформах, результати тестів або навіть мовні патерни. Наприклад, зниження активності чи часті помилки можуть сигналізувати про втому або втрату мотивації. Однак технологія здатна лише зафіксувати проблему, тоді як викладач може надати студенту моральну підтримку, знайти індивідуальний підхід і допомогти подолати труднощі.

У спільній роботі ШІ бере на себе аналітичну частину, а викладач – емоційний аспект, надаючи навчальному процесу людяності. Такий підхід не лише знижує стрес студентів, а й сприяє формуванню довірчих відносин між викладачем і учнями.

Однією з найбільших переваг ШІ є його здатність автоматизувати рутинні процеси: перевірку тестів, створення індивідуальних завдань, аналіз академічних досягнень. Це дозволяє викладачам зосередитися на творчих і стратегічних аспектах своєї роботи. Наприклад, викладач може витратити більше часу на підготовку інтерактивних занять, організацію дискусій чи роботу над проектами зі студентами, а рутинні завдання залишити технологіям.

ШІ може ефективно навчати технічних дисциплін і допомагати у вивченні структурованих знань. Водночас розвиток таких «м'яких» навичок, як критичне мислення, креативність, комунікація та співпраця, вимагає залучення викладача. Успішна інтеграція ШІ дозволяє викладачу створювати інтерактивне навчальне середовище, яке стимулює студентів до розв'язання складних завдань і обговорення різних точок зору. ШІ може стати інструментом, але викладач залишається тим, хто надихає.

Одна з ключових переваг співпраці між ШІ та викладачем – можливість зробити освіту не лише технологічно ефективною, а й гуманною. ШІ допомагає викладачам отримувати оперативний зворотний зв'язок, що дозволяє швидко реагувати на труднощі студентів. Водночас викладачі забезпечують ту емоційну складову, якої не вистачає машинам: співпереживання, підтримку, мотивацію.

У співпраці з ШІ важливо враховувати етичні аспекти. Викладач повинен забезпечити конфіденційність даних студентів і дбати про те, щоб технології використовувалися виключно в інтересах навчання. Крім того, необхідно зберігати баланс між використанням технологій і живою взаємодією, щоб не втратити людяність у процесі цифровізації.

Спільна робота викладача та ШІ – це поєднання технологічної потужності та людської мудрості, що забезпечує гармонійний розвиток студентів. Використовуючи переваги ШІ для автоматизації процесів і персоналізації навчання, викладачі можуть зосередитися на ключових аспектах – емоційній підтримці, розвитку м'яких навичок і формуванні довірчих відносин зі студентами. Майбутнє освіти лежить у гармонії між технологіями та людяністю, що допоможе створити нове покоління гармонійно розвинених особистостей.

References

1. Foltynek, T., Bjelobaba, S., Glendinning, I. et al. (2023) ENAI Recommendations on the ethical use of Artificial Intelligence in Education. *International Journal for Educational Integrity*, [online] 19. Available at: <https://doi.org/10.1007/s40979-023-00133-4> [Accessed 15.01.2025].
2. Marr, B. *How Is AI Used In Education – Real World Examples Of Today And A Peek Into The Future* [online]. Available at: <https://bernardmarr.com/how-is-aiused-in-education-real-world-examples-of-today-and-a-peek-into-the-future> [Accessed 15.01.2025].

Ільїна О. В. Спільна робота викладача та ШІ: гармонія емоційного й інтелектуального розвитку студентів.

Штучний інтелект (ШІ) трансформує сучасну освіту, відкриваючи нові можливості для персоналізації навчання, автоматизації рутинних завдань і розвитку інтерактивних методів. ШІ аналізує дані про студентів, адаптує матеріали та допомагає викладачам помічати проблеми, знижуючи навантаження на них. Водночас ключову роль у навчальному процесі відіграє викладач, який забезпечує емоційну підтримку, мотивацію та розвиток м'яких навичок студентів.

Стаття акцентує увагу на гармонійній співпраці між викладачем і ШІ, що об'єднує технологічну ефективність із людяністю. Важливе місце відведено етичним аспектам використання ШІ, зокрема конфіденційності даних. Такий підхід дозволяє створити освітнє середовище, яке сприяє всебічному розвитку студентів і відповідає викликам цифрової епохи.

Ключові слова: штучний інтелект, інтелектуальний розвиток, освіта, персоналізоване навчання.

Iliina O. V. Collaboration between teachers and ai: harmony of students' emotional and intellectual development.

Artificial intelligence (AI) is transforming modern education, opening up new opportunities for personalized learning, automating routine tasks, and developing interactive methods. AI analyzes student data, adapts materials, and helps educators identify problems, reducing their workload. At the same time, the key role in the educational process is played by the teacher, who provides emotional support, motivation, and fosters the development of students' soft skills.

The article highlights the harmonious collaboration between teachers and AI, which combines technological efficiency with humanity. Special attention is given to the ethical aspects of AI usage, particularly data confidentiality. This approach enables the creation of an educational environment that promotes comprehensive student development and meets the challenges of the digital era.

Key words: artificial intelligence, intellectual development, education, personalized learning.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766112>

B. B. Ильченко, O. B. Карпенко, H. M. Старцева

HUMAN AGENCY IN THE DIGITAL AGE: TRANSFORMATIONS AND CHALLENGES

Human agency commonly regarded as the ability to act independently and make choices is a cornerstone of personal development and multiple educational and academic activities. The onset of digital age has dramatically changed the global educational landscape profoundly affecting individuals engaged in higher education, teaching techniques and higher educational structures. The above changes have reshaped the relationship between technology and human agency highlighting the increasingly dual nature of their interplay [1].

Accessibility, inclusivity, personalised learning, learning autonomy, and global connectivity are just a few outcomes on the upside of these transformational processes. With numerous online platforms and digital tools, the learner has acquired unlimited and comprehensive access to quality educational resources irrespective of their location or background. Therefore, higher education has become more democratic and gone beyond the traditional geographical and socioeconomic barriers limiting access to education for disadvantaged population groups [5]. Technological advancements have boosted learner agency and empowered the learner to tailor their individual educational pathways and experiences to their needs and goals. Such personalisation of educational curriculum ensures that the learner can progress at their own pace and engage with content that aligns with their ambitions and career plans. Breakthrough technologies conducive to seamless communication and cross-cultural understanding routinely facilitate interaction between the learner and the educator across the globe fostering collaborative and interdisciplinary learning and making education more dynamic and relevant in the global context.

Whatever the benefits of digitalisation, the downsides of the Digital Age for higher education are numerous and systemic, challenging the very nature of the educational system and the role of human agency in education. Digital divide, over-reliance on technology, certain pedagogical challenges, and threats to academic integrity are among the most pressing issues brought about by the advent of the Digital Age. While significantly democratising learning opportunities, the educational system is still to bridge the gap between students from socially advantaged and underprivileged backgrounds in order to eliminate the inequities in access to education caused by digital divide [3]. Overdependence on digital tools raises another concern about a decline in human agency as it impairs critical thinking, creativity, and problem-solving skills in students and educators alike, if they rely too heavily on technologies for learning, teaching, and assessment. Academic integrity is also increasingly challenged by the tendency to plagiarism and the misuse of AI-generated content, both of which entail the potential loss of traditional educational values and undermine credibility of higher education [4].

Higher educational institutions themselves are not alien to digital concerns either. The digital learning environment fundamentally reshapes the relationship between the educational institution, learner and educator

necessitating urgent rethinking of the latter's role with a marked shift from the traditional knowledge provider to facilitator and mentor. [2] What is more, it calls for educators to embrace in their practice new teaching techniques based on a new set of skills, completely different from those of the pre-digital era. Digitalisation also challenges the traditional hierarchical structure characteristic of traditional higher educational institutions, urging them to adopt more flexible and technology-sensitive management models. To address the above concerns as well as the issues of equal access to the technology-driven education, data privacy, and intellectual property of those involved in the educational process, higher educational institutions and academic community are to work out new policies on digitalisation-related issues to ensure ethical practices in a data-driven and technology-enhanced learning environment.

The digital age is a terra incognita for human agency in higher education abundant not only in innovative opportunities but also equally innovative challenges. While modern technology and AI enhances accessibility to education, its personalisation, as well as cross-cultural communication and collaboration, it also raises issues of equity, academic integrity, and the role of human agency in data-driven educational environment. Embrace the positive aspects of mass digitalisation and mitigating its negative consequences requires a balanced approach that seamlessly integrates AI and digital tools into educational practices while safeguarding traditional educational values and ethics.

References

1. Bandura, A. (2006). Toward a Psychology of Human Agency. *Perspectives on Psychological Science*, 1(2), pp. 164–180. Available at: <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2006.00011.x> [Accessed 25.12.2024].
2. Bates, T. (2015). *Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning* [online]. Available at: <https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/front-matter/scenario-a/> [Accessed 25.12.2024].
3. Selwyn, N. (2010). Degrees of Digital Division: Reconsidering Digital Inequalities and Contemporary Higher Education. *RUSC. Universities and Knowledge Society Journal*, [online] 7(1), pp. 33–42. Available at: <https://www.redalyc.org/pdf/780/78012953011.pdf> [Accessed 20.12.2024].
4. Sutherland-Smith, W. (2008). *Plagiarism, the Internet, and Student Learning: Improving Academic Integrity* [online]. Available at: <https://ebookppsunp.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/06/wendy-sutherland-smith-plagiarism-the-internet-and-student-learning-improving-academic-integrity-2008.pdf> [Accessed 19.12.2024].
5. Weller, M. (2011). *The Digital Scholar: How Technology Is Transforming Academic Practice* [online]. Available at: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/58701/1/9781849666268.pdf> [Accessed 17.12.2024].

Ільченко Валерія Віталіївна, Карпенко Олена Валентинівна, Старцева Наталя Миколаївна. Агентність людини в цифрову епоху: трансформації та виклики.

У роботі проаналізовано агентність людини як передумову особистісного розвитку та отримання освіти, а також трансформації, яких вона зазнала в цифрову епоху разом із системою вищої освіти в цілому.

Підкреслюється, що цифрова епоха суттєво трансформувала вищу освіту, змінивши методи викладання, досвід навчання та інституційні структури. Розглянуто переваги та недоліки технологічного прогресу та масової діджиталізації. До перших належать демократизований і широкий доступ до освітніх ресурсів, можливість адаптувати освітню траєкторію студента до його індивідуальних потреб і кар'єрних амбіцій; безперешкодна крос-культурна взаємодія та міждисциплінарне навчання. До недоліків діджиталізації можна віднести цифровий розрив, що посилює нерівність, ризик погіршення критичного мислення та навичок вирішення проблем, плагіат і зловживання контентом, створеним штучним інтелектом. Підкреслюється, що перехід до цифрового навчання вимагає переосмислення ролі викладача, нових методик викладання та технологічно чутливого управління у вищих навчальних закладах.

Запропоновано збалансований підхід як ключ до критичного сприйняття можливостей діджиталізації та ефективного подолання її викликів.

Ключові слова: агентність людини, вища освіта, контент, створений штучним інтелектом, масова діджиталізація, плагиат, цифрова епоха.

Ilichenko Valeriia, Karpenko Olena, Startseva Natalya. Human agency in the digital age: transformations and challenges.

The paper analyses human agency as prerequisite of personal development and education and the transformations it has undergone in the Digital Age together with the system of higher education in general.

It is emphasised that the Digital Age has significantly transformed higher education by reshaping teaching methods, learning experiences, and institutional structures. The advantages and disadvantages of technological advancements and mass digitalisation are considered. The former includes democratised and comprehensive access to educational resources, the opportunity to tailor the learner's educational pathway to their individual needs and career ambitions; seamless cross-cultural interaction and interdisciplinary learning. The latter features the digital divide fostering inequities, the risk of diminishing critical thinking and problem-solving skills, plagiarism and misuse of AI-generated content. It is stressed that the shift to digital learning necessitates the redefined educator's role, new teaching techniques, and technology-sensitive management models in higher education institutions.

A balanced approach has been offered as a key to critically embracing the opportunities of digitalisation while effectively addressing its challenges.

Key words: AI-generated content, digital age, higher education, human agency, mass digitalisation, plagiarism.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766226>

Ю. І. Калюжна

DIGITAL CITIZENSHIP – КЛЮЧ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ

Цифрова трансформація суспільства, економіки та державного управління, що відбувається останніми десятиліттями, створює безліч нових можливостей, але водночас породжує й значні виклики. Кіберзлочини, такі як викрадення персональних даних, фішинг, кібершахрайство та кібербулінг, а також поширення дезінформації та маніпулювання громадською думкою з метою поляризації суспільства і підриву довіри до державних інститутів становлять серйозну загрозу для сучасних демократій. Саме тому провідні країни світу, зокрема США, Канада, Австралія, Велика Британія, Японія, Південна Корея, Тайвань та ін., а також країни Європейського Союзу, такі як Франція, Німеччина, Естонія, Фінляндія, Данія, Нідерланди та ін., – активно інтегрують у національні навчальні програми дисципліни, спрямовані на розвиток цифрових компетенцій. Сучасні демократії усвідомлюють, що стабільність демократичних інститутів значною мірою залежить від активної та відповідальної участі громадян у політичному житті. Ця участь стає дедалі ефективнішою завдяки значним змінам у сфері е-урядування та розвитку цифрових компетенцій серед громадян. Відповідальні та далекоглядні урядовці усвідомлюють, що цифрові компетенції громадян є ключовим фактором забезпечення інформаційної безпеки та стабільності демократичних інститутів в умовах сучасних гібридних загроз, тому інвестують у розвиток систем е-урядування та цифрової освіти.

З розвитком цифрових технологій взаємодія між державою та громадянами вийшла за межі традиційних інституцій і набула нових форм та можливостей. З'явилися електронні сервіси, онлайн-петиції, соціальні мережі, які дозволяють громадянам брати активнішу участь у прийнятті рішень та контролювати діяльність влади. Для того, щоб відобразити специфіку цих трансформацій, науковцями було запроваджено новий концепт – «Digital Citizenship». Поняття «Digital Citizenship» передбачає не лише володіння цифровими навичками, але й розуміння своїх

прав та обов'язків у цифровому середовищі, здатність критично оцінювати інформацію, брати участь в онлайн-комунікаціях та захищати свої права в кіберпросторі [1; 2].

Значний внесок у розвиток концепту «Digital Citizenship» зробили такі дослідники, як А.М. Аль-Абдуллатіф, В. Аркорфул, Ф. Артур, С. Вікарі, Е. Вітт, А. Гейміль, Н. Генрі, Р. Голландсворт, Дж. Донован, Л. Дауді, К. Моссбергер, Ш.А. Норті, Д. О'Ніл, А. Ортегрєн, І. Саліфу, К. Толберт, А. Хамілтон, Ш. Чжу, М. Чой, Ш. Шюй та ін. Їхні роботи підтверджують, що в сучасному світі є актуальною потреба володіти цифровими компетенціями – сукупністю знань, умінь і навичок, необхідних для безпечного, ефективного та критичного використання цифрових технологій. Це дозволяє більш детально дослідити вплив цифрових технологій на громадянське суспільство та демократичні процеси.

М. Чой визначає цифрового громадянина як суб'єкта, який володіє комплексом навичок та знань, що включають чотири складові: етичну свідомість, медіаграмотність, активну участь у громадському житті та критичне мислення [2]. За її твердженням, розвиток саме цих компетенцій є запорукою безпечного та ефективного функціонування громадян у цифровому середовищі. А.М. Аль-Абдуллатіф та А.А. Гейміль розширюють цей перелік, виділяючи дев'ять складових Digital Citizenship, а саме «цифрова комерція, цифрова комунікація, цифрова грамотність, цифрова етика, цифрове право та відповідальність, цифрове здоров'я та благополуччя, цифрові технології та безпека» [3]. К. Моссбергер та К. Толберт зосереджуються на трьох аспектах цифрового громадянства та загалом інтеракцій суспільства в Інтернеті: економічних можливостях, демократичній участі та соціальній взаємодії. Автори підкреслюють, що використання Інтернету позитивно впливає на заробітну плату, особливо для менш освічених верств населення, і сприяє активній громадянській позиції, зокрема серед молоді [1]. Вони також наголошують на важливості державної політики у подоланні цифрового розриву для забезпечення повної участі всіх громадян у цифровому суспільстві XXI ст.

Свідченням актуальності концепту «Digital Citizenship» є резолюція Ради Європи 2024 року «Про оголошення 2025 року Європейським роком цифрової громадянської освіти» [4]. Ця резолюція підкреслює необхідність розвитку таких цифрових компетенцій, як інформаційна грамотність, критичне мислення, цифрова безпека, вміння ефективно спілкуватися в онлайн-середовищі та брати участь у цифрових громадських ініціативах [5]. Цифрова громадянська освіта сприяє створенню більш інклюзивних і демократичних суспільств, забезпечуючи рівний доступ до інформації, розвиваючи критичне мислення та заохочуючи активну громадянську позицію як в online, так і в offline політичному полі [5]. Ця тенденція підтверджується і Європейським планом розвитку цифрових навичок, представленим в програмному документі «2030 Digital Compass: європейський шлях до цифрового десятиліття» [6].

Ера цифрових трансформацій ставить перед вищими навчальними закладами нові виклики та можливості. Університети, будучи осередками демократичних цінностей, провідними центрами освіти та наукових досліджень, покликані стати флагманами у формуванні цифрових компетенцій громадян, що є невід'ємною складовою європейської інтеграції України. Місія сучасного університету полягає не лише у підготовці фахівців, але й у вихованні активних громадян, здатних ефективно функціонувати в умовах е-демократії, тобто демократії, заснованої на використанні цифрових технологій (наприклад, електронного голосування, онлайн-консультацій, відкритих даних).

Ключовим напрямком реалізації концепції Digital Citizenship в українських університетах має стати розробка та впровадження інноваційних міждисциплінарних освітніх програм, що поєднують знання з політології, соціології, інформатики, права та комунікацій. Такі програми повинні формувати у студентства розуміння механізмів е-демократії, навички критичного мислення, медіаграмотності та здатності протистояти дезінформації. Практична складова програм може включати аналіз реальних кейсів е-політичної активності, таких як: створення та просування онлайн-петицій, онлайн-консультації з органами місцевого самоврядування, використання державних цифрових сервісів з відкритими даними тощо.

Таким чином, можна стверджувати, що інтеграція в освітні програми українських університетів ключових компонентів концепту «Digital Citizenship» є невід’ємною складовою успішної євроінтеграції нашої держави. Формування серед студентства ключових цифрових компетенцій, таких як інформаційна грамотність, критичне мислення, цифрова етика, кібербезпека та активна участь в е-демократії, є основою для їхнього професійного успіху та розвитку держави в цілому. Як наголошують дослідники розвиток цифрових навичок населення, створення сприятливого цифрового середовища та інтеграція в єдиний цифровий ринок ЄС-напряму корелюють з розвитком демократії, економічним зростанням, соціальною інклюзією та посиленням безпековою архітектури в Європі. Інвестування в розвиток цифрового громадянства дозволяє Україні не лише відповідати вимогам європейської безпекової стратегії щодо розвитку цифрових навичок населення, а й зміцнювати власну демократичну систему, економіку та інформаційну безпеку. Це, своєю чергою, пришвидшує інтеграцію України до Європейського Союзу, зміцнює демократичні інститути та підвищує стійкість європейської безпекової архітектури перед гібридними загрозами

References

1. Mossberger, K., Tolbert, C. (2007). *Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation* [online]. MIT Press. Available at: <https://doi.org/10.7551/mitpress/7428.001.0001> [Accessed 06 Jan. 2025].
2. Choi, M. (2016). A concept analysis of digital citizenship for democratic citizenship education in the internet age. *Theory & research in social education*, [online] 44 (4), pp. 565–607. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00933104.2016.1210549> [Accessed 06 Jan. 2025].
3. Al-Abdullatif, A. M., Gameil, A. A. (2020). Exploring Students’ Knowledge and Practice of Digital Citizenship in Higher Education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, [online] 15 (19), pp. 122–142. Available at: <https://doi.org/10.3991/ijet.v15i19.15611> [Accessed 06 Jan. 2025].
4. Qiriaz, V. (2024). *European Year of Digital Citizenship Education 2025* [online]. Available at: <https://media-and-learning.eu/subject/media-literacy/european-year-of-digital-citizenship-education-2025> [Accessed 06 Jan. 2025].
5. Steininger, S., Hladschik, P. (2024). 2025: European Year of Digital Citizenship Education [#DCEY2025]: aus Sicht der österreichischen DCE-Promotorinnen Sigrid Steininger und Patricia Hladschik. *Medienimpulse*, [online] 63(3), 20 Seiten. Available at: <https://doi.org/10.21243/mi-03-24-01> [Accessed 06 Jan. 2025].
6. European Commission, (2021). *2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade* [online]. Brussels. Available at: <https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2021/03/2030-Digital-Compass-the-European-way-for-the-Digital-Decade.pdf> [Accessed 06 Jan. 2025].

Калюжна Юлія Іванівна. Digital Citizenship – ключ до європейської інтеграції України: роль університетів

Цифрова трансформація суспільства створює як нові можливості, так і значні виклики, серед яких кіберзлочини та дезінформація. Для протистояння цим загрозам і зміцнення демократії все більшого значення набуває розвиток концепту «Digital Citizenship» (цифрове громадянство). Цифрове громадянство – це поняття, що охоплює не лише володіння цифровими навичками, а й здатність критично мислити, захищати свої та поважати права інших у кіберпросторі та брати активну участь у громадському житті. Сучасні демократії, зокрема такі лідери ЄС як Франція, Естонія, Фінляндія та ін., інтегрують освіту в галузі цифрового громадянства в національні навчальні програми. Розвиток цифрових компетенцій допомагає громадянам ефективно взаємодіяти з державою, брати участь в електронному урядуванні та протистояти кіберзагрозам. Для України розвиток цифрового громадянства є особливо актуальним в контексті євроінтеграції. Інвестування та впровадження в українську освіту концептуальних ідей «Digital Citizenship» дозволить зміцнити демократичні інститути, підвищити кібербезпеку та сприяти

економічному зростанню нашої держави. Університети повинні стати флагманами у формуванні цифрових компетенцій, розробляючи міждисциплінарні освітні програми, що поєднують знання з політології, соціології, права, інформатики та інших дисциплін. Розвиток цифрового громадянства є ключовим стратегічним пріоритетом для України, оскільки він створює потужний потенціал для зміцнення демократії та прискорення успішної євроінтеграції.

Ключові слова: цифрове громадянство, цифрова трансформація суспільства, демократія, кібербезпека, університетська освіта, європейська інтеграція та Україна.

Yuliia Kaliuzhna. Digital Citizenship – the key to european integration of Ukraine: the role of universities

The digital transformation of society creates both new opportunities and significant challenges, including cybercrime and disinformation. To counter these threats and strengthen democracy, the development of the concept of “Digital Citizenship” (digital citizenship) is becoming increasingly important. Digital citizenship is a concept that encompasses not only the possession of digital skills, but also the ability to think critically, protect one’s own and respect the rights of others in cyberspace and take an active part in public life. Modern democracies, including EU leaders such as France, Estonia, Finland, etc., integrate digital citizenship education into national curricula. The development of digital competencies helps citizens effectively interact with the state, participate in e-government and counter cyber threats. For Ukraine, the development of digital citizenship is especially relevant in the context of European integration. The investment and introduction of conceptual ideas “Digital Citizenship” into Ukrainian education will strengthen democratic institutions, increase cybersecurity and contribute to the economic growth of our state. Universities should become flagships in the formation of digital competencies, developing interdisciplinary educational programs that combine knowledge of political science, sociology, law, computer science and other disciplines. The development of digital citizenship is a key strategic priority for Ukraine, as it creates a powerful potential for strengthening democracy and accelerating successful European integration

Key words: digital citizenship, digital transformation of society, democracy, cybersecurity, university education, European integration and Ukraine.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766252>

Н. П. Коваленко

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ІНСТРУМЕНТИ ТА ФОРМИ КОМУНІКАЦІЇ З ВИКЛАДАЦЬКОЮ СПІЛЬНОТОЮ

В умовах тотальних змін, що відбуваються в українській освіті через війну. Кожен навчальний заклад на власний розсуд шукає шляхи збереження як самої структури, так і ключової її складової – кадрового корпусу.

Міграція викладачів, масові переходи на онлайн формат знищили традиційні форми комунікації, розірвали зв’язки.

Активно відбувається пошук інструментів, завдяки яким можна зберегти зв’язки викладачів із навчальним закладом, не втратити остаточно елементи комунікації, взаємозв’язків.

Одним із таких інструментів може бути музей історії навчального закладу, який взмозі зберегти, об’єднати та надати підстави для спільної діяльності.

Музей історії – важливий структурний підрозділ Народної української академії. Він відіграє значну роль в житті «академіків», бо збирає, зберігає, вивчає та експонує свідчення розвитку навчального закладу, його ціннісні, культурні нароби, що відображають різні види діяльності членів колективу, дозволяє забезпечувати «точки опори». Саме музей відтворює історичні особливості процесу розвитку Академії від минулого до сьогодення.

Створений у 1999 році, він із перших днів свого існування сповідував поліфункціональність, поєднуючи традиційні і модерні форми та засоби діяльності.

Сьогодні, у свої 25 років, музей історії ХГУ «НУА» – це перш за все майже 497 фондів описів, більше сотні персоналій, унікальні артефакти та документи. Експозиція музею –

25 стендів та 15 вітрин, експонати які згруповано по напрямкам діяльності академічного колективу за 33 роки.

Для забезпечення складової діяльності музею історії ХГУ «НУА» створена Рада музею – досить дієвий орган, у складі якого всі, хто навчає та навчається. До складу Ради входять учні, студенти та викладачі освітнього закладу. Рада виконує функції своєрідного активатора роботи громадської організації, що забезпечує зв'язок, трансляцію, послідовність. Члени Ради музею та його директор приймають постійну участь у наукових конференціях та зустрічах з питань музеєзнавства.

Інші цілі забезпечує загін екскурсоводів, до складу якого входять студенти і учні ліцею. Саме вони готують та проводять екскурсії, виставки, зустрічі. Керівник екскурсоводів – член студентського комітету – керівного органу студентської самоврядної організації.

Ще до початку повномасштабної агресії російської федерації проти України, музей започаткував цікаві освітні та наукові проекти.

Створено та продовжується поповнення так званих «Персоналій», які містять наукову, педагогічну, біографічну інформацію майже про кожного викладача та співробітника. Фонд персоналій сформований та зберігається у фонді музею і нараховує на сьогодні 134 персоналії. У 2024 році в музеї історії НУА було підготовлено та проведено екскурсію по виставці «Історія НУА в персоналіях викладачів та співробітників», яка є завершенням проекту «Персоналії викладачів та співробітників – складова історії НУА». Виставку відвідали – 89 учнів та викладачів академії у офлайн режимі та 30 учнів у онлайн режимі.

У воєнному 2024 році розпочато проект аудіоспогадів про історію академії, які містять унікальні історії, записані ветеранами ХГУ «НУА», її засновниками, випускниками, співробітниками. У сукупності такі різні за часом, обсягом, тематикою аудіоспогади створюють цілісну картину генези та функціонування науково-освітнього комплексу. Серед спогадів – відеоспогади засновника, першого ректора Народної української академії з 1991 до 2013 року, на сьогодні радника ректора Народної української академії, доктора історичних наук, професора Валентини Іларіонівни Астахової, засновників академії та перших викладачів – Гаврілея В.І., Пальчик Р.Ф., Потапової Ж.Є., Яременко О.Л., Іванової О.А., Михайльової К.Г. – всього на сьогодні 24 аудіо та відео записи учасників проекту. Всі аудіоспогади підготовлені до прослуховування, використання в роботі, як для учнів ліцею, так і для студентів та викладачів. Сьогодні записи спогадів продовжуються, і до проекту долучаються все нові і нові учасники.

Започаткований у 1991 році проект по написанню Літопису НУА продовжує своє існування, не перериваючись ні за яких обставин нашого складного життя. У Літописі фіксується все важливе і знакове, що відбувається у житті ХГУ «НУА». Сьогодні на вітрині представлено 28 томів Літопису. Із I тому – 1991/1995 навчальних років та завершує експозицію – XXVIII том – 2023/2024 навчального року. Всього 46 книг. Зараз продовжується збір матеріалу XXIX тому, наразі підготовлено матеріал першого півріччя навчального 2024/2025 року.

Музей історії ХГУ «НУА» намагається не тільки фіксувати події та зберігати документи, але й забезпечувати комунікацію, підтримку всіх, хто навчається та навчає, транслювати традиції, будувати діалогові містки, проводити наукові розвідки в межах своєї компетенції.

В музеї історії НУА, наприклад, впроваджується перспективно - спланована робота по обробці фондових матеріалів та документів, комплектуванню персоналій, добірка артефактів для виставок, оновленню експозицій, проведенню конкурсів та підготовці замовлень на тематичні екскурсії.

Під час проходження студентської практики в музеї історії НУА, студенти мають можливість працювати у фонді музею із рукописами, документами викладачів, матеріалами сімейних архівів, персоналіями. Така робота допомагає їм в підготовці наукових повідомлень, рефератів, тез та статей для занять та наукових конференцій. Таким чином, музей історії НУА залучає студентів до науково-дослідницької діяльності, працюючи у тісному контакті із викладачами.

Функціональна характеристика музею будується на двоєдиному показнику: з одного боку збирання, збереження та систематизація цінностей, які повсякчасно надходять до фондів музею,

формує культурно-освітнє середовище навчального закладу, а з другого боку це трансляція інформації, яку має в своєму розпорядженні музей, її аналіз та тлумачення з метою формування світоглядних принципів особистості в конкретний період часу, що звичайно в повній мірі стимулює формування єдності, взаєморозуміння та взаємодії всієї університетської спільноти, забезпечує ту теплу, дружню атмосферу, в якій хочеться жити, працювати, домагатися нових звершень.

Список бібліографічних посилань

1. Астахова, К., Коваленко, Н. (2024). Музей історії навчального закладу в умовах ненормальності: харківський контекст. У: *Музейна педагогіка у науковій освіті*. Київ.
2. Астахова, В., Коваленко, Н. (2024). Музей історії освітнього закладу: деякі концептуальні положення та приклади практичної діяльності (до 25-річчя створення музею історії ХГУ «НУА»). *Вч. зап. ХГУ «НУА»*, [online] т. XXX. Available at: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11200980> [Accessed 25 Dec. 2024].

References

1. Astakhova, K., Kovalenko, N. (2024). Museum of the history of the educational institution in conditions of abnormality: Kharkiv context. IN: *Museum pedagogy in scientific education*. Kyiv.
2. Astakhova, V., Kovalenko, N. (2024). The museum of the history of the educational institution: some conceptual provisions and examples of practical activity (to the 25th anniversary of the creation of the museum of the history of KhSU “NUA”). *Vch. zap KhSU “NUA”*, [online] vol. XXX. Available at: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11200980> [Accessed 25 Dec. 2024].

Коваленко Надія Петрівна. Музей історії навчального закладу: інструменти та форми комунікації з викладацькою спільнотою.

Автор звертає увагу на роль музеїв навчальних закладів на комунікацію із викладачами та на інструменти та форми комунікації з викладацькою спільнотою.

В умовах тотальних змін, що відбуваються в українській освіті через війну. Кожен навчальний заклад на власний розсуд шукає шляхи збереження як самої структури, так і ключової її складової – кадрового корпусу.

Міграція викладачів, масові переходи на онлайн формат знищили традиційні форми комунікації, розірвали зв'язки.

Активно відбувається пошук інструментів, завдяки яким можна зберегти зв'язки викладачів із навчальним закладом, не втратити остаточно елементи комунікації, взаємозв'язків.

Одним із таких інструментів може бути музей історії навчального закладу, який взмозі зберегти, об'єднати та надати підстави для спільної діяльності.

Ще до початку повномасштабної агресії російської федерації проти України, музей започаткував цікаві освітні та наукові проєкти.

Музей історії ХГУ «НУА» намагається не тільки фіксувати події та зберігати документи, але й забезпечувати комунікацію, підтримку всіх, хто навчається та навчає, транслювати традиції, будувати діалогові містки, проводити наукові розвідки в межах своєї компетенції.

Ключові слова: музей історії навчального закладу, освіта, культура, культурно-освітнє середовище, корпоративна культура, комунікація, викладацька спільнота.

Kovalenko Nadiya Petrivna. Museum of the history of the educational institution: tools and forms of communication with the teaching community.

The author draws attention to the role of museums of educational institutions in communication with teachers and tools and forms of communication with the teaching community.

In the conditions of total changes taking place in Ukrainian education due to the war. Each educational institution at its own discretion is looking for ways to preserve both the structure itself and its key component - the personnel corps.

The migration of teachers, mass transitions to the online format destroyed traditional forms of communication, broke ties.

The search for tools is actively underway, thanks to which it is possible to preserve the ties of teachers with the educational institution, not to lose the elements of communication and mutual relations.

One of such tools can be a museum of the history of the educational institution, which is able to preserve, unite and provide grounds for joint activities.

Even before the beginning of the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine, the museum initiated interesting educational and scientific projects.

The Museum of History of KhSU “NUA” tries not only to record events and preserve documents, but also to provide communication, support for all those who study and teach, broadcast traditions, build dialogue bridges, and conduct scientific research within the limits of its competence.

Key words: museum of the history of the educational institution, education, culture, cultural and educational environment, corporate culture, communication, teaching community.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766360>

В. П. Козиренко, С. І. Козиренко

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ МІЖ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ І ВИКЛАДАЧЕМ: НОВІ РОЛІ, ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Суттєві зміни у соціальній реальності, обумовлені впровадженням нових інформаційних технологій у суспільне життя, є вирішальними під час аналізу соціального та духовного стану суспільства. Однією з важливих функцій освіти є організація ефективної взаємодії між навчальним закладом та викладачем.

У статті розглядаються нові ролі, виклики та можливості впливу цифрових технологій на взаємозалежність між навчальним закладом та викладачем.

Сучасний освітній процес стрімко трансформується під впливом різноманітних факторів, серед яких ключову роль відіграють цифрові технології та зміна соціальних потреб. Це вимагає від навчальних закладів і викладачів переосмислення своїх традиційних ролей та налагодження нових форм взаємодії [1, с. 25]. Перехід від усталених вертикальних моделей до більш гнучких горизонтальних структур є неминучим кроком на шляху до ефективної та якісної освіти.

У минулому викладач сприймався як основний, а часто й єдиний, носій інформації. Його роль полягала у передачі знань, фактів і концепцій студентам. Навчальний процес був переважно лекційним, з акцентом на запам'ятовуванні матеріалу. Оцінювання часто зводилося до перевірки репродуктивних знань. Взаємодія між викладачем і студентами була переважно вертикальною, де викладач мав домінуючу роль. Студенти були пасивними реципієнтами інформації, їхній голос часто не враховувався. Навчальний план і методики викладання розроблялися “згори”, без активної участі викладачів. Викладачі часто були обмежені у виборі навчальних матеріалів та методик.

Сучасна епоха цифрових технологій кардинально змінює освітній процеси, вимагаючи від викладачів переосмислення своєї традиційної ролі. Штучний інтелект [2, с. 11], Інтернет та різноманітні цифрові інструменти зробили знання більш доступними, а методи навчання — інтерактивними та персоналізованими. У цих умовах викладач перестає бути єдиним “джерелом знань” і перетворюється на фасилітатора, ментора та провідника у світі інформації (від “транслятора знань” до “організатора навчання”). Традиційна роль викладача як лектора, що передає готові знання, стає менш актуальною. Викладач стає організатором навчального процесу, створюючи умови для активного навчання та дослідження. Акцент переноситься на розвиток критичного мислення, аналітичних навичок та здатності до самостійного навчання.

Викладач допомагає студентам орієнтуватися у великому обсязі інформації, вибирати релевантні джерела та критично їх оцінювати. Викладач створює навчальне середовище, де

заохочується співпраця, обмін ідеями та дискусії, забезпечує ефективний зворотний зв'язок та допомагає студентам відстежувати свій прогрес.

Викладач стає ментором, який підтримує студентів у їхньому навчальному шляху, допомагає їм визначати цілі та досягати їх. Ментор надає індивідуальну підтримку, заохочує до саморефлексії та допомагає розкрити особистий потенціал.

Менторський підхід передбачає встановлення партнерських відносин між викладачем та студентом, де кожен відчуває свою цінність і має право на голос.

Викладач сприяє створенню спільноти, де студенти можуть навчатися один у одного, обмінюватися досвідом та спільно працювати над проектами. Такий підхід сприяє розвитку соціальних навичок та вміння працювати в команді.

У сучасних умовах виникає необхідність підвищення цифрової компетентності викладачів, а саме:

1. Володіння цифровими інструментами:

2. Викладачі повинні вміти ефективно використовувати різноманітні цифрові інструменти та платформи для навчання, оцінювання та спілкування зі студентами.

3. Наявність навичок роботи з навчальними платформами, онлайн-ресурсами, мультимедійними інструментами, засобами для створення інтерактивного контенту тощо.

4. Розуміння принципів онлайн-педагогіки. Викладачі повинні розуміти особливості навчання в онлайн-середовищі та вміти адаптувати свої методи викладання до цього формату. Це включає знання про створення ефективних онлайн-курсів, організацію онлайн-дискусій, використання інтерактивних інструментів та забезпечення активної участі студентів.

5. Критична оцінка цифрових ресурсів. Викладачі повинні вміти критично оцінювати цифрові ресурси, розрізняти якісний контент від недостовірного та обирати найбільш релевантні матеріали для навчання. Це також включає вміння розпізнавати фейки та маніпуляції у цифровому просторі.

6. Постійний професійний розвиток. Цифрові технології постійно розвиваються, тому викладачі повинні постійно оновлювати свої знання та навички в цій сфері. Це вимагає від них активної участі у тренінгах, вебінарах та інших формах професійного розвитку.

Слід також зазначити виклики, які супроводжують зміни:

1. Технічні проблеми. Нестабільне Інтернет-з'єднання, відсутність необхідного обладнання та програмного забезпечення у студентів та викладачів.

2. Зниження соціальної взаємодії. Відсутність особистого контакту між викладачем та студентами, а також між самими студентами, що може впливати на їхню мотивацію та відчуття приналежності до навчальної спільноти.

3. Необхідність адаптації методик. Традиційні методи викладання не завжди підходять для онлайн-формату, тому викладачам необхідно розробляти нові підходи та стратегії.

4. Проблеми з мотивацією та самодисципліною. У дистанційному форматі від студентів вимагається більша самостійність та відповідальність за свій навчальний процес, що може бути викликом для деяких з них.

5. Освітні реформи не завжди створюють позитивне розуміння та відношення.

Зміна парадигми взаємодії між навчальними закладами та викладачами є неминучим і необхідним процесом для забезпечення якісної та сучасної освіти. Перехід від вертикальних структур до горизонтальних форм взаємодії, використання цифрових технологій та переосмислення ролі викладача дозволять створити більш гнучкі, ефективні та орієнтовані на потреби студентів/учнів освітні системи. Це вимагає від усіх учасників освітнього процесу відкритості до змін, готовності до навчання та співпраці.

Викладачі повинні бути готові до постійного навчання, розвитку та адаптації до нових вимог. Успіх освітнього процесу у цифровому світі залежить від їхньої цифрової компетентності, здатності фасилітувати навчання, менторської підтримки та готовності до експериментів та впровадження інновацій.

Список бібліографічних посилань

1. Козиренко, В. П., Козиренко, С. І. (2022). Актуальні питання розвитку інформаційного середовища навчального закладу в умовах віддаленого навчання. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*, т. 28, с. 68–73.
2. Osborne, M. J., Clegg, N. (2022). Artificial intelligence in education: Promises and perils. *Harvard Business Review*, 90 (1), pp. 78–85.

References

1. Kozyrenko, V. P., Kozyrenko, S. I. (2022). Aktual'nyye voprosy razvitiya informatsionnoy sredy uchebnogo zavedeniya v usloviyakh udalennogo obucheniya. *Vcheni zapiski Kharkivs'kogo gumanitarnogo univversitetu «Narodna ukrains'ka akademiya»*, vol. 28, pp. 68–73.
2. Osborne, M. J., Clegg, N. (2022). Artificial intelligence in education: Promises and perils. *Harvard Business Review*, 90 (1), pp. 78–85.

Козиренко Віктор Петрович, Козиренко Світлана Іванівна. Вплив цифрових технологій на взаємозалежність між навчальним закладом і викладачем: нові ролі, виклики та можливості.

Однією з важливих функцій освіти є організація ефективної взаємодії між навчальним закладом та викладачем. Сучасна епоха цифрових технологій кардинально змінює освітній процеси, вимагаючи від викладачів переосмислення своєї традиційної ролі. У статті розглядаються нові ролі, виклики та можливості впливу цифрових технологій на взаємозалежність між навчальним закладом та викладачем.

Зазначено – перехід від усталених вертикальних моделей до більш гнучких горизонтальних структур є неминучим кроком на шляху до ефективної та якісної освіти. Ключову роль у змінах відіграють цифрові технології та зміна соціальних потреб. У цих умовах викладач перестає бути єдиним “джерелом знань” і перетворюється на фасилітатора, ментора та провідника у світі інформації.

У сучасних умовах виникає необхідність підвищення цифрової компетентності викладачів. У статті наведено основні напрямки та питання стосовно підвищення цифрової компетентності. Також зазначити виклики, які супроводжують зміни. Як висновок – зміна парадигми взаємодії між навчальними закладами та викладачами є неминучим і необхідним процесом для забезпечення якісної та сучасної освіти.

Ключові слова: цифрові технології, викладач, навчальний заклад, парадигми навчання, ментор, онлайн-ресурси, мультимедійні інструменти, цифрові інновації.

Kozyrenko Victor, Kozyrenko Svitlana. The Impact of digital technologies on the interdependence between the educational institution and the teacher: new roles, challenges and opportunities.

One of the most important functions of education is to organize effective interaction between the educational institution and the teacher. The modern era of digital technologies is dramatically changing the educational process, requiring teachers to rethink their traditional role. The article examines new roles, challenges and opportunities for the impact of digital technologies on the interdependence between the educational institution and the teacher.

It is noted that transition from established vertical models to more flexible horizontal structures is an inevitable step towards effective and high-quality education. Digital technologies and changing social needs play a key role in the change: the teacher ceases to be the only “source of knowledge” and turns into a facilitator, mentor, and guide in the world of information.

In modern conditions, there is a need to improve teacher’s digital competence. The article outlines main directions and issues related to improving digital competence of university teachers. Challenges that accompany the changes are also noted. As a conclusion the paper states that a paradigm shift in the interaction between educational institutions and teachers is an inevitable and necessary process to ensure quality and modern education.

Key words: digital technologies, teacher, educational institution, learning paradigms, mentor, online resources, multimedia tools, digital innovations.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766390>

Sven-Olof Yrjö Collin

ALIENATION OF ACADEMICS AT SWEDISH UNIVERSITIES

Universities are organizations performing research, teaching and societal influence. They contain organizational members that belongs either to the academic profession or the supportive staff. While the organization have organizational goals, of which survival is maybe the most important one, the academic staff have professional goals, of which development and dissemination of scientific knowledge is the main goal, but also including the development of the academic, of the student and of society. The academic staff carry the academic ethos (Niziol, 2022) and have their foundation on the academic freedom.

There has always been a tension between the university organization and the academic staff as professionals. It has been handled through the principle of collegial governance where the individuals from the academic staff have been appointed as academic administrators of the organization for a limited time, for example three or four years. The academic administrators had support from the supportive staff, consisting of mainly secretaries and accountants. The management principle was that of *Primus inter pares*, first among equals. The principle of collegial governance can be expected to stress the professional groups goals and interest, and to reduce the organizational goals to means, for example survival of the organization, thus being able to pay the salaries to the academic employees. In the tension between the university organization and the academic professional staff the balance was geared towards the academic staff.

Two major developments have occurred that has tilted the balance to the advantage of the administrators.

The principle of collegial governance has eroded, mainly through a false ‘professionalization’ of the academic administration, where some academics have focused on administration, transforming the academic administrative functions of the university into a hierarchy and career path of its own. Often, but not always, the academic staff have been the source of recruitment into the academic administrator hierarchy, but once in the administrative hierarchy, the individual tend to stay in that hierarchy, leaving academic responsibilities behind, only returning to the academic staff if the individual fail to climb the administrative hierarchy.

The career of the professional academic individual was focused on the academic professional development, with small detours to the university administration. When gaining a doctorate, the academic could make a detour to the administration by being, for example, administrative responsible for educational programs. When reaching the level of docent in the Swedish system, comparable to associate professor in the US-system, a detour could be performed to a position of prefect or responsible for PhD-education. Then returning to the academic hierarchy and eventually gaining the rank as full professor. With that title the individual could again do a detour to the university administration as a dean or even a rector.

This process of detouring, with its emphasis on the academic hierarchy, has to a large extent disappeared. Today individuals can enter into the university administration and gain promotion within the administrative hierarchy, maybe by small detours to the academic staff in order to gain, on grounds that, to say the least, are debatable, higher academic titles.

This is the separation of academic staff from the university administrative organization. It has been legitimated by the concept of professionalization, claiming that the organization needs individuals that can be specialized in managing a university. The ‘de-tour’-principle of collegial governance has been replaced by the principle of ‘enter administrative functions and never return’, or with a reverse ‘de-tour’-principle where the administrator quickly do a de-tour to the academic hierarchy in order to gain a higher academic title. Now the university administration authority is not based on the principle of *Primus inter pares*, but of control over resources. Today we can therefore find academic administrators that have rather unassuming academic credentials.

This organizational process of separation, where the academic professional staff has been separated from the governance of the university, has recently accelerated through the establishment of the professional-managerial class in the university's supportive administration. The academic administrators, now separated from the academic staff, has claimed need of administrative support, but not of the nature that was before, to help with booking of lecture rooms, to help with accounting issues and so on. Now the academic administrators create a supportive staff that supports them but not the academic staff.

The academic administrators have created organizational processes where documents and even directives concerning policies of inclusion, sustainability, gender issues, diversity and other issues that belong to the woke movement are performed. For these activities a supportive staff has been created that support the administrators in their woke processes. Often the old supportive staff of the academic staff has been converted into this new administrator's supportive staff, leaving the academic profession with the task to perform their own support, thus partly reverting them from their original task of research, education and societal influence. When the academics of the university perform less academic activities and more administrative support of themselves, their academic efficiency decrease, and so does the efficiency of the university.

The university administration consists now of weak academics engaged in administrative careers, together with their supportive staff, consisting of individuals that is claimed to belong to a new class, the new professional-managerial class (Williams, 2022). Their actions are to a large degree oriented towards the woke agenda, even including direct political actions, such as the university as such participate in political actions, for example in Pride demonstrations. Thus, the new governance organization have become political activist, creating actions of the university that deviates from the universities core business, to create and disseminate scientific knowledge. These woke activities imply that the universities societal efficiency concerning political correctness increase.

The academics of the university reacts to this development of separation of the academic staff from the university by at least four different types of actions, representing four groups of collaborators, partisans, opportunists and passive. The collaborators are those with political views close to the woke ideology of the administration that tend to be supportive of the development, getting engaged in the political activities, and thereby legitimizing the political actions of the administrative staff. The partisans are strongly committed to academic values, and they react with opposition, some with very strong, visible opposition, leading to them being isolated or even dismissed from the university. In between are two groups. One group are the opportunists, which is an active group of academics that tries to defend their academic freedom, safeguarding their research and education by creating isolated bubbles within the university where they inside the bubble can perform as academics, but in relation to the university pretends to adjust to the woke directives and commands, i.e., having an opportunistic behaviour. The second group in the middle are the passive, those that resign and reduce their efforts at the university to a minimum, performing just enough to not be noticed by the control system as being shirkers.

This process of separation put a threat on the academic profession, with the risk of alienating the academic profession where the original values of the university and its academic profession of academic freedom, freedom of thought, freedom of expression, meritocracy and so on, diminish from the university.

The scientific revolution was not at large performed at the medieval universities, which was burdened by the scholastic paradigm, but by researchers outside the universities. Today the same process can appear. The partisans and the opportunist will leave the universities and create new organizations, for example think tanks, where they can enjoy their academic freedom and perform their academic duties.

References

1. Nizioi, Krystyna (2022). Academic Ethos in the Times of the McDonaldisation of Universities – a Few Reflections on the Consequences of the Economisation and Financialisation of Science. *Ruch Filozoficzn* 77 (4):113-131.
2. Williams, Joanna (2022). *How Woke Won: the Elitist Movement That Threatens Democracy, Tolerance and Reason*. London: John Wilkes Publishing.

Коллін Свен-Олоф. Відчуженість академічного персоналу у шведських університетах.

Стаття розглядає проблему зміни взаємозалежності між університетом та академічним персоналом у Швеції. Такі зміни характеризується претензіями на професіоналізацію з усуненням академічної свободи та академічних цінностей. Стверджується, що колишня взаємозалежність, спрямована більшою мірою на академічний персонал, змінилася на те, що освітні установи все більше спрямовані на відчуження академічного персоналу та на меншу академічну ефективність за рахунок вищої політичної ефективності. Вчені реагують на це різними способами: співробітництвом, опором, опортуністичною поступливістю або пасивністю. Стаття попереджає, що ця тенденція ризикує повернути університети до середньовічних схоластичних моделей, потенційно спонукаючи науковців створювати незалежні установи, які краще відповідають їхнім професійним цілям.

Ключові слова: академічне відчуження, академічна свобода, колегіальне управління, меритократія, професіоналізація, схоластичні університети.

Collin Sven-Olof Yrjö. Alienation of Academics at Swedish Universities.

The paper addresses the issue of the shift in interdependency between the university and the academic staff in Sweden. This shift is legitimized by claims of professionalization, sidelining academic freedom and values. It is claimed that the former interdependency, more geared towards the academic staff, has changed with the university organization gaining supremacy with the results of academic staff alienation and lesser academic efficiency, but higher political efficiency. Academics respond in various ways: collaboration, resistance, opportunistic compliance, or passive disengagement. The paper warns that this trend risks reverting universities to medieval scholastic models, potentially driving academics to establish independent institutions better aligned with their professional goals.

Key words: academic alienation, academic freedom, collegial governance, meritocracy, professionalization, scholastic universities.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766463>

В. В. Компанієць

«THE GREAT RESET» ОСВІТИ: НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВА АЛЬТЕРНАТИВА

Будь-які соціально-економічні системи, спільноти та організації, у т.ч. в галузі освіти, це, насамперед не техніка, споруди чи технології, а люди, що мають певну культуру, мораль, знання та навички. Саме від людини як особистості залежить стан всіх сфер життя. Формується людина переважно в родині та системі освіти і від них залежить чи стане вона особистістю, чи ні.

Сучасний світ зі всіма його системами знаходиться у каскаді біфуркацій, який може закінчиться дуже трагічно. І в причинах цього не останнє місце займає освіта, яка, на жаль, стала жити за законами капіталістичної системи і в гонитві за доходами та рейтингами викинула на узбіччя особистість викладача та студента. І, як наслідок, поступово втратила свій справжній сенс – формування особистості та професіонала.

Взагалі освіта є найміцнішим важелем змін – змін культури, політики, соціально-економічної системи. Це підтверджує і історичний аналіз, і сьогодення.

Вітчизняна культура, освіта та виховання історично були спрямовані на те, щоб особистість формувала цінності та поведінку, отримувала знання та навички протягом життя, розуміючи сенси крізь призму соціокультурних домінант. Тому особистість, сформована у вітчизняній культурі та загартована непростими історичними випробуваннями, вмiла цінувати життя, інших людей, отриманні знання, працю, освіту, тобто нематеріальні цінності. Це позитивно впливало на розвиток суспільства, країни.

Наразі система освіти існує в агресивному середовищі, що вже тривалий час формує хибний світ задзеркалля та розлюднює людину. Процес «великої перебудови освіти» – «the Great

Reset» та створення розлюдненої людини триває вже не один рік, але його прискорення для вітчизняної освіти відбулося з часів короно-кризи.

Перший етап побудови задзеркалля характеризувався «створенням» спотворених цінностей та доміант особистості. У молодих поколінь поступово формувалось прагнення до комфорту, грошей, задоволень, зайвих благ, поряд із прагненням усунення від неприємностей, проблем, людей, яким треба служити, від важкої праці й від якісної освіти, яка потребує такої праці.

Другий етап – це перехід до віртуальної та тривожної, керованої людини, що втратила сенс життя та себе.

Використання соціальних технологій, зокрема, відкриття вікон Овертона призвело до зміни цінностей життя на цінності смерті, до стирання духовності, совісті та моральності, творчості та інтелекту, самосвідомості. Занурення у віртуальний світ – до руйнівних змін в когнітивній, вольовій, емоційній сферах психіки людини.

В економічній сфері задля максимізації прибутків нові технології дали «зелене світло» на використання одного із головних ресурсів людини – її уваги. В науковому просторі навіть сформувався відповідний термін – «економіка уваги». Високотехнологічні компанії збирають максимально можливі дані про людину і створюючи її цифровий портрет, експлуатують отриманні знання задля використання уваги, часу, грошей, думок та емоцій людини у власних економічних чи політичних цілях. Одним із високоприбуткових видів бізнесу є ігровий, який дуже швидко розвивається з розвитком цифрових технологій, але теж віднімає у своїх споживачів не тільки гроші, але й увагу, час, емоції та когнітивні ресурси.

Але увага, час – це обмежені ресурси, і якщо молода людина віддає їх у віртуальний простір, то вона вже втратила їх відносно свого розвитку, отримання якісної освіти.

Ці процеси роблять молоду людину слабкою, тривожною, такою, що поступово деградує, втрачає сенси буття. І процес деградації, на жаль, стосується майже усього соціуму. Відбувається загальне падіння в соціумі рівня компетентності та освіченості: середньостатистичного політика, вченого, представника сфери освіти, споживача, обивателя. Так, результати досліджень навичок дорослих (25–65 років), які були проведені Організацією економічного співробітництва та розвитку у 31 країнах світу, показали, що у сучасному світі спостерігається спад освітнього рівня та професійних навичок людства [1]. Про це, зокрема свідчить помітне погіршення рівня грамотності, базових математичних умінь і професійної компетентності людей.

Негативні когнітивні зрушення, викривлення, а також моральна сліпота стають у тому числі наслідком значного зниження можливості верифікації інформації. Це, в свою чергу, результат величезного зростання інформаційного потоку, зокрема, політичних, наукових публікацій (які неможливо вивчити), нових відеоблогів, до яких завдяки можливостям Інтернету є доступ більшості, застосування новітніх технологій, що спотворюють реальність або створюють реальність, якої немає (перевірка може бути зроблена лише фахівцем).

Можливо стверджувати, що в майбутньому, по причині деградації освіти, навик аналітичного мислення та верифікації інформації буде наявним лише в тих, хто на професійній основі займається дослідженнями, та в тих, хто отримує дуже якісну освіту.

Швидкозмінне життя, прозоре (гаджет знає все), гібридне спілкування (вчитель може не знати, чи слухає його віртуальний учень, чи – ні, людина іноді не знає з ким вона спілкується з реальною людиною або ботом) змінює цінності, базові етичні норми, смисли. Етичні норми вмирають: вони не регулюють поведінку більшості людей сучасного суспільства, нормою стає право сильного (сильних), девіантна поведінка.

Суспільство дедалі більш кастомізується за різними ознаками: фінансовою, ресурсною, освітньою, цифровою. Незабезпечені випадають із світу. Технології вимикають з життя безліч людей, зростає безробіття та формується прекаріат, а для того, щоб забезпечити існування людям, що випали із нового світу, пропонують базовий дохід. Тому, не диво, що велика частина молоді вважає пріоритетними набуття розвинутих цифрових навичок, а не вміння логічно, критично,

творчо та системно мислити, що формується досить довго при вивченні як природничих, так і гуманітарних наук.

Зростання психологічного, когнітивного та інформаційного навантаження поряд зі зниженням духовно-морального та інтелектуального рівня, психічного та фізичного здоров'я молодого покоління – ось ті ножиці, що розрізають якісну освіту поряд із зустріччю немотивованого виснаженого студента та немотивованого виснаженого викладача.

І найсучасніші зміни. На думку автора, для розуміння майбутніх векторів розвитку людини, освіти, соціально-економічних систем, необхідно уважно, на основі духовно-моральної парадигми, цінностей гуманізму проаналізувати документи, які були прийняті на Самміті майбутнього у Центральних установах Організації Об'єднаних Націй 22 та 23 вересня 2024 року. Це: «Пакт заради майбутнього» з відповідними додатками «Глобальний цифровий договір», «Декларація про майбутні покоління» [2]. Стислий висновок автора щодо відповідних документів стосовно предмету цієї публікації – це прискорений тренд формування «глобального цифрового простору», цифрової «освіти» та цифрової «людини».

Отже, сучасний світ, система освіти, людина взаємопов'язано та стрімко змінюються, на жаль, у бік деградації.

Чи можливо змінити ситуацію? На нашу думку, майже ні. Особливо після вимушеного занурення освіти у віртуальний простір. Процес кастомізації освіти й надалі буде продовжуватись.

Тому наразі мова повинна йти лише про створення острівків якісної освіти, які можуть стати точками майбутнього зростання при зміні ситуації в глобальному середовищі.

Вивчення кращих зразків вітчизняного та західного управління, соціокультурних традицій виховання особистості, дозволило автору обґрунтувати концепцію психологічної моделі управління та зміни будь-якої соціально-економічної системи через зміну цієї психологічної моделі та формування критичного управлінського потенціалу [2]. Цей же підхід можливо застосувати і для освіти.

Актуальна мета сьогодення – це формування критичного освітнього потенціалу та моральних лідерів освіти, які будуть мати іншу, у порівнянні із домінуючою, психологічну модель освіти. Її основні складові: бачення мети, завдань, засобів, пріоритетів та складових освіти, основних освітніх настанов; бачення особистості, характеристик керівника, викладача та учня та їх ролі в освітньому процесі. Її змістовні компоненти, які по суті були притаманними вітчизняній моделі освіти і її кращих зразках: вчити шукати сенс та прагнути до вищих цінностей; любити читати, думати, розуміти сенс, вчитись, досліджувати; спілкуватись, доносити свої думки до інших; вчити аскетизму у споживанні усього, доброчесності та відповідальності; вчити бачити свої недоліки і не сумувати, терпіти і упокорюватися, задовольнятися малим, бути вдячним, протистояти конформізму, служити іншим. Не процеси та показники, а людина повинна бути метою та результатом.

На нашу думку, освіта повинна сприяти формуванню в особистості головних домінант та якостей, що допоможуть молодій людині залишатись в цьому складному світі людиною, створити родину, мати близьких та роботу.

І в освітян, і в тих, хто навчається повинні сформуватись домінанти на совісті та на іншому, на дослідженні та творчості.

Домінанти людини формуються тривалий період і їх дуже важко змінювати. І якщо в молодого покоління вже сформувались домінанти на собі, на задоволеннях та грошах, на бездумному, поверховому споживанні великої кількості інформації, їх деструктивно зламувати ззовні. Свої домінанти і наслідки життя за ними людина повинна усвідомлювати і змінювати сама. Але моральні освітні лідери повинні пояснити як формуються та працюють певні домінанти, можуть показати приклад та шлях до створення позитивних домінант.

Надання знань та формування навичок, компетенцій має відбуватись на двох рівнях – системному – це парафія освітян та прикладному – парафія практиків. Співпраця освітян та практиків має бути постійною та узгодженою: якщо фундамент закладають освітяни, професійні

навички формуються спільно з практиками; відбувається це відповідно до гнучкої режиму співпраці на протязі тривалого періоду з урахуванням постійної необхідності отримувати додаткові навички та знання. Дорослі мають вчитися постійно. І тому проблемні, світоглядно-професійні лекції для керівників та професіоналів повинні стати одним із критеріїв якісної освіти.

Висновок. Отже, сучасний світ, система освіти, людина взаємопов'язано та стрімко змінюються, на жаль, у бік деградації. Процес кастомізації освіти й надалі буде продовжуватись. Тому мова повинна йти про створення острівків якісної освіти, які можуть стати точками майбутнього зростання при зміні ситуації в глобальному середовищі. Актуальна мета сьогодення – це формування критичного освітнього потенціалу та моральних лідерів освіти, які будуть мати іншу, у порівнянні із домінуючою психологічну модель освіти. Важкі випробування дають шанс переоцінити цінності, змінитись самому та змінити світ.

Список бібліографічних посилань

1. OECD, (2024). *Do Adults Have the Skills They Need to Thrive in a Changing World?* [online]. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/2024/12/do-adults-have-the-skills-they-need-to-thrive-in-a-changing-world_4396f1f1.html [Accessed 10 Dec. 2024].

2. (2024). *Pact for the Future, Global Digital Compact and Declaration on Future Generations* [online]. Available at: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sotf-pact_for_the_future_adopted.pdf [Accessed 8 Oct. 2024].

3. Компанієць, В. В. (2011). Розвиток соціально-економічних систем у духовно-моральному та соціокультурному вимірі. Духовно-моральна соціально-економічна система. У: *Управління розвитком соціально-економічних систем у духовно-моральному та соціокультурному вимірі*. Харків: УкрДАЗТ, ч. 1, 305 с.

References

1. OECD, (2024). *Do Adults Have the Skills They Need to Thrive in a Changing World?* [online]. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/2024/12/do-adults-have-the-skills-they-need-to-thrive-in-a-changing-world_4396f1f1.html [Accessed 10 Dec. 2024].

2. (2024). *Pact for the Future, Global Digital Compact and Declaration on Future Generations* [online]. Available at: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sotf-pact_for_the_future_adopted.pdf [Accessed 8 Oct. 2024].

3. Kompaniyets', V. (2011). Rozvytok sotsial'no-ekonomichnykh system u dukhovno-moral'nomu ta sotsiokul'turnomu vymiri. Dukhovno-moral'na sotsial'no-ekonomichna systema [Management of the development of socio-economic systems in the spiritual-moral and socio-cultural dimension. Spiritual-moral socio-economic system]. In: *Upravlinnya rozvytkom sotsial'no-ekonomichnykh system u dukhovno-moral'nomu ta sotsiokul'turnomu vymiri* [Development of socio-economic systems in the spiritual-moral and socio-cultural dimension.]. Kharkiv, UkrDAZT, part 1, 305 p.

Компанієць Вікторія Віталіївна. «The Great reset» освіти: наслідки та можлива альтернатива.

Сучасна освіта знаходиться у процесі «*the Great Reset*». Перший етап характеризувався «створенням» спотворених домінант особистості (на матеріальних благах, комфорті, задоволеннях) та руйнуванні цінності праці, цінності іншої людини. Наразі ми знаходимось на другому етапі - переході до віртуальної та тривожної, керованої людини, що втратила сенс життя та себе.

Якісна освіта стає привілеєм, йде процес кастомізації. Тому необхідно зберігати та створювати острівки якісної освіти. Це потребує формування критичного освітнього потенціалу та моральних лідерів освіти, які будуть мати іншу психологічну модель освіти, складові та змістовні компоненти якої подано у публікації. Моральні лідери повинні сприяти формуванню в особистості головних домінант та якостей, що допоможуть залишатись в складному світі людиною, створити родину, мати близьких та роботу - домінант на совісті та на іншому, на

дослідженні та творчості. Людина як особистість та професіонал повинна бути метою та результатом освіти.

Ключові слова: велике перебалансування, людина, освіта, доміанти, моральні лідери освіти, психологічна модель освіти, критичний освітній потенціал.

Kompaniets Victoria. The «Great reset» education: consequences and possible alternative.

Modern education is in the process of “the Great Reset”. The first stage was characterized by the “creation” of distorted personal dominants (based on material goods, comfort, pleasures) and the destruction of the value of work, the value of another person. Now we are in the second stage - the transition to a virtual and anxious, controlled person who has lost the meaning of life and himself.

High-quality education is becoming a privilege, and the customization process is underway. Therefore, it is necessary to preserve and create centres of high-quality education. It requires the formation of critical educational potential and moral leaders of Education, who will have a different psychological model of education, the components and content components of which are presented in the publication. Moral leaders should contribute to the formation of the main dominants and qualities in the personality that will help them to remain a person in a difficult world, dominants on conscience and on the other, on research and creativity. A human as a personality and a professional should be the goal and result of Education.

Key words: The Great Reset, man, education, dominants, moral leaders of education, psychological model of Education, critical educational potential.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766522>

М. О. Кузьміна

**РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ЯК СТРАТЕГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
ТА КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ**

В умовах воєнного конфлікту, що триває в Україні, соціальні працівники зіштовхуються зі складними соціальними викликами, зокрема, наданням допомоги внутрішньо переміщеним особам, пораненим, родинам загиблих та іншим вразливим категоріям населення. Ці умови вимагають не лише високої професійної підготовки, а й здатності ефективно взаємодіяти з людьми, враховуючи емоційні травми, стрес і психологічні труднощі, які супроводжують усі аспекти воєнної ситуації. Водночас, значення емоційного інтелекту як ключової компетентності соціального працівника стає особливо очевидним.

Університети відіграють центральну роль у формуванні професійних компетенцій соціальних працівників, зокрема, через підготовку майбутніх фахівців і професійний розвиток викладачів. Викладачі виступають не лише джерелом знань, але й наставниками, які формують у студентів навички емоційного інтелекту. Однак, в умовах війни, перед університетами постає низка нових викликів: забезпечення актуальних програм навчання, підтримка викладачів у їхній професійній адаптації до нових реалій, а також створення середовища, сприятливого для розвитку психологічної стійкості студентів [1, с. 181].

Проблема розвитку емоційного інтелекту соціальних працівників залишається недостатньо дослідженою, а університети часто зіштовхуються з труднощами у впровадженні ефективних навчальних програм та тренінгів для викладачів. Самі викладачі потребують підтримки у подоланні професійного вигорання та стресу, адже їх емоційна стійкість є критично важливою для забезпечення якості освіти.

Емоційний інтелект є важливою складовою загального інтелекту, яка включає здатність людини розуміти, контролювати та використовувати свої емоції, а також емоції інших людей, для досягнення особистих і професійних цілей [2, с. 91]. Це поняття набуло особливої актуальності в контексті професії соціального працівника, де взаємодія з людьми, розуміння

їхніх емоційних станів та ефективно управління емоціями є необхідними для успішного виконання професійних обов'язків.

Соціальний інтелект, який є частиною загальної типології інтелекту, відповідає за здатність людини адаптуватися в суспільстві, розуміти інших і взаємодіяти з ними. Одним з перших, хто виділив соціальний інтелект як самостійний вид, був американський психолог Е. Торндайк [3]. Він визначав соціальний інтелект як здатність ефективно взаємодіяти з людьми, розуміти їхню поведінку і належно реагувати на емоційні та соціальні сигнали. Соціальний інтелект включає різні аспекти, серед яких особливе місце займає емоційний інтелект, здатність не тільки розуміти емоції, але й управляти ними.

Емоційний інтелект складається з кількох основних складових, які, згідно з класифікацією М. Селов'я і Дж. Карузо охоплюють елементи, наведені в таблиці 1.

Емоційний інтелект тісно пов'язаний з іншими аспектами інтелекту, зокрема з когнітивними здібностями, оскільки здатність до самоконтролю, розуміння та використання емоцій сприяє розвитку інтелектуальної гнучкості, творчого мислення та високої продуктивності.

Формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери є багатограним процесом, який вимагає врахування різноманітних психологічних і професійних аспектів. Спираючись на праці К. Максьома [5] та власний досвід, можна виділити кілька ключових особливостей, які сприяють ефективному розвитку емоційного інтелекту.

Таблиця 1

Складові емоційного інтелекту за класифікацією М. Селов'я і Дж. Карузо

Складова	Характеристика
Сприйняття емоцій	Здатність розпізнавати емоції у інших людей за допомогою невербальних сигналів, таких як міміка, жести, голос, хода, а також усвідомлення своїх власних емоцій. Ця складова є основою для подальшої ефективної взаємодії з іншими.
Використання емоцій для стимуляції мислення	Здатність використовувати емоції для активізації розумової діяльності, підвищення мотивації та творчого процесу. Емоції можуть бути потужним стимулом для прийняття рішень і вирішення завдань.
Розуміння емоцій	Вміння аналізувати причини емоцій, визначати їх взаємозв'язок з думками та поведінкою, прогнозувати емоційні зміни та інтерпретувати складні емоційні стани, зокрема, протилежні або суперечливі почуття.
Управління емоціями	Здатність контролювати свої емоції, управляти емоціями інших людей, а також спрямовувати їх для досягнення певних цілей. Це включає здатність регулювати свої емоції у складних ситуаціях, використовуючи їх як ресурс для прийняття рішень та ефективної взаємодії.

Орієнтація на позитивні аспекти життя допомагає фахівцям соціальної сфери зберігати емоційну рівновагу, зменшувати вплив стресових факторів і знаходити ресурси для підтримки себе та своїх клієнтів. Оптимізм сприяє формуванню стійкості до викликів професійної діяльності та налаштовує на конструктивне вирішення проблем.

Здатність ідентифікувати емоційні стани інших людей є основою ефективної комунікації. Це вміння дозволяє соціальним працівникам будувати довірливі взаємини, краще розуміти потреби клієнтів і відповідати на них максимально адекватно.

Самоконтроль дозволяє регулювати власні емоції, зменшуючи вплив негативних станів на поведінку та рішення. Самомотивація, у свою чергу, допомагає зберігати ентузіазм, досягати цілей і долати труднощі, що є важливим у професії, яка часто пов'язана зі складними соціальними ситуаціями.

Уміння усвідомлювати власні негативні емоції, контролювати їх та знаходити способи зниження стресу є ключовою навичкою для соціальних працівників. Висока стресостійкість дозволяє їм ефективно працювати навіть у складних умовах, зберігати продуктивність і емоційну стабільність.

Довіра, терпимість і толерантне ставлення до емоцій інших людей, навіть якщо вони негативні, формують основу для підтримуючих взаємин. Це дозволяє соціальним працівникам уникати конфліктів, сприяти конструктивному діалогу і забезпечувати комфортну атмосферу для клієнтів.

Для формування емоційного інтелекту у фахівців соціальної сфери важливо використовувати комплексний підхід, що включає розвиток самосвідомості, здатності до емпатії та навичок управління емоціями. Нижче розглянемо основні прийоми, які допомагають у цьому процесі, з урахуванням ідей, запропонованих Шамоною О. [6], та їх подальшим розширенням (табл. 2).

Таблиця 2

Способи формування емоційного інтелекту у фахівців соціальної сфери

Напрямок	Характеристика
Розвиток самосвідомості та здатності розпізнавати власні емоції	Майбутні соціальні працівники мають навчитися розуміти свої емоційні стани, усвідомлювати їх причини та вплив на поведінку. Це не лише допомагає краще розуміти себе, але й стає основою для успішної взаємодії з іншими людьми. Для цього можна використовувати техніки рефлексії, ведення емоційного щоденника або участь у групових дискусіях.
Навчання прийняттю рішень через паузу	Перед прийняттям важливих рішень варто робити паузу, щоб обміркувати ситуацію, зважити всі «за» і «проти». Такий підхід дозволяє уникнути імпульсивних реакцій, особливо у складних або емоційно заряджених ситуаціях. Вміння аналізувати обставини сприяє прийняттю зважених і раціональних рішень.
Сприйняття критики як можливості для зростання	Негативні відгуки можуть бути болісними, але вони відкривають шлях до особистісного та професійного розвитку. Соціальні працівники мають навчитися сприймати критику конструктивно, аналізувати її та використовувати як інструмент для вдосконалення своїх навичок і поведінки.
Розвиток емпатії	Емпатія є основою довіри у взаємодії з клієнтами, колегами та іншими людьми. Соціальний працівник, який здатен поставити себе на місце іншої людини, може краще зрозуміти її потреби, підтримати та допомогти у вирішенні проблем. Для розвитку емпатії можна використовувати рольові ігри, симуляції життєвих ситуацій та тренінги з активного слухання.
Вибачення та перезапитування	Важливо визнавати свої помилки, вибачатися за них і уточнювати інформацію, коли це необхідно. Такий підхід демонструє відкритість і готовність до діалогу, що зміцнює довіру у стосунках із клієнтами та колегами.
Дотримання професійної етики	Виконання своїх обов'язків без порушення прав інших є важливим принципом роботи соціального працівника. Це не лише гарантує професіоналізм, але й допомагає зберігати довіру та повагу до фахівця.

Таким чином, формування емоційного інтелекту у фахівців соціальної сфери є багатовекторним процесом, що вимагає активного залучення особистісних зусиль, підтримки з боку освітнього середовища та постійної роботи над собою.

Список бібліографічних посилань

1. Харківська, А.А. (2021). Формування емоційного інтелекту у майбутніх фахівців соціальної сфери. Науковий часопис Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Вип. 2 (5). С. 179-188. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-19>.
2. Трум, О. (2021). Інтелект як форма адаптації молоді до зовнішнього середовища. С. 91-94. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6821/1/studentresearchjournal163-20.pdf> (дата звернення: 09.01.2025).
3. Гражевська, О.Ю. (2018). Генезис інтелекту від природничого до емоційного в процесі професійної орієнтації. Журнал науковий огляд. Вип. 10 (53). URL: <http://oaji.net/articles/2019/797-1547636132.pdf>.

4. Куріцина, А. (2020). Емоційний інтелект як інструмент самореалізації. Психологічна служба системи освіти Вінницької області. URL: <https://vinps.vn.ua/?p=1153> (дата звернення: 09.01.2025).

5. Максџом, К., Шульга, Д. (2021). Емоційний інтелект як чинник формування стресостійкості майбутніх соціальних працівників. InterConf: Scientific Collection. №85. С. 251-255. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/15959> (дата звернення: 09.01.2025).

6. Шамонова, О. (2021). Що таке емоційний інтелект та як він впливає на добробут людини. Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/01/17/243676/> (дата звернення: 09.01.2025).

References

1. Kharkivska, A.A. (2021). Formuvannia emotsiinoho intelektu u maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Formation of emotional intelligence in future specialists in the social sphere]. Naukovyi chasopys Khortytskoi natsionalnoi akademii. Serii: Pedagogika. Sotsialna robota [Scientific journal of the Khortytsya National Academy. Series: Pedagogy. Social work]. 2 (5). 179-188. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-19>.

2. Trum, O. (2021). Intelekt yak forma adaptatsii molodi do zovnishnoho seredovishcha [Intelligence as a form of adaptation of youth to the external environment]. 91-94. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6821/1/studentresearchjournal163-20.pdf> (data zvernennia: 09.01.2025).

3. Hrazhevska, O.Iu. (2018). Henezys intelektu vid pryrodnychoho do emotsiinoho v protsesi profesiinoi oriientatsii [Genesis of intelligence from natural to emotional in the process of professional orientation]. Zhurnal naukovyi ohliad [Journal of scientific review]. 10 (53). URL: <http://oaji.net/articles/2019/797-1547636132.pdf>.

4. Kuritsyna, A. (2020). Emotsiinyi intelekt yak instrument samorealizatsii [Emotional intelligence as a tool for self-realization]. Psykholohichna sluzhba systemy osvity Vinnytskoi oblasti [Psychological service of the education system of Vinnytsia region]. URL: <https://vinps.vn.ua/?p=1153> (data zvernennia: 09.01.2025).

5. Maksom, K., Shulha, D. (2021). Emotsiinyi intelekt yak chynnyk formuvannia stresostiikosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv [Emotional intelligence as a factor in the formation of stress resistance of future social workers]. InterConf: Scientific Collection [InterConf: Scientific Collection]. 85. 251-255. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/15959> (data zvernennia: 09.01.2025).

6. Shamonova, O. (2021). Shcho take emotsiinyi intelekt ta yak vin vplyvaie na dobrobut liudyny [What is emotional intelligence and how does it affect human well-being]. Ukrainska pravda [Ukrainian Pravda]. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/01/17/243676/> (data zvernennia: 09.01.2025).

Кузьміна Марія Олегівна. Розвиток емоційного інтелекту як стратегічна компетентність у підготовці соціальних працівників в умовах трансформації освітнього середовища та кадрової політики.

Формування емоційного інтелекту у фахівців соціальної сфери набуває особливого значення в умовах сучасних викликів, адже здатність співчувати, управляти своїми емоціями та зберігати емоційну стійкість є невід'ємними якостями професіоналів, які працюють з людьми. Соціальні працівники часто зіштовхуються з високим рівнем стресу та потребою підтримувати інших у складних життєвих ситуаціях. Це вимагає від них уміння не лише розуміти почуття оточуючих, а й конструктивно реагувати на них. Метою дослідження є вивчення підходів і практик, які допомагають майбутнім соціальним працівникам розвивати емоційний інтелект, що включає усвідомлення своїх емоцій, розуміння інших, ефективну комунікацію та управління емоційними реакціями. Для досягнення цієї мети було використано теоретичний аналіз літератури, практичні спостереження, опитування та методики рефлексії. Результати дослідження показали, що ефективний розвиток емоційного інтелекту потребує інтегрованого підходу. Він включає активну роботу над самосвідомістю, розвиток емпатії, практики контролю емоцій та запровадження цих елементів у процес професійного навчання. Зокрема, виявлено,

що рефлексивні техніки, майндфулнес, рольові ігри та командна діяльність є дієвими методами для досягнення цієї мети.

Ключові слова: професійна підготовка, управлінська культура, вища освіта, методи навчання, стресові фактори, особистісні ресурси.

Kuzmina Maria. Development of emotional intelligence as a strategic competence in coaches in social persons transformation of the environment and personnel policy.

The formation of emotional intelligence in social professionals is of particular importance in the context of modern challenges, because the ability to empathize, manage one's emotions, and maintain emotional stability are essential qualities of professionals working with people. Social workers often face high levels of stress and the need to support others in difficult life situations. This requires them to be able not only to understand the feelings of others, but also to respond to them constructively. The purpose of the study is to study approaches and practices that help future social workers develop emotional intelligence, which includes awareness of one's emotions, understanding others, effective communication, and management of emotional reactions. To achieve this goal, theoretical analysis of the literature, practical observations, surveys, and reflection techniques were used. The results of the study showed that the effective development of emotional intelligence requires an integrated approach. It includes active work on self-awareness, the development of empathy, emotional control practices and the introduction of these elements into the professional training process. In particular, it was found that reflective techniques, mindfulness, role-playing and team activities are effective methods for achieving this goal.

Keywords: professional training, managerial culture, higher education, teaching methods, stress factors, personal resources.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766580>

О. М. Ляшенко

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: КОНТЕКСТ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В умовах російсько-української війни культура безпеки стає пріоритетом для закладів вищої освіти України через низку причин, пов'язаних як із безпосередніми, тобто фізичними викликами, так і впливом гібридних загроз на якість освіти.

Перед усім, повномасштабна війна – це руйнування, смерть і втрати. Так, загальні втрати в секторі освіти в період з лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року становлять 6,9 млрд доларів США. За цей період 13% освітньої інфраструктури було пошкоджено або знищено (пошкоджено 3583 закладів освіти, знищено – 394). Ці збитки оцінюють приблизно в 5,6 млрд доларів США. Серед ЗВО пошкоджено або зруйновано 21% закладів, серед дослідницьких установ – 31% від загальної кількості. Загальні потреби у відновленні та реконструкції станом на 31 грудня 2023 року у вищій освіті становлять 641,5 млн доларів США, тоді як на створення безпечного доступу до освіти для всіх – 2377,8 млн доларів США, подолання освітніх втрат і психологічних травм – 579,9 млн доларів США, забезпечення якісної освіти на всіх рівнях – 1195,7 млн доларів США [1].

За 1000 днів Росія забрала життя у 89 педагогів і викладачів, а кількість невиданих дипломів про вищу освіту перевищила 500. У 228 тисяч дітей забрали домівку, 16 університетів покинули рідні стіни, а приблизно 1000 шкіл опинилися на іншій стороні лінії фронту [2].

Водночас, крім прямих загроз життю вагомий негативний вплив в умовах війни мають інформаційні і кібер-загрози, незахищеність даних, дезінформація, когнітивні і психологічні загрози, тому у контексті війни культура безпеки є фундаментом для виживання та розвитку суспільства, адже вона забезпечує готовність протидіяти гібридним загрозам, захищати людей та інфраструктуру, а також відновлювати стійкість і стабільність після криз. Отже, вирішальним стає створення умов, у яких кожен учасник освітнього процесу освітньої системи має активно

сприяти зменшенню ризиків, захисту ресурсів, життя і здоров'я, а також забезпеченню стабільності у складних і непередбачуваних ситуаціях, ще можливо досягти засобами м'якої сили, себто – формування нової культури безпеки закладами освіти. У даному випадку авторка зосереджується управління закладами вищої освіти (ЗВО).

Культура безпеки – це система цінностей, знань, навичок, переконань і поведінкових практик, які спрямовані на забезпечення безпечного середовища в усіх сферах діяльності людини. Така культура спирається як індивідуальні, так і колективні зусилля для ідентифікації, оцінки та управління ризиками, сприяючи зменшенню вразливостей та посиленню здатності протидіяти загрозам.

Якими є основні компоненти культури безпеки?

Цінності та переконання, тобто визнання безпеки як пріоритетом при ухваленні управлінських рішень.

Освітній компонент з акцентом на безперервний розвиток безпекового мислення [3].

Організаційні практики, які у першу чергу спираються на розробку адекватних політик і процедур щодо створення безпечного середовища.

Особиста та колективна відповідальність за підтримання безпеки.

Формування і розвиток адаптивного інтелекту.

У контексті управління ЗВО культура безпеки цілком відповідає такому узагальненому визначенню, втім її генеза має суттєві відмінності залежно від загальної безпекової ситуації. Зокрема, засоби формування такої культури у часі війни можуть відрізнятися від тих, які реалізуються поза умовами воєнного часу менш демократичними підходами, але змістовне наповнення культури безпеки при цьому може залишатися незмінним.

До ключових компонентів формування культури безпеки в управлінні ЗВО слід віднести: інституціалізацію – розробку стратегій безпеки на рівні ЗВО, створення кризових центрів і команд реагування тощо;

когнітивізацію – впровадження навчальних курсів з безпекового мислення;

практико-орієнтованість – практичну підготовку викладачів до роботи в умовах гострих кризових ситуацій;

“захист периметра” – посилення системи відеоспостереження, сигналізації та захисту даних;

діджілізацію – модернізацію цифрових платформ для дистанційного навчання в умовах надзвичайних ситуацій.

Це базовий, а не вичерпний перелік компонентів формування культури безпеки в управлінні ЗВО.

Ефективний розвиток культури безпеки в управлінні ЗВО передбачає інтеграцію кращих практик міжнародного досвіду, адаптованих до українських реалій; потребує фінансової підтримки і співпраці з міжнародними донорами для відновлення освітньої інфраструктури та впровадження безпекових стандартів і посилення освітньої дипломатії, зокрема у частині розгалуження міжнародних зв'язків і поширення правди про війну в проти України.

Водночас, слід акцентувати увагу на тому, що головною передумовою такого розвитку має бути усвідомлення того, що культура безпеки є частиною національного опору, освіта – форпостом національної ідентичності, ЗВО – важливими центрами протистояння ворогу через збереження та поширення української культури, мови та цінностей, взаємодія з громадами (третя місія університетів) – підґрунтям побудови горизонтальних зв'язків як основи для зміцнення довіри до ЗВО як безпечного середовища для навчання та роботи і розбудови безпекового середовища громад.

Приділяючи велику увагу поточним проблемам формування культури безпеки, не слід забувати про довгострокове бачення її розвитку, зокрема як важливого елементу післявоєнного відновлення. Головними опорами такого бачення мають бути засадничі такі позиції:

освіта – основа стійкості: ЗВО сприятимуть формуванню суспільства, яке здатне захищати себе і бути частиною глобальної безпекової системи;

проактивна підготовка до викликів майбутнього: розробка чітких протоколів дій під час екзистенційних загроз, інтеграція набутого воєнного досвіду в освітні програми як форма превентивної готовності до гібридних і традиційних загроз;

формування нового покоління лідерів: які матимуть необхідні навички для відновлення та розвитку країни.

Отже, оскільки роль університетів у формуванні безпечного, інноваційного й стійкого суспільства є безсумнівною, культуру безпеки слід вважати ключовим елементом ефективного управління ЗВО особливо в умовах сучасних викликів. розвиток такої культури потребує довгострокового підходу та інвестицій. Таким чином, культура безпеки в управлінні ЗВО України є невід'ємною частиною національного спротиву, соціальної стійкості та майбутнього відновлення країни.

Список бібліографічних посилань

1. World Bank. (n.d.). *Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA)*. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf> [Accessed 10 Jan. 2025].

2. Лісовий, О. (2024). За 1000 днів РФ забрала життя 89 педагогів і викладачів – Лісовий. *Fakty*. Available at: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20241119-za-1000-dniv-rf-zabrала-zhyttya-u-89-pedagogiv-i-vykladachiv-lisovyj/> [Accessed 10 Jan. 2025].

3. Ляшенко, О. (2023). *Безпекове Мислення, випуски 60–67: Культура Безпеки*. Available at: <https://youtu.be/WZMdTbyFzq8> [Accessed 10 Jan. 2025].

References

1. World Bank. (n.d.). *Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA)*. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf> [Accessed 10 Jan. 2025].

2. Lisovyi, O. (2024). *In 1000 days, Russia took the lives of 89 educators and teachers – Lisovyi*. Available at: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20241119-za-1000-dniv-rf-zabrала-zhyttya-u-89-pedagogiv-i-vykladachiv-lisovyj/> [Accessed 10 Jan. 2025].

3. Liashenko, O. (2023). *Security Thinking, episodes 60–67: Culture of Security*. Available at: <https://youtu.be/WZMdTbyFzq8> [Accessed 10 Jan. 2025].

Ляшенко Олександра Миколаївна. Розвиток культури безпеки в управлінні закладами вищої освіти: контекст російсько-української війни.

В умовах війни Росії проти України культура безпеки стає пріоритетом для закладів вищої освіти (ЗВО), виступаючи фундаментом для забезпечення стійкості, захисту інфраструктури та громадян. Ця культура включає систему цінностей, знань і практик, спрямованих на зменшення ризиків та протидію гібридним загрозам. До ключових компонентів формування культури безпеки в управлінні ЗВО належать інституціалізація (розробка стратегій безпеки, створення кризових центрів), когнітивізація (курси з безпекового мислення), посилення технічної безпеки, діджиталізація навчальних платформ і практична підготовка до криз. Війна висвітлила важливість адаптації міжнародних практик до українських реалій, фінансової підтримки міжнародних донорів, а також просування ідей безпеки через освітню дипломатію. ЗВО відіграють критичну роль у формуванні національного опору та збереженні української культури, ідентичності та цінностей. У довгостроковій перспективі культура безпеки стане ключовим елементом післявоєнного відновлення країни, забезпечуючи стійкість, проактивну підготовку до викликів майбутнього та формування нового покоління лідерів. Таким чином, розвиток культури безпеки є невід'ємною складовою ефективного управління ЗВО та соціальної стійкості України.

Ключові слова: культура безпеки, війна, заклади вищої освіти, управління, безпекове мислення.

Liashenko Oleksandra. Development of security culture in the management of higher education institutions: the context of the russian-ukrainian war.

In the context of Russia's war against Ukraine, the culture of security has become a priority for higher education institutions (HEIs), serving as a foundation for ensuring resilience, protecting infrastructure, and safeguarding citizens. This culture encompasses a system of values, knowledge, and practices aimed at reducing risks and countering hybrid threats. The key components of developing a culture of security in HEI management include institutionalization (developing security strategies, establishing crisis centers), cognitization (introducing courses on security thinking), strengthening technical security measures, digitalization of educational platforms, and practical crisis preparedness. The war has highlighted the importance of adapting international practices to Ukrainian realities, financial support from international donors, and promoting security ideas through educational diplomacy. HEIs play a critical role in fostering national resistance, preserving Ukrainian culture, identity, and values. In the long term, the culture of security will become a crucial element of the country's post-war recovery, ensuring resilience, proactive preparation for future challenges, and the formation of a new generation of leaders. Therefore, the development of a culture of security is an integral component of effective HEI management and Ukraine's social resilience.

Key words: culture of security, war, higher education institutions, management, security thinking.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766603>

Л. В. Михайлова

**МОТИВАЦІЙНІ УСТАНОВКИ ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТА:
ЗМІНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Сучасна система освіти в нашій країні переживає низку суттєвих змін в даний час. Одним із головних чинників, які впливають на цей процес є важкий психологічний та моральний стан людей в Україні, адже вони вже майже три роки живуть вкрай важких воєнних умовах.

Сказати, що війна дуже важко впливає на стан людей, це не сказати нічого. І ми чудово розуміємо, що цей стан нікуди не дінеться і по закінченню війни. Важкий моральний стан впливає на всі сфери життя без виключення. Як вийти з цього стану?

Одне із головних завдань освіти, на наш погляд, в сучасних умовах – це допомогти молодій людині впоратись з цим станом, подолати його та знайти надію на краще майбутнє, та головне не зневіритись.

І тут постає одне з головних питань, а саме питання мотивації.

Ще в довоєнний період мотивація до навчання була дуже слабкою ланкою в системі сучасної освіти в Україні. Це було одно із головних питань на багатьох конференціях.

Як підняти мотивацію студента до навчання, як зацікавити його?

Питання дуже не просте для нашого суспільства, адже неможливо ігнорувати економічний фактор.

Чи є червоний диплом запорукою успішного життя по закінченню університету? Гарантією блискучого працевлаштування з великою заробітною платнею та гарними перспективами на майбутнє?

На жаль ми не можемо однозначно відповісти на це запитання.

Чи можемо ми вселяти надію в молоду людину на те, що все знаходиться виключно у її руках, що виключно сама людина створює своє майбутнє незважаючи на зовнішні обставини?

Чи маємо ми на це моральне право? Важке запитання...

Але що ми повинні зробити – це допомогти молодій людині знайти віру в себе, повірити в свої сили.

Система освіти, на наш погляд, має всіма можливими засобами допомагати людині підвищувати свою самооцінку, вірити в свої можливості.

На нашу думку, цікавим в цьому питанні є досвід американських університетів.

Наприклад, такий випадок, студент дізнається про свої результати навчання виключно індивідуально. Викладач не оголошує результати теста прилюдно для уникнення такого явища як порівняння результатів між студентами. Це безумовно маленька деталь, але вона дуже важлива, як нам здається.

В американській школі вчитель ніколи не сварить та не критикує учнів. Установка, яку отримують американські студенти та учні одна: « Ти все зможеш, в тебе все вийде. Ти – особистість. Помилятися може кожен. Проаналізуй свою помилку та йди далі..»

Такі установки діють не тільки в системі освіти США, але також і в системі освіти в багатьох країнах Європи.

Молода людина, маючи віру в себе, в свої можливості, не боїться помилятися, не боїться ризикувати та створювати щось нове.

Цікавим є і той факт, що найкращі університети США запрошують дуже успішних та відомих людей для спілкування із випускниками.

Головним меседжем на таких зустрічах є установка: «Всі помиляються, це частина життя, але завжди необхідно вірити в себе та йти вперед.»

Чи надихає це молодих людей, які тільки що закінчили університет? На наш погляд, безумовно.

Але ж не секрет, що реалії сучасної України та США абсолютно різні... і так було і в довоєнний період.

На наше глибоке переконання освіта має допомагати студентам підвищувати свою самооцінку, вірити в свої сили, адже це є однією із заporук щасливого життя в майбутньому.

Безумовно, багато тут залежить від викладацького складу університету. Знов таки, звертаючись до досвіду американської системи освіти, треба зазначити, що для викладачів університету, наявність наукового ступеня є необхідною умовою і в багатьох випадках це гарантує високу якість освітнього процесу.

Економічний стан в країні та важкий психологічний стан людей під час жорстокої війни має, безумовно, дуже серйозний вплив на мотиваційні установки не тільки студентів, а також і викладачів.

Як покращити цей стан? Як допомогти викладачу адаптуватися до вкрай важкої ситуації, на яку він, на жаль, не здатен впливати і не здатен її змінити.

Потрібен пошук внутрішніх ресурсів, які допоможуть подолати цю важку психологічну кризу.

Зацікавленість своєю справою, ширий інтерес до науки та викладання, кооперація з колегами, згуртованість, всі ці чинники безумовно зможуть допомогти, так як і кооперація зі студентами.

Адже викладач відіграє дуже велику роль в освітньому процесі і має можливість суттєво впливати на цей процес, а також мати сильний вплив на ставлення студентів до процесу навчання.

Таким чином, на нашу думку, процес підняття мотивації до навчання, та до отримання освіти в цілому є взаємним і таким, що не тільки підвищує якість освітнього процесу, але й сприяє покращенню морально психологічного стану людей під час війни.

Список бібліографічних посилань

1. Астахова, К.В., Михайльова, К.Г. та ін. (ред.) (2022). *Освіта під час війни: погляд зсередини (практики, роздуми, емоції)* [online]. Харків. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/2333> Accessed 14 May 2024].

References

1. Astakhova, E. V. (2016). Kadrovyyu potentsial sovremennykh obrazovatel'nykh sistem: sostoyaniye i perspektivy [Personnel potential of modern educational systems: conditions and perspectives]. *Vcheni zapysky Kharkivs'koho humanitarnoho universytetu «Narodna ukrayinska akademiya»*, Kharkiv, vol. 22, pp. 509–511.

Михайлова Людмила Вілївна. Мотиваційні установки викладача та студента: зміни на сучасному етапі.

Система освіти в Україні переживає низку суттєвих змін, які пов'язані в першу чергу з війною. питання підвищення мотивації до навчання є одною з ключових для сучасного університету. важкий моральний стан людини під час війни має свій негативний вплив на всі сфери життя. одним із головних завдань сучасної освіти є підтримка молодого людини та підвищення її самооцінки і в цьому дуже корисним є досвід американських університетів.

Ключові слова: система освіти, мотивація, результати навчання, випускники, психологічний стан, викладацький склад.

Mihailova Luidmyla. Teachers' and Students' motivation: present changes.

Educational system of Ukraine has a great number of changes and it is connected first of all with the war. raising the motivation to studies is one of the key issues of modern university. the moral state of the person during the war has a negative impact on all life spheres. one of the most important tasks of the modern education is the support of a young person as well as raising the self-esteem. and the experience of american universities here is of a great value.

Key words: educational system, motivation, studying results, graduates, psychological state, teachers' staff.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766641>

К. Г. Михайлова

**ТИПОВІ МОДЕЛІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ
ТА ВИКЛАДАЧІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Комунікація є важливою складовою взаємодії будь-яких соціальних суб'єктів. Вона слугує засобом не лише обміну інформацією, а й досягненню певних цілей, які є значущими для цих соціальних суб'єктів.

Заклад освіти та суб'єкти його освітнього простору не є виключенням. Їхня взаємодія здійснюється в різних площинах, сукупність яких формує комунікаційне поле закладу освіти. Це – сукупність взаємодій між усіма суб'єктами освітнього простору, зокрема адміністрацією, викладачами (штатними, сумісниками, афілійованими, практиками), студентами та зовнішніми стейкхолдерами, яка регулюється багаторівневими нормами, цінностями та відбувається в різних формах через загальні та специфічні канали. Це різноманітні процеси обміну інформацією, ідеями, досвідом.

Зазначимо, що комунікаційне поле, на нашу думку, відрізняється від феномену комунікативного простору. Останній трактується як різновид інформаційного простору (Г. Почепцов, Л. Литвинова) [1; 2], як середовище, в якому відбувається комунікаційна взаємодія (В. Гуленко) [3] тощо. Вважаємо, що комунікативний простір відображає певні умови, в яких може здійснюватися комунікаційна взаємодія, а комунікаційне поле конкретизує ситуації та «гравців», правила їхньої взаємодії тощо. Тобто у комунікаційному просторі закладу освіти можуть формуватися та співіснувати кілька комунікативних полей.

Комунікативний простір є певним відображенням культури закладу освіти. Саме тут мають вплив цінності університетської культури, саме в ньому здійснюється трансляція цінностей, відбувається ціннісна та нормативна адаптація всіх учасників освітнього процесу.

Ефективність взаємодій в комунікаційному полі безпосередньо впливає на якість освітнього процесу, розвиток інновацій і підтримку професійних стандартів.

У контексті комунікаційної взаємодії закладу освіти та викладачів важливим постає вплив тих чи інших факторів на неї. Безумовно їх перелік доволі широкий: *глобальні фактори* [4], які визначають тенденції, що можуть впливати на технологічні рішення комунікаційної взаємодії викладачів та закладів освіти (особливо з урахуванням можливостей віддалених команд та дистанційного або змішаного формату освітнього процесу) та змістовні і структурні (глобалізація

ринків праці, в тому числі і викладацького); *макрофактори* на рівні держави, які визначають певні обмеження та можливості в рамках університетської автономії (наприклад, використання тих чи інших каналів комунікації (обов'язкові/опційні), вимоги до тих чи інших форм активності, які визначаються професійним стандартом викладача і виступають певним регулятором комунікаційної взаємодії закладу освіти).

Окремою групою факторів є *регіональні* фактори, які детермінують різні можливості комунікативної взаємодії, бо впливають на формування мережі закладів освіти, визначення вимог регіонального режиму освітнього процесу, на те, яким чином, як часто, за яким приводом здійснюється комунікативна взаємодія в закладах освіти.

Безумовно важливими факторами є *організаційні*, які визначаються загальною концепцією чи стратегією, місією закладу освіти, його організаційною культурою тощо.

На *індивідуальному* рівні також існують певні фактори, які визначатимуть особливості комунікативної взаємодії закладу освіти та викладачів і тих моделей, які формуватимуться збільшуючи чи зменшуючи ефективність функціонування закладу освіти. Перш за все, це цінності і характеристики суб'єктів комунікації. Взагалі, в сучасних компаніях підбір персоналу (і ця практика все більше має бути поширена і поширюється в закладах освіти) здійснюється не лише за формальними ознаками (хоча для вищої освіти це є важливим, бо є певні вимоги професійного стандарту, без яких неможливо якісно виконувати обов'язки в закладі освіти), а й з урахуванням цінностей. Бо при наявності великої кількості людей з відповідними формальними ознаками, важливим постає співпадіння цінностей закладу освіти і викладача, і ступень цього співпадіння формує різні моделі комунікаційної взаємодії викладачів та закладів освіти, в яких вони працюють.

Власне ефективність комунікації в закладі освіти буде залежати від розподілу викладачів в багатомірному комунікаційному полі за цими ознаками, а важливості набуває їх конгруентність. Раніше нами були запропоновані чотири типи організаційної культури, які можуть бути цікавими з точки зору організації комунікаційної взаємодії закладу освіти з викладачами [див. 5, с. 125–126]: ціннісно стабільні культури, ціннісно нестабільні, ціннісно розбалансовані і ціннісно інтегровані.

Спираючись на запропоновану типологію, можна говорити, що ціннісно стабільні організаційні культури закладів освіти характеризуються максимальним співпадінням з цінностями викладачів, і це є максимально ефективним для їхньої комунікаційної взаємодії.

Найменш ефективним для досягнення закладом освіти цілей його діяльності є ціннісно розбалансована модель, коли ціннісні основи функціонування закладу освіти є нестабільними, а серед викладачів також існує різноманіття, яке не є конгруентним з організаційними цінностями закладу освіти.

У сучасних умовах відкритості університетів світові та впливу широкого кола факторів на комунікаційну взаємодію, її можна представити кількома ключовими моделями.

1. Розширена модель передбачає високий рівень залучення всіх учасників освітнього процесу до обміну інформацією. В такій моделі важлива вертикальна комунікація між викладачами та адміністрацією, а також горизонтальна між різними підрозділами закладу. Для штатних викладачів ця модель є звичною, тоді як сумісники можуть відчувати брак залученості через обмежений доступ до інформації та меншу інтеграцію в організаційні процеси, що потребує актуалізації ситуативного персоніфікованого менеджменту.

2. Звужена модель зосереджується на обмеженій кількості каналів комунікації та мінімізації контактів. Зазвичай це вертикальна комунікація, що виходить від адміністрації до викладачів. Вона може бути ефективною для управління організаційними процесами, але в її рамках можуть виникати проблеми з комунікацією для сумісників, які часто залишаються поза системою прийняття рішень.

Часто в рамках звуженої моделі народжуються комунікативні горизонтальні поля, які відокремлюються від загального комунікаційного поля закладу освіти і можуть сприяти

збільшенню розривів між закладом освіти та викладачами, особливо в умовах віддаленого формату роботи.

3. Технологічна модель віддає перевагу використанню сучасних комунікаційних технологій (електронна пошта, месенджери, платформи для відеоконференцій, спеціалізовані ІТ продукти для інтракомунікацій), замість безпосереднього спілкування. Така модель є особливо актуальною в умовах дистанційної освіти та дозволяє викладачам підтримувати зв'язок зі студентами та адміністрацією, незалежно від місця знаходження. Проте для сумісників така модель може вимагати додаткових зусиль, оскільки їхній графік часто не збігається з основними «комунікаційними годинами» закладу.

Різні технологічні моделі комунікацій часто використовують університети США, проте ті, хто працює віддалено, або час від часу, можуть відчувати соціальну ізоляцію через відсутність фізичної присутності в кампусах. Також проблема полягає в нерівному доступі до ресурсів, особливо у питаннях професійного розвитку.

Крім того, технологічна модель переформатує пріоритетність компетентностей суб'єктів освітнього поля, підвищуючи затребуваність цифрових комунікаційних взаємодій, що формує нові ризики для досягнення університетом його цілей, реалізації місії. Бо освічена людина не тотожня діджитал обізнаній людині.

4. Закрита модель характеризується обмеженим доступом до інформації та централізованим контролем комунікацій. Така модель може бути ефективною для забезпечення стабільності, але може викликати відчуження у викладачів, особливо сумісників, афілійованих, практиків через брак інформації та можливостей впливати на рішення.

Певним чином можна говорити, що така система комунікативної взаємодії існує в Німеччині, де система комунікацій викладачів із закладом освіти є структурованою, проте іноді надмірно бюрократичною, що ускладнює процес швидкого прийняття рішень та адаптації до нових умов.

5. Відкрита модель комунікацій передбачає максимальну прозорість у взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу. Відкриті комунікації підтримують демократичну культуру та сприяють інноваціям. Це є особливо важливим для залучення сумісників, оскільки така модель дозволяє їм почуватися повноцінними учасниками життя академічної спільноти.

Система відкритих комунікацій закладу освіти та викладачів розвинута у Великій Британії, однак існують проблеми із залученням тих, хто працює в закладі освіти не на постійній основі до довготривалих освітніх ініціатив через обмежений доступ до стратегічного планування.

6. Гнучка модель базується на адаптивному підході до комунікацій, де форми та канали зв'язку змінюються залежно від потреб викладачів та закладу. Це дозволяє закладу освіти ефективно взаємодіяти з різними групами викладачів, включаючи сумісників, які потребують більше гнучкості через роботу в інших організаціях або на інших посадах.

Поряд з цим, в такій моделі можуть виникати ризики для закладу освіти, бо викладачі його рамках – суб'єкти, які сприяють досягненню його мети – підготовка висококласних фахівців з міцними *hard*, *soft* та *meta* навичками. Відповідно гнучкість моделі має обмежуватися цими рамками.

Таким чином, моделі комунікаційної взаємодії в закладах освіти мають бути гнучкими та адаптивними. Врахування цієї специфіки дозволить підвищити ефективність освітнього процесу, створити більш інклюзивне комунікаційне поле та розвинути культуру відкритості й співпраці в закладах освіти.

Менеджмент у сучасному закладі освіти має бути дуже чутливим до тенденцій, які характерні для всіх рівнів комунікаційної взаємодії (мікро-, організаційний, макро-, глобальний), має бути гнучким, повинен мати широкий арсенал методів організації та регулювання комунікаційної взаємодії, їх оперативної зміни, зберігаючи високий рівень залучення до комунікації всіх суб'єктів освітнього процесу.

Поряд з цим, важливим залишається певний стрижень комунікаційного поля закладу

освіти – його норми, цінності, які підпорядковуються місії закладу освіти, його девізові, загальній організаційній культурі, бо постійна зміна та адаптація комунікаційних полей до нових умов функціонування можуть викликати ситуації, в яких ці адаптаційні дії руйнуватимуть основи культури університету.

Сучасна комунікаційна взаємодія закладів освіти та викладачів повинна знаходити баланс між обов'язком та свободою, а дороговказом має бути створення умов для спільного досягнення мети сучасного закладу освіти.

Список бібліографічних посилань

1. Почепцов, Г. Г. (1999). *Теорія комунікації*. Київ: Видавничий центр «Київський університет», 301 с.
2. Литвинова, Л. В. (2019). До питання наукового осмислення поняття комунікативного простору: сучасний стан та аналіз концепції. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, [online] 7. Available at: DOI: 10.32702/2307-2156-2019.7.20 [Accessed 15 Nov. 2024].
3. Гуленко, В. Комунікативний простір. Рівні комунікації, дистанції між людьми. [online] У: *Гуманітарна соціоніка*. Available at: <https://socioniks.net/ua/article/?id=14#:~:text=> [Accessed 10 Jan. 2025].
4. Pashchenko, O., Shyshpanova, N., Kolomiets, Y., Mykhaylyova, K. and Sakun, L. (2023). Management in Conditions of Globalization: Development and Implementation of New Approaches in Organizations. *Econ. Aff.*, [online] 68(03), pp. 1589–1601. Available at: DOI: 10.46852/0424-2513.3.2023.25 [Accessed 15 Nov. 2024].
5. Bannikova, K., Mykhaylyova, K. (2024). *Organisational Culture as a Tool for Shaping Human Capital in Times of Uncertainty*. Kharkiv: PUA, vol. 1: Organisational Culture: Theory for Practical Applications, 172 p.

References

1. Pocheptsov, H. H. (1999). *Teoriya komunikatsiyi* [Theory of Communication]. Kyiv: Publishing Center «Kyiv University», 301 p.
2. Lytvynova, L. V. (2019). Do pytannya naukovoho osmyslennya ponyattya komunikatyvnoho prostoru: suchasnyy stan ta analiz kontseptsiyi [On the issue of scientific understanding of the concept of communicative space: current state and analysis of the concept]. *State administration: improvement and development*, [online] 7. Available at: DOI: 10.32702/2307-2156-2019.7.20 [Accessed 15 Nov. 2024].
3. Hulenko, V. Komunikatyvnyy prostir. Rivni komunikatsiyi, dystantsiyi mizh lyud'my [Communicative space. Levels of communication, distances between people]. [online] In: *Humanitarian Socionics*. Available at: <https://socioniks.net/ua/article/?id=14#:~:text=> [Accessed 10 Jan. 2025].
4. Pashchenko, O., Shyshpanova, N., Kolomiets, Y., Mykhaylyova, K. and Sakun, L. (2023). Management in Conditions of Globalization: Development and Implementation of New Approaches in Organizations. *Econ. Aff.*, [online] 68(03), pp. 1589–1601. Available at: DOI: 10.46852/0424-2513.3.2023.25 [Accessed 15 Nov. 2024].
5. Bannikova, K., Mykhaylyova, K. (2024). *Organisational Culture as a Tool for Shaping Human Capital in Times of Uncertainty*. Kharkiv: PUA, vol. 1: Organisational Culture: Theory for Practical Applications, 172 p.

Михайльова Катерина Геннадіївна. Типові моделі комунікаційної взаємодії закладів освіти та викладачів у сучасних умовах.

Стаття присвячена розгляду моделей комунікаційної взаємодії закладів освіти та викладачів сучасних умовах, а також факторам, які впливають на них. Запропоновано визначення комунікаційного поля закладу освіти як сукупності взаємодій між усіма суб'єктами освітнього простору, яка регулюється багаторівневими нормами, цінностями та відбувається в різних формах через загальні та специфічні канали. Здійснено розмежування понять «комунікаційне поле» та «комунікаційний простір». Розглянуто фактори, які впливають на комунікативну взаємодію закладу освіти та викладачів; здійснено їх угруповання на: глобальні, макрофактори, регіональні,

організаційні та індивідуальні. Для підвищення ефективності комунікативної взаємодії закладів освіти та викладачів запропоновано використовувати типологію організаційних культур, засновану на цінностях та їх стабільності. Запропоновано кілька базових моделей комунікативної взаємодії закладів освіти та викладачів, які мають місце у сучасному світі: розширена, звужена, технологічна, закрита, відкрита, гнучка. Зроблено висновок про необхідність гнучкого менеджменту з урахуванням особливостей суб'єктів освітнього поля та тенденцій на різних рівнях соціальної динаміки.

Ключові слова: комунікаційне поле, комунікаційна взаємодія, моделі комунікаційної взаємодії, цінності, організаційна культура закладу освіти.

Mykhaylyova Kateryna. Typical models of communication interaction between educational institutions and teachers in modern conditions.

The article is devoted to the consideration of models of communicative interaction of educational institutions and teachers in modern conditions as well as the factors that influence them. The definition of the communication field of an educational institution is proposed as a set of interactions between all subjects of the educational space, which is regulated by multi-level norms, values and occurs in various forms through general and specific channels. The concepts of «communication field» and «communication space» are distinguished. Factors that influence the communicative interaction of an educational institution and teachers are considered; their grouping is carried out: global, macro factors, regional, organizational and individual. To increase the effectiveness of communicative interaction of educational institutions and teachers, it is proposed to use a typology of organizational cultures based on values and their stability. Several basic models of communicative interaction of educational institutions and teachers that take place in the modern world are proposed: expanded, narrowed, technological, closed, open, flexible. The conclusion is made about the need for flexible management, taking into account the characteristics of subjects in the educational field and trends at different levels of social dynamics.

Keywords: communication field, communication interaction, communication interaction models, values, organizational culture of an educational institution.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766668>

Natalia Molodcha, Krishne Reddy-Hrisenko

**SUSTAINABLE COMMUNICATION AND RESILIENCE
AS PRIORITIES IN TURBULENT ACADEMIA**

Contemporary crises have a phenomenal impact on the system of life necessitating from the education sector a prioritization of the development of sustainability competence. The UNESCO Global Action Program on Education for Sustainable Development and global citizenship states that:

“By 2030 ensure all learners acquire the knowledge and skills necessary for sustainable development, including through education for sustainable development, sustainable lifestyles, human rights, gender equality, promotion of a culture of peace and non-violence, global citizenship education and appreciation of cultural diversity, and the contribution of culture to sustainable development.” [4].

The systematized experience of Austrian and Ukrainian educators and researchers highlighted the value of sustainability competence bringing resilience and empowerment to both organization and individuals (A. Bandura, N. Garnezy, K. Valtl). Sustainability encompasses different aspects, and among them sustainable communication and resilience development have become challenges for the academia to be urgently addressed.

Sustainable communication. Sustainable communication refers to responsible communication practices ensuring long-term viability and minimizing negative impacts through diversity, inclusivity, holistic approach to problem-solving and authentic engagement with individuals for the common good. Critical discourse analysis of the top U.S. university presidents identified [10] the raised concern of the academia strategists about the unwillingness of the people to engage in volunteering and communication. In Yale's

2023 Baccalaureate speech the crucial role of community and service in combatting the growing epidemic of loneliness is highlighted. Graduates are reminded that the relationships they form will transmit lasting significance beyond their academic accomplishments. The address draws attention to the impact of community involvement, referencing Robert Putnam's *Bowling Alone* to illustrate the decline of social engagement in American communities and advocate for active participation as a remedy for isolation. The speech addresses the alarming rise in loneliness, noting that 60% of Americans and a striking 75% of younger people currently struggle with feelings of disconnection. This is suggested to become critical to public health. The importance of graduates' engagement to strengthen their communities and service to the world is underlined by both Harvard and Yale leaders [1; 10].

Currently, there is a strong emphasis on *interdisciplinary communication* where teams from diverse fields collaborate on problems or projects, applying a multidisciplinary approach to address complex scientific challenges and the pressing issues of today's world. Such synergies bridge conceptual, methodological, and practical gaps between disciplines, allowing for a more comprehensive understanding and approach to problem-solving, holistic perspectives and innovations. The principle of 'science without walls', advocated by Albert Einstein, referring to the 'internationalization or 'universality of science', emphasizes the importance of collaboration and working together toward a common goal, seeking the truth, "independent outlook and judgment" and transcending divisions. The idea of unity in diversity, resonating with values found in many religious traditions, highlights the universal nature of the pursuit of knowledge and truth. By avoiding exclusivity and tendencies toward dominance, individuals and organizations can create an environment where open dialogue, mutual respect, and collaboration thrive, leading to innovative solutions and stronger global cooperation [5].

Critical thinking, a balanced perspective, and the inclusion of diverse voices are essential in avoiding 'cognitive vulnerability', preventing disconnection, marginalization and reducing the emotional exaggeration often seen in public content perception [8]. By examining opposing views and striving to bridge polarization, we foster peacemaking rhetoric promoting anti-war communication, which is vital for creating a more harmonious global discourse. This approach contributes to reduce the harmful impact of large-scale military conflicts, which often lead to violence against educational institutions and pose significant risks to the lives of students and academics [11]. Through such efforts, we can protect education as a fundamental human right and work toward minimizing the destructive consequences of war. In response to military conflicts, leaders in higher education underline the importance of 'solidarity and collegiality' as key values for fostering a secure and collaborative environment within academic institutions. By prioritizing these principles, they help ensure that academic communities remain resilient and united in the face of external challenges, promoting a culture of mutual support and cooperation [2]. Thus, sustainable communication built on the pillars of diversity and inclusion promotes *peace* and upholds ethical and pro-human principles prioritizing the dignity and well-being of individuals to contribute to peaceful existence of humanity.

Effective *intercultural communication*, fueled by cultural awareness, understanding of others' values and perspectives, and a commitment to avoid ethnocentrism, 'hatred and fear of one another', plays a pivotal role in fostering sustainable communication [5]. Intercultural competence in online formats is successfully developed through e-tandems that add value to contemporary educational programs. Contained within the recent Ukrainian-Austrian collaborative e-tandem, participants of The Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian academy" and Vienna University of Economics and Business (WU Wirtschaftsuniversität) were able to explore negotiations strategies. The students learnt and practiced communication strategies to reach consensus and compromise within business discussions with international partners [7]. In Swiss-Ukrainian e-learning tandem the students were taught by the Swiss professor about the vital principles of intercultural conflict management and the significance of 'shift in perception of another side's interests' for the overcoming the conflict [13]. In the recent intercultural Japanese-Ukrainian collaboration students developed critical skills, when innovations initiated by the students of Takasaki University were improved by the students of The Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy" based on the marketing survey questions. The improved versions of the products were presented in video. The discussion of the Japanese students' innovations (the glasses to wake you up, mobile garbage

can, dustbox project, frying pan for simultaneous cooking different things, a watch guarding your schedule) underlined the aspiration of younger generation for ergonomic and sustainable life.

Human-AI synergy. Collaborative interaction between humans and artificial intelligence (AI) systems where the strengths of both are combined to achieve efficient outcomes presents an immense challenge today. AI-centered learning and teaching suggests streamlining routine tasks, giving humans more room for creativity, non-standard solutions, and innovations, while enhancing expertise of humans in soft skills such as empathy, mindfulness, communication, and leadership. Additionally, the synergy with AI emancipates learners to develop intellectual curiosity, creativity, critical thinking, integrity and inclusivity that form the core of the academic ethos. University strategists in their appeals to faculty urge continuous professional development and fast adaptation to AI to stay updated with new pedagogical and research techniques [5].

Resilience techniques. Equipping learners with resilience, that is, creating ‘resilient learners’ has become one of the targets of UNESCO [14; 4]. Hence, the prerequisite for strategies that empower students to develop methods that can enable the implementation of the practice of coping mechanisms especially in highly required stressful situations. These situations can range from the Covid 19 pandemic to wars ensuing compelled migration, personal losses and challenges. This urge has resulted in developing and adapting resilience techniques, one of which is to engage and regulate *mindfulness (Achtsamkeit)*, that is, working with the learner’s concentration and attention focus [9]. When mechanisms and factors lead to the positive development of individuals and work well, the phenomenon of resilience occurs. According to Robbins et al [12] resilience is viewed as essential for students to manage academic demand to enable positive progress and additionally to cope with the pressure from study, work and life. Furthermore, Johnson [6] identified factors such as optimism, self-efficacy and psychological well-being as being the most important to the development of resilience in students.

In accordance with Resilience in Education (RE) and Sustainable Development in Education (SDE), the pilot research project for the 9th Austrian UAS Language Instructors’s Conference (initiated by Mag. Krishna Reddy-Hrisenko, since 2016) was conducted within Business communication learning modules at the University of Applied Sciences (FH Technikum-Wien). In this pilot research project 21 groups of students (ranging 11-19) were offered an exercise on concentration. The administered nurturing stimuli (in the form of a guided concentration training and development technique) were tasked to enhance their state of mind and trigger an introspective attitude towards thought processes. The aim of the pilot project is to elicit awareness of thought processes, state of mind and develop strategies to master and muster the ability to rise above the mind by learning the cumulative reduction of thought processes by conscious efforts. The experience begins with informing the students about resilience in education and its benefits and they are encouraged to use ‘multiply perspectives’ approach. The students receive instructions to contemplate on their position, posture and go into silent concentration (a process of inner focused attention eradicating thought processes) for 3-5 minutes. The aim is to increase their learning abilities in the face of stress to calm down and become more focused and aware. The hypothesis suggests that gradually reducing or entirely quieting mental activity can recharge the mind, enabling it to function optimally in all situations, especially under heightened stress. Subsequent documentation of the experience by the students illustrated the benefits of the technique. The analysis of the participants’ observations on concentration sessions showed that 82% of the experiences reported “relaxed, calmer”, “powerful, lower pulse”, “better focus”, “highly effective to manage the day”, “eradication of negative thoughts”, “better control of emotions and renewed energy”. 71% of the experiences reported “light feeling, warm feeling, feel heartbeat, sensations”, “positive emotions/ energy, good feeling, enjoyed the experience”, “free-minded, get rid of thoughts”, “Switched off, take a break from the hectic, “Get rid of stress”, “inner-silence”. Neuroscientifically, during a concentration exercise the brain experience certain actions: frontal lobe (reasoning planning & emotions) goes offline; parietal lobe (processing sensory information and the surrounding world) slows down; thalamus (channeling some signals deeper & stopping others) reduces the flow of incoming signals. Reticular formation (receives stimuli brain alert responds) dials back the arousal signal [3].

This approach aims to foster individuals that can learn and develop methods to apply strategies in current and future stressful situations incorporating critical thinking, introspection and positive reinforcement

on thought processes thereby rendering education as sustainable. Further research should enrich the problem of incorporating sustainable resilience in education as it has a lifelong impact, igniting a flame that touches through difficulties and hurdles, to continually arise to emerge on the positive well-being fostering side.

In summary, academia and education strategists' appeals to sustainable communication and resilience strategies to foster academic rigor and flexibility through inclusive, intercultural, interdisciplinary and AI-assisted collaboration as well as learner's resilience concentration and attention power in crisis can serve as immediate navigation resources to be further researched.

References

1. Yale Center Beijing (2023). *Baccalaureate Readings from Dean of Yale College* [video]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=jiplIDJUQXw> [Accessed 07 January 2024].
2. Bieliauskaite, J. (2021). Solidarity in Academia and its Relationship to Academic Integrity. *Journal of Academic Ethics*, [online] 19 (1). Available at: <https://doi.org/10.1007/s10805-021-09420-6> [Accessed 07 Jan. 2024].
3. Cooper, B.B. (2013). *What is Meditation and How It Affects Our Brains* [online]. Available at: <https://buffer.com/resources/how-meditation-affects-your-brain> [Accessed 07 Jan. 2024].
4. UNESCO. *Education 2030. Inclusive, equitable, and quality education for all* [online]. Available at: <https://www.unesco.at/en/education/education-2030/education-for-sustainable-development/global-action-programme-on-education-for-sustainable-development> [Accessed 07 Jan. 2024].
5. Einstein, A. *The World as I see it* [online]. Available at: https://cooperative-individualism.org/einstein-albert_the-world-as-i-see-it.pdf [Accessed 07 Jan. 2024].
6. Johnson, B. (2008). Teacher-student relationships which promote resilience at school: A micro-level analysis of students' views. *British Journal of Guidance & Counselling* [online]. Available at: <http://dx.doi.org/10.1080/03069880802364528> [Accessed 07 Jan. 2024].
7. KhHU «PUA», (2024). *Ukrayins 'ko-shveytsars 'kyy modul' «Upravlinnya konfliktamy ta mizhkul'turna komunikatsiya* [Ukrainian-Swiss Module on Conflict Management and Intercultural Communication] [online]. Available at: <https://nua.kharkov.ua/uk/2024/06/28/ukrayinsko-shvejczarskyj-modul-upravlinnya-konfliktamy-ta-mizhkulturna-komunikatsiya> [Accessed 07 Jan. 2024].
8. Komori-Glatz, M., Molodcha, N. (2024). Ukrainian-Austrian business negotiations in the format of intercultural educational collaboration. [online] In: *Universytets 'ki spil'noty ta yikh rol'v umovakh dyfuznosti suchasnoyi osvity*. Kharkiv: PUA, pp. 82 – 85. Available at: https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2024/02/matetialu-konferenciyi-nua-9.02.2024_.pdf [Accessed 07 Jan. 2024].
9. Luoma-aho, V. (2024). *Cognitive biases as vulnerabilities for misinformation* [video]. Available at: <https://youtube.com/shorts/tLzSIXk6sPM?feature=shared> [Accessed 07 Jan. 2024].
10. Mindspot. *Karlheinz Valtl* [online]. Available at: <https://www.myndspot.com/dr-karlheinz-valtl> [Accessed 07 Jan. 2024].
11. Molodcha, N. (2024). Communication strategies of university presidents in baccalaureate speeches. *Akademichni studiyi. Seriya «Humanitarni nauky»* [Academic Studies. «Humanities Series»], 4.
12. O'Malley, B. (2023). Make education institutions contributors to peace, not war. [online] In: *University World News*. Available at: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20231103081431835> [Accessed 07 Jan. 2024].
13. Robbins, A., Kaye, E. and Catling, J.C. (2018). Predictors of student resilience in higher education. *Psychology Teaching Review*, [online] vol. 24, 1. Available at: <https://doi.org/10.53841/bpsptr.2018.24.1.44> [Accessed 07 Jan. 2024].
14. UNESCO, (2024). *Empowering the next generation for a resilient future* [online]. Available at: <https://www.unesco.org/en/articles/empowering-next-generation-resilient-future> [Accessed 07 Jan. 2024].

Молодча Наталя, Редді-Хриценко Крішне. Стала комунікація та резилієнтність як пріоритети в турбулентному освітньому середовищі.

Сучасні кризи підкреслюють необхідність того, щоб освітні системи надавали пріоритет розвитку стійкості, що є ключовим аспектом у забезпеченні учасників освітнього процесу

навичками психологічної витривалості, як це зазначено в меті ЮНЕСКО. Стала комунікація, яка є невід'ємною частиною сталого розвитку людини, зосереджена на відповідальному та інклюзивному діалозі та визнається лідерами академічної спільноти як важливий елемент зміцнення миру та створення стійких соціальних зв'язків для подолання сучасних викликів. Визнано, що міждисциплінарна співпраця та синергія між людиною і штучним інтелектом є вирішальними для розв'язання глобальних проблем, сприяючи розвитку творчості та критичного мислення. Ефективна міжкультурна комунікація, що ґрунтується на культурній обізнаності та інклюзивності, є необхідною для сталого та продуктивного діалогу. Навчальні е-тандеми, що реалізуються в рамках співпраці університетів України, Австрії, Швейцарії та Японії, успішно розвивають у студентів навички ведення переговорів, управління конфліктами та створення інновацій через міжкультурний обмін. Резилієнтність, яка є життєво важливою для ефективного управління академічними та особистими викликами, може бути розвинута за допомогою технік усвідомленості, що показали позитивні результати в австрійському пілотному проєкті, де вправи на концентрацію значно покращили увагу та знизили рівень стресу. Освіта, яка формує стійкість, інтроспекцію та критичне мислення, визнається цінною на всьому життєвому шляху, сприяючи загальному добробуту та здатності ефективно долати труднощі.

Ключові слова: компетентність сталого розвитку, стійкість, резилієнтність, стала комунікація, університет, міждисциплінарна співпраця, е-тандем, синергія людини та ШІ, ЮНЕСКО

Molodcha Natalia, Reddy-Hrisenko Krishne. Sustainable communication and resilience as priorities in turbulent academia.

Contemporary crises underscore the need for education systems to prioritize sustainability competence, as highlighted by UNESCO's goal of equipping learners with skills for sustainable development. Sustainable communication, integral to sustainability competence, focusing on responsible and inclusive dialogue, and the creation of resilient social ties to overcome contemporary challenges, as noted by academic leaders. Interdisciplinary collaboration and human-AI synergies are recognized as essential for addressing global challenges, promoting creativity and critical thinking. Effective intercultural communication, driven by cultural awareness and inclusivity, is stated to be pivotal for sustainable dialogue. Learning e-tandems, as shown in Ukrainian-Austrian, Swiss-Ukrainian, and Japanese-Ukrainian collaborations, are suggested to be useful for the successful development of students' negotiation, conflict management, and innovation skills through intercultural exchanges. Resilience, which is vital for managing academic and personal challenges, has been shown to be effectively supported by mindfulness techniques, as evidenced by positive results in an Austrian pilot project where concentration exercises improved focus and reduced stress. Education that fosters resilience, introspection, and critical thinking is recognized for its lifelong benefits, promoting well-being and the ability to navigate adversity.

Key words: Sustainability competence, Resilience, Sustainable communication, University, Interdisciplinary collaboration, Human-AI synergy, E-Tandem, Mindfulness, UNESCO

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766697>

О. М. Муравйова, В. О. Архипова, М. І. Крупей

АКАДЕМІЧНА СВОБОДА ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ЙОГО «ДІАЛОГ ВІДМІННОСТЕЙ» ІЗ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Поняття академічної свободи з'явилося одночасно із виникненням перших університетів. В Європі це приблизно 11–17 століття, коли навчальні заклади почали перейматися питаннями створення спеціальних структур для поширення фундаментальних знань, проведення наукових досліджень та впровадження професійної підготовки високого рівня. Історичною умовою реалізації гуманістичного характеру освіти стали академічні свободи, які дають усім суб'єктам освітнього процесу можливість вибору елементів навчання і викладання.

Розвиваючись на тлі економічних та суспільно-політичних подій, це концептуальне словосполучення набувало нового змісту відповідно до реалій часу. Наприклад, 20 років тому академічна свобода викладача полягала у виборі ним пріоритету дослідницького чи викладацького треків.

Сьогодні у семантичному полі академічної свободи зазвичай розглядають цілу низку надважливих понять, конотації яких впливають як на кожного учасника освітнього процесу, так і на суспільство в цілому. Сюди входить свобода викладання, можливість навчання та спроможність дослідницької або експертної діяльності (тобто свобода створювати нові знання), свобода слова (за допомогою якої можна доносити нові знання до широкого академічного загалу) і свобода університетів як інституцій освіти, релевантних міжнародному контексту.

Сергій Квіт, Президент Національного університету «Києво-Могилянська академія», підсумовуючи результати панельної дискусії «Перспективи академічної свободи», пише про те, що українські університети у довгостроковій перспективі повинні стати «вільними трибунами» для оприлюднення результатів наукових досліджень та ідей, важливих для соціуму. Водночас автор підкреслює значну залежність академічної свободи від «пунктирного» фінансування наукових досліджень в Україні» [1], коли науковцям доводиться виявляти значну міжнародну громадську активність для того, щоб отримати гранти для своїх ідей.

Професійні юристи розглядають поняття академічної свободи педагога з точки зору законотворчого процесу та його виконання в умовах сьогодення. Зокрема, в одній із публікацій мова йде про юридичну природу – фундаментальне право педагогів, «яке передбачає можливість вільно обирати методи навчання, матеріали та форми викладання, а також висловлювати власні думки та погляди на предмет навчання» [2]. На думку автора, баланс між такою свободою педагога та його обов'язками перед студентами та адміністрацією навчального закладу часто порушується і його доводиться захищати.

Усе це свідчить про міждисциплінарний характер поняття та його ціннісно-нормативних складових. Завданням нашого дослідження буде обґрунтування універсальних принципів академічної самостійності і незалежності викладача іноземних мов як основного рівноправного учасника навчального процесу та його соціально відповідальної науково-педагогічної діяльності, що спонукає до формування атмосфери, сприятливої для пошуку нових рішень.

По-перше, необхідно виокремити складові частини академічної свободи викладача іноземних мов. Ними є автономія пізнавального плану, комунікативна свобода та корпоративні кодекси викладача як частини професійної спільноти.

Пізнавальну (або когнітивну) автономію викладач виявляє у своїй науковій діяльності, розробляючи актуальну тему. Він відчуває себе спроможним у професійному плані і в решті решт отримує національне або навіть міжнародне визнання. Якісний науково-педагогічний продукт, його дослідницька складова, виявляє ядро викладацької автономії. Від внутрішньої розкутості творця, його інтелектуальної відповідальності і глибоко особистісного вибору залежить самореалізація наукового працівника.

Комунікативна свобода – це коло професійних зв'язків педагога, ширина й глибина його лінгвістичних і епістемічних перспектив. Така автономія вимагає розуміння діалогу культур, толерантності до чужих поглядів та практик, переходу від чорно-білої дихотомії в сторону мультикультуралізму, множинності наукових поглядів і педагогічних технологій. Слід усвідомлювати, що сьогодення комунікація всередині науково-педагогічної спільноти – це вже не лише обмін напрацюваннями і не конкуренція досягнень, а спільний пошук перспективних напрямів.

Діалог відмінностей пом'якшує звичаї, а накопичувальний ефект колегіальних зусиль значно розширює дослідницькі горизонти. Саме тому так важливо брати участь у програмах міжнародної співпраці – вони посилюють професійну ідентичність. Для викладача іноземної мови це можуть бути загальноєвропейські проекти Еразмус (сюди доречно залучати і студентів, що зробить процес комунікації більш цікавим і насиченим) або міжнародні програми OPEN

(Online Professional English Network) за підтримки Державного департаменту США (Бюро з питань освіти та культури).

В рамках другої програми викладачам із понад сотні країн світу пропонуються можливості для професійного розвитку та навчання. До неї залучені не лише університети, а й некомерційні компанії, консультанти TESOL (акронім розшифровується як Teaching English for Speakers of Other Languages), представники глобальної гуманітарної організації FHI 360 та партнери з приватного сектору бізнесу. OPEN передбачає масові відкриті онлайн-курси з різноманітної тематики: інтеграція критичного мислення, навички дослідження культури в умовах EFL, використання освітніх технологій англійською мовою, комунікативне навчання граматики, професійний розвиток викладачів як тренерів, розвиток мотивації та залучення учнів, англійська як засіб вивчення інших професійних дисциплін, створення та впровадження онлайн-курсів, розробка та викладання курсів академічного письма, методологія TESOL, викладання англійської мови для майбутнього та навчання англійської мови в надзвичайних ситуаціях, тощо [3].

Комунікативна автономія передбачає також академічну мобільність, тобто обмін викладачами між закладами вищої освіти, закордонні поїздки викладачів – для читання лекцій, проведення майстер-класів, виконання дослідницьких проєктів, а також, що не менш важливо, перехід на роботу до іншого вишу чи дослідницького центру. За умови недостатнього фінансування досить часто це не стільки фізичне переміщення різними локаціями, скільки віртуальна ротація кадрів, спільна праця в онлайн-просторі. Прикладами викладацької мобільності можна вважати відкриті лекції провідних професорів світу, загальновідомих вчених або лауреатів Нобелівської премії. Так, в середині грудня 2024 року Національний університет фізичного виховання і спорту України надав можливість долучитися до лекцій почесного професора Університетського коледжу Лондона (Великобританія) Роуз Лаккін та почесного професора Інституту освіти Відкритого університету Великобританії Майка Шарплза, присвячених інтеграції штучного інтелекту в освіту. Науковою спільнотою було створено простір для обговорення інноваційних підходів, які здатні змінити методи навчання та викладання, зробивши їх більш гнучкими й ефективними. Таким чином, академічна мобільність зміцнює єдність освітнього простору планети і дозволяє кожному почуватися добре і вільно декларувати свої погляди на майбутнє викладацької діяльності.

Третя складова частина академічної свободи викладача іноземних мов – це корпоративні кодекси або корпоративна автономія. Вона вимірюється тим, наскільки комфортно почуватися викладач в системі університетських правил, посадових інструкцій, статутів та положень, і тим, чи не заважають вони розвитку його професійних компетенцій, чи не перетворюються на «зону свободи», обнесена адміністративним частоколом. На відміну від простої дисциплінованості та бажання «бути як усі», тобто формальної лояльності, існує більш передове поняття особливого корпоративного духу, відчуття відданості спільним інтересам, виконання професійних обов'язків як важливої суспільної місії, особливого професійного статусу та пов'язаних з ним очікувань та прав. У своєму найкращому прояві мікровсесвіт університету повинен бути «ultima ratio mundi» – основою визначеності та впорядкованості.

У зв'язку з траєкторією самовираження постає доречне питання про кінцеву мету академічної свободи викладача: «Заради чого прагнути автономії та розвиватися?» Згідно концепції Абрахама Маслоу, це є проявом найвищого, п'ятого рівня людських потреб. Він включає пошук осмислення життя, саморозвиток, творчість та самодостатність. Проявлення цих потреб, якщо їхні нижні рівні повністю задоволені, приводить до особистого зростання, отримання впливу та вирішення глобальних проблем: «Досягти самореалізації – значить повністю розкрити свій потенціал, підвищити рівень компетентності і взагалі стати кращим. В організаціях ці потреби можуть бути задоволені шляхом надання співробітникам можливостей особистісного зростання, прояву творчих здібностей, підготовки для виконання більш складних завдань і просування службовими сходами» [4].

Беззаперечним є і той факт, що всі дослідження та розроблені у рамках міжнародних програм навчальні матеріали потрібно адаптувати відповідно до потреб студентської аудиторії, бо це є наріжним каменем діяльності педагога. У цьому сенсі викладач є посередником між передовою наукою світу і майбутнім своєї держави. Головне, щоб положення, задекларовані в рамках статті, проявляли себе на практиці, оскільки дуже часто ми стаємо заручниками дедлайнів і бюрократичних процедур, витрачаючи свій найкращий потенціал на спроби подолати когнітивний дисонанс – замість того, щоб приділити його безкорисним пошукам наукових та педагогічних вершин.

Список бібліографічних посилань

1. Consultant.net.ua (2024). *Академічна свобода вчителів* [online]. Київ. Available at: <https://consultant.net.ua/consultant-article/2900> [Accessed 8 Jan. 2025].
2. Квіт, С. (2024). *Університет як mass medium: академічна свобода в Україні* [online]. Available at: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/universitet-jak-mass-medium-akademichna-svoboda-v-ukrajini.html> [Accessed 20 Dec. 2024].
3. World Learning (2023). *Orientation Module 1 Downloadable Packet for the Online Professional English Network (OPEN)* [online]. Available at: <https://s3.us-east-1.amazonaws.com/resources.aeteacher.org/COP/TGC%20MOOC%20Full%20Course.pdf> [Accessed 9 Jan. 2025].
4. Зосим, М. (2023). *Теорія ієрархії потреб Маслоу (Піраміда Маслоу)* [online]. Available at: <https://www.maxzosim.com/maslows-hierarchy-of-needs/> [Accessed 9 Jan. 2025].

References

1. Consultant.net.ua (2024). *Akademichna svoboda vchyteliv* [Academic freedom of teachers] [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://consultant.net.ua/consultant-article/2900> [Accessed 8 Jan. 2025].
2. Kvit, S. (2024). *Universytet iak mass medium: akademichna svoboda v Ukraini* [University as a mass medium: academic freedom in Ukraine] [online]. Available at: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/universitet-jak-mass-medium-akademichna-svoboda-v-ukrajini.html> [Accessed 20 Dec. 2024].
3. World Learning (2023). *Orientation Module 1 Downloadable Packet for the Online Professional English Network (OPEN)* [online]. Available at: <https://s3.us-east-1.amazonaws.com/resources.aeteacher.org/COP/TGC%20MOOC%20Full%20Course.pdf> [Accessed 9 Jan. 2025].
4. Zosym, M. (2023). *Teoriya iierarkhiyi potreb Maslou (Piramida Maslou)* [Maslow's Hierarchy of Needs Theory (Maslow's Pyramid)] [online]. Available at: <https://www.maxzosim.com/maslows-hierarchy-of-needs/> [Accessed 9 Jan. 2025].

Муравйова Олена Миколаївна, Архипова Вікторія Олександрівна, Крупей Михайло Іванович. Академічна свобода викладача іноземних мов та його «діалог відмінностей» із закладом вищої освіти.

Світова соціально-економічна ситуація характеризується рухом до створення суспільства, в якому людський капітал стане основним і найбільш значущим фактором, що визначає успіх країни на всіх рівнях. Громадяни розвиненої країни повинні отримувати найкращу освіту, адекватну викликам сучасності. Щоб виконувати цю масштабну функцію, в освіту повинні залучатися найкращі фахівці, завдяки яким молодь буде здатна розвивати свої знання та навички, а саме університетське навчання має бути побудоване на принципах академічної свободи. У статті обґрунтовано універсальні складові реалізації принципу академічної свободи викладача іноземних мов (автономія пізнавального плану, комунікативна свобода та корпоративні кодекси викладача як частини професійної спільноти) та його соціально відповідальної науково-педагогічної діяльності, що спонукає до формування атмосфери, сприятливої для пошуку нових рішень. У зв'язку з траєкторією самовираження розкрито питання про кінцеву мету академічної свободи викладача.

Ключові слова: академічна свобода, когнітивна автономія, комунікативна свобода, корпоративний кодекс викладача, науково-педагогічний продукт, академічна мобільність.

Muraviova Olena, Arkhypova Viktoriia, Krupei Mykhailo. Academic freedom of a foreign language teacher and his “dialogue of differences” with the institution of higher education.

The global socio-economic situation is characterized by a movement towards the creation of a society in which human capital will become the main and most significant factor determining the success of the country at all levels. Citizens of a developed country should receive the best education, adequate to the current challenges. To fulfil this large-scale function, the best specialists who will help young people develop their knowledge and skills, should be involved in education, namely, university education should be built on the principles of academic freedom. The article deals with the universal components for implementing the academic freedom principle of a foreign language teacher (autonomy of the cognitive plan, communicative freedom and corporate codes of the teacher as part of the professional community) and his/her socially responsible scientific and pedagogical activity, which encourages the formation of an atmosphere favourable for the search of new solutions. In connection with the trajectory of self-expression, the question of the ultimate goal of the teacher's academic freedom is revealed.

Key words: academic freedom, cognitive autonomy, communicative freedom, the code of professional conduct for teachers, scientific and pedagogical product, academic mobility.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766727>

М. О. Нестерова

**УПРАВЛІННЯ ЗА ЦІННОСТЯМИ В КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ
ВИКЛАДАЧІВ ТА УНІВЕРСИТЕТУ**

Вступ: Соціетальні виклики, зокрема, складні соціальні кризи та військові конфлікти, вимагають як від суспільства, так і від всіх організацій, і заклади вищої освіти тут не є виключенням, адаптації та переосмислення своєї діяльності, своїх управлінських підходів (Свириденко, 2021). Здається, що найпершим завданням має бути ефективне досягнення цілей, отримання запланованого результату, що наближає перемогу. І такі підходи є в сучасному управлінні: так, успішно і широко застосовується менеджмент за цілями (Management by Objectives, МВО). Менеджмент за цілями вимагає встановлення чітких, вимірюваних цілей, які допомагають організації досягати конкретних результатів. Цей підхід часто використовується в закордонних університетах для підвищення ефективності освітнього процесу, наукових досліджень та управління персоналом. Основою МВО є принцип SMART (конкретність, вимірюваність, досяжність, релевантність, обмеженість у часі) у постановці цілей, також мають бути визначені конкретні індикатори досягнення цілей (Середа, 2020). Наприклад, університет може ставити перед собою завдання підвищити конвертацію своїх наукових досліджень в комерційні або господарські проекти, або збільшити кількість публікацій у рецензованих журналах, або залучити більше іноземних студентів, тощо. Проте, навіть в мирні часи, цей підхід може бути надто зосередженим на кількісних аспектах і недостатньо враховувати якісні, стратегічні цілі, а також, так звані, довгострокові цінності та якість. На відміну від управління за цілями, управління за цінностями - Management by Values (MBV) - більш орієнтоване на досягнення стратегічних цілей, формування політик, корпоративної культури, заснованих на спільних цінностях. В той же час, аналізуючи ефективність цього підходу, С. Долан і С. Гарсія (2006) показали, що таке управління за цінностями дає більшу віддачу, ніж інші види. Крім того, вони пропонують свою модель розгляду цінностей з трьох різних, але взаємодоповнюючих позицій: етико-соціальної (переконавання про способи поведінки), економіко-прагматичної (орієнтація на ефективність, дотримання стандартів, дисципліни) і емоційно-розвиваючої (мотивація на самореалізацію) (Ткачук, Ткачук, 2018). У вищій освіті цей підхід використовується для створення культури академічної доброчесності, інноваційності та інклюзивності. Наприклад, університет може визначити своїми основними цінностями чесність, відкритість до змін і соціальну відповідальність, які впливатимуть на прийняття рішень і стратегію розвитку. Основною перевагою управління за цінностями є згуртованість спільноти, яка в університеті

може проявлятися, наприклад, як зміцнення довіри (Нестерова, 2020), або довгострокове підвищення лояльності студентів, викладачів і співробітників. Одразу слід зазначити, що це може бути декларацією, власним бажанням, адже ефективність цього підходу важче оцінити кількісно. Але саме кризи є часом випробування на стійкість, часом перевірки та гартування цінностей. Тому орієнтація на цінності завжди була запорукою надійності та ефективності кризового менеджменту в різних соціальних сферах. І зараз управління за цінностями має стати ключовим елементом, що забезпечує єдність та ефективну співпрацю між викладачами та університетом, сприяючи збереженню місії та стійкості освітнього процесу в надзвичайно складних умовах. На базовому рівні теоретичних узагальнень ціннісно-орієнтоване управління передбачає інтеграцію спільних цінностей у стратегію та повсякденну діяльність організації. Для університетів це означає формування корпоративної культури, яка підтримує академічну свободу, етичні стандарти та соціальну відповідальність. Багато університетів цінності декларують в явному виді, просувають їх на своїх ресурсах і це стає основою для прийняття рішень та адаптації до нових викликів. Але найкращими носіями та трансляторами університетських цінностей є не веб ресурси, або університетські збірки статей, а самі викладачі. Адже, саме їхня залученість та ідентифікація з місією університету впливають на якість викладання, наукових досліджень та взаємодії зі студентами. Реальний, а не тільки декларований ціннісно-орієнтований підхід допомагає зберегти цілісність та місію закладу, забезпечуючи підтримку з боку викладачів та студентів. Приклади багатьох українських університетів під час війни демонструють, як спільні цінності сприяють мобілізації ресурсів та підтримці освітнього процесу.

При надзвичайній важливості ціннісній орієнтованості, залученості викладачів, управління за цінностями не може бути без управлінців, без інтеграції цінностей як у стратегію університету, так і в щоденний операційний менеджмент. Виходячи з теорії і практики управління за цінностями, для цього мають бути послідовно реалізовані наступні аспекти:

- розробка та поширення місії та бачення, що відображають спільні цінності університетської спільноти;
- створення та підтримка працюючих відкритих платформ для діалогу між всіма учасниками освітнього процесу, адміністрацією, викладачами та студентами, щодо важливості та практичних напрямків реалізації цінностей, а також досягнення узгоджених цілей;
- проведення просвітницьких, навчальних заходів, зокрема, тренінгів та семінарів, спрямованих на підвищення обізнаності про ціннісно-орієнтоване управління, його значення та практику його реалізації в університетах.

Одразу слід застерегти, що в університетах є велика загроза, від якої менше потерпають, наприклад, бізнес організації, піти в зону своєї експертизи і більше досліджувати та інформувати про цей підхід, ніж створювати ефективно працюючу управлінську систему та живу організаційну культуру, що має реальні ціннісні засади. Крім того, як і будь які інші соціальні інновації, впровадження управління за цінностями може стикатися з опором змінам, різноманітністю та невизначеністю індивідуальних ціннісних орієнтацій ще й, типово, обмеженими часовими, людськими та фінансовими ресурсами. До зазначених проблем в умовах кризи, пов'язаної з війною, додаються стресові розлади, депресивні стани, професійне та емоційне вигорання, необхідність дбати про фізичну безпеку, переживання втрат, тощо. Однак, подолання цих викликів можливе через послідовну реалізацію стратегій, спрямованих на гармонізацію особистих та організаційних цінностей, а також через залучення всіх стейкхолдерів до процесу формування та впровадження ціннісних орієнтирів. Це можна вважати за ефективну комбінацію правильного цілепокладання, яке не підміняє, а підсилюється правильно визначеними цінностями. Щодо правильного визначення цінностей в кризових умовах, що сприяє подоланню страхів та супротиву змінам, в класиці управління змінами наводиться приклад палаючої платформи в північному морі, з величезної висоти якої співробітники плигали в буремне море, бо загроза від пожежі була всім очевидна та невідступна. Інколи тільки кризові

випробування несуть нам не тільки загрозу руйнування нашої зони комфорту, а й можливість позбутися від зайвого, щоб відкрити щось для нас справжнє, важливе і необхідне.

Висновки: Успішне управління університетом чи організацією має поєднувати обидва підходи – управління по цілям та управління по цінностям. Наприклад, встановлення чітких цілей із врахуванням ключових цінностей може забезпечити як досягнення короткострокових результатів, так і довгостроковий розвиток. Університети, які інтегрують цінності в свою щоденну діяльність, водночас маючи чітко визначені цілі, досягають більшої конкурентоспроможності та стійкості на ринку освіти. Ціннісно-орієнтоване управління має стати невід’ємною складовою ефективною співпраці між викладачами та університетом, особливо в умовах кризи та війни. Для більшої ймовірності дієвого результату спільні цінності і спільні цілі узгоджують, тоді вони послугують зміцненню організаційної культури, підвищенню мотивації та залученості персоналу, а також забезпечують стійкість та адаптивність університету в складних обставинах.

Список бібліографічних посилань

1. Ткачук, Л., Ткачук, М. (2018). Концепція управління за цінностями як новий підхід у менеджменті закладу вищої освіти. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej W Poznaniu*, [online] 80 (3). Available at: <https://doi.org/10.26349/zn.wsb.w.poznanu.0080.02> [Accessed 08.01.2025].
2. Клочко, В. М., Богоявленський, О. В. та Постольна Н. О. (2021). Управління за цінностями як головний елемент створення корпоративної культури підприємства. *Бізнес Інформ*, [online] 4, с. 270–275. Available at: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001261294> [Accessed 08.01.2025].
3. Серета, Г. В. (2020). Досвід університетів в області впровадження КРІ-показників досягнення стратегічних цілей. *Журнал економічних наук*, [online] 4. Available at: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/6578> [Accessed 08.01.2025].
4. Dolan, S., Garcia, S. and Richley, B. (2006). *Managing by Values: A Corporate Guide to Living, Being Alive, and Making a Living in the 21st Century*. London: Palgrave Macmillan.
5. Nesterova, M., Dielini, M., Shynkaruk, L. and Yatsenko, O. (2020). Trust as a cognitive base of social cohesion in the university communities. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*, [online] vol.8. Available at: <http://www.ijcrsee.com/index.php/ijcrsee/article/view/823> [Accessed 08.01.2025].
6. Svyrydenko, D., Nesterova, M. and Dielini, M. (2022) Changes in social cohesion in the university community in the context of crisis phenomena in society. *Baltic Journal of Economic Studies*, [online] vol. 8, 3. pp. 185–197. Available at: <https://translate.google.com/website?sl=en&tl=ru&hl=ru&prev=search&u=https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-3-185-196> [Accessed 08.01.2025].

References

1. Tkachuk, L., Tkachuk, M. (2018). The concept of value management as a new approach to mortgage management provides great insight. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej W Poznaniu*, [online] 80 (3). Available at: <https://doi.org/10.26349/zn.wsb.w.poznanu.0080.02> [Accessed 01/08/2025].
2. Klochko, V. M., Bogoyavlensky, O. V. and Postolna N. O. (2021). Values management as the main element of the creation of corporate corporate culture. *Business Inform*, [online] 4, pp. 270–275. Available at: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001261294> [Accessed 01/08/2025].
3. Sereta, G. V. (2020). Evidence from universities in the field of promoting KPI indicators in achieving strategic goals. *Journal of Economic Sciences*, [online] 4. Available at: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/6578> [Accessed 01/08/2025].
4. Dolan, S., Garcia, S. and Richley, B. (2006). *Managing by Values: A Corporate Guide to Living, Being Alive, and Making a Living in the 21st Century*. London: Palgrave Macmillan.
5. Nesterova, M., Dielini, M., Shynkaruk, L. and Yatsenko, O. (2020). Trust as a cognitive basis of social cohesion in the university communities. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*, [online] vol.8. Available at: <http://www.ijcrsee.com/index.php/ijcrsee/article/view/823> [Accessed 01/08/2025].

6. Svyrydenko, D., Nesterova, M. and Dielini, M. (2022) Changes in social cohesion in the university community in the context of crisis phenomena in society. *Baltic Journal of Economic Studies*, [online] vol. 8, 3. pp. 185–197. Available at: <https://translate.google.com/website?sl=en&tl=ru&hl=ru&prev=search&u=https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-3-185-196> [Accessed 01/08/2025].

Нестерова Марья Олександрівна. Управління за цінностями в контексті співпраці викладачів та університету.

У роботі розглядається значення ціннісно-орієнтованого управління в закладах вищої освіти, особливо в умовах кризи та війни. Також досліджується концепція управління за цінностями у вищій освіті та її порівняння з підходом управління за цілями. Показано, як ці два підходи можуть доповнювати один одного, зокрема у кризових умовах, таких як війна в Україні, забезпечуючи ефективну взаємодію між викладачами та університетом, адаптацію до соціальних викликів і підтримку освітнього процесу. Розглядається, як інтеграція спільних цінностей сприяє формуванню довіри, підвищенню мотивації персоналу та збереженню місії університетів у складних обставинах.

Ключові слова: криза, соціальні інновації, співпраця, університет, управління за цінностями, цінності.

Nesterova Marja. Management by values in the context of educators and university interaction.

The study explores the significance of value-based management in higher education institutions, particularly during crises and wartime. It also examines the concept of management by values in higher education and compares it with the management by objectives approach. The analysis demonstrates how these two approaches can complement each other, especially in crisis conditions such as the war in Ukraine, ensuring effective interaction between educators and universities, adapting to social challenges, and maintaining the continuity of the educational process. The study highlights how the integration of shared values fosters trust, enhances staff motivation, and preserves the mission of universities under challenging circumstances.

Key words: collaboration, crisis, management by values, social innovation, university, values.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766755>

Н. В. Обухова, О. А. Давиденко

АКТУАЛІЗАЦІЯ AGILE-ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ РІШЕНЬ У ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЙ І ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Agile, Agile-менеджмент в перекладі з англійської («рухливий», «спритний», «еластичний») – ітераційний та інкрементний метод планування та керування проектами і процесами [1]. В повному розумінні ця термінологія пов'язана з трансформацією - тобто впровадженням гнучкої методології управління в будь-яку структуру: організацію, компанію або заклад освіти. В сучасних умовах жодна галузь, підприємство, компанія та заклад освіти не може працювати прибутково без ретельно підготовленого фахівця.

Agile-трансформація являється основою системи цінностей, принципів і практик, даючи змогу керівникам, управлінцям, менеджерам усіх рангів і рівнів планувати та будувати свою роботу, формувати колектив або команду так, щоб забезпечити високу адаптивність до мінливих умов ринку та бізнес-середовища [2]. Цей підхід застосовується для того, щоб підвищувати залученість фахівців компанії або закладу освіти приймати зміни, ефективно взаємодіяти та сприяти досягненню результатів.

Аристотель понад 2300 років тому визначив термін «знаходженням золотієї середини» в науці. Тейлор Ф.В. стверджував в своїх працях, що «зміг перетворити бюрократичне управління з мистецтва на науку, що являється класикою у літописах бізнесу». Це дозволяє констатувати, що велика кількість компаній користуються принципами Agile [3].

Назвемо деякі з принципів:

- активне залучення всіх учасників процесу та проєкту;
- колектив або команда повинні вміти ухвалювати спільні рішення;
- строки мають бути фіксованими, вимоги можуть змінюватися;
- встановлювати вимоги на найвищому рівні, полегшувати їх та візуалізувати;
- розробляти короткі, поступові кроки, етапи (ітерації);
- зосередитися на безперервному наданні результатів;
- застосувувати правило 80/20;
- постійно аналізувати отримані результати;
- перевіряти отримані дані впродовж всього періоду роботи;
- спільна робота усіх учасників та зацікавлених сторін.

Наведені принципи не повинні бути в суперечці один одному. Організаційні структури, які використовують Agile-трансформацію застосовуються та розвиваються дуже швидко.

Agile-трансформацію впроваджують наприклад компанії: «Укрнафта», «Flex», «ASML» діяльність яких здійснюється в умовах швидких та непередбачуваних змін, для того щоб розробити найбільш ефективну стратегію, яку можна успішно використовувати та швидко змінювати для вирішення проблем та підвищення ефективності та продуктивності праці. В закладах освіти виконується укрупнення університетів в організаційній структурі: навчально-наукові інститути, але виникають при цьому проблеми з підготовки здобувачів та складом викладачів. Спостерігається недостатня увага до моментів внутрішньо корпоративної адаптації та розподілу завдань.

Agile-трансформація, як інструмент має різні сторони. Наприклад, за своєчасним використанням, в створених обставинах можна знайти шляхи для вирішення питань з будь-якого напрямку найбільш ефективним методом.

В невеликих компаніях Agile-трансформація, наприклад з питань впровадження цифровізації виконується швидше та успішніше, але потребує більшої координації, повтору циклів планування і фінансування [3]. В цій ситуації менше ієрархій, але і менша частота змін посад та можливості кар'єрного росту, що призводить до розчарування серед членів колективу або команди.

Особливістю в Agile-трансформації є гнучкість і адаптивність, ефективність і простота. Не вибирати Agile-трансформацію при вирішенні проблеми в будь-якої структури, а використовувати її в поєднанні з іншими інструментами [4].

Темп виконання Agile-трансформаційних рішень в діяльності компаній та закладів освіти залежить від замовників, інвесторів або фінансування діяльності. За останні роки система фінансування, ціноутворення в Україні дуже змінилася. Склалася складна ситуація з подоланням фінансово-економічної кризи та боротьби з її наслідками, режиму дистанційної діяльності та активним впровадженням Agile-трансформаційних рішень. Одночасно в поєднанні з інформаційними технологіями відбулася трансформація діяльності компаній та закладів освіти.

У такому контексті Agile-трансформаційні рішення заслужено викликають зацікавленість і користуються популярністю також при формуванні моделей безперервної освіти, це важливий крок на шляху формування нових освітніх інститутів суспільства [5].

До таких ефективних рішень відноситься поєднання національних стандартів з автоматизацією процесів планування та управління на різних стадіях життєвого циклу проєкту, як в закладах освіти, так і в сучасних компаніях. Вимоги ринку, нестабільність навколишнього середовища змушують компанії та заклади вищої освіти постійно адаптуватися до змін суспільства.

Прикладом, є реалізація в закладах освіти в навчальний процес дисципліни: ВІМ-системи – один із ключових кроків цифрової трансформації тобто рішень з проєктування в галузі будівництва [6]. Використання електронних баз даних нормативно-технічного регулювання ІДС «БУДСТАНДАРТ», цифровізація, Digital-технології в управлінні діяльністю, реалізація бізнес-

процесів на платформах: Moodle, Coursera, Google Classroom та комплексів комунікативної взаємодії: Zoom, MS Teams, Google Meet та не без участі Міністерств, знайшли відображення у всіх сферах діяльності.

Для ефективного впровадження та подальшого використання BIM-систем та сучасних платформ: Moodle, Coursera, Google Classroom, MS Teams необхідно продумати своєчасне навчання всіх учасників, шляхом проведення курсів з підвищення кваліфікації з використанням цих інструментів, семінарів по обміну досвідом, тренінгів. Отже не підготовлені кадри вносять хаос у внутрішньо корпоративне управління.

В сучасній ситуації комунікативність корпоративної платформи MS Teams дозволяє реалізувати розширену функціональну роботу: в закладах освіти, банківських установах, виробниками, постачальниками, споживачами, проводити навчальну та бізнесову діяльність шляхом конференцій, нарад, спілкування та логістичних потреб.

В широкому аспекті використовується інформаційна сумісність з вирішення завдань проєктної діяльності з проєктно-кошторисною документацією, що надає можливість працювати з програмним забезпеченням закладам освіти і компаніям.

Здобувачам дає можливість ефективно впроваджувати в учбовий процес ці рішення, застосовувати в курсовому, дипломного проєктування, виробничих та перед дипломних практиках, в науковій діяльності, що підвищує їх конкурентоспроможність на ринку праці. В результаті, залишаючи стіни закладів освіти, здобувач має потужний багаж знань і навички роботи, затребуваними провідними компаніями. В свою чергу компанії отримують підготовленого висококваліфікованого фахівця.

Аналізуючи ринки затребуваності фахівців, в повній мірі реалізуємо завдання, проблеми в розрізі Agile-трансформаційних рішень [7].

Таким чином все раніше перераховано є важливим для держави, освіти, компаній, успішної реалізації вимог ринку, яким потрібні висококваліфіковані фахівці, з однієї сторони і Agile-трансформаційні рішення в закладах освіти в сучасних умовах функціонування з іншої сторони.

Список бібліографічних посилань

1. *Agile-менеджмент*. [online] У: *Wikipedia*. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Agile-менеджмент> [Accessed 8 Jan. 2025].
2. State Of Agile, (2021). *Agile adoption accelerates across the enterprise* [online]. Available at: <https://2288549.fs1.hubspotusercontent-na1.net/hubfs/2288549/RE-SA-17th-Annual-State-Of-Agile-Report.pdf> [Accessed 8 Jan. 2025].
3. Bushuyev, S., Bushuyev, D., Bushuyeva, V. and Bojko, O. (2020). Agile transformation by organisational development projects. *Bulletin of NTU «KhPI». Series Strategic Management Portfolio Program and Project Management*, [online] 1, pp. 3-10. Available at: 10.20998/2413-3000.2020.1.1 [Accessed 9 Jan. 2025].
4. Астахова К. В. (2020). Авторська модель безперервної освіти (на прикладі діяльності Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»). *Вища освіта України*, [online] 4(70), с. 13–20. Available at: <https://journals.udu.kyiv.ua/index.php/vou/issue/view/9/9> [Accessed 14 Jan. 2025].
5. Ядуха, С., Дурач, А., Семенченко, В. та Яблонський, Т. (2023). Управління проєктною діяльністю підприємства на засадах AGILE-менеджменту та сучасних інформаційних технологій. *Development Service Industry Management*, [online] 4, с. 95–100. Available at: [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4\(15\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4(15)) [Accessed 9 Jan. 2025].
6. Druzhinin, A., Druzhinin, E., Davydenko, O. and Obukhova, N. (2023). *Risk-oriented approach to optimizing management in the context of using BIM technology* [online]. *Riga: ISMA*, pp. 57-66. Available at: <https://doi.org/10.30837/MMP.2022.057> [Accessed 9 Jan. 2025].

7. Kopytko, M. (2022). Agile Management (Management 3.0) as the Basis of the Management System in the Conditions of Globalization. *International Journal of Computer Science and Network Security* [online] vol. 22 (2), pp. 101-106. Available at: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.2.13> [Accessed 9 Jan. 2025].

References

1. *Agile-менеджмент*. [online] У: *Wikipedia*. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Agile-менеджмент> [Accessed 8 Jan. 2025].
2. Annual State Of Agile Report, (2021). *Agile adoption accelerates across the enterprise*. [online] Available at: <https://2288549.fs1.hubspotusercontent-na1.net/hubfs/2288549/RE-SA-17th-Annual-State-Of-Agile-Report.pdf> [Accessed: 8 Jan. 2025].
3. Bushuyev, S., Bushuyev, D., Bushuyeva, V. and Bojko, O. (2020). Agile transformation by organisational development projects. *Bulletin of NTU «KhPI». Series Strategic Management Portfolio Program and Project Management*, [online] 1, pp. 3-10. Available at: 10.20998/2413-3000.2020.1.1 [Accessed 9 Jan. 2025].
4. Astakhova K. V. (2020). Avtorska model bezperervnoi osvity (na prykladi diialnosti Kharkivskoho humanitarnoho universytetu «Narodna ukrainska akademiia»). *Vyshcha osvita Ukrainy*. 4(70), pp. 1320. Available at: <https://journals.udu.kyiv.ua/index.php/vou/issue/view/9/9> [Accessed 14 Jan. 2025].
5. Yadukha, S., Durach, A., Semenchenko, V. and Jablonskii, T. (2023). Enterprise project management using Agile-management and modern information technologies. *Development Service Industry Management*. 4, pp. 95–100. Available at: [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4\(15\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4(15)) [Accessed 9 Jan. 2025].
6. Druzhinin, A., Druzhinin, E., Davydenko, O. and Obukhova, N. (2023). *Risk-oriented approach to optimizing management in the context of using BIM technology* [online]. *Riga: ISMA*, pp. 57-66. Available at: <https://doi.org/10.30837/MMP.2022.057> [Accessed 9 Jan. 2025].
7. Kopytko, M. (2022). Agile Management (Management 3.0) as the Basis of the Management System in the Conditions of Globalization. *International Journal of Computer Science and Network Security*, [online] vol. 22 (2), pp. 101-106. Available at: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.2.13> [Accessed 9 Jan. 2025].

Обухова Наталія Володимирівна, Давиденко Оксана Анатоліївна. Актуалізація Agile-трансформаційних рішень у діяльності компаній і закладів освіти: проблеми та виклики.

У роботі розглянуто сутність поняття Agile-менеджмент, трансформація, наведено розуміння Agile-трансформації як основи системи цінностей, принципів і практик, даючи змогу керівникам, управлінцям, менеджерам усіх рангів і рівнів планувати та будувати свою роботу, формувати колектив так, щоб забезпечити високу адаптивність до мінливих умов ринку та бізнес-середовища. Виділені та охарактеризовано авторами принципи та підходи Agile-трансформації при вирішенні проблем та їх поєднання з іншими інструментами в діяльності компаній та закладах освіти. Особливістю в Agile-трансформації є гнучкість і адаптивність, ефективність і простота, тобто не вибирати Agile-трансформацію при вирішенні проблеми в будь-якої структури та використовувати її в поєднанні з іншими інструментами. Аналіз ринків затребуваності фахівців, в повній мірі показав реалізованість завдань та проблем в розрізі Agile-трансформаційних рішень. До ефективних рішень відноситься поєднання національних стандартів з автоматизацією процесів планування та управління на різних стадіях життєвого циклу проєкту, як в закладах освіти, так і в сучасних компаніях. Вимоги ринку, нестабільність навколишнього середовища змушують компанії та заклади вищої освіти постійно адаптуватися до змін суспільства.

Ключові слова: Agile-менеджмент, Agile-трансформація рішень, цифровізація, ефективні рішення, цифрова трансформація.

Obukhova Nataliia, Davydenko Oksana. Actualization of Agile-transformational solutions in the activities of companies and educational institutions: problems and challenges

The work examines the essence of the concept of «Agile-management, transformation», provides an understanding of Agile-transformation as the basis of a system of values, principles and practices, enabling leaders, managers, managers of all ranks and levels to plan and build their work, to form a team so as to ensure high adaptability to changing market conditions and business environment. The authors have identified and characterized the principles and approaches of Agile- transformation in solving problems and their combination with other tools in the activities of companies and educational institutions. The peculiarity of Agile- transformation is flexibility and adaptability, efficiency and simplicity, that is, not to choose Agile-transformation when solving a problem in any structure and use it in combination with other tools. Analysis of the markets of demand for specialists fully showed the feasibility of tasks and problems in terms of Agile-transformation solutions. Effective solutions include combining national standards with automation of planning and management processes at different stages of the project life cycle, both in educational institutions and in modern companies. Market requirements and environmental instability force companies and higher education institutions to constantly adapt to changes in society.

Key words: Agile-management, Agile-solution transformation, digitalization, effective solutions, digital-transformation.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766780>

Д. І. Панченко

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНА РАДА – ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ
МІЖ ВИКЛАДАЧЕМ ТА УНІВЕРСИТЕТОМ**

У сучасному освітньому середовищі ефективна комунікація між викладачами університету та закладом відіграє важливу роль у забезпеченні якості навчальних процесів, наукових досліджень і професійного розвитку. Однією з ключових платформ для такої комунікації є Науково-методична рада (НМР), яка дозволяє обмінюватися досвідом, ідеями та найкращими практиками між викладачами, адміністрацією та іншими учасниками освітнього процесу. Цей орган відіграє ключову роль у формуванні та вдосконаленні навчальних програм, розробці нових методик навчання, сприянні міждисциплінарній співпраці та інтеграції інноваційних технологій, забезпеченні відповідності освітнім стандартам і вимогам акредитації, а також розробці стратегічних напрямів розвитку закладу та підвищенні якості освітніх послуг.

Науково-методична рада – це колегіальний орган в університеті, до якого входять науково-педагогічні працівники та представники студентів. Вона має на меті підвищення якості освіти через вирішення методичних питань, координацію навчальних програм і розробку стратегічних напрямів розвитку закладу. НМР виконує широкий спектр функцій, спрямованих на покращення якості освітнього процесу та підвищення професійного рівня викладачів. Наведемо деякі з основних її функцій [1; 2; 3]:

1. *Розробка та вдосконалення навчальних програм.* Рада забезпечує відповідність навчальних програм національним і міжнародним стандартам, бере активну участь у розробці нових навчальних планів і програм, а також у їх постійному оновленні з урахуванням сучасних вимог ринку праці та наукових досягнень.

2. *Аналіз результатів навчального процесу.* Члени Ради аналізують результати навчання студентів, виявляють проблемні питання та розробляють рекомендації щодо їх вирішення.

3. *Впровадження інноваційних технологій.* Рада сприяє впровадженню нових технологій навчання, таких як онлайн-курси, інтерактивні методики та використання цифрових інструментів.

4. *Підвищення кваліфікації викладачів.* Через семінари, тренінги та конференції, організовані під керівництвом Ради, викладачі отримують можливості для постійного професійного зростання, ділитися кращими практиками та вчитися у своїх колег.

5. *Зворотний зв'язок та оцінювання.* Рада слугує механізмом зворотного зв'язку, дозволяючи викладачам висловлювати свої думки щодо навантаження, ресурсів для викладання та політики закладу, що, безумовно, сприяє коригуванню та вдосконаленню.

6. *Забезпечення якості.* Контролюючи методики викладання та оцінювання, Рада гарантує, що освітні практики залишаються ефективними та актуальними. Вона заохочує використання інноваційних інструментів і технологій у педагогіці.

7. *Співпраця з іншими університетами та організаціями.* Рада встановлює партнерські відносини з іншими навчальними закладами та організаціями для обміну досвідом та розробки спільних проєктів.

8. *Формування наукової школи.* Рада сприяє розвитку наукових досліджень та створенню умов для підготовки наукових кадрів.

Для ефективної роботи НМР необхідно дотримуватися наступних принципів [4; 5; 6]:

1. *Чітке визначення повноважень:* кожен член Ради повинен розуміти свої обов'язки та відповідальність.

2. *Регулярні засідання:* засідання Ради мають проводитися регулярно згідно з затвердженим графіком.

3. *Різноманітність складу:* до складу Ради варто включати представників різних кафедр, факультетів, а також адміністрації університету.

4. *Прозорість прийняття рішень:* рішення Ради мають ухвалюватися колегіально, з урахуванням думок усіх членів.

5. *Впровадження прийнятих рішень:* прийняті рішення мають бути доведені до відома всіх зацікавлених сторін та забезпечене їхнє виконання.

6. *Створення сприятливого клімату:* учасники Ради мають відчувати себе комфортно та мати можливість вільно висловлювати свої думки.

7. *Використання сучасних технологій:* застосування онлайн-платформ для обговорення питань, проведення засідань та зберігання матеріалів.

Ефективність роботи НМР можна оцінити за такими критеріями:

1. Чи беруть активну участь викладачі в роботі Ради, чи висловлюють свої пропозиції та ідеї?

2. Чи відповідають програми сучасним вимогам, чи сприяють розвитку студентів?

3. Чи впроваджуються в навчальний процес нові методики та технології?

4. Чи зростає професійний рівень викладачів?

5. Чи задоволені студенти якістю освітніх послуг?

6. Чи здійснюються наукові дослідження, чи публікуються результати роботи Ради?

7. Чи сприяє робота Ради підвищенню престижу університету?

Оцінка ефективності роботи НМР має бути систематичною і проводитися за допомогою різних методів, таких як анкетування, інтерв'ю, аналіз документів тощо.

НМР створює умови для відкритого діалогу між викладачами та адміністрацією університету. Викладачі мають можливість висловити свої думки та пропозиції щодо покращення навчального процесу, а адміністрація, в свою чергу, може отримати зворотній зв'язок та врахувати його при прийнятті рішень.

У якості переваг для викладачів, які є членами НМР, можна позначити [4]:

1. Можливість впливати на прийняття рішень.

2. Професійний розвиток.

3. Обмін досвідом з колегами інших кафедр та факультетів.

4. Мотивація до творчої діяльності.

Залучення викладачів до активної участі в роботі НМР є одним з ключових факторів її ефективності. Для цього необхідно створити сприятливі умови та застосовувати різноманітні мотиваційні механізми, наприклад, такі [6]:

1. Публічне визнання досягнень викладачів на засіданнях Ради, конференціях, номінація на премії, грамоти, подяки.

2. Включення до складу експертних груп, робочих комісій.
3. Організація тренінгів, семінарів, майстер-класів з актуальних тем.
4. Фінансування участі у конференціях, курсах підвищення кваліфікації.
5. Створення можливостей для обміну досвідом з колегами інших навчальних закладів.
6. Врахування активності в Раді при атестації, призначенні на посади.
7. Надання можливостей для наукової діяльності та публікацій.
8. Залучення викладачів до розробки навчальних планів, програм, методичних матеріалів.
9. Створення довірливих відносин між членами Ради, забезпечення відкритого діалогу та взаємоповаги.

Організація роботи НМР також можлива в онлайн-форматі, який відкриває нові можливості для ефективної комунікації та співпраці [7, 8]. Однак, він також вимагає врахування певних особливостей, а саме: вибір платформи (Zoom, Microsoft Teams, Google Meet тощо), технічне забезпечення, структура засідань, використання інтерактивних інструментів для залучення учасників до обговорення, збереження матеріалів для подальшого використання, конфіденційність обговорюваних питань та захисту персональних даних.

Все це дозволяє буди НМР гнучкою, доступною, економною щодо часу та ресурсів, відсутність необхідності в очних зустрічах, можливість запису та збереження матеріалів. Але, звісно, можуть бути і певні проблеми, наприклад: перебої зі зв'язком, технічні проблеми з обладнанням, відсутність особистого контакту, що робить більш складним створення неформальної атмосфери та налагодження міжособистісних відносин, тривалі онлайн-засідання можуть викликати втому учасників. Тому потрібно знаходити певний баланс: поєднувати онлайн-засідання з періодичними очними зустрічами для вирішення важливих питань, забезпечити технічну підтримку онлайн-засідань, розробляти інтерактивні формати роботи для залучення учасників, не перевантажувати порядок денний засідання, забезпечити регулярний зворотній зв'язок щодо організації онлайн-засідань.

Попри значні переваги НМР стикається з такими викликами:

- обмежена участь викладачів, які можуть активно залучатися, що не дає різноманітності представлених точок зору;
- впровадження нових методик або технологій може зустрічати опір з боку тих, хто звик до традиційних підходів;

Для вирішення цих викликів університети мають:

- заохочувати ширшу участь через надання стимулів, таких як зменшення викладацького навантаження або визнання активних учасників;
- пропонувати тренінги для допомоги персоналу в адаптації до нових інструментів та методик.

Як висновок, можна зазначити, що НМР є важливим інструментом для забезпечення ефективної комунікації між викладачами та університетом. Завдяки своїй діяльності, Рада сприяє підвищенню якості освітнього процесу, впровадженню інновацій та створенню сприятливого середовища для розвитку науково-педагогічних кадрів. Забезпечуючи діалог, контроль якості та узгодження зусиль із цілями закладу, вона зміцнює академічну екосистему. Для процвітання університетів життєвої необхідністю є постійна підтримка та впровадження інновацій в цій структурі, надаючи викладачам можливість робити внесок у розвиток освіти та науки.

В подальшому, вбачаємо, актуальним дослідити: ефективність роботи НМР у різних університетах, вплив участі викладачів на їх мотивацію та професійний розвиток, оптимізацію роботи НМР.

Список бібліографічних посилань

1. Андрущенко, В. П. (2012). *Управління якістю освіти в сучасному університеті*. Київ: Вид-во Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, 320 с.
2. Боголюбов, В. І. (2007). *Науково-методична робота в закладах вищої освіти*. Харків: Основа, 256 с.

3. Биков, В. Ю., Гуржій, А. М. (2017). *Інформаційні технології в освіті*. Київ: Науковий світ, 288 с.
4. Гринько, Т. С. (2020). Формування професійної компетентності викладача. *Освіта і наука в Україні*, 18 (3), с. 32–38.
5. Демченко, О. І. (2019). Методологія розробки навчальних програм. *Вісник Харківського нац. ун-ту*, 15 (4), с. 77–83.
6. Іваненко, Л. М. (2021). Комунікація в освітньому процесі: виклики та перспективи. *Педагогіка і психологія*, 2 (6), с. 89–94.
7. **Іванов, І. І. (2023)**. Сучасні тенденції у розвитку дистанційного навчання. *Вища освіта України*, 2, с. 15–22.
8. Руфф, С., Литвиненко, І. (2018). *Інтеграція інновацій у навчальний процес*. Львів: Львівська політехніка, 310 с.

References

1. Andrushchenko, V. P. (2012). *Upravlinnia yakistiu osvity v suchasnomu universyteti* [Quality Management of Education in the Modern University]. Kyiv: Vyd-vo Kyivskoho nats. un-tu im. T. Shevchenka, 320 p.
2. Boholiubov, V. I. (2007). *Naukovo-metodychna robota v zakladakh vyshchoi osvity* [Scientific-Methodical Work in Higher Education Institutions]. Kharkiv: Osnova, 256 p.
3. Bykov, V. Yu., Hurzhii, A. M. (2017). *Informatsiini tekhnolohii v osviti* [Information Technologies in Education]. Kyiv: Naukovyi svit, 288 p.
4. Hrynyk, T. S. (2020). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti vykladacha [Formation of Teacher's Professional Competence]. *Osvita i nauka v Ukraini*, 18(3), pp. 32–38.
5. Demchenko, O. I. (2019). Metodolohiia rozrobky navchalnykh proham [Methodology of Curriculum Development]. *Visnyk Kharkivskoho nats. un-tu*, 15(4), pp. 77–83.
6. Ivanenko, L. M. (2021). Komuniksaiia v osvitnomu protsesi: vyklyky ta perspektyvy [Communication in the Educational Process: Challenges and Prospects]. *Pedahohika i psykholohiia*, 2(6), pp. 89–94.
7. Ivanov, I. I. (2023). Suchasni tendentsii u rozvytku dystantsiinoho navchannia [Modern Trends in Distance Learning Development]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 2, pp. 15–22.
8. Ruff, S., Lytvynenko, I. (2018). *Intehratsiia innovatsii u navchalnyi protses* [Integration of Innovations into the Learning Process]. Lviv: Lvivska politekhnik, 310 p.

Панченко Дмитро Ігорович. Науково-методична рада – інструмент комунікації між викладачем та університетом.

У статті розглядається Науково-методична рада як ключова форма комунікації між викладачами та адміністрацією університету. Аналізуються її основні функції, включаючи розробку навчальних програм, впровадження інноваційних технологій, підвищення кваліфікації викладачів та забезпечення якості освітнього процесу. Окрему увагу приділено принципам організації та критеріям оцінки ефективності роботи Ради. Також описуються переваги участі викладачів у її діяльності, механізми мотивації, виклики та можливості оптимізації. Акцент зроблено на важливості використання сучасних технологій та можливості організації роботи в онлайн-форматі. Стаття пропонує практичні рекомендації для підвищення ефективності Ради, забезпечуючи сприятливі умови для комунікації та професійного розвитку викладачів. Висновки підкреслюють роль Науково-методичної ради у зміцненні академічної екосистеми університету через інтеграцію інновацій і вдосконалення освітніх процесів.

Ключові слова: науково-методична рада, освітній процес, університет, викладач, комунікація, освіта, навчальний процес, інновації, професійний розвиток, адміністрація університету, науково-методична робота.

Panchenko Dmytro. Scientific-methodological council as a tool for communication between the lecturer and the university.

The article examines the Scientific-Methodical Council as a key form of communication between university faculty and administration. It analyzes its main functions, including curriculum development, the implementation of innovative technologies, professional development of faculty members, and ensuring the quality of the educational process. Special attention is given to the principles of organization and criteria for assessing the effectiveness of the Council's work. The advantages of faculty participation in council activities, motivation mechanisms, challenges, and optimization opportunities are described. The focus is placed on the importance of using modern technologies and the possibility of organizing council activities in an online format. The article provides practical recommendations for improving the efficiency of the Council, creating favorable conditions for communication and professional development of faculty members. The conclusions highlight the role of the Scientific-Methodical Council in strengthening the university's academic ecosystem through the integration of innovations and the enhancement of educational processes.

Key words: scientific-methodical council, educational process, university, faculty member, communication, education, learning process, innovations, professional development, university administration, scientific-methodical work.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766813>

О. В. Писарчук

**ВПЛИВ СТРУКТУРИ ФІНАНСУВАННЯ ЗВО
НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ОСВІТИ**

Сучасна економіка України, яка формується під впливом глобалізаційних процесів, цифровізації та переходу до економіки знань, справляє багатогранний вплив на систему вищої освіти, визначаючи її стратегічні напрями розвитку, структуру та функціональну динаміку. Цей вплив проявляється як у трансформації освітніх програм і підходів до підготовки фахівців, так і в адаптації самої системи освіти до нових соціально-економічних викликів.

Поступово центральне місце в економічній структурі України займає економіка знань, яка висуває високі вимоги до якості людського капіталу. Це змушує заклади вищої освіти переорієнтувати свої освітні програми на розвиток інноваційних компетенцій, здатності до критичного мислення, творчості та адаптивності [1]. Водночас зростає потреба у підготовці фахівців у таких сферах, як інформаційні технології, біотехнології, інженерія та інші галузі, що визначають конкурентоспроможність держави.

З іншого боку, цифрова трансформація економіки стимулює університети до впровадження у навчальний процес нових технологій, застосування сучасних методик, таких як дистанційне навчання, платформи онлайн-освіти та інструменти штучного інтелекту. Ці зміни, з одного боку, розширюють доступ до якісної освіти, а з іншого – створюють нові виклики, пов'язані з цифровою нерівністю, обмеженістю ресурсів для технічного забезпечення та необхідністю підвищення цифрової грамотності викладачів і студентів.

Дедалі, все більшого значення набуває таке поняття як економіка вражень, що в умовах глобальної конкуренції за увагу споживачів, впливає на репутаційну складову діяльності закладів вищої освіти. Університети змушені інтегрувати принципи створення позитивного досвіду студентів, модернізуючи освітнє середовище, покращуючи інфраструктуру та впроваджуючи інноваційні методи навчання, які б були орієнтовані, в тому числі, і на враження, відповідали очікуванням сучасної молоді.

З іншого боку, економіка України та потенціал її розвитку залишається залежною від традиційних галузей, таких як аграрний сектор і промисловість, а це висуває вимогу до системи освіти зберігати баланс між підготовкою фахівців для інноваційних галузей і забезпеченням кадрів для базових секторів економіки. Як справедливо зазначено в дослідженні Пономаренка В. С.

в [2], це потребує ефективного державного регулювання, оптимізації обсягів державного замовлення та забезпечення фінансової стійкості університетів.

Структура підготовки фахівців за спеціальностями в системі вищої освіти України значною мірою формується під впливом індивідуальних пріоритетів і вибору, який здійснюють абітурієнти або їхні батьки під час визначення майбутнього професійного напрямку. Цей вибір нерідко базується на суб'єктивних чинниках, зокрема на уявленнях про престижність професії, перспективи кар'єрного зростання та соціального статусу, а також на емоційних компонентах, на особистих уявленнях та певних враженнях.

В умовах зростаючого впливу економіки вражень на всі аспекти суспільного життя, включно з освітньою сферою, заклади вищої освіти стикаються з необхідністю адаптації до нових реалій. Зокрема, вони змушені враховувати зміни у поведінкових моделях молоді, які дедалі частіше обирають спеціальності, орієнтуючись на емоційний резонанс, маркетингові стратегії університетів та популяризацію певних професій у медіапросторі, а не на реальні потреби ринку праці чи стратегічні пріоритети держави. В довгостроковому періоді орієнтир лише на фактор популярності певних спеціальностей серед молоді матиме серйозні негативні наслідки для держави в цілому, і це входить в протиріччя з одним із стратегічних завдань системи вищої освіти держави.

Це обумовлює потребу у трансформації підходів до управління системою вищої освіти. ЗВО мають розробляти й реалізовувати стратегії, які не лише відповідатимуть очікуванням абітурієнтів, але й сприятимуть вирішенню проблеми дисбалансу між попитом і пропозицією на ринку праці [2]. Це передбачає інтеграцію інструментів економіки вражень, таких як створення унікального студентського досвіду, модернізація освітнього середовища та активна комунікація із суспільством, із одночасним підвищенням якості освітніх послуг і забезпеченням відповідності підготовки фахівців стратегічним потребам держави.

Аналіз функціонування закладів вищої освіти України виявив наявність суттєвих відмінностей у рівні, динаміці та ефективності впровадження трансформаційних процесів, що відповідають сучасним викликам і вимогам [3]. Попри об'єктивну необхідність адаптації до нових соціально-економічних реалій, зумовлених як внутрішніми, так і глобальними тенденціями, темпи та глибина трансформацій суттєво варіюються між різними закладами.

Зокрема, спостерігається значна диспропорція у підходах до модернізації освітнього середовища, впровадження інноваційних методик навчання, цифровізації освітніх процесів та інтеграції інструментів економіки вражень. У той час як деякі університети демонструють високий рівень активності, адаптуючи свої освітні стратегії до сучасних вимог, інші суттєво відстають, обмежуючись лише формальними змінами або взагалі уникаючи системних перетворень. Більш того, існують заклади, у яких трансформаційні процеси фактично не розпочато, що ставить під сумнів їхню здатність забезпечувати якісну підготовку фахівців, адаптовану до потреб ринку праці та стратегічних пріоритетів держави.

Ефективність модернізації освітнього середовища та впровадження інструментарію економіки вражень у ЗВО значно варіюється і залежить від низки факторів, які визначають їхні можливості адаптуватися до сучасних викликів. Виявлено та систематизовано фактори, які чинять вплив на появу зазначених диспропорцій. Однією з найбільш значущих груп факторів визначено групу факторів, які пов'язано із фінансуванням. Насамперед, це обумовлено рівнем фінансового забезпечення ЗВО, оскільки трансформація освітнього середовища вимагає значних інвестицій у цифрову інфраструктуру, модернізацію матеріально-технічної бази та впровадження інноваційних технологій навчання [4].

Здійснення освітньої діяльності ЗВО здійснюється за рахунок коштів загального фонду, а саме за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів, та за рахунок спеціального фонду, тобто за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб [5]. Структура співвідношення часток загального та спеціального фондів суттєво різниці між певними закладами, навіть в межах єдиного підпорядкування Міністерству освіти і науки України.

Співвідношення часток загального та спеціального фондів у фінансуванні ЗВО України істотно впливає на інші групи факторів трансформаційних змін, а саме на активність, зацікавленість і мотивацію керівництва щодо впровадження змін, а також на необхідність таких трансформацій. ЗВО, у яких частка загального фонду є домінуючою, зазвичай орієнтовані на виконання державних замовлень та забезпечення стабільного функціонування відповідно до регуляторних вимог. У таких закладах потреба в модернізації може бути обмеженою, якщо ці зміни не є обов'язковими в рамках державної політики або не супроводжуються додатковими фінансовими стимулами. Аналогічний ефект отримуємо, коли така висока частка фінансування є відносно стабільною протягом різних періодів.

Навпаки, у ЗВО, де значну частку фінансування становить спеціальний фонд, сформований за рахунок контрактної форми навчання, мотивація до змін може бути вищою. Це обумовлено конкуренцією за абітурієнтів, яка спонукає керівництво таких закладів до покращення якості освітніх послуг, оновлення інфраструктури, впровадження інноваційних підходів до навчання та створення більш привабливого освітнього середовища. У цьому випадку керівництво ЗВО розглядає модернізацію як необхідний інструмент для забезпечення фінансової стабільності та підвищення конкурентоспроможності на освітньому ринку.

Важливим є й те, що ЗВО із різним співвідношенням загального та спеціального фондів по-різному реагують на виклики зовнішнього середовища. Заклади з високою часткою спеціального фонду більшою мірою залежать від змін у демографічній ситуації, попиту на певні спеціальності та платоспроможності населення. Це зумовлює їхню активну участь у розробці та впровадженні стратегій розвитку, орієнтованих на залучення студентів, а також на залучення альтернативних джерел фінансування.

В межах системи освіти в цілому, таке коливання частки коштів, які отримано від фізичних та юридичних осіб як плата за отримані освітні послуги, та частки бюджетних коштів [3], становитиме від 0% до 100 %. Приватні заклади освіти не отримують фінансових ресурсів з бюджетів різних рівнів, проте є державні заклади вищої освіти, діяльність яких повністю фінансується бюджетним коштом, як, наприклад військові.

Аналіз функціонування закладів вищої освіти в Україні дозволив виявити феномен, за якого окремі університети, що характеризуються високою часткою бюджетного фінансування, тобто суттєвим домінуванням загального фонду над спеціальним, демонструють низьку динаміку у впровадженні модернізаційних процесів. Ця тенденція, яка простежується протягом кількох звітних періодів, супроводжується зниженням показників ефективності діяльності, погіршенням якості освітніх послуг та посиленням дисбалансу між змістом освітнього процесу і сучасними вимогами ринку праці та економіки в цілому.

Зазначений феномен свідчить про інерційність таких ЗВО у реагуванні на зовнішні виклики, що може бути зумовлено відсутністю достатніх стимулів для змін в умовах гарантованого бюджетного фінансування. Висока частка державного забезпечення, яка формує основу фінансової стабільності таких закладів, з одного боку, мінімізує ризики їхньої діяльності, але, з іншого боку, знижує мотивацію до адаптації освітніх програм, удосконалення інфраструктури та впровадження інновацій.

У результаті, такі ЗВО втрачають конкурентоспроможність, що проявляється у невідповідності підготовки випускників сучасним вимогам економіки знань, цифрової трансформації та ринку праці. Це підкреслює необхідність розробки механізмів стимулювання інституційних змін у таких закладах, орієнтованих на підвищення якості освіти та адаптацію до динамічних змін зовнішнього середовища.

Список бібліографічних посилань

1. Кремень, В.Г., Луговий, В.І. та Топузов О.М. (2021). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні* [online]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 384 с. Available at: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua> [Accessed 30 November 2024].

2. Ponomarenko, V. (2021). *Some problems of the education system in Ukraine: analytics* [online]. Kharkiv : PC Technology Centre, 172 p. Available at: <http://doi.org/10.15587/978-617-7319-35-0> [Accessed 29 November 2024].

3. Pysarchuk, O. (2021). Analysis of the higher education institutions network and the problem of its financing. *Economics of Development*, [online] 20 (3), pp. 25–39. Available at: [https://doi.org/10.57111/econ.20\(3\).2021.25-39](https://doi.org/10.57111/econ.20(3).2021.25-39) [Accessed 29 November 2024].

4. Гейко, Л. М., Кузнецова, М. А. (2023). Проблеми фінансування вищої освіти в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, [online] 9. Available at: doi: 10.54929/2786-5738-2023-9-03-02 [Accessed 12 December 2024].

5. Чернега, В. (2023). Фінансове забезпечення закладів вищої освіти як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Економіка та суспільство*, [online] 47. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-81> [Accessed 05 December 2024].

References

1. Kremen, V.H., Luhovyi, V.I. and Topuzov, O.M. (2021) *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini* [National report on the state and prospects of education development in Ukraine] [online]. Kyiv: KONVI PRINT, 384 c. Available at: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua> [Accessed 30 November 2024].

2. Ponomarenko, V. (2021). *Some problems of the education system in Ukraine: analytics* [online]. Kharkiv: PC Technology Centre, 172 p. Available at: <http://doi.org/10.15587/978-617-7319-35-0> [Accessed 29 November 2024].

3. Pysarchuk, O. (2021). Analysis of the higher education institutions network and the problem of its financing. *Economics of Development*, [online] 20 (3), pp. 25–39. Available at: [https://doi.org/10.57111/econ.20\(3\).2021.25-39](https://doi.org/10.57111/econ.20(3).2021.25-39) [Accessed 29 November 2024].

4. Geiko, L. M., Kuznetsova, M. A. (2023). Problemy finansuvannia vyshchoi osvity v Ukraini [Problems of Financing Higher Education in Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: ekonomika ta upravlinnia* [Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management], [online] 9. Available at: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-03-02> [Accessed 12 December 2024].

5. Cherneha, V. (2023). Finansove zabezpechennia zakladiv vyshchoi osvity yak instrument sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy [Financial support of institutions of higher education as a tool of socio-economic development of the country]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and Society], [online] 47. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-81> [Accessed 05 December 2024].

Писарчук Оксана Володимирівна. Вплив структури фінансування ЗВО на трансформацію освіти.

У роботі досліджено вплив структури фінансування закладів вищої освіти (ЗВО) України на їхню здатність адаптуватися до сучасних економічних умов, зокрема до викликів, які висувають економіка знань, цифрова трансформація та економіка вражень. В роботі акцентовано увагу на ролі загального та спеціального фондів у забезпеченні фінансової стабільності ЗВО, а також на їхньому впливі на активність і мотивацію керівництва до впровадження модернізаційних процесів. Виявлено, що певна частка ЗВО з високою часткою бюджетного фінансування демонструють низькі темпи адаптації до сучасних викликів, що супроводжується погіршенням якості освіти, зниженням ефективності діяльності та посиленням розриву між освітнім процесом і вимогами ринку праці.

У статті систематизовано фактори, які впливають на здатність ЗВО впроваджувати трансформаційні зміни, зокрема фінансові ресурси, інфраструктурні можливості та залежність від демографічних і економічних чинників. Особливу увагу приділено феномену інерційності державних ЗВО із домінуючою часткою загального фонду, які, попри стабільне фінансування, не демонструють достатньої динаміки змін. Запропоновано механізми стимулювання модернізації таких закладів через впровадження інструментів економіки вражень, підвищення якості освітнього середовища та адаптацію освітніх програм до стратегічних потреб держави.

Результати дослідження сприяють розумінню впливу фінансової структури на ефективність функціонування ЗВО та формують основу для розробки політик, спрямованих на оптимізацію фінансування й забезпечення відповідності підготовки фахівців сучасним викликам економіки.

Ключові слова: економіка вражень, фінансування ЗВО, якість підготовки, вифрова економіка, вимоги до фахівців

Pysarchuk Oksana. The Impact of the woe funding structure on the transformation of education.

The paper examines the impact of the funding structure of higher education institutions (HEIs) in Ukraine on their ability to adapt to current economic conditions, in particular to the challenges posed by the knowledge economy, digital transformation, and the experience economy. The paper focuses on the role of general and special funds in ensuring the financial stability of higher education institutions, as well as their impact on the activity and motivation of management to implement modernization processes. It has been found that a certain share of higher education institutions with a high share of budget funding demonstrate a slow pace of adaptation to modern challenges, which is accompanied by a deterioration in the quality of education, a decrease in efficiency and a widening gap between the educational process and the requirements of the labor market.

The article systematizes the factors that affect the ability of higher education institutions to implement transformational changes, including financial resources, infrastructure capabilities, and dependence on demographic and economic factors. Particular attention is paid to the phenomenon of inertia of public HEIs with a dominant share of the general fund, which, despite stable funding, do not demonstrate sufficient dynamics of change. The author proposes mechanisms to stimulate the modernization of such institutions through the introduction of impression economy tools, improving the quality of the educational environment and adapting educational programs to the strategic needs of the state.

The results of the study contribute to understanding the impact of the financial structure on the efficiency of higher education institutions and form the basis for developing policies aimed at optimizing funding and ensuring that the training of specialists meets the current challenges of the economy.

Key words: impression economy, financing of higher education institutions, quality of training, vifa economy, requirements for specialists

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766837>

В. С. Пономаренко

РОЛЬ ЕКОНОМІКИ ВРАЖЕНЬ У ФОРМУВАННІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Економіку вражень, яка у сучасному світі відіграє все більшу роль у соціальних, економічних та культурних процесах, характеризують з акцентом на створенні та комерціалізації емоційного досвіду, що стає одним із ключових факторів прийняття рішень у різних сферах людської діяльності. Однією зі специфічних особливостей стає те, що головна увага зосереджена не на товари чи послуги як таких, а на емоційних переживаннях, які вони викликають.

У контексті освіти та професійної орієнтації економіка вражень істотно впливає на вибір вступника щодо спеціальності підготовки та майбутньої професії. Завдяки активному застосуванню технологій маркетингу, соціальних медіа, візуалізації та інтерактивності створюються привабливі образи окремих професій і спеціальностей. Вибір спеціальності часто перестає бути раціональним рішенням, яке ґрунтується на реальних потребах ринку праці або індивідуальних здібностях вступника, і перетворюється на емоційно вмотивований процес. Це породжує зміщення акцентів у структурі підготовки фахівців, оскільки популярність певних спеціальностей може формуватися більше завдяки створенню привабливих візуально-емоційних образів, з одночасним нівелюванням акцентів на реальних проблемах, з якими будуть стикатись випускники певних спеціальностей. Маємо констатувати, що на сьогодні в Україні склалась ситуація невідповідності переліку найбільш популярних, найбільш привабливих серед вступників

спеціальностей та переліку спеціальностей, фахівців за якими недостатньо на ринку праці, а також спеціальностей стратегічно важливих для розвитку країни.

Аналіз ринку праці в Україні та аналіз ринку освітніх послуг дозволив виявити наявність диспропорцій.

В Україні спостерігається дисбаланс на ринку праці, що проявляється у недостатньому забезпеченні кадрами за певними стратегічно важливими та затребуваними професіями [1]. Ці професії, попри високий попит на ринку праці як сьогодні, так і в майбутньому, не вважаються престижними серед вступників та їхніх сімей. Непопулярність таких спеціальностей серед абітурієнтів і тих, хто впливає на їхній вибір професії, створює суттєві виклики для формування кадрового потенціалу, необхідного для сталого економічного розвитку країни.

В дослідженні Пономаренка В.С., Писарчук О.В. [2] проведена кластеризація спеціальностей за рівнем їх популярності серед вступників. Результати аналізу показали суттєві відмінності в динаміці коливання рівня кількості вступників за спеціальностями різних кластерів в залежності від зміни обсягів кількості місць, навчання на яких фінансується за кошти державного бюджету. Результати аналізу довели майже нульову чутливість динаміки зміни популярності малочисельних спеціальностей до коливань обсягів державного замовлення. Це підтверджує необхідність застосування комплексу заходів впливу для підвищення популярності серед вступників малопопулярних але стратегічно важливих спеціальностей. На підставі результатів моделювання автори [2] дійшли висновку, що на вибір вступника щодо майбутньої професії в сучасних економічних умовах, суттєвий вплив чинять інші фактори, які мало пов'язані із джерелом фінансування процесу навчання.

Формування людського капіталу є однією з ключових стратегічних складових забезпечення сталого розвитку держави, адже саме якісна підготовка фахівців визначає конкурентоспроможність економіки та її здатність адаптуватися до викликів майбутнього. Структура підготовки кадрів повинна відповідати реальним потребам ринку праці та сприяти досягненню довгострокових цілей державної політики. Навіть якщо окремі спеціальності не є популярними серед молоді, держава має виконувати роль гаранта їхньої підтримки, враховуючи стратегічну важливість цих напрямів для економічного та соціального розвитку країни. Водночас, саме застосування державного інструментарію впливу сприяє вирішенню питань інклюзії як в освітньому середовищі, так і розширює можливості включення в економічні відносини широкого кола осіб. В роботі [3] О. В. Шевчук визначає роль освіти в процесах адаптації та розвитку інклюзії, розглядаючи виклики, які постають перед суспільством та державою

З точки зору формування людського капіталу, економіка вражень [4] може як сприяти його розвитку, так і створювати виклики. З одного боку, вона має потенціал привернути увагу до сучасних, інноваційних спеціальностей, які є актуальними для економіки знань. Завдяки правильній подачі професій у контексті їхнього впливу на суспільство та можливостей для самореалізації, можна залучити талановиту молодь до тих галузей, які потребують стратегічного розвитку. З іншого боку, надмірна увага до створення іміджу професій без достатнього урахування реальної цінності спеціальності для економіки країни може призвести до дефіциту кваліфікованих кадрів у критично важливих сферах.

Некоректним стає нівелювання ролі державного впливу на формування структури людського капіталу, незважаючи на суттєві трансформації її регуляторних функцій в умовах економіки вражень. Держава має не лише забезпечувати фінансування освітніх програм і стимулювати підготовку фахівців за стратегічно важливими спеціальностями, але й створювати умови для популяризації цих напрямів серед молоді. У контексті економіки вражень акцент переноситься на інтеграцію емоційних і культурних чинників [5] у державну політику, що дозволяє підвищити привабливість професій, які відповідають довгостроковим інтересам суспільства та економіки.

Було визначено низку викликів, які постають перед системою освіти в умовах економіки вражень. Ці виклики обумовлені зміною суспільних очікувань, еволюцією мотиваційних

чинників молоді та стрімким розвитком технологій, що вимагають адаптації освітніх підходів до нових реалій.

Так, молодь дедалі більше орієнтується на професії, які асоціюються із престижем, емоційним задоволенням і миттєвою вигодою, що може не відповідати реальним потребам ринку праці. Це призводить до зміщення акцентів у виборі професій.

Активний розвиток альтернативних форм навчання, а саме платформ для самостійного здобуття знань, які пропонують короткі та практичні курси, доступність таких ресурсів, все це створює конкуренцію традиційній освіті.

Маємо констатувати виникнення часових розривів між швидкістю змін у світі та інерційністю освітніх програм. Система освіти часто не встигає реагувати на нові запити економіки та суспільства. Низка освітніх закладів, особливо тих, де переважає частка фінансування за рахунок бюджетних коштів, дуже інертно реагує на виклики зовнішнього середовища. Нагальним постає питання необхідності глибокої інтеграції цифрових технологій. Освітні програми мають адаптуватися до нових форматів навчання, що враховують персоналізовані та інтерактивні підходи, які відповідають запитам економіки вражень.

Професії, які є критично важливими для розвитку держави, можуть втрачати популярність через низьку асоціативну привабливість в суспільстві та серед молоді. Тому все більшої значущості набуває проблема популяризації стратегічно важливих спеціальностей.

Економіка вражень може створювати ілюзорну привабливість спеціальностей, яка не підкріплена реальними перспективами працевлаштування чи адекватною матеріальною базою для підготовки фахівців. Це може призвести до формування хибних очікувань у вступників, що в підсумку поглиблює проблему невідповідності між попитом і пропозицією на ринку праці. За суттю відбувається превалювання ролі іміджу над змістовною складовою певної професії чи спеціальності.

Окрім зазначених, вважаємо за доцільне виділити один зі специфічних викликів, які постають перед системою вищої освіти, а саме ризики нераціонального використання ресурсів, в тому числі фінансових. Так, спрямування ресурсів на створення вражень, а не на покращення якості освіти чи модернізацію навчальної інфраструктури, дозволяє отримати лише коротко-строковий ефект, а згодом, призводить до погіршення стану системи вищої освіти. Це матиме негативний довготривалий вплив на якість людського капіталу країни, як на момент його формування, так і в майбутньому.

З точки зору формування людського капіталу, економіка вражень може як сприяти його розвитку, так і створювати виклики. З одного боку, вона має потенціал привернути увагу до сучасних, інноваційних спеціальностей, які є актуальними для економіки знань. Завдяки правильній подачі професій у контексті їхнього впливу на суспільство та можливостей для самореалізації, можна залучити талановиту молодь до тих галузей, які потребують стратегічного розвитку. З іншого боку, надмірна увага до створення іміджу професій без достатнього урахування реальної цінності спеціальності для економіки країни може призвести до дефіциту кваліфікованих кадрів у критично важливих сферах.

Поряд з цим, якщо зусилля та ресурси будуть спрямовано лише на формування іміджевої складової певної спеціальності, навіть стратегічно важливої для розвитку країни, без модернізації освітнього процесу та забезпечення його сучасними технологічним обладнанням, без запровадження інноваційних методів навчання, що відповідають сучасним вимогам, цінність таких випускників таких спеціальностей буде низькою.

Отже, сучасна роль економіки вражень у виборі професій вступниками є двоаспектною. З одного боку, вона сприяє популяризації спеціальностей через емоційно-орієнтовані підходи, формуючи певні тренди у виборі професій. З іншого боку, її вплив може призвести до деформації структури людського капіталу, якщо емоційні чинники переважатимуть над реальними потребами ринку праці та стратегічними цілями держави. Таким чином, для ефективного використання потенціалу економіки вражень у системі освіти необхідно інтегрувати її методи

з раціональними механізмами прогнозування попиту на професії та державним впливом з урахуванням стратегії розвитку країни.

Список бібліографічних посилань

1. Яценко, Л. (2024). *Основні характеристики ринку праці України в першому півріччі 2024 р.* [online]. Available at: : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-08/az_rinok-praci_i_24_16082024.pdf [Accessed 15 Dec. 2024].
2. Пономаренко, В.С., Писарчук, О.В. (2024) Аналіз впливу обсягів державного замовлення на забезпеченість економіки фахівцями певних спеціальностей. *Економіка розвитку*, [online] 23 (3), с. 69–81. Available at: <https://doi.org/10.57111/econ/3.2024.69> [Accessed 03 Dec. 2024].
3. Шевчук, О.В. (2023). Інклюзивна економіка та ринок праці: роль освіти у формуванні конкурентоспроможних працівників з різними потребами. *Інклюзивна економіка*, [online] 1, с. 48–51. Available at: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.1-8 [Accessed 05 Dec. 2024].
4. Кужель, В., Нікуліна, С. (2021) Економіка вражень як джерело конкурентоспроможності. *У: Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку*. Київ : КНЕУ, с. 154–156.
5. Гринько, Т. (2023). *Підприємництво: сучасні виклики, тренди та трансформації* [online]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 568 с. Available at: <https://philarchive.org/archive/PAVZRK> [Accessed 12 Dec. 2024].

References

1. Yatsenko, L. (2024). *Osnovni kharakterystyky rynku pratsi Ukrainy v pershomu pivrichchi 2024 r.* [Key characteristics of the Ukrainian labour market in the first half of 2024] [online]. Available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-08/az_rinok-praci_i_24_16082024.pdf [Accessed 15 Dec. 2024].
2. Ponomarenko, V., Pysarchuk, O. (2024). Analysis of the impact of the volumes of state commissioning on the economy's availability of specialists in certain professions. *Economics of Development*, [online] 23(3), pp. 69–81. Available at: <https://doi.org/10.57111/econ/3.2024.69> [Accessed 03 Dec. 2024].
3. Shevchuk, O. (2023). Inclusive economy and the labor market: the role of education in shaping competitive workers with diverse needs. *Inclusive economics*, [online] 1, с. 48 – 51 Available at: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.1-8 [Accessed 05 Dec. 2024].
4. Kuzhel, V. M., Nikulina, S. (2021). Ekonomika vrazhen yak dzherelo konkurentospromozhnosti [Economics of impression as a source of competitiveness]. In: *Innovatsiine pidpryemnytstvo: stan ta perspektyvy rozvytku* [Innovative entrepreneurship: state and prospects of development]. Kyiv: KNEU, pp. 154–156.
5. Hrynko, T. (2023). *Pidpryemnytstvo: suchasni vyklyky, trendy ta transformatsii* [Entrepreneurship: Modern Challenges, Trends and Transformations] [online]. Dnipro: Vydavets Bila K. O. 568 p. Available at: <https://philarchive.org/archive/PAVZRK> [Accessed 12 December 2024].

Пономаренко Володимир Степанович. Роль економіки вражень у формуванні людського капіталу.

У статті досліджується сучасна роль економіки вражень у формуванні людського капіталу, який є стратегічною складовою розвитку держави. Акцент зроблено на впливі економіки вражень на систему освіти, зокрема на процес вибору вступниками майбутніх спеціальностей. У роботі зазначено, що економіка вражень, орієнтуючись на створення емоційного досвіду, формує нові суспільні очікування, які впливають на структуру підготовки фахівців. Визначено, що в Україні спостерігається дисбаланс між попитом на ринку праці та пріоритетами вступників, що посилюється в умовах економіки вражень.

Дослідження систематизує виклики, з якими стикається система освіти, зокрема зростання популярності престижних спеціальностей, які не завжди відповідають потребам економіки, та недостатня увага до стратегічно важливих напрямів підготовки. Запропоновано гармонійне поєднання емоційних аспектів економіки вражень із раціональними механізмами державного регулювання, що дозволить підвищити привабливість важливих для держави спеціальностей.

Особливу увагу приділено необхідності створення умов для популяризації критично важливих професій через модернізацію освітнього процесу, інтеграцію інноваційних методів навчання та вдосконалення фінансових механізмів підтримки. Стаття пропонує шляхи мінімізації негативного впливу економіки вражень на формування людського капіталу та забезпечення довгострокових інтересів держави.

Ключові слова: економіка вражень, людський капітал, система вищої освіти, трансформація освіти, популяризація спеціальностей.

Ponomarenko Volodymyr. The Role of the experience economy in the formation of human capital.

The article examines the current role of the impression economy in the formation of human capital, which is a strategic component of the state's development. The emphasis is placed on the impact of the experience economy on the education system, in particular, on the process of choosing future specialties by applicants. The paper notes that the experience economy, focusing on the creation of emotional experience, forms new social expectations that affect the structure of training. It is determined that in Ukraine there is an imbalance between labor market demand and the priorities of applicants, which is exacerbated in the context of the experience economy.

The study systematizes the challenges faced by the education system, in particular the growing popularity of prestigious specialties that do not always meet the needs of the economy and insufficient attention to strategically important areas of training. The author proposes a harmonious combination of emotional aspects of the impression economy with rational mechanisms of state regulation, which will increase the attractiveness of specialties that are important for the state.

Particular attention is paid to the need to create conditions for the popularization of critical professions through the modernization of the educational process, integration of innovative teaching methods and improvement of financial support mechanisms. The article suggests ways to minimize the negative impact of the impression economy on the formation of human capital and ensure the long-term interests of the State.

Key words: impression economy, human capital, higher education system, transformation of education, popularization of specialties.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14766863>

Г. Ф. Пономарьова, І. О. Степанець

**ТРАНСФОРМАЦІЯ І РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Сучасному українському суспільству потрібна сучасна модель розвитку системи вищої освіти, що забезпечить організацію її саморозвитку, надавши системі гнучкості, адаптивності, варіативності й перспективності. При цьому науковці, зокрема С. Гончаренко [1] й І. Зазюн [2], зазначають, що тільки люди спроможні забезпечити розвиток нашої країни й усіх її інституцій у постіндустріальну, інформаційну епоху.

Узагальнивши погляди і висновки вітчизняних науковців на перспективи розвитку української вищої освіти, побудову освітнього середовища у закладах вищої освіти, зазначимо, що, по-суті, в освітянській спільноті сформувалися два типи науково-педагогічної свідомості, що впливають на організацію і зміст освітнього процесу, спрямованого на забезпечення якості навчання студентів – гуманістичний і технократичний/технологічний. Гуманістичний розглядає пізнання як самостійне оволодіння новим досвідом з певним, часто не до кінця очевидними і чітко визначеними результатами, як розвиток і саморозвиток. Технократичний (технологічний) спрямовує пізнавальну діяльність здобувачів освіти по заздалегідь визначеному шляху (сконструйованому процесу) з досить чітко фінансованими (запланованими) результатами.

На наш погляд, обидва типи довели свою життєстійкість, але саме гуманістично орієнтована науково-педагогічна свідомість визначає (характеризує) освіту як творчий процес співпраці її ключових суб'єктів, як навчальне дослідження, як пошук вирішення академічних та наукових проблем.

Таким чином, ми маємо говорити про потребу у розробці комплексної моделі організації освітнього процесу у ЗВО, що ґрунтується на визначенні і фіксації специфіки організації, особливостей, механізмів взаємовідносин ключових гравців сучасного освітнього поля. Метою такої моделі має стати спроба поєднання професійного й особистісного, суб'єктивного і формального, штучного й емоційного наповненого.

Нові економічні та соціокультурні умови розвитку освіти в Україні висвітлюють ситуацію, що характеризується як спробами збереження суттєвих національних відмінностей у структурах вищої освіти різноманітності кваліфікацій, змісту освіти тощо, так і прагненням набути особливостей, характерних для більшості розвинених країн.

Серед таких особливостей – підвищення ролі й автономності професорсько-викладацького складу в освітньому процесі та посилення відповідальності викладача за підготовку фахівців; забезпечення мобільності студентів; зростання рівня захищеності здобувачів вищої освіти шляхом документального підтвердження завершення кожного циклу навчання або досягнення певного рівня професійної підготовки; створення умов для набуття під час навчання додаткових професійних компетентностей тощо.

На наш погляд, розвиток вищої педагогічної освіти у цьому контексті передбачає, насамперед, забезпечення якісної підготовки педагога, здатного здійснювати професійну діяльність на демократичних, фахових та гуманістичних засадах, реалізувати національну освітню політику як пріоритетну функцію держави, забезпечувати розвиток та самореалізацію особистості, її освітніх і духовних потреб, потреби бути конкурентоспроможною на ринку праці.

Розробка сучасних стандартів вищої, зокрема педагогічної, освіти в останні десятиріччя, на наше переконання, так чи інакше пов'язана з процесами, що характеризують динаміку суспільного прогресу й стан суспільства в Україні. До значних тенденцій змін ми відносимо, зокрема, подолання застарілих авторитарних форм і механізмів організації суспільного життя, розвиток демократії, інноваційне оновлення і розвиток. Зазначимо, що розвиток суспільних відносин обумовлює зміщення домінанти у відносинах «людина-суспільство» саме в сторону особистості. Проілюструємо це змістом таблиці 1.

Зміст запропонованої таблиці ілюструє такий суспільний розвиток в центрі якого знаходиться людина з її прагненням до прогресу, саморозвитку та самовдосконалення в особистісному і професійному сенсах.

Аналіз нормативної бази вищої освіти, узагальнення наукової теорії та управлінського досвіду нашої країни нас наводять на однозначний висновок, що праця педагога з філософського цільового розуміння «корисності» («педагог повинен», «учитель мусить» тощо) трансформується у місію і професійний обов'язок формування компетентної, творчої, патріотично-налаштованої, вільної і духовної особистості.

Прагнення до творчості, свободи і духовності – це, на наше переконання, є свідченням готовості нинішніх і майбутніх фахівців не лише до «задачної стратегії», але і до вирішення наукових (теоретичних) і прикладних (практичних) проблем, дій у нестандартних умовах, що не вказують на готові способи і результати.

Вважаємо за доцільне зупинитися на окремих конкретних питаннях, пов'язаних із проблемою дослідження і, зокрема, професійних та особистісних взаємовідносин у системі «викладач-студент».

Як засвідчує обговорення переваг і недоліків запровадження кредитної трансферного-накопичувальної системи в освітній процес на наукових конференціях різного рівня, зокрема щодо системи оцінювання результатів освіти, ця система розвиває більшу самостійність здобувачів вищої освіти, дає їм більше можливості для планування часових затрат, отримання власної освіти загалом. Перевагою системи є і те, що вона інтенсифікує навчальну діяльність студентів впродовж року, оскільки значною мірою нівелює вагу контрольних випробувань у балах. Однак, на думку багатьох науковців і освітян, головними вадами зазначеної системи є тотальна формалізація знань; вияв «активності» з боку студентів, що не передбачає якості; небажане спрощення відносин викладачів і здобувачів вищої освіти.

Розвиток суспільних відносин у площині «людина-суспільство»

Суспільство	Людина
Демократизація	
Демократизація соціально-політичних інституцій суспільства.	Розвиток індивідуальності у всіх її проявах.
Знищення політичної, національної, класової, групової обмеженості і злитості .	Універсалізація і автономізація особистості.
Розвиток громадянського суспільства, перехід до вільних об'єднань і громадянських формувань.	Самовизначення, виявлення власної позиції.
Відкритість суспільства для формування різноманіття підходів, ідей, думок політичних і соціокультурних цінностей.	Активність особистості у соціумі, розвиток власного Я.
Розвиток і оновлення.	
Розвиток і оновлення усіх сфер суспільного життя у процесі формування та впровадження інновацій, національного і духовного відродження, накопичення інтелектуального потенціалу.	Людина як об'єкт і суб'єкт самовдосконалення і саморозвитку в контексті інтелектуального і духовного прогресу суспільства.
Прогресивний розвиток суспільства як запорука якісного вдосконалення системи освіти.	Освіченість і компетентність особистості як громадянина, професіонала тощо.
Духовний розвиток українського суспільства.	Прагнення людини бути творчою особистістю, носієм культури, суб'єктом культуротворчого процесу у суспільстві.
Гуманізація суспільства і суспільних відносин.	
Гуманізація суспільно-політичного, соціокультурного життя суспільства.	Гуманітаризація особистості як члена громадянського суспільства.
Подолання авторитаризму і диктату з позиції сили у вирішенні суспільних проблем, визначенні мети і завдань розвитку держави і суспільства. Перехід на механізми громадянського суспільства у контексті стратегій ненасилля, толерантності, діалогу культур, партнерства.	Соціально активна, толерантно налаштована на співпрацю і розуміння особистість.

Результати нашого дослідження засвідчують, що 39,8% студентам не вистачає більш тісної взаємодії з науково-педагогічними працівниками, які часто виступають у ролі «перевіряючого», а не власне педагога, наставника, партнера, радника. Особливо це важливо для педагогічних ЗВО.

Підтримуємо твердження колег, що нинішня система вищої освіти має обмежений ресурс у формуванні навичок життя у громадянському суспільстві. Зрозуміло, що вихованням особистості як громадянина, працівника, сім'янина тощо займаються багато соціальних інституцій, але освіта завжди відігравала ключову роль у передачі соціального досвіду,

формуванні підготовленої до життя і праці людини. Виклики загальнонаціонального масштабу – ковід, війна, вимушене дистанційне навчання – лише підкреслюють цю негативну тенденцію. Актуалізуються, у зв'язку з цим, є питання цінностей щодо взаємин у системі «студент-викладач».

За даними досліджень В. Юрченка [3], в якому викладачам і студентам 1–4 курсів пропонувалось оцінити значущість різних сторін їхнього освітньо-професійного життя (результати навчання, роботи, обрана професія, взаємини з друзями/колегами – загалом 15). За виявленим коефіцієнтом регресії з'ясовано, який внесок взаємин «студент – викладач» у ступінь задоволеності тим, як складається життя учасників дослідження у закладі освіти.

Результати опитування і їх інтерпретація вказує на той факт, що цінність взаємин «студент-викладач» для здобувачів освіти суттєво вища, ніж для викладачів: для студентів - +0,29; для викладачів - +0,16.

Парадоксально, але ж саме викладач є організатором освітнього середовища у вищій школі, саме він забезпечує умови для суб'єкт – суб'єктної взаємодії, педагогічної та міжособистісної взаємодії здобувачів вищої освіти, узгоджує це середовище з потребами, професійними інтересами студентів. При цьому, спілкування з майбутніми фахівцями є найважливішим професійним інструментом педагогічної діяльності.

Особливо актуальною означено проблема стала в умовах дистанційного навчання.

Констатуємо, що за висновками науковців (І. Борозенець, О. Вільхівська, Т. Донченко, В. Кухаренко, О. Передерій, М. Руденко, П. Федорчук та інші) відсоток здобувачів вищої освіти, готовий самостійно навчатися, без спілкування і взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу, досить невеликий. На переконання дослідників, така ситуація викликає необхідність індивідуально-диференційованого підходу з метою врахування міри розуміння, здатності студентів ефективно і якісно працювати самостійно, своєчасного попередження неуспішності, виявлення та усунення найрізноманітніших бар'єрів і перешкод.

Роль викладача, при цьому, дуже важлива, а його комунікація зі студентами є одним з найдієвіших механізмів досягнення позитивних результатів навчання.

Досвід переконує, що у системі дистанційного навчання доречно виокремити такі інструменти комунікацій:

чат-спілкування через Інтернет за допомогою повідомлень, що містять інструктивно-організуючу інформацію;

відео сервіси – засоби для можливого відеопотоку: слайди, відеофільми, відеозаписи;

форум – обмін інформацією у формі повідомлень протягом певного часу (запитання, відповіді; уточнення, ідеї, пропозиції, аргументи);

електронна пошта – внутрішня пошта для переписки між викладачами і студентами, між окремими студентами, які виконують групові завдання;

обмін файлами як інструмент, що уможливорює обмін пакетами інформації з метою їх опрацювання чи для звітування про виконану роботу з певного завдання, про роботу з текстами книг, статей тощо;

електронна дошка – засіб для детального викладання чи роз'яснення інформації з якого здобувачі освіти можуть надалі працювати самостійно.

Висновки. Викладене у рукопису тез не охоплює всіх соціально-педагогічних аспектів щодо підходів, методів і засобів трансформації освітньої діяльності у сучасному ЗВО як переформатування чи переналаштування системи «викладач-студент». Однак, маємо підстави стверджувати, що в нинішніх умовах актуалізується потреба розвитку як відносин у площині «людина-суспільство», так і в системі «викладач-студент» на засадах демократичності, відповідальності, самостійності, творчості, співпраці. Метою цього процесу є забезпечення зміни чи формування суспільно й особистісно значимих пріоритетів і цінностей задля підготовки мислячої компетентної, орієнтованої на прогрес, соціалізацію і саморозвиток особистості майбутнього фахівця.

Список бібліографічних посилань

1. Гончаренко, С.У. (2012). *Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення*. Рівне: Волинські береги, 192 с.
2. Зязюн, І.А. (2005). Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. У: *Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи*. Київ, с. 10–18.
3. Юрченко, В.І. (2020). Взаємини «викладач студент як чинники формування «Я-концепції» майбутнього педагога. *Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: психологія*, т. 31 (70), 1, с. 68–77.

References

1. Honcharenko, S.U. (2012). *Pedahohichni zakony, zakonomirnosti, pryntsyipy. Suchasne tлумachennia* [Pedagogical laws, regularities, principles. Modern interpretation]. Rivne: Volynski berehy. 192 p.
2. Ziaziun, I.A. *Filosofiiia postupu i prohnozu osvitnoi systemy* [The philosophy of progress and prognosis of the educational system]. In: *Pedahohichna maisternist: problemy, poshuky, perspektyvy* [Pedagogical Excellence: Problems, Search, Prospects]. Kyiv, pp. 10–18
3. Yurchenko, V.I. (2020). *Vzaiemyny «vykladach student yak chynnyky formuvannia «Ja-kontseptsii» maibutnoho pedahoha* [Relationships «teacher-student» as factors in the formation of the «I-concept» of a future teacher]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I.Vernadskoho. Serii: psykholohiia* [Academic notes of V.I. Vernadsky TNU. Series: psychology], vol. 31 (70), 1, pp. 68–77

Пономарьова Галина Федорівна, Степанець Іван Олексійович. Трансформація і розвиток сучасної вищої освіти: соціально-педагогічний аспект.

Матеріали дослідження містять висновки щодо узагальнення поглядів вітчизняних науковців на перспективи трансформації вищої освіти в контексті посилення ролі людського капіталу та особливостей розвитку освітнього процесу як співпраці ключових його суб'єктів. Проілюстровано зміщення домінанти у відносинах «людина-суспільство» в сторону особистості.

На підставі аналізу нормативних документів, узагальнення наукової теорії та власного управлінського досвіду зроблено висновок про спрямованість трансформації праці педагога в сучасних соціокультурних умовах.

Авторами розглянуто окремі аспекти проблеми розвитку взаємовідносин викладачів і студентів в умовах освітнього процесу загалом та дистанційного навчання, зокрема проаналізовано деякі проблеми організації навчання здобувачів вищої освіти щодо посилення його інтенсивності.

Зроблено акценти на актуалізації завдань формування освітнього середовища у ЗВО як засобу стимулювання самостійності та активності студентів в освітній діяльності.

Ключові слова: трансформація, освітній процес, тенденції, розвиток, суспільні відносини, викладач, здобувач вищої освіти.

Ponomarova Halyna, Stepanets Ivan. Transformation and Development of Modern Higher Education: Socio-Pedagogical Aspect.

The research materials present conclusions summarizing the perspectives of domestic scholars on the transformation of higher education, emphasizing the increasing role of human capital and the specifics of the educational process as a collaboration of its key participants. The shift in the “individual-society” relationship towards prioritizing individuality is illustrated.

Based on the analysis of regulatory documents, a synthesis of scientific theory, and personal managerial experience, a conclusion is drawn regarding the transformation of educators’ work in modern socio-cultural conditions.

The authors examine specific aspects of the development of relationships between teachers and students within the educational process in general and in the context of distance learning. Particular attention is paid to the issues of organizing the learning process for higher education students to enhance its intensity.

The authors examine specific aspects of the development of relationships between teachers and

students within the educational process in general and in the context of distance learning. Particular attention is paid to the issues of organizing the learning process for higher education students to enhance its intensity.

Emphasis is placed on the need to create an educational environment in higher education institutions that fosters student independence and activity in educational activities.

Key words: transformation, educational process, trends, development, social relations, teacher, higher education student.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767521>

С. І. Посохов

КВАЗПУБЛІЧНІСТЬ В ОСВІТІ ЯК ПРОЯВ ПОСТКУЛЬТУРИ

Пост-культура має чимало характеристик, інколи вони досить строкаті, а то й протилежні за оцінками. Якщо спробувати коротко позначити їх, то це відкидання усталених культурних форм та істин, наголос на відносності, мінливості. Часто маємо такі зсуви в свідомості, які кардинально змінюють традиційні уявлення про красиве й потворне, професійне й аматорське (наприклад, в мистецтві), праве й ліве в політиці і т.д. Значною мірою це стало можливим завдяки медіатизації культури. Новий потужний поштовх надав пост-культурі штучний інтелект. Комбінування сюжетів, образів, сенсів тепер здійснюється з неймовірною легкістю та швидкістю. Культурний простір насичений такими продуктами, де часто порушені закони логіки, де помінялися місцями причина й наслідки, де дивним чином можуть поєднуватися історичні епохи та різні стилі. Звісно, при всьому цьому розмаїтті можна помітити й певні «універсальні» елементи, які є ознаками «масової культури».

Звісно, для когось – це дуже небезпечні явища, які знаменують занепад культури, деградацію людства. Хтось навпаки вважає, що таким чином відкрилися додаткові можливості для творчості, що таким чином й відбувається глобалізація культури. Відмова від ієрархії в цінностях бачиться як звільнення людини від обмежень, як фактор становлення незалежності мислення та активного обміну думками, як можливість для будь-якої людини долучитися до таких експериментів і презентувати свою творчість широкому загалу. До речі, на такому тлумаченні цих культурних трансформацій постала та політика, яка отримала назву DEI (diversity, equity, and inclusion). Певний «культ різноманітності, рівності та інклюзивності» вже зачепив й систему університетської освіти, зокрема в США, де в 2020-х роках навіть були прийняті відповідні закони.

Дійсно, сьогодні складно, навіть неможливо, забезпечити гомогенність та закритість суспільства. Цьому заважають не лише ті механізми, які постали як глобальні (зокрема, складно уявити сучасне суспільство без інтернету). Цьому заважають прагнення людей до самовираження, множинність субкультур та культурних практик, тобто гетерогенність сучасного суспільства. І все ж обмежитися такою констатацією вважаємо недостатньо. Особливо, коли йдеться про освіту, яка зазвичай спирається на традицію, де ієрархічна система учень-ученик є основою її функціонування, а поняття «авторитет учителя» є базовим. Пост-культура руйнує ці принципи. Безумовно, в Україні цей процес ще й обтяжений війною та дистанційною формою освіти, але загальні тенденції подібні. Як норма часу тепер виступає так званий «студентоцентричний підхід», який урівнює викладачів та студентів як учасників освітнього процесу. При цьому, вочевидь, студенти отримали право висловлювати свою думку й стосовно тих речей, які вимагають не лише громадянської позиції, а й досвіду та кваліфікації. Втім, ще важливіше те, що в процесі комунікації студентів та викладачів викладач вже не має морального авторитету апріорі. Значною мірою це обумовлено ставленням до учителя як такого. Промовистим є такий факт з педагогічної практики: під час спецкурсу з історії освіти на пропозицію назвати ключові слова, які характеризують освіту, жоден з студентів не згадав слово «учитель». Згадували «компетентності», «знання», «навчання», але не учителя... Звісно, це пов'язано з надзвичайно низьким авторитетом шкільного учителя в суспільстві та й рівнем

вчителів, але також із тим, що сьогодні знання втратили ареол чогось сакрального, бо здається, що будь-яку інформацію можна самотужки легко знайти в інтернеті, а відповідь на будь-які питання надасть штучний інтелект. Намагання навчальних закладів стати майданчиком для розваг, щоби втримати прихильність учнів та студентів, часто є додатковим діагнозом зниження інтелектуального рівня суспільства. Не дивно, що такі мислителі як Умберто Еко не сумнівалися в тому, що сучасна культура знаходиться в стані кризи. Такі ж думки можна зустріти й стосовно освіти.

Для сучасної культури властивою є тотальна влада симулякра, коли певні «ілюзії» визначають бачення «користі», «прогресу». В ситуації пост-культури така влада означає постійні маніпуляції з певними поняттями, образами, твердженнями. Одним із таких широко вживаних в сучасному суспільстві понять є «публічність». Одразу зазначимо, що «публічність» існує не сама по собі, а у бінарній опозиції зі словом «приватність». З'ясування співвідношення цих понять (і процесів) може бути вельми корисним для розуміння сучасного суспільства. Нагадаємо, що ще Ханна Арендт – основоположниця теорії тоталітаризму – зробила висновок про те, що в тоталітарних суспільствах дисбаланс на користь публічності гранично розширює межі втручання держави у життя людини, до мінімуму зводячи можливість прояву людиною себе у приватній сфері. Тобто зародження тоталітарних рухів у ХХ столітті вона пов'язала із феноменом «маси», коли через надмірну публічність формується внутрішній самопримус людей. Здається, що сучасне суспільство вже базується на цьому. Як зазначив Зигмунт Бауман, «Все особисте тепер робиться по можливості публічно і потенційно доступне для публічного споживання... В кінцевому наслідку отримуємо «сповідальне суспільство», з мікрофонами, встановленими в сповідальнях, та мегафонами – на публічних площах. Кожному гостинно відкритий вхід до цього сповідального суспільства, а от ті, хто залишаються поза ним, відмовляючись долучитися, сплачують високу ціну... Триматися наодинці та не брати участі в грі у публічність майже неможливо» [1, с. 36, 38].

В сучасному українському суспільстві ми маємо досить складне переплетення публічності та приватності, що вимагає спеціального дослідження. Що стосується ситуації в освіті, то тут ми маємо скоріше варіант «квазіпублічності». Це спостерігається вже на рівні управління як системою освіти в цілому, так і на рівні конкретного ЗВО. Не лише слова «автономія» та «самостійність», які часто використовуються в нормативних документах, а й наявність різноманітних колегіальних органів, проведення громадських слухань і т.п., здається, свідчать на користь публічності. Втім, вже досить жорстка вертикаль управлінських рішень, коли обговорення не передбачає внесення принципових змін в запропоновані рішення, дозволяє схарактеризувати цю ситуацію як «квазіпублічну». Більше того, на рівні колективної свідомості вкоріненою (і, вочевидь, не безпідставно) є думка про те, що на практиці вирішення проблем залежить від персоналізованих зв'язків керівників. Тобто маємо певну невідповідність формальних інститутів та реальних практик. При цьому основна маса «тих, хто вчить, і тих, хто вчиться» бачиться як об'єкт певної опіки, від них не вимагається особлива думка, їм лише треба пояснити необхідність реформ. Реакція цієї більшості зазвичай мовчазна, бо всі розуміють «правила гри». Поодинокі сплески протестної активності мають локальний характер. Взагалі квазіпублічна взаємодія не передбачає якихось особливих думок, тож в соціальних мережах такі голоси здебільшого ховаються під вигаданими «ніками», а з простору конкретних ЗВО такі особи поступово витискуються.

Ще один варіант «квазіпублічності» маємо в інформаційному просторі. З одного боку, велика кількість подій, про яку повідомляється на сайтах ЗВО свідчить на користь публічності. Втім, якщо проаналізувати декілька таких сайтів, то легко можна побачити подібність, а то й шаблонність багатьох подій. Передовсім, маємо на увазі ті з них, які обумовлені політичною чи культурною кон'юнктурою. Часто така кон'юнктура вимагає замовчування певного культурного спадку, відмову від тих чи інших традицій. Більшість цих новин мають дуже коротке життя, бо вже завтра вони втрачають «свіжість». Маніпулятивність інформаційних практик

ЗВО полягає також в тому, щоби такою активністю підвищувати власний рейтинг, бо «представленість в інформаційному просторі» виступає важливим критерієм в цьому плані. Відповідно, ще однією ознакою «квазіпублічності» є регулювання інформаційного контенту сайтів, щоби не наражатися на негативні оцінки в соцмережах з боку певним чином ангажованих осіб, а також наявність системи відстеження та реакція на такі оцінки, що межує з страхом.

Безсумнівно всі ознаки квазіпублічності має взаємодія викладачів зі студентами. В умовах панування дистанційної освіти будь-яка лекція стає публічною, оскільки проконтролювати склад слухачів часто неможливо. Такими слухачами можуть стати не лише родичі чи знайомі студентів, але й випадкові люди, оскільки інколи студенти вмикають зум-конференцію в публічних місцях. Це змушує викладача постійно мати на увазі досить «широку аудиторію» та контролювати свою позицію, яка не може виходити за межі пануючого дискурсу, тобто посилювати самоцензуру. Водночас, використання аватарків робить спілкування «квазіпублічним», бо такого роду «присутність» є сумнівною.

Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що традиційно університети поєднували в собі досить контраверсійні характеристики, в тому числі йшлося про «демократизм та аристократизм», «відкритість та корпоративність» і т.п. Важливою основою був певний культ традицій. Пост-культура стала серйозним викликом для університетів, бо руйнуються підвалини університетської ідеї. Публічність, яка суттєво зросла з появою інтернету та соціальних мереж, стала невід'ємною складовою пост-культури. В українських реаліях вона має чимало специфічного, що можна позначити словом «квазіпублічність». Здається, що подолання негативних впливів цього явища слід починати з усвідомлення того, що культура неспроможна розвиватися без високих цілей, без ідеалів. Відповідно, завданням університету залишається те, що Вільгельм фон Гумбольд позначив словом «білдунг», що передбачає формування особистості, а не маси. Вже згадана Ханна Арендт колись зазначила, що ще римляни вважали, що «культурною людиною є та, яка вміє обирати собі компанію серед людей, серед речей, серед думок, як у сьогоднішні, так і в минулому» [2, с. 226]. Ми ж пропонуємо уважніше придивитися до того, що останнім часом називається «неокультурою», тобто подумати не лише про минуле й сьогоднішнє, а й про майбуття.

Список бібліографічних посилань

1. Бауман, З., Донскіс, Л. (2014). *Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності*. Київ: Дух і літера, 280 с.
2. Arendt, H. (1994). *The Crisis in Culture*. In: *Between Past and Future*. New York: Penguin, pp. 197–226.

References

1. Bauman, Z., Donskis, L. (2014). *Moralna slipota. Vtrata chutlyvosti u plynnii suchasnosti* [Moral Blindness: The Loss of Sensitivity in Liquid Modernity]. Kyiv: Dukh i litera, 280 p.
2. Arendt, H. (1994). *The Crisis in Culture*. In: *Between Past and Future*. New York: Penguin, pp. 197–226.

Посохов Сергій Іванович/Квазіпублічність в освіті як прояв посткультури.

У тексті йдеться про сучасний стан освіти, передовсім вищої. Зазначається, що поняттям «пост-культура» позначають досить суттєві зрушення в системі культури, трансформацію усталених принципів, цінностей та традицій. Хоча ці зміни оцінюються по-різному, втім неможна не визнати, що пост-культура стала серйозним викликом для університетів в усьому світі. В Україні цей процес ще й обтяжений війною та дистанційною формою освіти, але загальні тенденції подібні. Публічність, яка суттєво зросла з появою інтернету та соціальних мереж, стала невід'ємною складовою пост-культури. В сучасному українському суспільстві маємо досить складне переплетення публічності та приватності. В системі освіти публічність також має чимало специфічного, що можна позначити словом «квазіпублічність». Відповідні

особливості спостерігаються й на рівні управління, й на рівні саморепрезентації, й на рівні взаємодії основних учасників освітнього процесу.

Ключові слова: публічність, пост-культура, класичний університет, сучасний світ.

Posokhov Sergiy. Quasi-publicity in education as a manifestation of post-culture.

The text discusses the current state of education, primarily higher education. The author argues that the concept of “post-culture” denotes quite significant shifts in the cultural system, primarily the transformation of established principles, values, and traditions. Although these changes are assessed differently, it cannot be denied that post-culture has become a serious challenge for universities around the world. In Ukraine, this process is also burdened by war and distance education, but the general trends are similar. Publicity, which has increased significantly with the advent of the Internet and social networks, has become an integral part of post-culture. In modern Ukrainian society, we have a rather complex intertwining of publicity and privacy. In the education system, publicity also has a lot of specifics, which can be denoted by the word “quasi-publicity.” The corresponding features are observed both at the level of management, and at the level of self-representation, and at the level of interaction between the main participants in the educational process.

Key words: publicity, post-culture, classical university, modern world.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767534>

І. Б. Радченко

**ПЕРСОНАЛІЗОВАНЕ НАВЧАННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ШІ:
ВИКЛИКИ ДЛЯ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ТА ВИКЛАДАЧА**

За останні роки технологічні зміни в освіті прискорилися, і штучний інтелект (ШІ) став однією з ключових рушійних сил цих змін. Однією з найперспективніших сфер застосування ШІ є створення індивідуальних навчальних планів, які враховують потреби та стилі навчання кожного студента.

Персоналізоване навчання – це підхід, який спрямований на створення індивідуальних траєкторій освіти для кожного студента. Це дозволяє забезпечити більш глибоке і змістовне засвоєння матеріалу [3].

Кен Робінсон зазначав в своїй роботі що освіта є особиста. Персоналізоване навчання слід розглядати як інвестицію, а не як витрати. Крім того, налаштувати освітній процес відповідно до потреб кожного учня цілком реально. У цьому можуть допомогти інноваційні технології, якщо використовувати їх креативно [1].

ШІ дозволяє створювати адаптивні тести та завдання, які змінюються в режимі реального часу залежно від відповідей учня. Це підвищує точність оцінювання і допомагає краще зрозуміти рівень знань.

Використання інтелектуальних систем для оцінювання робіт студентів забезпечує швидкий зворотний зв'язок, що сприяє ефективнішому навчанню.

Завдяки персоналізації навчального процесу учні отримують доступ до матеріалів, що відповідають їхньому рівню знань, що знижує ризик втрати мотивації.

ШІ також дозволяє створювати інтерактивні навчальні матеріали. Наприклад, віртуальні репетитори можуть надавати пояснення та допомагати учням у вирішенні складних завдань у режимі реального часу. Це робить процес навчання більш залученим і цікавим.

Штучний інтелект допомагає аналізувати дані про поведінку студентів, результати тестів та їхні інтереси для створення індивідуальних планів. Наприклад, системи ШІ здатні виявляти слабкі сторони студента та рекомендувати додаткові ресурси для їх усунення.

Серед переваг індивідуальних планів можна назвати:

1. Підвищення мотивації студентів.
2. Забезпечення глибшого засвоєння матеріалу.
3. Можливість швидких адаптацій плану під зміни рівня знань.

Персоналізоване навчання полягає в застосуванні індивідуального підходу, який враховує унікальні потреби, здібності та рівень знань кожного студента. Основною метою цього підходу є створення навчальної атмосфери, яка стимулює залучення кожного учня і підтримує його в реалізації власного потенціалу. Такий підхід забезпечує студентам безперервний доступ до інтерактивних навчальних матеріалів та індивідуальних навчальних планів. Це дає можливість учням контролювати свій навчальний процес, постійно оцінюючи свої досягнення та беручи на себе відповідальність за власний розвиток [2].

Наведемо приклад експериментального індивідуального навчального плану студента університету залізничного транспорту факультету УПП для вивчення англійської мови:

1. Граматика та лексика.
2. Профільна лексика з термінології транспорту.
3. Комунікація на робочому місці.

Розробка індивідуального навчального плану для студента університету залізничного транспорту, який вивчає англійську мову, має враховувати професійні потреби, рівень володіння мовою та особисті уподобання в навчанні. Нижче наведено приклад такого плану, розрахованого на один семестр (15 тижнів), з акцентом на залізничну галузь.

1. Визначення рівня володіння англійською мовою

Перед початком навчання рекомендується провести тестування для визначення поточного рівня знань студента. Це допоможе адаптувати програму відповідно до індивідуальних потреб.

2. Основні модулі

Граматика та загальна лексика (2 заняття на тиждень): Огляд основних граматичних конструкцій. Розширення словникового запасу на загальні теми.

Професійна лексика залізничного транспорту (2 заняття на тиждень):

Вивчення термінології, пов'язаної з залізничним транспортом. Читання та аналіз профільних текстів.

Розмовна практика (2 заняття на тиждень): Розвиток навичок спілкування в професійному середовищі. Імітація робочих ситуацій.

Аудіювання (1 заняття на тиждень): Слухання автентичних матеріалів на залізничну тематику. Виконання завдань на розуміння почутого.

Письмова практика (1 заняття на тиждень): Написання професійних електронних листів, звітів та інших документів.

3. Додаткові модулі

Технічний переклад (1 заняття на тиждень): Переклад технічної документації з англійської на українську та навпаки. Культурні аспекти спілкування (1 заняття на два тижні):

Вивчення особливостей міжкультурної комунікації.

4. Самостійна робота

Читання: Ознайомлення з англійськими статтями та новинами залізничної галузі.

Перегляд відеоматеріалів: Дивитися документальні фільми та навчальні відео про залізничний транспорт англійською мовою.

5. Оцінювання та зворотний зв'язок

Проміжні тести: Проведення тестів кожні 4 тижні для оцінки прогресу.

Фінальний тест: Оцінка всіх аспектів мовних навичок наприкінці семестру.

Зворотний зв'язок: Регулярні консультації з викладачем для обговорення успіхів та труднощів.

6. Рекомендовані ресурси

Підручники: “English for Railway Engineers” – підручник для студентів залізничних вузів.

Словники: Технічний англо-український словник залізничної термінології.

Онлайн-курси: Coursera, edX – курси технічної англійської мови.

7. Додаткові рекомендації. Розмовні клуби: Участь у розмовних клубах для практики живого спілкування.

Цей план є орієнтовним і може бути адаптований відповідно до індивідуальних потреб та цілей студента. Регулярний моніторинг прогресу та коригування плану забезпечать ефективне вивчення англійської мови в контексті залізничного транспорту.

Персоналізоване навчання, зокрема через застосування штучного інтелекту, є ефективним інструментом для створення індивідуальних навчальних планів, що враховують потреби та здібності кожного студента. Цей підхід дозволяє не лише підвищити мотивацію студентів, а й забезпечити глибше засвоєння матеріалу, адаптуючи навчальний процес до змінних рівнів знань та інтересів учнів. Технології ШІ, аналізуючи поведінку та результати студентів, допомагають створювати персоналізовані траєкторії навчання, що сприяє максимальному розвитку потенціалу кожного студента.

Розробка індивідуальних навчальних планів для студентів університетів, зокрема для майбутніх фахівців у сфері залізничного транспорту, дозволяє врахувати професійні потреби та індивідуальні уподобання, що значно підвищує ефективність навчального процесу. Врахування культурних аспектів, технічного перекладу та професійної лексики англійської мови надає можливість студента не тільки досягти високого рівня володіння мовою, а й успішно інтегруватися в міжнародну професійну спільноту.

Таким чином, використання персоналізованих підходів на основі ШІ може значно покращити якість освіти та сприяти досягненню кращих результатів в навчальному процесі, відкриваючи нові можливості для студентів у різних сферах професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Робінсон, К. (2017). *Освіта проти таланту. Сила творчості*. 256 с.
2. Якубов, С. (2016). Дистанційне навчання. Організація процесу. *Директор школи*, 1 (97), с. 11–17.
3. Patrick, S., Kennedy, K. and Powell, A. (2013). *Mean What You Say: Defining, Integrating, Personalized, Blended and Competency Education*. 37 p.
4. Benson, S. (2013). *What is personalized learning? A working draft*. Available at: <https://scottbenson.wordpress.com/2013/08/06/what-is-personalized-learning/> [Accessed 03 Jan. 2025]?

References

1. Robinson, K. (2017). *Osvita proty talantu. Sylta tvorchosti*. 256 p.
2. Iakubov, S. (2016). Dystantsiine navchannia. Orhanizatsiia protsesu. *Dyректор shkoly*, 1 (97), pp. 11–17.
3. Patrick, S., Kennedy, K. and Powell, A. (2013). *Mean What You Say: Defining, Integrating, Personalized, Blended and Competency Education*. 37 p.
4. Benson, S. (2013). *What is personalized learning? A working draft*. Available at: <https://scottbenson.wordpress.com/2013/08/06/what-is-personalized-learning/> [Accessed 03 Jan. 2025]?

Радченко Ірина Борисівна. Персоналізоване навчання із застосуванням ШІ: виклики для закладу освіти та викладача.

Стаття присвячена аналізу ролі штучного інтелекту (ШІ) у створенні персоналізованих навчальних планів для студентів. У роботі підкреслюється, що персоналізоване навчання є ключовим елементом сучасної освіти, оскільки враховує індивідуальні особливості кожного студента, їхні здібності, рівень знань та темп засвоєння матеріалу. Особливу увагу приділено тому, як ШІ сприяє створенню гнучких навчальних траєкторій, дозволяючи адаптувати план навчання в реальному часі на основі результатів тестів, аналізу поведінки студентів та їхніх інтересів. У статті наведено приклад індивідуального навчального плану для студентів залізничного транспорту з акцентом на вивчення англійської мови у професійному контексті. Зазначається, що інтеграція новітніх технологій та використання ШІ дозволяє не лише підвищити якість освіти, а й мотивувати студентів до активного навчання.

Ключові слова: персоналізоване навчання, штучний інтелект, індивідуальні освітні траєкторії, англійська мова, професійна підготовка.

Radchenko Iryna. Personalised learning with AI: challenges for educational institution and educator.

The article examines the role of artificial intelligence (AI) in developing personalized learning plans for students. It highlights that personalized learning is a cornerstone of modern education, addressing the unique characteristics, abilities, knowledge levels, and learning pace of each student. Special emphasis is placed on how AI facilitates the creation of flexible learning pathways, enabling real-time adjustments based on test results, student behavior analysis, and personal interests. The article provides an example of an individualized learning plan for railway transport students, focusing on English language acquisition in a professional context. The integration of innovative technologies and AI is shown to not only enhance the quality of education but also increase student motivation and engagement in the learning process.

Key words: personalized learning, artificial intelligence, individual educational pathways, English language, professional training.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767551>

О. І. Решетняк, І. О. Губарева

**ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ:
УНІВЕРСИТЕТ 4.0**

З початком ери цифрових технологій викладач перестає бути єдиним джерелом знань [1]. Необхідно усвідомлювати, що цифровізація та розвиток інформаційних технологій надають можливість отримувати знання не тільки за допомогою викладача локального університету, є можливість навчатися за допомогою он-лайн курсів та цифрового контенту у професорів найкращих університетів світу. Якщо традиційним завданням викладача була передача знань і вмінь студентам, то сучасний викладач в університеті має навчити студентів самостійно здобувати знання, визначати навчальну траєкторію, навчатися протягом життя, спрямовувати своє мислення на власний професійний розвиток. Крім того, сучасні інформаційно-комунікаційні технології можуть суттєво розширити зміст навчального процесу, підвищити доступність і прозорість інформаційних ресурсів і засобів комунікації при їх використанні в навчальному процесі. Сучасний вищий навчальний заклад потребує перегляду ролей викладача та визначити напрями змін, які мають відбуватися в університеті задля забезпечення його конкурентоспроможності.

Метою статті є визначення змін ролей викладача, які відбуваються в умовах розвитку цифрових технологій.

Сучасний світ стрімкого розвитку цифрових технологій, їх впровадження в усі сфери життя суспільства, вимагають відповідного розвитку й сучасних університетів. Саме поява та впровадження цифрових технологій призвели до виникнення нової моделі сучасного ЗВО – університету 4.0.

Сьогодні науковцями визначено різні моделі університетів за етапами їх еволюції. Розглянемо їх більш детально [1].

Університет моделі 1.0 – це центр освіти, основною метою існування якого є трансфер знань. Місією такого університету є освіта та реалізація освітніх програм, підготовка фахівців для професійної діяльності в окремих секторах економіки. Перші європейські університети, які були створені саме за цією моделлю, здійснювали відтворення еліти, яка згодом мала бути впливовою під час управління суспільством. В таких умовах роль викладача обмежується передачею знань та вмінь студентам. Університет мав подбати про те, що б його викладачі були носіями відповідних знань та могли їх передати вузькому колу слухачів їх курсів.

Університет 2.0 чи дослідницький університет – центр науково-технічного прогресу. Такі університети починають виникати на початку IX ст. Основними критеріальними ознаками Університету 2.0 є формування здатності до гіпотетико-дедуктивного мислення та знання класичних наукових теорій. Ключові категорії – «навчання» та «дослідження», які мають бути

органічно синтезовані в єдиний інструмент пізнання. Роль викладача в такому університеті – не тільки передавати власні знання студентам, але й навчати студентів самостійно їх генерувати під час наукової роботи. Викладач виконує роль науковця та наставника. Університет брав на себе обов'язки в забезпеченні можливості здійснення освітньої та науково-дослідної діяльності.

Університет 3.0 чи підприємницький університет, який базується на концепції «Потрійної спіралі» та спрямований на комерціалізацію наукових результатів. Поява таких університетів була викликана змінами, які відбулися у відповідності до формування постіндустріального суспільства. Перехід до моделі Університет 3.0 супроводжується парадигмальним зсувом убік посткласичної парадигми освіти, метою якої є забезпечення умов самовизначення студента та інтеграції трьох ключових категорій: «освіта», «наука» та «бізнес». Така модель університету забезпечує виникнення множинних інноваційних проривів, що формують просторові форми забезпечення взаємодії основних стейкхолдерів – бізнес-інкубатор. Бізнес не тільки втручається в діяльність університету за рахунок венчурного інвестування, створення наукових установ, наукових парків, бізнес-інкубаторів, а й виступає основним замовником результатів освітньо-наукової діяльності. Університет 3.0 характеризується збільшенням кількості та якості освітніх програм, що обумовлюється потребою у вузьких фахівцях, можливістю самовизначення траєкторії освіти. Роль викладача в такому університеті змінюються – викладач може бути практиком, який ділиться своїм практичним досвідом; викладач може бути науковцем, який формує нові знання та навчає студентів креативному мисленню, пошуковій діяльності; викладач може відігравати роль фасилітатора в процесі навчання та здобуття практичних компетенцій студента. Університет має відігравати організаційну та комунікаційну функції, забезпечуючи взаємодію між усіма процесами та суб'єктами навчання, зокрема студентом, викладачем, підприємцем.

Четверта технологічна революція, розвиток цифрових технологій, цифрових платформ, аналітичних додатків та інші сучасні тенденції формують умови для трансформації моделі Університет 3.0 до моделі Університет 4.0 (цифровий університет, біоцифровий університет). Університет 4.0 – орієнтований на зовнішній світ, є глибоко пов'язаним з промисловістю та побудований на засадах цифровізації всіх процесів.

Центральне місце в університеті за новою моделлю мають комунікації з використанням адаптивних технологій та єдиного цифрового простору. В рамках цієї моделі розробляються підходи в освіті, які дозволяють трансформувати університет з огляду на цифрові технології, наукові досягнення, вимоги сучасного бізнесу, вирішення сучасних проблем людства та урахування цілей сталого розвитку [2]. Саме за цією моделлю поширюється та розвивається дистанційне навчання, адаптивні методи навчання, а також запити на зворотний зв'язок та менторство у навчанні.

Цифрові процеси, що вплинули на трансформацію університету, змінили й статус викладача. Сьогодні потреба проведення лекцій у класичному розумінні відійшла у минуле. Лекція розглядається, як постійний комунікаційний процес між викладачем та студентом, студенти самостійно здійснюють пошук інформації (використовуючи цифрові технології), заняття проводиться з використанням відео, презентацій, цифрових освітніх ресурсів та ін. Стає звичайним формат он-лайн заняття. Викладач має презентувати унікальну інформацію, яку учні не зможуть знайти в Інтернеті, і передати її таким чином, щоб це було цікаво. Статус викладача безпосередньо пов'язаний з ролями, які він виконує. Оскільки традиційні ролі трансформуються в сучасному середовищі, з'являються нові ролі, пов'язані зі збільшенням робочого навантаження та обов'язків, до яких викладач має адаптуватися, щоб залишатися відповідними та ефективними. Можуть бути визначені такі ключові ролі сучасного викладача: викладач, що володіє цифровими технологіями – передає інформацію студентам у аудиторії або дистанційно, використовуючи онлайн-середовище, презентації та цифрові освітні ресурси; науковець – здійснює дослідження з використанням новітніх технологій, приймає участь у конференціях різного рівня (в тому числі он-лайн), розробляє наукові проекти, співпрацює на

рівні міжнародного наукового середовища, залучає студентів до пошукової діяльності; викладач-наставник – здійснює виховання студентів відповідно до традиційних цінностей, норм та установок, принципів сталості; модератор – створює електронні освітні ресурси, цифровий контент, здійснює подальшу роботу з ними та підтримує студентів в онлайн-середовищі; куратор – забезпечує допомогу та підтримку студентів у повсякденному житті, виконує функції помічника в пошуку рішень, допомагає студентам долати повсякденні труднощі, стежить за їх індивідуальними освітніми траєкторіями тощо; методист – здійснює розробку авторських підходів та концепцій проведення занять з використанням цифрових технологій; викладач-практик – використовує практичний досвід для створення освітніх проєктів; пошукач додаткового фінансування – здійснює фандрайзинг (гранти, бізнес-угоди, освітні послуги); технічний спеціаліст – здійснює обслуговування обладнання під час навчального процесу, його налагодження, забезпечує роботу в різних комп'ютерних програмах та з різними он-лан ресурсами; консультант – здійснює консультування за межами своїх освітніх курсів, наставництво поза освітнім процесом; навігатор – здійснює допомогу в компіляції інформації в Інтернеті та ін.

Таким чином, передумовою виникнення Університету 4.0 є необхідність постійного розвитку навичок і кваліфікацій викладачів в сфері цифрових технологій. Кількість ролей викладача значно зростає разом з вимогами до їх кваліфікації. Якщо університет прагне залишатися конкурентоспроможним в освітньому середовищі, виникає потреба відповідної трансформації усіх освітніх процесів разом зі створенням умов для роботи висококваліфікованих кадрів. Необхідною є відповідна підтримка викладачів у розвитку їхніх ролей в освітньому процесі та впровадженні сучасних технологій у їх навчальну практику. В сучасних умовах, коли з початку повномасштабної війни значна кількість кваліфікованих викладачів були вимушені переїхати за кордон, необхідно розробити адекватний механізм їх повернення в Україну. Зрозуміло, що адаптуватися до професійного життя в іншій країні, змогли тільки висококваліфіковані кадри. За, майже, три роки війни, вони знайшли собі постійні місця роботи в закордонних університетах. Саме програми повернення висококваліфікованих кадрів у вітчизняні університети, які будуть включати адекватне фінансове забезпечення, створення сприятливих умов для роботи, саморозвитку та ін., будуть більш доцільними у порівнянні зі загрозами звільнення викладачів, які працюють віддалено, залишаючись у цей час закордоном.

Список бібліографічних посилань

1. Хаустова, В. Є., Кизим, М. О. та Решетняк, О. І. (2021). *Інтеграція освіти та науки в Україні на базі моделі університету майбутнього*. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 424 с.
2. Yngve, R., Slawomir, W. and Hessen, B. A. (2022). The Digital Transformation of Higher Education Teaching: Four Pedagogical Prescriptions to Move Active Learning Pedagogy Forward. *Frontiers in Education*, [online] vol. 6. Available at: DOI=10.3389/feduc.2021.784701 [Accessed 08 Jan. 2025].

References

1. Khaustova, V. YE., Kyzym, M. O. and Reshetnyak, O. I., (2021). *Intehratsiya osvity ta nauky v Ukrayini na bazi modeli universytetu maybutn'oho*. [Integration of education and science in Ukraine based on the model of the university of the future]. Kharkiv: FOP Liburkina L.M., 424 p.
2. Yngve, R., Slawomir, W. and Hessen, B. A. (2022). The Digital Transformation of Higher Education Teaching: Four Pedagogical Prescriptions to Move Active Learning Pedagogy Forward. *Frontiers in Education*, [online] vol. 6. Available at: DOI=10.3389/feduc.2021.784701 [Accessed 08 Jan. 2025].

Решетняк Олена Іванівна, Губарева Ірина Олегівна. Трансформація ролі викладача в умовах цифровізації: університет 4.0.

Стаття аналізує вплив цифрових технологій на трансформацію ролей викладача в умовах розвитку сучасних університетів, зокрема моделей 4.0. З початком ери цифровізації викладач перестає бути єдиним джерелом знань, натомість виконує ширший спектр функцій: від наставництва та фасилітації до управління цифровими освітніми ресурсами. Описано еволюцію

університетів від моделі 1.0, орієнтованої на передачу знань, до університету 4.0, побудованого на інтеграції цифрових технологій, науки, бізнесу та освіти. Особлива увага приділяється новим ролям викладачів: від цифрових модераторів та консультантів до фахівців з розробки інноваційних освітніх методик. Наголошується, що для забезпечення конкурентоспроможності університетів необхідно створювати умови для професійного розвитку викладачів, зокрема підтримувати їх у впровадженні сучасних технологій. Стаття також акцентує увагу на викликах, спричинених війною в Україні, зокрема втраті кваліфікованих кадрів. Пропонуються механізми повернення викладачів із закордонних університетів, включно з фінансовою підтримкою та створенням сприятливих умов праці.

Ключові слова: сучасний університет, цифрові технології, роль викладача.

Olena Reshetniak, Iryna Hubarieva. Transforming the role of the teacher in the context of digitalisation: university 4.0.

The article analyses the impact of digital technologies on the transformation of the role of the teacher in the context of the development of modern universities, in particular, 4.0 models. With the beginning of the digitalisation era, the teacher is no longer the only source of knowledge, but instead performs a wider range of functions: from mentoring and facilitation to managing digital educational resources. The article describes the evolution of universities from the 1.0 model, focused on knowledge transfer, to the 4.0 university, built on the integration of digital technologies, science, business and education. Particular attention is focused on the new roles of teachers: from digital moderators and consultants to specialists in the development of innovative educational methods. It is emphasised that in order to ensure the competitiveness of universities, it is necessary to create conditions for the professional development of teachers, in particular, to support them in the implementation of modern technologies. The article also focuses on the challenges caused by the war in Ukraine, including the loss of qualified personnel. The author suggests mechanisms for the return of teachers from foreign universities, including financial support and the creation of favourable working conditions.

Key words: modern university, digital technologies, role of the teacher.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767572>

Л. В. Рижак

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ ЯК ТРЕНД ТРАНСФОРМАЦІЇ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ**

Місія університетської освіти, за Хосе Ортегою-і-Гасетом, забезпечувати суспільство професіоналами, які «здатні жити на висоті свого часу і так впливати на життя інших» [1, с. 78]. Новочасна доба з її науковими відкриттями та промисловою революцією започаткувала модерну трансформацію університетської освіти, що відповідала тогочасним історичним змінам. А саме, завдання Університету полягало: а) у навчанні інтелектуальних професій та б) у наукових дослідженнях і підготовці майбутніх дослідників [1, с. 73]. Освоєння професій і навиків дослідницької діяльності вимагало від модерного університету дисциплінарної фахової визначеності та наукової диференціації. Тож дисциплінарність університетської освіти – це феномен доби Модерну.

Передумовою дисциплінарності освіти була інтелектуальна революція Новочасної доби, яка й започаткувала дисциплінарну диференціацію наукового пізнання та знання. Дійсно, Новочасна доба (XVII ст.) дала світу людей, які створили науку як дисциплінарне знання. Зокрема, серед них: Р. Декарт, Б. Спіноза, Дж. Лок, Т. Гобс, І. Ляйбніц, І. Ньютон та інші. Вони спричинили світоглядний поворот у культурно-духовному житті Західної Європи до пізнання Природи. Їхні натуралістичні дослідження зосереджувалися на експериментуванні з природними об'єктами задля отримання фактичного, достовірного знання дійсності.

У вісімнадцятому столітті відбувається становлення природничих наук та їхнє відокремлення від філософії. Відтепер учений не тільки більше не займається одночасно різними

науками, але й не може навіть охопити однієї будь-якої науки в усій її цілісності. Його дослідження обмежуються певним колом проблем або навіть однією проблемою.

До того ж для XVIII ст. стає характерним масовий розвиток інституційних форм освіти та поєднання її з наукою. Позаяк науку вперше почали систематично викладати в системі освіти, то наука отримала здатність розширеного самовідтворення. Водночас її розвиток супроводжувався спеціалізацією та неперервною диференціацією. Як зазначає В. Рьод, згодом спеціалізація зайде настільки далеко, що окрема людина навряд чи зможе стати компетентною більше, ніж в одній, максимум у двох галузях знання» [3, с. 72].

Дисциплінарність – світоглядно-методологічна основа модерної освіти, що визначала її спеціалізацію. Кожна дисципліна напрацьовувала свої власні методи, термінологію та концепції. Власне модерні університети та факультети були організовані за принципом дисциплінарності, що означало їхню спеціалізацію у певних галузях знань. Відтак університети сприяли розвитку дисциплінарних знань і об'єктів дослідження та мотивували індивідуальну творчість професорів.

У першій половині XIX ст. на теренах України постали модерні університети: у Харкові (1805), у Києві (1834) та в Одесі (1865). Університети зазвичай склалися з чотирьох факультетів: історико-філологічного, фізико-математичного, юридичного та медичного. Вони надавали світську закінчену вищу загальну й спеціальну освіту. Дисциплінарність і спеціалізація була взірцем європейскості не лише у XIX ст., а й упродовж XX ст.

Пріоритетність дисциплінарного розмежування наукового знання окреслювалася шляхом створення національних академій наук. Так, у XVIII ст. постали академії наук у західно-європейських країнах, а в XIX ст. – у центрально-європейських країнах: Польщі, Хорватії, Чехії тощо. В Україні Академія наук була створена у 1918 р. Натепер, це Національна академія наук України, яка організовує і здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук.

Безперечно, академічна дисциплінарність наукового знання позначилася на університетській освіті. Як зазначав Х. Ортега-і-Гасет, модерний Університет, який надмірно ускладнений професійною освітою, майже повністю витіснив вивчення та передання культури. Понад сто років тому філософ констатував наслідки дисциплінарної диференціації та наукової спеціалізації в освіті: професіонал тямущий у своєму фаху, але й більш неосвічений. Він не володіє життєвою системою відповідних часові уявлень про світ і людину, тобто культурою свого часу [1, с. 76-77]. Відтак передання культури має стати пріоритетним завданням університетської освіти. Університет «має навчити її (людину – ЛР) всієї культури її часу, відкривати для неї з ясністю й точністю величезний сучасний світ, у який її життя має вклинитися, щоб стати автентичним» [1, с. 98].

Зазначимо, університетська освіта впродовж півтора століть постійно зазнавала реформ. Однак, ситуація кардинальних змін у 70-х роках XX ст. вимагала не реформування, а трансформації університетської освіти. З одного боку, дві наукові революції: квантова та комп'ютерна, відкрили шлях до використання інформаційно-комунікативних технологій в освіті. З іншого боку, перехід від індустріальної цивілізації до інформаційної, як початок нової доби Постмодерну – глобалізації та мережевої інтеграції.

В умовах глобального та багатополосного світу пріоритетною стає інтегративна функція науки та дослідницьких практик, оскільки постмодерне суспільство потребує висококваліфікованих фахівців і компетентних управлінців, здатних до міждисциплінарної комунікації та культурної толерантності. На жаль, наголошує С. Пролеєв, «сучасне мислення позбавлене універсального смислового горизонту, який в класичному модерному раціоналізмі репрезентували так звані 'метанаративи'» [2, с. 26]. На думку автора, сучасне наукове знання політеоретичне, мультипарадигмальне, позбавлене єдиної пояснювальної основи. Воно презентує складність та багатоваріантність глобального світу. «Звідси й предмет мислення постає як своєрідний мікс, в якому сполучаються різноякісні величини. Відтак й мислення, щоб врахувати комплексність свого предмету має реалізовуватися як міждисциплінарний теоретичний синтез» [2, с. 26].

Міждисциплінарність як методологічна основа постнекласичної освіти, змінює вимоги до підготовки фахівців, а саме йдеться не про фундаментальні знання, а про компетентності. Тож майбутній фахівець має опанувати інформаційно-комунікативні технології, набути навичок взаємодіяти із системами штучного інтелекту. Безперечно, університетська освіта має бути інноваційною із використанням високих технологій. Опанування новітніми технологіями – важливе. Але чи цього достатньо, щоб адаптуватися до темпів змін, що дедалі зростають. Як зазначає Ю. Харарі, «технологія може вам добряче допомогти, однак якщо технологія здобуде надто багато влади над вашим життям, ви можете стати її заручником» [4, с. 327].

Трансформація університетської освіти в Україні покликана розвивати у студентів здатність до критичного мислення. В сучасному світі це обов'язкова мета вищої освіти. Як зазначає американський учений Дж. Хейбер, дискусії щодо вищої освіти продемонстрували «загальний консенсус, що світ без навичок критичного мислення – це світ, якого варто остерігатися» [5, с. 12].

Роль критичного мислення зростає у зв'язку з інтернетизацією та діджиталізацією освіти. Річ у тому, що широкий доступ до інформаційних ресурсів супроводжується інформаційним хаосом, розмивання меж істинності та хибності наукового знання. Натомість, університетська освіта, розвиваючи критичне мислення, формує не лише фахівця, але й громадянина, знаючого, поінформованого та здатного розуміти сучасний світ і його перспективи.

Список бібліографічних посилань

1. Ортега-і-Гасет, Х. (2002). Місія Університету. Ідея Університету: Антологія. Львів : Літопис, с. 65-108.
2. Пролеєв, С. (2024). Економічний дискурс перед викликами сучасності. У: З.Е. Скринник та ін. ред. Перетворення буття людини і соціуму в контексті сучасного цивілізаційного розвитку. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, с. 23-34.
3. Р'од, В. (2009). Шлях філософії з XVII по XIX століття. Київ: Дух і Літера, 388 с.
4. Харарі, Ю. (2023). 21 урок для 21 століття. Київ: Вид-во Букшеф, 416 с.
5. Хейбер, Дж. (2023). Критичне мислення. Київ: Вид-во «ArtHuss», 200 с.

References

1. Ortega-i-Gaset, H. (2002). Misiya Universytetu. Ideya Universytetu: Antolohiya. Lviv: Litopys, s. 65-108.
2. Proleyev, S. (2024). Ekonomichnyy diskurs pered vyklykamy suchasnosti. In: Z.E. Skrynnyk et al. ed. Peretvorennya buttya lyudyny i sotsiumu v konteksti suchasnoho tsyvilizatsiynoho rozvytku. Lviv: LNU named after Ivan Franko, s. 23-34.
3. R'od, V. (2009). Shlyakh filosofiyi z XVII po XIX stolittya. Kyiv: Duh i Litera, 388 s.
4. Harari, Yu. (2023). 21 lessons for the 21-st century. Kyiv: "Bookchef" Publishing House, 416 s.
5. Haber, J. (2023). Critical Thinking. Kyiv: "ArtHuss" Publishing House, 200 s.

Рижак Людмила Віталіївна. Міждисциплінарність як тренд трансформації університетської освіти.

Запропоновано ретроспективний аналіз трансформації університетської освіти в добу Модерну в умовах індустріальної цивілізації та в добу Постмодерну в умовах інформаційної цивілізації. Аргументовано дисциплінарність університетської освіти в добу Модерну, зумовлену диференціацією наук, потребою освоєння професій і навиків дослідницької діяльності. Дисциплінарність, як світоглядно-методологічна основа модерної освіти, визначала її спеціалізацію. Модерні університети були організовані за принципом дисциплінарності, що сприяло розвитку наукових знань і поглиблювало їх спеціалізацію.

Розглянуто міждисциплінарність як тренд трансформації університетської освіти в добу Постмодерну. Докорінні зміни змісту та структури університетської освіти зумовлені, з одного боку, використанням інформаційно-комунікативних технологій, а з іншого, – потребами інформатизованого суспільства у компетентних професіоналах, креативних, критично мислячих

і морально відповідальних. Міждисциплінарність, як світоглядно-методологічна основа постнекласичної освіти, дає змогу опанувати інформаційно-комунікативні технології, набути навичок взаємодіяти із системами штучного інтелекту, розуміти постсучасний світ і його перспективи.

Ключові слова: освіта, наука, трансформація, міждисциплінарність.

Ryzhak Lyudmyla. Interdisciplinaryness as a transformation trend of university education.

A retrospective analysis of the transformation of university education in the Modern era in the conditions of industrial civilization and in the Postmodern era in the conditions of information civilization is proposed. Disciplinarity of university education in the modern era, caused by the differentiation of sciences, the need to master professions and research skills, is argued. Disciplinarity, as the ideological and methodological basis of modern education, determined its specialization. Modern universities were organized according to the principle of discipline, which contributed to the development of scientific knowledge and deepened their specialization.

Interdisciplinarity is considered as a trend of transformation of university education in the era of Postmodernism. Radical changes in the content and structure of university education are due, on the one hand, to the use of information and communication technologies, and on the other, to the needs of an information society for competent professionals, creative, critical thinkers and morally responsible. Interdisciplinarity, as a worldview and methodological basis of post-classical education, makes it possible to master information and communication technologies, acquire skills to interact with artificial intelligence systems, and understand the postmodern world and its prospects.

Key words: education, science, discipline, transformation, interdisciplinarity.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767594>

Г. П. Савош

**ЗНАЧУЩІСТЬ ІННОВАЦІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ІЗ СУБ'ЄКТАМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ**

Останнє століття докорінно змінило уявлення про освіту, її мету та завдання. Особливо відзначається у цьому плані друга половина ХХ століття та наша сучасність. Недаремно цей період отримав другу назву – «вибух освіти». Причина цього, на наш погляд, вельми ясна і прозора: відчутне підвищення середнього рівня загальної освіченості населення планети являє собою одну з найбільших та найзначущих змін загальносвітового значення. Те, що саме за останні 50-60 років людство зробило значний крок уперед в усіх галузях знань – як технічних, так і гуманітарних – пояснюється і значним прискоренням темпів розвитку і підвищенням якості освіти взагалі, і вищої освіти зокрема. Це стало одним з вирішальних факторів швидкого і значного прогресу як рівня знань, так і прогресу освіти в цілому. Все це безпосередньо впливає на стан закладів, освіти, їх філософію розвитку, характер взаємодії з суб'єктами освітнього процесу.

Розгляд філософських аспектів розвитку сучасного освітнього середовища закладу освіти тісно пов'язаний з функціями вищої освіти. Особливої значущості набувають дві з них – функція соціальної мобільності та функція соціалізації. Справа у тому, що потреби соціуму, його розвиток та особливості функціонування залежать від соціальної стратифікації суспільства. І зрозуміти динаміку процесів змін в середині кожної соціальної групи та кожного соціального прошарку можливо лише за умови врахування фактору соціальної мобільності, який ці процеси відображає. Як вказує О. В. Савчук, «соціальна мобільність реалізується в результаті суб'єктивного визначення престижності або не престижності суспільного становища індивіда й бажання зайняти це становище, що супроводжується наявністю відповідної освіти» [1].

Щодо функції соціалізації, слід відзначити, що входження у суспільство та адаптація молоді людини можуть бути зручними та безболісними за умов формування особистості на основі доєднання індивіда до цінностей, накопичених соціумом. А це може відбуватися «як за

допомогою цілеспрямованого виховання, так і шляхом неусвідомленого знаходження цінностей у процесі отримання знань» [1].

Інновації, на наш погляд, сьогодні є тим шляхом, який допомагає осмислювати власне соціальне становище, підбирати відповідні шляхи його здобуття та розвивати власний потенціал для вирішення цих завдань.

Сьогодні в основу розвитку вищої освіти покладені, насамперед, суто прагматичні цілі, що призводить до орієнтації закладів вищої освіти винятково на професійну підготовку. Практично поза увагою залишаються такі важливі складові змісту освіти як виховання і соціалізація; за межами освітнього процесу залишаються актуальні для сучасного українського суспільства такі процеси, як вироблення прийнятної для більшості українців нової системи цінностей, формування соціальних норм, спрямованих на затвердження цих цінностей, і в першу чергу, соціального партнерства різних статусних груп.

Це не є прийнятним, адже загальновідомим є положення – освіта як соціальне явище може вважатися досконалою, якщо вона успішно задовольняє суспільні запити сьогодення, накреслює загальні підходи щодо вирішення проблем, які можуть виникнути у майбутньому.

Філософія вищої освіти вимагає повної завершеності циклу певного рівня знань, визначеного освітньою політикою та потребами суспільства, пізнання студентами реального буття і розуміння науково-теоретичної картини світу. Таким чином, вищі заклади освіти відповідають не тільки за конкурентоспроможність і обізнаність молодої людини щодо оволодіння низкою фахових дисциплін, але й соціалізацію особи в умовах соціальної невизначеності та постійних змін. Особлива роль у цьому належить інноваціям. Взагалі, інновації в освітньому процесі – це ключовий фактор у покращенні якості освіти та підготовки майбутніх лідерів. У сучасному світі, де технології розвиваються з неймовірною швидкістю, освітні установи повинні використовувати усі можливості, щоб забезпечити студентам максимально ефективно навчання.

Зміст, форми та засоби здійснення інновацій залежать як від глобальних проблем розвитку людства, так і від соціально-економічних, правових, духовних і політичних процесів реформування нашого суспільства.

Основу соціальних інновацій становлять модернізація та інформатизація української освіти. Основна мета модернізації освіти полягає у створенні механізму сталого розвитку системи освіти, забезпечення її відповідності викликам XXI століття, соціальним та економічним потребам розвитку країни, запитам особистості, суспільства і держави [2].

Типологія освітніх інновацій може включати наступні складові елементи:

- «індивідуальні та групові інновації, пов'язані з потребами студентів та професійними очікуваннями (семінари, лабораторні симуляції і т.ін.);
- ініціативи, пов'язані з вивченням певних дисциплін та підтримані галузевими асоціаціями спеціалістів і роботодавців;
- інновації, пов'язані з використанням новітніх інформаційних технологій (наприклад, програмного забезпечення, електронної пошти, «онлайн ресурсів»);
- інновації, пов'язані з реформуванням змісту навчальних програм;
- ініціативи, зокрема політика прийняття рішень стосовно широкого спектру питань (використання інформаційних технологій, прикладної спрямованості навчання), професійного розвитку викладачів, заснування нових структур, залучення менеджерів до оцінки рівня розвитку;
- інновації оцінювання (оцінка якості навчання, нова система фінансової підтримки студентів)» [3].

Модернізація вищої освіти – це інноваційний процес перетворення всієї системи освіти, націлений на максимальне задоволення освітніх потреб учнів та студентів у найширшому діапазоні спеціальностей, рівнів освіти, навчальних закладів та інформаційно-освітніх ресурсів. При цьому освіта має давати очікуваний ефект незалежно від місця знаходження як учня, так

і освітнього ресурсу або послуги, якої він потребує, проводиться з використанням найсучасніших інформаційних та телекомунікаційних технологій [4]. Результатом модернізації має стати досягнення нової якості української освіти, що визначається, насамперед, її відповідністю актуальним та перспективним запитам сучасного життя країни.

Інформатизація освіти спрямована на реалізацію задуму підвищення якісного змісту освіти, на проведення досліджень та розробок, їх впровадження передбачає заміну традиційних інформаційних технологій на більш ефективні у всіх видах діяльності в системі освіти України.

Найважливішими напрямками інформатизації освіти є [5]:

- формування віртуального інформаційного середовища на рівні навчального закладу;
- системна інтеграція інформаційних технологій в освіті, що підтримують процеси навчання, наукових досліджень та організаційного управління;
- побудова та розвиток єдиного освітнього інформаційного простору;
- постійне забезпечення нової науково-технічної та науково-методичної інформації;
- створення широкої мережі інформаційних центрів, орієнтованих вирішення завдань інформаційного забезпечення системи освіти комп'ютерними програмами.

Хочеться особливо підкреслити, що цифрова компетентність є однією з основних складових сучасної підготовки майбутніх фахівців. Вона розглядається як здатність особистості ефективно, критично та безпечно використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у професійній діяльності та повсякденному житті. Згідно з українськими освітніми стандартами, цифрова компетентність включає такі основні компоненти:

- інформаційну та медіаграмотність;
- комунікацію та співпрацю в цифровому середовищі;
- створення цифрового контенту;
- безпеку в цифровому просторі;
- вирішення технічних проблем.

Як підкреслюється у дослідженнях українських науковців [6, с. 103], розвиток цифрової грамотності педагогів є необхідним для досягнення якісної освіти.

Модернізація системи української освіти і впровадження інформаційних і комунікаційних технологій в процес навчання по-новому ставлять питання про якість освіти. Вже сьогодні багато країн приділяють велику увагу проблемам якості і ефективності освіти, об'єднуючи свої зусилля в розробці методології, технології і інструментарію порівняльних досліджень якості освіти, створюючи тим самим систему моніторингу якості освіти у світі.

Ключову роль у створенні умов для отримання нових інноваційних ідей та проектів відіграють університети. Вони мають більше уваги приділяти зацікавленості своїх студентів і викладачів в розробці й реалізації інновацій, а їх оцінка повинна бути об'єктивною, і відбуватися за участі студентів. На нашу думку, ключову роль можуть відіграти інноваційні ініціативи з боку факультетів, кафедр і окремих науково-педагогічних працівників.

Отже, покращення ситуації в освіті неможливо без інноваційних змін. Інновація є початком та результатом інноваційного процесу, який визначається як процес використання нововведень, що пов'язаний з отриманням, відтворенням і реалізацією новизни. Інноваційна діяльність в освіті акумулює всі теоретичні накопичення, поступово переводячи їх у практичне русло. Педагогічні інновації, що впливають на задоволення потреб суспільства мають бути науково обґрунтованими і пройти практичну апробацію.

Список бібліографічних посилань

1. Савчук, О. В. (2020). Теоретичні засади дослідження функцій інституту вищої освіти. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 11, с. 13–118.
2. Власенко, О., Омечинська, М. (2014). Роль інновацій в українській системі освіти. У: *Тенденції модернізації національних освітніх систем*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 158 с.

3. Silver, H. (1999). Managing to Innovate in Higher Education. *British Journal of Educational Studies*, vol. 47, pp. 145–156.
4. Комар, М. В. (2022). Аналіз трендів впровадження інноваційних технологій у вищу освіту України. *Академічні візії*, вип. 6–7, с. 17–30.
5. Мушеник, І. (2022). Діджиталізація освітнього процесу у закладах вищої освіти. У: *Сучасні тенденції забезпечення якості підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції*. Кам'янець-Подільський; Херсон: Олді+, с. 273–281.
6. Морзе, Н. В. (2021). *Цифрова грамотність педагогів: виклики та перспективи*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, с. 103–108.

References

1. Savchuk, O.V. (2010) Teoretychni zasady doslidzhennya funktsiy instytutu vyshchoyi osvity [Theoretical fundamentals of study of the functions of the Institute of Higher Education]. *Aktual'ni problemy sotsiologiyi, psykholohiyi, pedahohiky: Zbirnyk naukovykh prats'* [Actual problems of sociology, psychology, pedagogy: Collection of scientific works], 11, pp. 113–118
2. Vlasenko, O., Ometsynsk, a M. (2014). Rol' innovatsiy v ukrayins'kiy systemi osvity [The role of innovations in the Ukrainian education system]. In: *Tendentsiyi modernizatsiyi natsional'nykh osvitnikh system* [Trends in the modernization of national educational systems: a collection of scientific]. Zhytomyr: Publication of ZhDU I. Franko, 158 p.
3. Silver, H. (1999). Managing to Innovate in Higher Education. *British Journal of Educational Studies*, vol. 47, pp. 145–156.
4. Komar, M. V. (2022). *Analiz trendiv vprovadzhennya innovatsiynykh tekhnolohiy u vyshchu osvitu Ukrayiny* [Analysis of trends in the implementation of innovative technologies in higher education of Ukraine]. *Akademichni viziyi* [Academic visions], iss. 6–7, pp. 17–30.
5. Mushenyk, I. (2022). Didzhytalizatsiya osvitn'oho protsesu u zakladakh vyshchoyi osvity [Digitization of the educational process in institutions of higher education]. In: *Suchasni tendentsiyi zabezpechennya yakosti pidhotovky fakhivtsiv: problemy ta shlyakhy yikh vyrishennya v umovakh hlobalizatsiyi ta yevroekonomichnoyi intehratsiyi* [Modern trends in ensuring the quality of specialist training: problems and ways to solve them in the conditions of globalization and European economic integration], pp. 273–281.
6. Morze, N. V. (2021). *Tsyfrova hramotnist' pedahohiv: vyklyky ta perspektyvy* [Digital literacy of teachers: challenges and prospects]. Kyiv: Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine, pp. 103–108.

Савош Галина Петрівна. Значущість інновацій для забезпечення ефективної взаємодії закладу освіти із суб'єктами освітнього простору.

Модернізація вищої освіти – це інноваційний процес перетворення всієї системи освіти, націлений на максимальне задоволення освітніх потреб учнів та студентів у найширшому діапазоні спеціальностей, рівнів освіти, навчальних закладів та інформаційно-освітніх ресурсів. При цьому освіта має давати очікуваний ефект незалежно від місця знаходження як учня, так і освітнього ресурсу або послуги, якої він потребує, проводиться з використанням найсучасніших інформаційних та телекомунікаційних технологій.

Ключову роль у створенні умов для отримання нових інноваційних ідей та проектів відіграють університети. Вони мають більше уваги приділяти зацікавленості своїх студентів і викладачів в розробці й реалізації інновацій, а їх оцінка повинна бути об'єктивною, і відбуватися за участі студентів. На нашу думку, ключову роль можуть відіграти інноваційні ініціативи з боку факультетів, кафедр і окремих науково-педагогічних працівників.

Інноваційна діяльність в освіті акумулює всі теоретичні накопичення, поступово переводячи їх у практичне русло. Педагогічні інновації, що впливають на задоволення потреб суспільства мають бути науково обґрунтованими і пройти практичну апробацію.

Ключові слова: модернізація вищої освіти, інноваційний процес, освітні потреби, інноваційна діяльність в освіті, інформаційно-освітні ресурси, цифровізація освіти.

Savosh Halyna. The Significance of innovation for ensuring effective interaction of the educational institution with the subjects of the educational space.

Modernization of higher education is an innovative process of transformation of the entire education system, aimed at maximum satisfaction of the educational needs of pupils and students in the widest range of specialties, levels of education, educational institutions and information and educational resources. At the same time, education should give the expected effect regardless of the location of both the student and the educational resource or service he needs, and be conducted using the most modern information and telecommunication technologies.

Universities play a key role in creating conditions for obtaining new innovative ideas and projects. They should pay more attention to the interest of their students and teachers in the development and implementation of innovations, and their evaluation should be objective and take place with the participation of students. In our opinion, a key role can be played by innovative initiatives on the part of faculties, departments and individual scientific and teaching staff.

Innovative activity in education accumulates all theoretical accumulations, gradually translating them into a practical direction. Pedagogical innovations affecting the satisfaction of society's needs must be scientifically based and undergo practical testing.

Key words: modernization of higher education, innovation process, educational needs, innovative activity in education, informational and educational resources, digitalization of education.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767607>

H. M. Sac

**ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ МАРШРУТ ЯК ОСНОВНА ФОРМА
ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
(тенденції формування)**

Освіта, яка спрямована на виконання стратегічних завдань розвитку економіки, визначається, з одного боку, досягненнями фундаментальних наук, з іншого – розвитком виробництва. У контексті обраної теми, на наш погляд, важливими є такі документи, як «Стратегія сталого розвитку України до 2030 року», policy brief «Industry 5.0: A Transformative Vision for Europe».

Серед головних рис Індустрії 5.0 виокремлено людино-центричний підхід до використання технологій, який, як очікується, зробить працівників більш значущими та сильнішими через використання цифрових пристроїв [1].

У порівнянні з передовиками Індустрії 4.0-5.0 (зазвичай, окремі передові бізнеси), закладам вищої освіти Європи (на нашу думку, зазначене, цілком стосується і закладів вищої освіти України) відводиться місце *відстаючих*, тих, які потребують швидких, гнучких та індивідуально налаштованих регуляторних змін стосовно досягнення рівня відповідності. У якості механізму змін пропонується застосовувати більш гнучкі та більш індивідуально налаштовані регуляторні зміни (як в навчальному процесі, так і у здійсненні власне управлінської діяльності, авт.), підвищення рівня державно-приватного партнерства й зростання ролі збалансованих політик. На нашу думку, маються на увазі усі щаблі управління загальнодержавне, регіональне, галузеве, на рівні окремого закладу освіти, кожного підрозділу. У цей процес мають бути задіяні суб'єкти управління усіх рівнів. Крім того, стосовно навчальних закладів – суб'єкти навчального процесу – викладачі (вчителі) і учні, а в широкому розумінні – усі стейкхолдери (на чие життя впливає управлінська діяльність). Policy brief по 5.0 від Європейської комісії досить ясно визначає пріоритети змін на рівні управління, зокрема, в розділі «Урядування 5.0».

Застосоване гасло «не може бути жодної Індустрії 5.0 без уряду 5.0!» стосовно означеної теми, на нашу думку, може бути таким «Індустрії 5.0 має відповідати освіта 5.0.» (як на рівні управління навчальним процесом, так і власне управління).

Україна має великий потенціал для переходу до Індустрії 5.0 (пасіонарне та креативне суспільство, науково-технічний та освітній потенціал, розвинуті стартап спільноти, тисячі кваліфікованих розробників та інтеграторів). Військові дії, як відомо, стимулюють розвиток спеціальних і специфічних (військових) теоретичних знань і прикладних навичок. На Київському міжнародному економічному форумі 2024 зазначалося, що «трендом в українській економіці буде переробна промисловість і високотехнологічна складна економіка» [2]. В закладах вищої освіти та наукових установах України діє 36 наукових парків, мета яких – розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності, удосконалення якої планується за допомогою проекту Science City [3]. Приклад подають наші героїчні ЗСУ, застосовуючи рівень урядування саме на принципах 4.0-5.0 – децентралізованих, але добре скоординованих автономних команд, і які діють на новому технологічному рівні [4]. Логічно, що це призводить до появи нових і внесення змін до існуючих освітніх програм.

В той же час, за даними Державного центру зайнятості, в Україні ринок праці зіткнувся з гострим дефіцитом робочої сили, працівників у різних галузях і різних рівнів освіти [5]. У виступі заступниці міністра економіки України Тетяни Бережної на Київському міжнародному економічному форумі 2024 зазначалося, що за даними Міжнародної організації праці України необхідно залучити 8,6 мільйона додаткових працівників, а згідно з дослідженням Мінекономіки потрібні 4,5 мільйона осіб. Серед шляхів подолання – створення інклюзивного ринку праці (який поверне людей, які виїхали), інвестування в продуктивність праці (у тому числі – створення більшої кількості програм, які допоможуть українцям бути більш конкурентоспроможними на ринку праці).

В умовах нових викликів більш затребуваним, у порівнянні з академічним, стає «корисне знання» (useful knowledge) (тобто – конкретне знання), а разом з ним, уміння і навички, що націлені на результат, приносять економічний зиск. Це, в свою чергу, призводить до зростання попиту на фахівців, що володіють саме такими знаннями, уміннями і навичками. При цьому, для підприємств, закладів, установ, стає важливим не стільки факт підвищення кваліфікації персоналу, скільки оперативне оновлення конкретних знань, умінь і навичок, необхідних для здійснення професійної діяльності на конкретному робочому місці та задля забезпечення поліфункціональності наявних кадрів. Оскільки варіативність «корисного знання» значно більша, кількості академічних програм, то заповнити «ножиці» цілком можуть індивідуальні освітні маршрути. Конкретні напрямки варіативності «корисного знання» (індивідуальних освітніх маршрутів) визначаються особливостями технологічного циклу та умовами діяльності того чи того виробництва, організації, компанії задля забезпечення поліфункціональності наявних кадрів.

Таким чином, індивідуальне замовлення на освітні послуги (індивідуальні освітні маршрути) об'єктивно визначається:

- особливостями технологічного циклу та умовами діяльності того чи того виробництва, організації, компанії задля забезпечення поліфункціональності наявних кадрів;
- необхідністю оперативного оновлення конкретних знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності на конкретному робочому місці;
- інклюзивністю ринку праці (задля повернення людей, які виїхали);
- кількістю і змістом програм, які допоможуть українцям бути більш конкурентоспроможними на ринку праці;
- дефіцитом робочої сили, працівників у різних галузях і різних рівнів освіти;
- розвитком науково-технічної та інноваційної діяльності;
- «трендами української економіки (наприклад, переробна промисловість і високотехнологічна складна економіка);

- розвитком спеціальних і специфічних (наприклад, військових) теоретичних знань і прикладних навичок;
- рівнем відповідності *передовикам* Індустрії 4.0-5.0 (зазвичай, окремі передові бізнеси) і шляхами його досягнення;
- особливостями державно-приватного партнерства;
- рівнем утілення та операційною розробленістю застосування людиноцентричного (а, відтак, і студентоцентрованого) підходу.

Формою реалізації індивідуального замовлення на освітні послуги в Україні є індивідуальна освітня траєкторія (маршрут).

Згідно Закону України «Про вищу освіту», детермінація індивідуальних освітніх траєкторій відбувається згідно особистісного потенціалу здобувача вищої освіти (з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду); вибором здобувачем вищої освіти освітніх програм, суб'єктів освітньої діяльності, що їх реалізують, форм і строку здобуття освіти, освітніх компонентів; рівнем здобуття освітніх кваліфікацій; варіативністю академічної мобільності; результатами навчання, здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти тощо [6].

Таким чином, поєднання усіх чинників диференціації індивідуальних освітніх траєкторій (маршрутів) складає максимальну кількість і, в ідеалі, охопить 100% здобувачів вищої освіти. Тобто, індивідуальна освітня траєкторія стає основною формою набуття вищої освіти в Україні.

Студентоцентроване навчання у закладах вищої освіти України передбачає такий підхід до організації освітнього процесу, за якого :

- здобувачі вищої освіти заохочуються до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу;
- створюється освітнє середовище, орієнтоване на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надаються можливості для формування індивідуальної освітньої траєкторії (маршрут);
- освітній процес будується на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу.

Таким чином, нами виявлено тенденції застосування індивідуального освітнього маршруту як основної форми набуття вищої освіти в Україні. Як вирішенні питання виокремлюємо організаційні засади застосування індивідуального освітнього маршруту як основної форми набуття вищої освіти в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Directorate-General for Research and Innovation, (2022). *Policy brief «Industry 5.0: A Transformative Vision for Europe»* [Accessed 20 December 2024] Available at: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/knowledge-publications-tools-and-data/publications/all-publications/industry-50-transformative-vision-europe_en [Accessed 7 January 2025].
2. Бережна, Т. (2024). *Людський капітал соціальні виклики та економічні стратегії* [video]. Available at: <https://www.youtube.com/live/bvSI9O2wV9I> [Accessed 25 December 2024].
3. Коваленко, А. (2024). В Україні планують удосконалити наукові парки: про що йдеться і яких змін очікувати. *Українська правда*, [online] 26 грудня. Available at: <https://life.pravda.com.ua/society/v-ukrajini-planuyut-udoskoneliti-robotu-naukovih-parkiv-305593> [Accessed 26 December 2024].
4. Юрчак, О. Про Індустрію 5.0 – чому це стає актуальним для України. [online] In: *Industry4Ukraine*. Available at: <https://www.industry4ukraine.net/publications/pro-industriyu-5-0-chomu-cze-staye-aktualnym-dlya-ukrayiny/> [Accessed 20 December 2024].
5. Барсукова, О. (2024). Україні створять мережу «Стартап-школа – інкубатор-акселератор»: що це. *Українська правда*, [online] 23 квітня. Available at: <https://life.pravda.com.ua/society/studenti-zmozhut-stvoryuvati-startapi-pid-chas-navchannya-uryad-pidtrimav-iniciativu-mon-301215/> [Accessed 20 December 2024].

6. Rada.gov.ua, (2014). *Про вищу освіту* [online]. Київ, Україна. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [Accessed 20 December 2024].

References

1. Directorate-General for Research and Innovation, (2022). *Policy brief «Industry 5.0: A Transformative Vision for Europe»* [Accessed 20 December 2024] Available at: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/knowledge-publications-tools-and-data/publications/all-publications/industry-50-transformative-vision-europe_en [Accessed 7 January 2025].

2. Berezhna, T. (2024). *Lyudskiy kapital sotsialni vikliki ta ekonomichni strategiyi* [Human capital social challenges and economic strategies] [online]. Available at: <https://www.youtube.com/live/bvS19O2wV9I> [Accessed 25 December 2024].

3. Kovalenko, A. V. (2024). *Ukrayini planuyut udoskonaliti naukovi parki: pro scho ydetsya i yakih zmin ochikuvati* [Science parks are planned to be improved in Ukraine: what is it about and what changes can be expected]. *Ukrayinska pravda*, [online] 26 dec. Available at: <https://life.pravda.com.ua/society/v-ukrayini-planuyut-udoskonaliti-robotu-naukovih-parkiv-305593/> [Accessed 26 December 2024].

4. Yurchak, O. *Pro Industriyu 5.0 – chomu tse stae aktualnim dlya Ukrayini* [About Industry 5.0 – why it is becoming relevant for Ukraine]. [online] In: *Industry4Ukraine*. Available at: <https://www.industry4ukraine.net/publications/pro-industriyu-5-0-chomu-cze-staye-aktualnym-dlya-ukrayiny/> [Accessed 20 December 2024]

5. Barsukova, O. (2024). *V Ukrayini stvoryat merezhu «Startup-shkola – Inkubator-akselerator»: scho tse* [In Ukraine, a network «Startup school – incubator-accelerator»: will be created: what is it]. *Ukrayinska pravda*, [online] 23 april. Available at: <https://life.pravda.com.ua/society/studenti-zmozhut-stvoryuvati-startapi-pid-chas-navchannya-uryad-pidtrimav-iniciativu-mon-301215/> [Accessed 20 December 2024]/

6. Rada.gov.ua, (2014). *Pro vyshchu osvitu* [About higher education] [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [Accessed 20 December 2024].

Сас Наталія Миколаївна. Індивідуальний освітній маршрут як основна форма здобуття вищої освіти в Україні (тенденції формування).

Методологічна установка, що освіта (зокрема вища) спрямована на виконання стратегічних завдань розвитку економіки, робить правомірним гасло «Індустрії 5.0 має відповідати освіта 5.0.» (як на рівні управління навчальним процесом, так і власне управління). Що зумовлює актуальність обраної теми.

Автор виокремлює економічні (перехід до Індустрії 5.0; розвиток спеціальних і специфічних (військових) теоретичних знань і прикладних навичок; «тренди» в українській економіці (зокрема, високотехнологічна складна економіка); розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності на новому технологічному рівні) та демографічні (дефіцит робочої сили, працівників у різних галузях і різних рівнів освіти) чинники, що спричиняють зміни у діяльності закладів вищої освіти України.

В умовах нових викликів більш затребуваним, на думку автора, у порівнянні з академічним, стає «корисне знання» (useful knowledge) (тобто – конкретне знання), оперативне оновлення конкретних знань, умінь і навичок, необхідних для здійснення професійної діяльності на конкретному робочому місці та задля забезпечення поліфункціональності наявних кадрів.

Оскільки варіативність «корисного знання» значно більша, кількості академічних програм, то індивідуальне замовлення на освітні послуги набуває масового характеру, а відтак, основною (найбільш масовою) формою реалізації індивідуального замовлення на освітні послуги в Україні стає індивідуальна освітня траєкторія (маршрут).

Ключові слова: індивідуальна освітня траєкторія (маршрут), економічні та демографічні чинники, «корисне знання».

Nataliia Sas. Individual educational path as the main form of higher education in Ukraine.

The methodological assumption that education (including higher education) is aimed at fulfilling the strategic objectives of economic development makes the slogan “Industry 5.0 must be matched by education 5.0” (both at the level of educational process management and management itself) legitimate. This determines the relevance of the chosen topic.

The author identifies economic (transition to Industry 5.0; development of special and specific (military) theoretical knowledge and applied skills; “trends” in the Ukrainian economy (in particular, high-tech complex economy); development of scientific, technical and innovative activities at a new technological level) and demographic (shortage of labor force, employees in different industries and different levels of education) factors that cause changes in the activities of higher education institutions in Ukraine.

In the face of new challenges, the author believes that “useful knowledge” (i.e., specific knowledge), the prompt updating of specific knowledge, skills and abilities necessary for professional activities in a particular workplace and to ensure the multifunctionality of existing personnel, is becoming more in demand than academic knowledge.

Since the variability of “useful knowledge” is much greater than the number of academic programs, the individual order for educational services is becoming widespread, and therefore, the main (most widespread) form of implementation of the individual order for educational services in Ukraine is the individual educational path (route).

Key words: individual educational trajectory (route), economic and demographic factors, “useful knowledge”.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767633>

Є. В. Свіщова, О. Г. Ніколаєва

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФРІЛАНС ЯК МОЖЛИВІСТЬ ЗМЕНШЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВІД НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Система сучасної державної освіти є досить інертною і не в змозі швидко виправити ті вади, які присутні в ній на сьогоднішній день. Головна проблема нам бачиться в тому, що державна система освіти не може достатньо задовольнити потреби кожної людини, оскільки вона орієнтована на «середнього» учня та на інтереси держави. Тому цілком логічно в таких умовах виглядає тенденція комерціалізації освітньої сфери, коли до неї приходять все більше бізнес-структур та приватних репетиторів, які пропонують додаткові послуги. Таким чином, можна сказати, що педагогічний фріланс – розумне та обґрунтоване доповнення до державної системи, що дозволяє задовольнити потребу учнів у якісних, глибоких специфічних знаннях.

Педагогічний фріланс – це форма викладацької діяльності, при якій педагог працює на себе і надає освітні послуги різним клієнтам або організаціям на договірній основі. Такі педагоги не прив'язані до конкретної школи, університету чи іншого навчального закладу, а можуть працювати в різних форматах, таких як приватне репетиторство, онлайн-викладання, консалтинг та освітні консультації, розробка навчальних матеріалів, тьюторинг та наставництво, корекційна педагогіка та спеціальна освіта, розробка та проведення тренінгів, освітній менеджмент та коучинг, мовне навчання та інше [1].

Чому сучасні педагоги обирають «вільний політ» не лише як додаткову, а іноді й основну зайнятість? Мотиви та причини, що змушують прийняти остаточне рішення, у кожного викладача свої, але можна виділити кілька основних.

По-перше, це можливість здобуття фінансової незалежності, яка стає реальнішою під час роботи поза закладом освіти, оскільки оплата послуг педагога-фрілансера різко відрізняється від заробітної плати шкільного вчителя або викладача вишу. Мабуть, прагнення не залежати від держави і гідно заробляти – головна причина, яка спонукає педагогів ставати на шлях фрілансу.

По-друге, це вільний графік та зручне планування робочого часу, яке педагог-фрілансер може за будь-яких обставин підлаштувати під власні потреби. Педагогічний фріланс – це спосіб

не переробляти і жити в комфортному ритмі, слідує своїм біологічним годинникам і потребам організму, вести по-справжньому здоровий спосіб життя, знаходити час для занять спортом, зустрічей з друзями, туристичних мандрівок тощо.

По-третє, це можливість професійно зростати і розвиватися, яка при роботі в державній системі освіти часто підмінюється складанням нікому не потрібних звітів і планів – часто на одні й ті самі теми незліченну кількість разів. Педагог-фрілансер може рухатися в цікавому йому напрямку, обираючи тільки ті проекти, що йому подобаються, удосконалюючи методики, освоюючи нові технології, відточуючи свою майстерність.

Таким чином, ми бачимо, що педагогічний фріланс пропонує викладачам багато можливостей та переваг, але разом з тим він пов'язаний із низкою викликів.

Потрібно зазначити, що на відміну від постійної роботи в освітніх установах, фрілансери можуть мати коливання в доходах, залежно від кількості клієнтів, їхньої платоспроможності та тривалості співпраці, сезонних змін та попиту на їхні послуги. Втрата кількох клієнтів може суттєво вплинути на фінансову стабільність.

Педагог-фрілансер самостійно планує свій робочий день, що може бути викликом для тих, хто не має навичок тайм-менеджменту. Відсутність чіткого графіка може призводити до вигорання або, навпаки, недовантаження. Також робота з дому вимагає організації комфортного і продуктивного робочого середовища, що може бути складним, якщо вдома багато відволікаючих факторів.

Фрілансери самі відповідають за своє професійне зростання. Вони мають знаходити можливості для навчання та розвитку, які не завжди очевидні або доступні без підтримки традиційної освітньої системи. Педагог-фрілансер має постійно стежити за змінами в освітній сфері, оновлювати свої знання та методики викладання, що вимагає часу і ресурсів.

Працюючи як фрілансер, педагог може відчувати брак соціальної взаємодії, яка є важливою частиною роботи в школі чи університеті. Відсутність колективу може призводити до почуття ізоляції та самотності.

Для успішної роботи педагог-фрілансер повинен активно шукати клієнтів, що може вимагати навичок у маркетингу, саморекламі та веденні переговорів. Зростання популярності онлайн-навчання і репетиторства призводить до посилення конкуренції. Викладачі повинні вміти відрізнитися від інших і пропонувати унікальні послуги.

Педагог-фрілансер повинен самостійно розбиратися в юридичних питаннях, таких як укладання договорів, вирішення спорів з клієнтами, ліцензування тощо. Фрілансери самі відповідають за управління фінансами, ведення обліку доходів і витрат, а також сплату податків. Це може бути складно, якщо відсутні знання у фінансовій сфері.

Фрілансери повинні забезпечувати високий рівень якості освітніх послуг, що може бути викликом без стандартів, які визначаються традиційними навчальними закладами. Отримання об'єктивного зворотного зв'язку від учнів і клієнтів може бути непростим, що ускладнює оцінку власної роботи та її коригування.

Таким чином, можна зробити висновок, що педагогічний фріланс підходить для тих, хто цінує незалежність і готовий активно працювати над власним розвитком та пошуком нових можливостей у сфері освіти.

Майбутнє педагогічного фрілансу виглядає перспективним завдяки глобальним змінам у сфері освіти, технологічним інноваціям та зростаючому попиту на персоналізовані освітні послуги. Так, за даними Global Market Insights, глобальний ринок онлайн-освіти в 2021 році оцінювався приблизно в \$250 мільярдів, і очікується, що до 2027 року він досягне понад \$1 трильйона. Це зростання створює значні можливості для педагогів-фрілансерів, особливо в контексті онлайн-викладання. А за даними Research And Markets, ринок приватного репетиторства глобально зростає на 7,1% щорічно в період з 2019 по 2024 рік. Репетиторство є одним із найбільш популярних напрямків педагогічного фрілансу, особливо в країнах з високою конкуренцією за вступ до вищих навчальних закладів, таких як Китай, Індія та США. Також можна навести дані дослідження Upwork, що у 2023 році близько 39% робочої сили в США

складали фрілансери. Хоча ця статистика стосується всіх галузей, вона відображає загальну тенденцію до переходу на фріланс, яка також стосується і педагогів. Крім того, неймовірними темпами зростає кількість учнів різних електронних курсів. Такі платформи як Udemu, Coursera, Skillshare, мають мільйони користувачів і сотні тисяч викладачів. Наприклад, Coursera повідомляє про понад 87 мільйонів зареєстрованих учнів на платформі станом на 2021 рік і вже про 124 мільйони станом на 2023 рік, що підкреслює величезний потенціал для педагогів-фрілансерів у створенні та продажі онлайн-курсів [2].

Таким чином, можна зробити висновок, що педагогічний фріланс має значний потенціал, адже це нові можливості для самореалізації та професійного розвитку, але для того, щоб скористатися цими можливостями, викладачам доведеться постійно адаптуватися до нових реалій, впроваджувати інноваційні методики та підтримувати високий рівень професіоналізму. Для тих, хто готовий вчитися та впроваджувати нові підходи, ці зміни можуть стати основою для успішної кар'єри в новому освітньому середовищі.

Список бібліографічних посилань

1. Гук, Л. П. (2016). Гнучка нестандартна зайнятість: систематизація форм і використання на ринку праці України. *Український соціум*, 1(56), с. 114–129.
2. Ніколаєва, О., Свіщова, Є. та Саакян, І. (2024). Світові і вітчизняні тенденції на ринках педагогічного фріланса. У: *Innovative Education: Problems and Prospects of Scientific Research*. Stuttgart, с. 74–78.

References

1. Huk, L. P. (2016). Hnuchka nestandardna zaynyatist': systematyzatsiya form i vykorystannya na rynku pratsi Ukrainy [Flexible non-standard employment: systematization of forms and use in the labor market of Ukraine]. *Ukrayins'kyi sotsium* [Ukrainian Society], 1(56), pp. 114–129.
2. Nikolayeva, O., Svishchova, YE. ta Saakyan, I. (2024). Svitovi i vitchyznyani tendentsiyi na rynkakh pedahohichnoho frilansa [Global and domestic trends in the pedagogical freelance markets]. In: *Innovative Education: Problems and Prospects of Scientific Research*. Stuttgart, pp. 74–78.

Свіщова Євгенія Віталіївна, Ніколаєва Олена Георгіївна. Педагогічний фріланс як можливість зменшення залежності викладача від навчального закладу.

Стаття присвячена педагогічному фрілансу — формі викладацької діяльності, при якій педагог працює на себе і надає освітні послуги різним клієнтам або організаціям на договірній основі. Наголошується, що педагогічний фріланс пропонує викладачам багато можливостей та переваг – можливість здобуття фінансової незалежності, вільний графік та зручне планування робочого часу, можливість професійно зростати і розвиватися. Але разом з тим він пов'язаний із низкою викликів – фрілансери можуть мати коливання в доходах, відсутність чіткого графіка може призводити до вигорання, педагог може відчувати брак соціальної взаємодії, повинен самостійно розбиратися в юридичних питаннях тощо. Робиться висновок, що педагогічний фріланс має значний потенціал, адже це нові можливості для самореалізації та професійного розвитку, але для того, щоб скористатися цими можливостями, викладачам доведеться постійно адаптуватися до нових реалій, впроваджувати інноваційні методики та підтримувати високий рівень професіоналізму. Для тих, хто готовий вчитися та впроваджувати нові підходи, ці зміни можуть стати основою для успішної кар'єри в новому освітньому середовищі.

Ключові слова: педагогічний фріланс, репетиторство, онлайн-викладання, тьюторинг, освітні консультації, коучинг.

Svishchova Yevheniia, Nikolaieva Olena. Pedagogical freelance as an opportunity to reduce a teacher's dependence on an educational institution.

The article focuses on pedagogical freelance – a form of teaching activity in which a teacher is self-employed and provides educational services to various clients or organizations on a contractual basis. It is emphasized that pedagogical freelance offers teachers many opportunities and advantages – the opportunity

to gain financial independence, a free schedule and convenient planning of working hours, the opportunity to grow and develop professionally. But at the same time, it is associated with a number of challenges – freelancers may have fluctuations in income, the lack of a clear schedule can lead to burnout, a teacher may feel a lack of social interaction, must independently understand legal issues, etc. The article concludes that pedagogical freelance has significant potential, because it offers new opportunities for self-realization and professional development, but in order to take advantage of these opportunities, teachers will have to constantly adapt to new realities, implement innovative methods and maintain a high level of professionalism. For those willing to learn and implement new approaches, these changes can become the basis for a successful career in the new educational environment.

Key words: pedagogical freelance, tutoring, online teaching, educational consulting, coaching.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767658>

О. Л. Сидоренко

ПРОВЕДЕННЯ ЗОВНІШНІХ ОСВІТНІХ ОЦІНЮВАНЬ В УКРИТТЯХ: ДОСВІД СПІВПРАЦІ РЕГІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ ОЦІНЮВАННЯ, ДЕПАРТАМЕНТІВ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне російське вторгнення стало випробовуванням на міцність, перевіркою на саме право існування і для нашої держави, і для українського суспільства, і для освітньої сфери зокрема.

Аналізуючи виклики і проблеми воєнного часу, які постали перед освітою, дослідники визначають падіння якості освіти; руйнування навчальних закладів; масову міграцію населення; окупацію територій, на яких проживають українські здобувачі освіти й педагоги; колаборацію частини педагогів з окупаційною владою; скорочення фінансування сфери освіти; «відсутність ресурсів на належну реалізацію реформи «Нова українська школа»; подеколи деструктивні та/або популістські рішення освітньої політики; брак учителів з окремих предметів»; нестачу укриттів; погіршений психоемоційний стан учасників освітнього процесу; роботу в умовах постійного стресу [1].

Абсолютно погоджуючись із важливістю усіх наведених проблем, хотілося б наголосити на першочерговій необхідності створення безпечного освітнього середовища, особливо у регіонах, які розташовані найближче до лінії боєз'ясування, наприклад у Харкові.

Міська влада Харкова цілком усвідомлює важливість розвитку освіти навіть у складних умовах війни і робить усе можливе, щоб створити безпечні умови для очного навчання – будуються підземні школи, створюються коворкінги для студентства. «Харків – це центр науки, студентства та інтелекту. Ми не маємо права втратити цей потенціал. Разом із центральною владою ми повинні створити комфортні й безпечні умови для наших вишів, щоб Харків залишався студентським та інноваційним центром», – зазначив міський голова Ігор Терехов на всеукраїнському заході, присвяченому Всесвітньому дню науки [2].

Метою публікації є висвітлення досвіду співпраці різних структур – органів державної влади, місцевого самоврядування, органів управління освітою, закладів вищої освіти та Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти (Харківського РЦОЯО), – що став справжньою синергією, яка забезпечує вирішення проблем, викликаних воєнним станом.

У 2024 році Харківський РЦОЯО спільно з державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та закладами освіти Полтавської, Сумської та Харківської областей виконали комплекс робіт із забезпечення проведення національного мультипредметного тесту (НМТ); єдиного вступного іспиту (ЄВІ); єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ) – зовнішніх освітніх оцінювань, що проводяться Українським та регіональними центрами оцінювання якості освіти з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО).

Як і у два попередні роки, вся робота з підготовки та проведення ЗОО була виконана в умовах воєнного стану.

З січня по липень 2024 року сім територіальних громад Харківської області та дві Сумської області певний час перебували у зоні активних бойових дій. Крім того, дві громади Харківської області знаходяться в зоні тимчасової окупації дотепер.

З метою створення безпечних умов для учасників ЗОО та працівників пунктів тестування Харківським РЦОЯО у серпні 2023 року була висунута ініціатива щодо проведення всіх ЗОО у Полтавській, Сумській та Харківській областях винятково в укриттях закладів освіти, спеціально обладнаних за нормами ДСНС. Обов'язковою вимогою було також дотримання усіх технічних стандартів проведення ЗОО у комп'ютерному форматі: стале енергозабезпечення (включно з генераторами), стабільний інтернет-зв'язок та постійне онлайн-відеоспостереження за процедурою у кожній аудиторії.

У результаті спільної цілеспрямованої та наполегливої роботи з Полтавською, Сумською та Харківською обласними військовими адміністраціями, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, колективами закладів освіти на початок травня 2024 року було створено пункти тестування у 111 закладах освіти.

Як підтвердила практика проведення НМТ, ЄВІ та ЄФВВ, таке рішення було єдино правильним та стратегічно виправданим.

Адже, якби тестування не було організоване безпосередньо в укриттях, то у Харківській області через постійні повітряні тривоги протягом досить тривалого часу жоден вид ЗОО не зміг би бути зреалізованим ні в основні, ні в додаткові сесії (рис. 1). Суттєво, до критичних меж, була би ускладнена, а часто унеможливлена, робота абітурієнтів у Полтавській та Сумській областях.

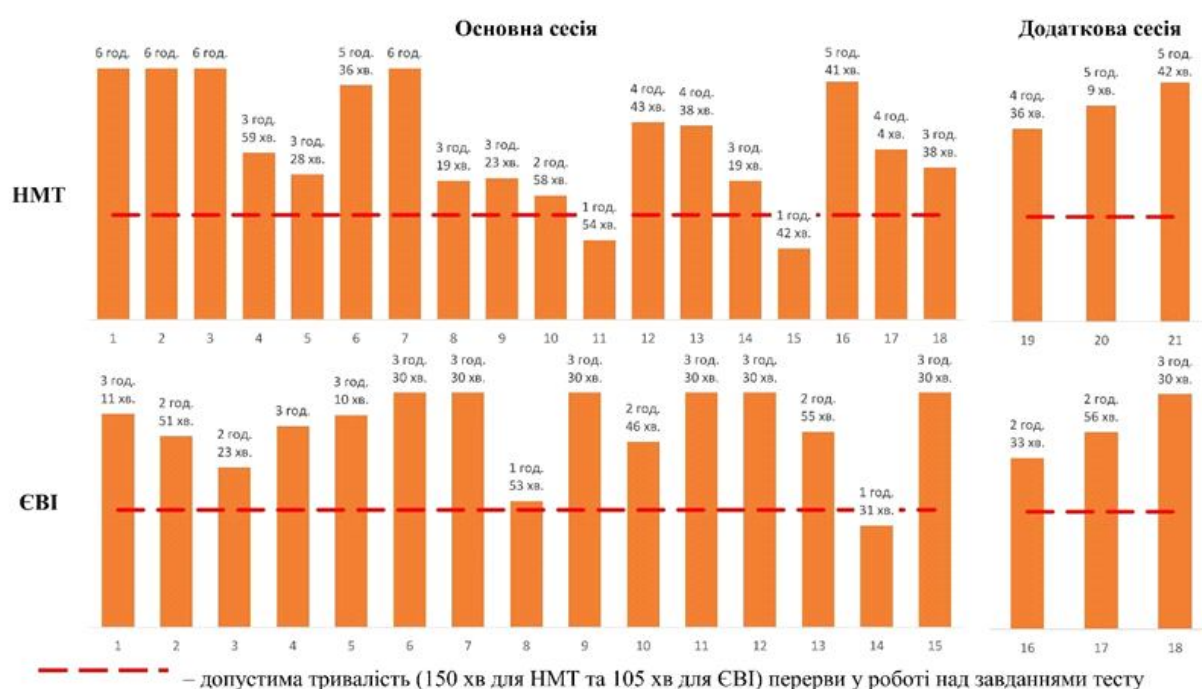

Рис. 1. Повітряні тривоги під час НМТ та ЄВІ 2024 року у Харківській області [3]

Особливістю ЗОО 2024 року була організація відеоспостереження за роботою пунктів тестування. Спільними зусиллями із закладами освіти, на базі яких здійснювалася процедура, було забезпечено постійний моніторинг у кожній аудиторії з трансляцією перебігу тестування на контрольні пристрої в Харківському РЦОЯО. Це суттєво вплинуло на забезпечення

доброчесності виконання завдань абітурієнтами, а також підвищило ефективність роботи працівників пунктів тестування.

Розглянемо більш детально, як було організовано ЗОО у 2024 р. у Харківській області.

Реалізація принципу перенесення процедури тестування в укриття на Харківщині в цілому стала можливою винятково завдяки принциповій та конструктивній позиції Харківської міської ради та, у першу чергу, її департаменту освіти, які беззастережно підтримали нашу ідею та активно включилися в цю роботу з перших днів.

Другим визначальним фактором, що уможливив реалізацію такого амбітного проєкту, стала активна участь окремих закладів вищої освіти міста у підготовці своїх приміщень до роботи учасників тестування у нових умовах.

За відносно короткий період десять університетів здійснили масштабні реконструкції та якісні ремонтно-опоряджувальні роботи у визначених приміщеннях, забезпечивши повну відповідність вимогам ДСНС і технічним умовам проведення тестування.

Слід визнати відмінну підготовку Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Державного біотехнологічного університету, Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Українського державного університету залізничного транспорту, Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Харківського національного університету радіоелектроніки, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Одночасно постала нагальна потреба переформатування та розширення мережі пунктів тестування і поза межами Харкова. Було створено нові округи, які раніше ніколи не брали участі у цій роботі – це два ліцеї у селищі Пісочин та ліцей у селищі Кегичівка.

Спільно з місцевими органами влади та колективами закладів загальної середньої освіти були збільшені потужності пунктів тестування у містах Балаклія, Берестин, Лозова, Чугуїв, Богодухів, Валки та селищі Лиман Слобожанської територіальної громади.

Особливо значущим було створення пунктів тестування у критично постраждалому місті Ізюм.

Реалізація схеми проведення тестування в укриттях дала змогу:

- провести ЗОО в Харківській області;
- не допустити збільшення кількості учасників додаткових сесій з-поміж тих, хто не зміг виконати роботу під час основних сесій, тобто скоротити мережу пунктів тестування додаткових сесій та, як результат, скоротити витрати бюджетних коштів;
- уникнути фізичних перевантажень учасників та працівників пунктів тестування і додаткових витрат державних коштів на оплату праці через понаднормові подовження тривалості оцінювань.

Якщо ж говорити про те, що отримали заклади освіти, реалізувавши ідею Харківського РЦОЯО про проведення ЗОО в укриттях, то це, крім досвіду ефективної співпраці і креативного підходу до вирішення управлінських питань, безумовно, промоція закладу освіти як стійкої та здатної відповідати на виклики війни структури, а також безпечний освітній простір, який впродовж року може використовуватися для потреб закладу.

Набутий досвід, можливе поєднання НМТ з державною підсумковою атестацією та необхідність збалансування навантаження на заклади освіти спонукають до пошуку можливостей розширення мережі пунктів тестування в Полтавській, Сумській та Харківській областях.

Список бібліографічних посилань

1. Ліннік О., Божинський В., Гриневич Л. та ін. (2024). *Освіта під час війни: досвід українських шкіл. Аналітичний звіт* [online]. Київ: ГО «Куншт», с. 7. Available at: <https://>

www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/2024-Education-during-War-Ukrainian-Schools-Experience.pdf [Accessed 09 Dec. 2024].

2. Офіційний сайт Харківської міської ради, міського голови, виконавчого комітету. (2024). *У Харкові святкують Всесвітній день науки*. [online]. Available at: <https://www.city.kharkiv.ua/uk/news/u-kharkovi-svyatkuyut-vsesvitniy-den-nauki-56841.html> [Accessed 09 Dec. 2024].

3. *Мапа тривоги України* (2024). [online]. Available at: <https://alerts.in.ua/> [Accessed 09 Dec. 2024].

References

1. Linnik O., Bozhynskyi V., Hrynevych L. et al (2024). *Osvita pid chas viiny: dosvid ukrainskykh shkyl. Analitichnyi zvit*. [Education During War: The Ukrainian Schools' Experience. Analytical Report] [online]. Kyiv: НО «Kunsht», p. 7. Available at: <https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/2024-Education-during-War-Ukrainian-Schools-Experience.pdf> [Accessed 09 Dec. 2024].

2. Ofitsiyniy sait Kharkivskoi miskoi rady, miskoho holovy, vykonavchoho komitetu. (2024). *U Kharkovi sviatkuiut Vsesvitnii den nauky* [World Science Day is celebrated in Kharkiv] [online]. Available at: <https://www.city.kharkiv.ua/uk/news/u-kharkovi-svyatkuyut-vsesvitniy-den-nauki-56841.html> [Accessed 09 Dec. 2024].

3. *Мапа тривоги України* (2024). [online]. Available at: <https://alerts.in.ua/> [Accessed 09 Dec. 2024].

Сидоренко Олександр Леонідович. Проведення зовнішніх освітніх оцінювань в укриттях: досвід співпраці регіонального центру оцінювання, департаментів та закладів освіти в умовах воєнного стану.

У публікації висвітлено досвід співпраці різних структур – органів державної влади, місцевого самоврядування, органів управління освітою, закладів вищої освіти та Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, – що став справжньою синергією, яка забезпечує вирішення проблем, викликаних воєнним станом.

Проаналізовано проведення Харківським РЦОЯО у 2024 році зовнішніх освітніх оцінювань у Харківській, Полтавській та Сумській областях в укриттях (з дотримання норм ДСНС та технічних вимог, які висуваються до комп'ютерного тестування), що було викликано необхідністю створення безпечних умов для учасників та працівників пунктів тестування.

З'ясовано, що описана практика уможливила проведення ЗОО в Харківській області, а також сприяла запобіганню збільшенню кількості учасників додаткових сесій з-поміж тих, хто не зміг виконати роботу під час основних сесій в Полтавській та Сумській областях. Це сприяло скороченню мережі пунктів тестування додаткових сесій. Крім того, удалося уникнути фізичних перевантажень учасників та працівників пунктів тестування, додаткових витрат державних коштів на оплату праці залученого персоналу через понаднормові подовження тривалості оцінювань.

Зазначено, що набутий досвід вимагає масштабування з урахуванням можливого поєднання національного мультипредметного тесту з державною підсумковою атестацією та необхідності забезпечення збалансованого навантаження на заклади освіти, залучені до проведення ЗОО.

Ключові слова: Заклад вищої освіти, зовнішні освітні оцінювання, національний мультипредметний тест, єдиний вступний іспит; єдине фахове вступне випробування, безпечне освітнє середовище.

Sydorenko Oleksandr. Conducting external educational assessments in shelters: experience of cooperation between the regional assessment center, departments, and educational institutions under martial law.

This paper presents a case study of a collaborative effort between various Ukrainian institutions – governmental bodies, local self-governance, educational authorities, higher education institutions, and the Kharkiv Regional Center for Educational Quality Assessment. This partnership has proven to be a powerful synergy, effectively addressing challenges posed by martial law.

The study analyzes the successful implementation of external educational assessments in 2024 in Kharkiv, Poltava, and Sumy oblasts, conducted by the Kharkiv Regional Center for Educational Quality Assessment in bomb shelters. These assessments adhered to the safety standards set by the State Emergency Service and the technical requirements for computer-based testing, ensuring a safe environment for both test-takers and personnel.

The findings demonstrate that this practice enabled conducting of external educational assessments in the Kharkiv region and helped prevent a surge in participants for supplementary sessions in Poltava and Sumy oblasts, where individuals were unable to complete the assessments during the primary sessions. Consequently, there was a reduction in the number of testing centers required for supplementary sessions. Moreover, the approach mitigated physical strain on both test-takers and personnel, while also avoiding additional state expenditures on overtime pay.

The acquired experience underscores the need for scaling up these practices, considering the potential integration of the National Multi-subject Test with the School Leaving Examinations and the imperative to distribute the workload among educational institutions involved in external assessments equitably.

Key words: Higher Education Institution, External Educational Assessments, National Multi-subject Test, Unified Entrance Exam, Unified Professional Entrance Exam, Safe Learning Environment.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767670>

Г. С. Смирнова

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК АСИСТЕНТ ВИКЛАДАЧА В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В XXI столітті технологічний прогрес значно вплинув на всі аспекти суспільного життя, включаючи освіту. Штучний інтелект (ШІ), який нещодавно здавався фантастичною концепцією, сьогодні став реальністю та активно впроваджується в різних галузях. В освітньому середовищі він поступово займає важливе місце, забезпечуючи нові можливості для викладання та навчання. Метою цієї роботи є дослідження функціоналу ШІ як асистента викладача в навчальному процесі, визначення його переваг та обмежень, а також розгляд перспектив застосування цієї технології в вищій освіті.

ШІ в навчальному процесі може виконувати широкий спектр функцій [1]:

1. Автоматизація рутинних завдань. Системи ШІ здатні перевіряти тести, оцінювати письмові роботи, генерувати звіти про успішність студентів. Це дозволяє викладачам зосереджуватися на більш творчих аспектах своєї діяльності.

2. Персоналізація навчання. Алгоритми ШІ аналізують поведінку студентів, їхні досягнення та прогалини в знаннях, створюючи індивідуальні навчальні плани.

3. Допомога в підготовці матеріалів. Інтелектуальні системи можуть генерувати навчальні матеріали, презентації, питання для тестів тощо.

Використання ШІ в освітньому процесі дійсно створює низку переваг [2; 3]. Очікується, що викладачі зможуть отримувати більше часу для взаємодії зі студентами завдяки автоматизації рутинних завдань. Окрім того, алгоритми ШІ зможуть забезпечити неупереджене оцінювання студентів. Одним з надзвичайно важливих пунктів є інклюзивність. Так, технології ШІ сприятимуть доступності освіти для людей з обмеженими можливостями, наприклад, через автоматичне створення субтитрів чи перекладів.

Попри всі переваги, інтеграція ШІ в освітнє середовище супроводжується певними викликами. Одним із найбільш обговорюваних викликів використання ШІ в освіті є питання етики [4]. Так, системи ШІ збирають та обробляють велику кількість персональних даних студентів, включаючи результати тестувань, стиль навчання та навіть поведінку під час виконання завдань. Це створює ризик витоку інформації або її використання без згоди студентів. Інший аспект – це питання соціальної нерівності. Високотехнологічні системи часто

є високовартісними, що може призвести до збільшення розриву між освітніми закладами з різним рівнем фінансування. В деяких регіонах доступ до ШІ в освіті може бути обмеженим, що негативно впливатиме на рівень підготовки студентів. Також важливим викликом є залежність від технологій. Надмірна автоматизація процесу навчання може знизити роль викладача та обмежити розвиток критичного мислення у студентів. Саме тому забезпечення балансу між інноваціями та традиційними методами навчання є важливим завданням для освітян.

На мій погляд, в майбутньому роль ШІ в освіті лише зростатиме. Очікується, що системи на базі ШІ будуть здатні враховувати не лише академічні показники, але й емоційний стан студентів. Наприклад, сенсори та програми для аналізу виразу обличчя зможуть виявляти втому або зацікавленість, що дозволить адаптувати навчальні матеріали в реальному часі. Іншим перспективним напрямом є широке використання доповненої та віртуальної реальності в поєднанні зі ШІ. Такі технології дозволять створювати інтерактивні симуляції, які допоможуть студентам здобувати практичні навички в безпечному середовищі. Вже сьогодні створюються програми, завдяки яким медичні працівники можуть використовувати VR-симулятори для вивчення анатомії або виконання складних операцій. Також передбачається, що розвиток ШІ сприятиме створенню міжнародних освітніх платформ, які будуть доступними для студентів з будь-якої точки світу. Це дозволить університетам співпрацювати на глобальному рівні та забезпечувати високу якість навчання.

Таким чином, ШІ є потужним інструментом для вдосконалення навчального процесу, який здатен допомогти не тільки студенту, але й виступати в ролі асистента викладача. Він дозволяє автоматизувати рутинні завдання, персоналізувати навчання та підвищувати ефективність освітніх програм. Однак для максимальної користі від його використання важливо враховувати етичні та технологічні виклики, а також забезпечувати необхідну підготовку викладачів. Інтеграція ШІ в освіту є кроком до створення інноваційного навчального середовища, здатного відповідати вимогам сучасного суспільства.

References

1. Berendt, B., Littlejohn, A., & Blakemore, M. (2020). AI in education: Learner choice and fundamental rights. *Learning, Media and Technology*, 45(3), 312–324.
2. Chassignol, M., Khoroshavin, A., Klimova, A., Bilyatdinova, A. (2018). Artificial Intelligence trends in education: a narrative overview. *Procedia Computer Science*, 136, 16-24.
3. Mousavinasab, E., Zarifsanaiy, N., Niakan Kalhori, S. R., Rakhshan, M., Keikha, L., & Ghazi Saeedi, M. (2021). Intelligent tutoring systems: A systematic review of characteristics, applications, and evaluation methods. *Interactive Learning Environments*, 29(1), 142–163.
4. Weinberg, L. (2020). Feminist research ethics and student privacy in the age of AI. *Catalyst: Feminism, Theory, Technoscience*, 6(2), 1–10.

Смирнова Ганна Сергіївна. Штучний інтелект як асистент викладача в навчальному процесі.

В даній роботі досліджується роль штучного інтелекту (ШІ) як асистента викладача в сучасному навчальному процесі. Проаналізовано основні функції ШІ, серед яких автоматизація перевірки робіт, персоналізація навчальних планів та створення адаптивних навчальних матеріалів. Розглянуто ключові переваги, зокрема ефективність, об'єктивність оцінювання, інклюзивність і можливості детальної аналітики прогресу студентів. Окрему увагу приділено викликам, таким як етичні питання конфіденційності даних, обмеження технологій, висока вартість інтеграції та необхідність підготовки викладачів. В статті також наведено приклади практичного використання ШІ в світовій освітній практиці та перспективи його розвитку, включаючи створення інтерактивних навчальних середовищ. Зроблено висновки щодо значущості ШІ у вдосконаленні освітніх процесів і розвитку педагогічної діяльності.

Ключові слова: штучний інтелект, навчальний процес.

Smyrnova Ganna. Artificial intelligence as a teaching assistant in the educational process.

The article explores the role of artificial intelligence (AI) as a teaching assistant in the modern educational process. The main AI functions are analyzed, including automating the assessment of assignments, personalizing learning plans, and creating adaptive educational materials. Key advantages are highlighted, such as efficiency, objectivity in evaluation, inclusivity, and the ability to provide detailed analytics on student progress. Special attention is paid to challenges, including ethical issues related to data privacy, technological limitations, high integration costs, and the need for teacher training. The article also presents practical examples of AI implementation in global educational practices and discusses its development prospects, including the creation of interactive learning environments. Conclusions are drawn regarding AI's significance in enhancing educational processes and advancing pedagogical activities.

Key words: artificial intelligence, educational process.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767683>

Є. І. Сокол, С. А. Радозуз

**ОСВІТНЯ ІНТЕГРАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ДОСВІД НТУ «ХП»
ТА МАГДЕБУРЗЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОТТО ФОН ГЕРІКЕ**

Сучасний світ стикається з безпрецедентними викликами, серед яких війна в Україні посідає особливе місце. Російська агресія проти України не лише завдала величезних людських і матеріальних втрат, але й призвела до масового переміщення людей, зокрема освітян і студентів. За даними ООН, кількість біженців перевищила 8 мільйонів осіб. Серед них понад 300 тисяч українських студентів та вступників, які шукають можливості для навчання у країнах Європи. Так, для прикладу, станом на 16 грудня 2024 р. згідно з даними відповідного комісаріату ООН, лише у Німеччині перебувало 1 234 970 біженців з України [1]. Це підкреслює масштаб проблеми, адже значна частина з них прагне продовжити навчання у вищих навчальних закладах. Зрозуміло, що певний відсоток із них є випускниками шкіл, які орієнтуються на здобуття вищої освіти.

У цих умовах система вищої освіти України потребує нових шляхів адаптації до глобальних викликів. Одним із таких рішень стало впровадження програм подвійних дипломів, які одночасно забезпечують інтеграцію українських університетів у європейський простір освіти та відкривають нові перспективи для студентів.

Інтеграція вищої освіти України до європейського простору є важливим стратегічним завданням, яке формувалося ще з часу приєднання України до Болонського процесу у 2005 році. Однак можливості запровадження програм подвійних дипломів між Українськими та Європейськими закладами вищої освіти передувало кілька фундаментальних кроків.

По-перше, це уніфікація освітніх стандартів через впровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ECTS). Ця система дозволила стандартизувати оцінювання результатів навчання, полегшуючи обмін студентами між університетами. Завдяки ECTS студенти отримали змогу переносити академічні кредити, здобуті в одному закладі освіти, до іншого, що відкрило їм шлях до участі в міжнародних освітніх програмах. Для викладачів і адміністрацій це також створило зрозумілий механізм порівняння освітніх програм та їх адаптації до європейських стандартів, а також полегшило процес визнання академічних досягнень між різними країнами.

Другим важливим кроком стала адаптація національних систем якості освіти до стандартів, визначених Європейськими стандартами і рекомендаціями для забезпечення якості вищої освіти (ESG).

Розвиток програм подвійних дипломів відповідає стратегічним цілям інтеграції України до європейського освітнього та наукового простору. Це дозволяє не лише створити нові можливості для студентів, але й сприяє зміцненню міжнародної репутації українських університетів як надійних і перспективних партнерів. Вони також надають змогу здобувачам отримати дві офіційно визнані кваліфікації.

Проведення програм подвійних дипломів мало глибокий соціальний і культурний вимір, сприяючи міжкультурному обміну, розширюючи світогляд здобувачів та підвищуючи їхню адаптивність у міжнародному середовищі. Можливість отримати конкурентні переваги на європейському ринку праці, стимулювало студентство до участі в подібних ініціативах, що сприяло популярності таких програм і в довоєнний час.

Як не дивно, саме війна в Україні стала одним із факторів, що значно сприяв розвитку програм подвійних дипломів. Створивши величезні виклики для освітньої системи країни, вона змусила університети швидко адаптуватися до нових умов. Університетам довелося забезпечувати безперервність навчання, використовуючи дистанційні формати та змішані освітні моделі для своїх здобувачів. Окрім того, випускники українських шкіл також часто стикаються з труднощами інтеграції в європейське освітнє середовище, в першу чергу через мовний бар'єр та відмінності в освітніх традиціях і підходах.

Ситуація вимагала пошуку нових шляхів для забезпечення безперервності освіти, і програми подвійних дипломів тут стали надзвичайно у нагоді. В умовах масового переміщення школярів та студентів, значна частина яких перебуває за кордоном, ці програми набули нового значення, відкриваючи шлях до продовження навчання і здобуття міжнародно визнаних кваліфікацій. Відповідно, університети активно почали укладати договори з європейськими партнерами, відкриваючи нові горизонти для українських студентів. Окрім того, активне впровадження та використання цифрових платформ та дистанційних моделей навчання забезпечили доступність програм для студентів, незалежно від їхнього географічного розташування, і дозволили уникнути втрат у навчальному процесі.

У цьому сенсі НТУ «ХПІ» є гарним прикладом адаптивності та інноваційності, використовуючи програми подвійних дипломів як механізм підтримки студентів і збереження якості освіти навіть у найскладніші часи. За цими програмами в 2024 році за кордоном в рамках програм подвійних дипломів навчалися 179 студентів НТУ «ХПІ». Загалом в університеті діє 15 програм подвійних дипломів, серед яких найбільш розвинуті програми з наступними закладами освіти: Школа економіки та менеджменту в публічному адмініструванні (Словаччина); Поморська академія в Слупську (Польща); Альпен-Адрійський університет Клагенфурту (Австрія); Варшавська політехніка (Польща); Рейнсько-Вестфальський технічний університет Аахена (Німеччина) та Магдебурзький університет ім. Отто фон Геріке (Німеччина).

НТУ «ХПІ» та Магдебурзький університет імені Отто фон Геріке – OVGU з давніх пір мали тісні наукові та академічні зв'язки. Окрім того, в Харківській політехніці вже багато років в університеті діє освітній центр «Німецький технічний факультет», який давно провадить сучасні програми вивчення німецької мови, зокрема через освітній проєкт «Німецькомовний інженер» та координує кілька проєктів Erasmus+ [2].

Завдяки злагодженій роботі освітнього центру та адміністрації НТУ «ХПІ» та OVGU вдалося відкрити дві програми подвійних дипломів: DSG (Deutschsprachige Studiengänge) – програма подвійного диплому для магістрів та DSG2 (Deutschsprachige Studiengänge 2) – програма подвійного диплому для бакалаврів, відповідно. Найбільшою популярністю користується остання [3].

Програма DSG2 передбачає комбіноване навчання в обох університетах. Вона регулюється спеціальним Порядком організації та реалізації програми подвійного диплома і орієнтована на вступників, які знаходяться за кордоном. Перший рік студенти навчаються дистанційно в НТУ «ХПІ», що дозволяє їм адаптуватися до академічного середовища і зберегти соціальну підтримку, яку здобувачі отримують у Німеччині. Після успішного завершення першого року навчання, вони зараховуються до Магдебурзького університету і продовжують навчання на денній формі (Рис. 1). Такий підхід дає змогу студентам отримати два дипломи бакалавра, визнані як в Україні, так і в Німеччині.

Програма орієнтована на стратегічно важливі технічні спеціальності – електротехніку, машинобудування та хімічну галузь. Ці напрями не випадкові, адже саме вони відповідають

Рис. 1. Структура програми подвійного диплому DSG2 між НТУ «ХПІ» та OVGU

викликам сучасної економіки як України, так і Європи. Вступ до програми передбачає базові знання німецької мови (A2/B1), а подальше навчання допомагає студентам досягти рівня B2, необхідного для складання мовних тестів у Німеччині.

Таким чином, однією з ключових переваг програми є її адаптація до потреб українських абітурієнтів. Через те, що українська система освіти має 11-річну середню школу, а німецька – 12-річну, багато українських випускників не можуть одразу вступити до університетів Німеччини. Програма DSG2 вирішує цю проблему, дозволяючи студентам почати навчання в Україні і паралельно отримувати доступ до німецької системи вищої освіти.

Учасники програми також отримують підтримку у вигляді консультацій, допомоги з документами, мотиваційними листами та організацією переїзду. Офіс програми, відкритий у Магдебурзі, сприяє забезпеченню всіх необхідних процедур, включаючи зарахування до університету та підготовку до навчання.

На превеликий жаль, програма стикається з викликами. Обмеження мобільності через воєнний стан в Україні ускладнює участь певної категорії студентів. Додатково, фінансове навантаження на студентів, хоча й знижене завдяки безкоштовному навчанню в Німеччині (за винятком семестрового збору), залишається відчутним. Проте міжнародні гранти та стипендії можуть допомогти вирішити ці проблеми у майбутньому.

Разом з тим, DSG2 – дозволила відкрити двері українським здобувачам до європейської освіти, зберігаючи їхній зв'язок Україною. Програма є інструментом інтеграції, та демонструє, як партнерство між університетами може стати відповіддю на глобальні виклики, водночас формуючи нове покоління професіоналів, готових до відбудови та розвитку країни.

Список бібліографічних посилань

1. НТУ «ХПІ». *Освітній центр «Німецький технічний факультет»* [online]. Available at: <https://www.kpi.kharkov.ua/ukr/mizhnarodni-zv-yazki/nimetsko-ukrainskiy-centr/> [Accessed 10. Jan. 2025].
2. Operational Data Portal, (2025). *Ukraine Refugee Situation* [online]. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> [Accessed 10. Jan. 2025].
3. Мешков, Д. В., Притиченко, Г. В. (2023). Програма подвійного диплому DSG:2 інноваційне освітнє рішення підтримки українських біженців у Німеччині. У: *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я*. Харків: НТУ «ХПІ», 861 с.

References

1. NTU «KPI». *Osvitnij centr «Nimeckij tehničnij fakultet»* [Educational Center «German Technical Faculty»] [online]. Available at: <https://www.kpi.kharkov.ua/ukr/mizhnarodni-zv-yazki/nimetsko-ukrainskiy-centr/> [Accessed 10. Jan. 2025].

2. Operational Data Portal, (2025). *Ukraine Refugee Situation* [online]. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> [Accessed 10. Jan. 2025].

3. Meshkov, D. V., Pritichenko, G. V. (2023). Programa podvijnogo diplomu DSG:2 inovacijne osvityne rishennya pidtrimki ukrayinskih bizhenciv u Nimechchini [The DSG:2 Double Diploma Program is an innovative educational solution to support Ukrainian refugees in Germany]. In: *Informacijni tehnologiyi: nauka, tehnika, tehnologiya, osvita, zdorov'ya* [Information technologies: science, engineering, technology, education, health]. Kharkiv : NTU «HPI», 861 p.

Сокол Євген Іванович, Радогуз Сергій Анатолійович. Освітня інтеграція в умовах війни: досвід НТУ «ХПІ» та Магдебурзького університету імені Отто фон Геріке.

Стаття присвячена аналізу програми подвійних дипломів DSG2, започаткованої Національним технічним університетом «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ») у співпраці з Магдебурзьким університетом ім. Отто-фон-Геріке. Основна мета програми – забезпечити українським студентам можливість здобуття двох дипломів бакалавра, що визнаються в Україні та Німеччині. Особлива увага приділяється адаптації освітнього процесу до потреб українських біженців та інтеграції їх до європейського освітнього простору.

У роботі детально розглянуто структуру програми. Відзначено ключові спеціальності, за якими ведеться навчання. Висвітлено особливості мовної підготовки студентів та організаційної підтримки під час навчання.

Окремо акцентовано на викликах, з якими стикається програма: обмеження мобільності через воєнний стан в Україні, фінансове навантаження на студентів та необхідність синхронізації освітніх систем обох університетів. Стаття підкреслює значення програми DSG2 як інструменту освітньої інтеграції, що сприяє академічній мобільності, підготовці висококваліфікованих фахівців та збереженню зв'язку українських студентів з батьківщиною. Вказано, що програма є ефективним прикладом міжнародної співпраці, здатної відповісти на глобальні виклики сучасності.

Ключові слова: якість освіти, трансформації вищої освіти, академічна мобільність, програми подвійних дипломів.

Sokol Yevhen, Radohuz Serhii. Educational integration in times of war: the experience of NTU “KhPI” and Otto von Guericke University Magdeburg.

The article is dedicated to analyzing the DSG2 dual degree program initiated by the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” (NTU “KhPI”) in collaboration with the Otto von Guericke University Magdeburg. The primary goal of the program is to provide Ukrainian students with the opportunity to obtain two bachelor’s degrees recognized in both Ukraine and Germany. Particular attention is given to adapting the educational process to meet the needs of Ukrainian refugees and facilitating their integration into the European educational space.

The article thoroughly examines the structure of the program, which includes remote learning at NTU “KhPI” during the first year, followed by enrollment at Otto von Guericke University for full-time studies. The program focuses on key specializations such as electrical engineering, mechanical engineering, and chemical sciences. It also highlights the features of language training and organizational support provided to students throughout their studies.

The challenges faced by the program are also discussed, including mobility restrictions due to martial law in Ukraine, the financial burden on students, and the need to synchronize the educational systems of both universities. However, the article points out the prospects for further development of the program, particularly through attracting international grants and expanding access to European education.

The article emphasizes the significance of the DSG2 program as a tool for educational integration, promoting academic mobility, training highly skilled professionals, and maintaining the connection of Ukrainian students with their homeland even under challenging conditions. The authors consider the program an effective example of international cooperation capable of addressing the global challenges of modernity.

Keywords: education quality, higher education transformations, academic mobility, dual degree programs.

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ВІДНОСИН ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ТА ВИКЛАДАЧІВ

Якісні зміни в освітньому просторі України неможливі без масштабних трансформацій та цифровізації, що передбачають інтеграцію сучасних цифрових технологій. Проте часто цифровізація розглядається лише як актуальний освітній тренд, що обмежується поверхневим впровадженням. Це може виражатися у використанні цифрових технологій переважно для оцінювання знань здобувачів освіти або візуалізації навчальних матеріалів, а також застосуванні хмарних технологій, цифрової обробки даних і програмного забезпечення лише на базовому рівні.

Сучасна епоха характеризується стрімким розвитком цифрових технологій та штучного інтелекту (ШІ), що глибоко впливають на всі аспекти суспільного життя, зокрема на освіту. Застосування ШІ та цифрових інструментів в освіті змінює традиційні підходи до навчання, управління освітніми закладами та взаємодії між викладачами й закладами освіти. Ця трансформація не тільки створює нові можливості, а й одночасно змушує реагувати на нові виклики, які змінюють взаємовідносини між закладами освіти та викладачами, спричинені цифровізацією та розвитком ШІ.

Однією з головних трансформацій є зміна традиційної ролі викладача. Завдяки використанню ШІ та цифрових платформ заклади освіти дедалі більше спираються на автоматизовані системи, які допомагають у викладанні, оцінюванні та організації освітнього процесу. Це знижує обсяг рутинної роботи викладачів, але одночасно вимагає від них нових компетенцій, таких як:

- володіння цифровими технологіями;
- управління індивідуальними освітніми траєкторіями здобувачів освіти;
- навички роботи з великими даними (Big Data) для аналізу прогресу здобувачів освіти.

Викладач більше не є єдиним джерелом знань, а виступає фасилітатором, який спрямовує студентів у процесі самостійного навчання.

Є незаперечним той факт, що цифровізація (діджиталізація) освітнього процесу спричинена потребою у широкому впровадженні інноваційних технологій, появою нових вимог до фахівців, зокрема до формування їхніх ключових компетентностей. Завдяки ретельно організованому цифровому середовищу освіта стає більш доступною і комфортною, що вкрай важливо за умов мінімальних витрат – часових, фінансових, людських ресурсів. А для сучасної молоді це ще й звична площина, в якій є всі умови розвитку, своєрідний ліфтинг для реалізації індивідуальності кожної людини та комфортного упровадження інновацій [1, с. 92].

Українські заклади вищої освіти (ЗВО) активно використовують різноманітні онлайн-ресурси для забезпечення ефективного освітнього процесу. Серед найпопулярніших платформ – Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, Zoom, Google Meet та інші. Кожна з цих платформ має свої особливості, переваги та недоліки, що впливають на якість навчання та взаємодію між викладачами і студентами [2]. Але важливо, що вони забезпечують автоматизацію обліку результатів навчання; легкість доступу до навчальних матеріалів; можливість інтерактивного спілкування зі здобувачами освіти.

Безперечно, що цифровізація освітнього процесу впливає на відносини між викладачами та закладами освіти. Відбувається дистанціювання, непорозуміння через нові вимоги до організації навчання, його різних форм, необхідність швидкого освоєння нових платформ, що може викликати стрес і перевантаження.

Також одним із недоліків такого формату навчання вважають брак особистого контакту з викладачем і взаємодії з іншими студентами. Втім, сучасні технології значно полегшують

розв'язання цієї проблеми, надаючи новітні інструменти для комунікації. У багатьох випадках фізична присутність не є обов'язковою для забезпечення якісного особистого спілкування.

Ще одним аспектом, який трансформує лінії взаємозалежності, є наявність високого рівня самомотивації для ефективної роботи без постійного контролю [3, с. 32; 4, с. 43]. Це стосується не тільки взаємодії «адміністрація ЗВО — викладач», але й «викладач — здобувач освіти», й дійсно є викликом. До цього додаються й інші ускладнюючі моменти, серед яких: перебої у доступі до віддалених ресурсів, які можуть спричинити втрату або пошкодження даних; утруднення контролю самостійного виконання завдань студентами; низький рівень цифрової грамотності суб'єктів освітнього процесу, що ускладнює ефективне використання технологій; проблеми організації спільної діяльності для комунікації та обміну досвідом; труднощі з мотивацією та контролем своєчасності виконання завдань через великий обсяг матеріалу, відведеного на самостійне опрацювання. І вкрай неприпустимо, коли викладач залишається сам-на-сам з цими проблемами, не надає зворотного зв'язку щодо їх подолання.

Варто зазначити, що система навчання з використанням цифрових технологій побудована з урахуванням всіх тонкощів і нюансів, щоб забезпечити максимальну ефективність і користь навчання і в той же час забезпечити зручність її використання. Однак є спеціальності, опанування яких у дистанційній формі складно уявити. Тому ми вважаємо, що майбутнє освіти – за поєднанням традиційних форм навчання з новими.

Таке бачення актуалізує роль штучного інтелекту в освітньому процесі. Штучний інтелект дозволяє адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб кожного здобувача освіти. Наприклад, системи на основі ШІ, такі як Khan Academy чи Duolingo, аналізують прогрес здобувача та пропонують завдання відповідно до його рівня знань. Це зменшує навантаження на викладачів, які раніше були змушені вручну створювати індивідуальні плани для студентів.

До того ж ШІ автоматизує багато аспектів освітнього процесу, зокрема:

- перевірку тестів і завдань;
- моніторинг академічного прогресу;
- виявлення проблемних зон у знаннях здобувачів.

Це дає викладачам більше часу для творчої роботи, можливість використовувати ці дані для адаптації своїх методик, але це також вимагає від них нових знань у галузі аналітики, ставить перед ними нові вимоги щодо інтеграції цих інструментів в освітній процес.

Ще одним викликом є те, що цифровізація часто збільшує загальне навантаження на викладачів. Вони повинні освоювати нові технології; постійно оновлювати навчальні матеріали відповідно до вимог цифрових платформ; виконувати більше адміністративних завдань, пов'язаних із роботою в системах управління навчанням.

Звісно, широке впровадження технологій без відповідних «розумних» загальних підходів може призвести до зменшення особистого контакту між викладачами, здобувачами освіти та адміністрацією, що може негативно вплинути на якість освітнього процесу.

З іншого боку, діяльність викладача стає більш прозорою, завдяки алгоритмам ШІ заклади освіти отримують доступ до аналізу великих обсягів даних про навчальний процес. Це допомагає прогнозувати успішність студентів; виявляти ризики відрахування; оптимізувати ресурси для покращення освітнього середовища.

Одночасно слід звернути увагу на низку етичних питань, зокрема:

- забезпечення конфіденційності даних студентів;
- попередження дискримінації у процесі оцінювання;
- контроль за впливом автоматизованих систем на процес прийняття рішень.

Трансформація векторів взаємозалежності викладача і закладу освіти через цифровізацію, безперечно, потребує відповіді на ці виклики. І тому логічно, що заклади освіти все більше інвестують у навчання викладачів, організовуючи тренінги, семінари та курси для освоєння сучасних технологій. Це сприяє професійному зростанню викладачів і підвищенню їхньої кваліфікації.

Професійна компетентність викладача повинна визначатися на основі сучасних вимог до знань, навичок та умінь, необхідних для наукової і педагогічної діяльності в умовах цифрового освітнього середовища. Водночас важливо створити сприятливі умови для позитивної професійної мотивації (зокрема, систему оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників на рівні держави та окремих закладів вищої освіти). Це необхідно для переходу від традиційного освітнього середовища до інноваційного, а також для формування моделей професійної поведінки, які відповідають викликам сучасності.

Безумовно, цифрові технології розширюють можливості для співпраці між закладами освіти різних країн. Викладачі можуть брати участь у міжнародних проєктах, обмінюватися досвідом і створювати спільні курси.

Висновки. Розвиток штучного інтелекту та цифровізація докорінно змінюють стосунки між закладами освіти та викладачами. Ці зміни створюють як нові можливості для розвитку освітнього процесу, так і виклики, пов'язані з адаптацією до нових реалій. Для успішної інтеграції цих технологій необхідно забезпечити підтримку викладачів, розробляти етичні стандарти використання ШІ та інвестувати у професійний розвиток кадрів. У майбутньому трансформації освіти продовжуватимуться, сприяючи створенню інноваційної, ефективної та доступної освітньої системи. Саме тому і заклади освіти, і викладачі повинні транслювати модель усвідомленої проактивної поведінки в інноваційній діяльності з організації освітнього процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Кучерак, І. В. (2020). Цифровізація та її вплив на освітній простір у контексті формування ключових компетентностей. *Інноваційна педагогіка*, 22, с. 91–94.
2. Західна, О. Р. (2021). Дистанційне навчання. переваги та недоліки для студентів та викладачів. У: *Дистанційне навчання у ЗВО: моделі, технології, перспективи*. Львів: ФУФБ, с. 40–44.
3. Долбнева Д. В. (2021). Сучасні виклики організації дистанційного навчання в умовах цифрової трансформації освітнього процесу. У: *Дистанційне навчання у ЗВО: моделі, технології, перспективи*. Львів: ФУФБ, с. 30–34.

References

1. Kucherak, I. V. (2020). Tsyfrovizatsiya ta yiyi vplyv na osvitniy prostir u konteksti formuvannya klyuchovykh kompetentnostey. *Innovatsiyna pedahohika*, 22, pp. 91–94.
2. Zakhidna, O. R. (2021). Dystantsiyne navchannya. perevahy ta nedoliky dlya studentiv ta vykladachiv. In: *Dystantsiyne navchannya u ZVO: modeli, tekhnolohiyi, perspektyvy*. L'viv: FUFB, pp. 40–44.
3. Dolbnyeva D. V. (2021). Suchasni vyklyky orhanizatsiyi dystantsiynoho navchannya v umovakh tsyfrovoyi transformatsiyi osvith'oho protsesu. In: *Dystantsiyne navchannya u ZVO: modeli, tekhnolohiyi, perspektyvy*. L'viv: FUFB, pp. 30–34.

Соколовська Олена Григорівна, Валецька Людмила Олександрівна, Шалений Володимир Анатолійович. Вплив цифровізації освітнього простору на трансформацію відносин закладів освіти та викладачів.

У статті розглядається трансформація ролі викладача в умовах швидкого розвитку штучного інтелекту та цифровізації освітнього простору. Також аналізується вплив цифрових технологій на професійні обов'язки викладачів, зміна їх функцій у навчальному процесі та необхідність адаптації до нових умов. Особлива увага приділяється впровадженню інноваційних рішень, таких як штучний інтелект для персоналізації навчання, автоматизації рутин.

Визначено ключові виклики, що постають перед викладачами, включаючи умови розвитку цифрової грамотності, адаптації до роботи з новими технологіями та переосмислення методів викладання. Автори наголошують на важливості професійного навчання викладачів для їх ефективної роботи в умовах цифровізації. Розглянуто вплив тотальної цифровізації на традиційні педагогічні підходи, зокрема роль викладача як наставника.

Підкреслено, що якісні зміни в освіті можливі лише за умов активного впровадження інноваційних технологій і розвитку відповідної мотивації та компетенцій викладачів. Визначено перспективи подальшого вдосконалення освітнього середовища через інтеграцію штучного інтелекту та створення сучасного освітнього контенту. Основний висновок полягає в тому, що успішна інтеграція цифрових технологій та ШІ в освіту залежить від можливості викладачів змінювати традиційні підходи та розвивати інноваційні моделі освітньої діяльності.

Ключові слова: цифровізація, штучний інтелект, освітній процес.

Sokolovska Olena, Valevska Lyudmila, Shaleny Volodymyr. The Impact of the educational space digitalisation on the transformation of relations between educational institutions and teachers.

The article examines the transformation of the role of a teacher in the context of the rapid development of artificial intelligence and the digitalization of the educational space. It also analyzes the impact of digital technologies on the professional responsibilities of teachers, the change in their functions in the educational process and the need to adapt to new conditions. Particular attention is paid to the implementation of innovative solutions, such as artificial intelligence for personalizing learning, automating routines.

The key challenges facing teachers are identified, including the conditions for developing digital literacy, adapting to working with new technologies and rethinking teaching methods. The authors emphasize the importance of professional training for teachers for their effective work in the context of digitalization. The impact of total digitalization on traditional pedagogical approaches is considered, in particular the role of the teacher as a mentor

The article emphasizes that qualitative changes in education are possible only under the conditions of active implementation of innovative technologies and the development of appropriate motivation and competencies of teachers. The conclusions identify prospects for further improvement of the educational environment through the integration of artificial intelligence and the creation of a modern. The main conclusion of the article is that the successful integration of digital technologies and AI into education depends on the ability of teachers to change traditional approaches and develop innovative work models.

Key words: digitalization, artificial intelligence, educational process.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767748>

Л. Г. Сокурянська, Д. Р. Сопільняк

ВПЛИВ ВІЙНИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ПОРЯДОК В УКРАЇНСЬКИХ ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Майже три роки повномасштабної російської агресії кардинально змінили життєдіяльність українського суспільства. Її суттєвий вплив зазнали всі суспільні сфери, всі соціальні інститути, в тому числі інститут освіти. На тлі цього впливу вражає резильєнтність вітчизняної освітньої системи, яка, незважаючи на війну, не тільки вистояла, але й отримала певні можливості для свого розвитку. Звичайно, всі наслідки війни для України, зокрема для її інституту освіти, ми зможемо виявити та проаналізувати лише після її закінчення, після нашої Перемоги. Проте вже сьогодні ми можемо спостерігати, а отже, досліджувати трансформаційні процеси, які відбуваються у вітчизняній освіті, зокрема в соціальному порядку системи середньої освіти.

Перш ніж звернутися до аналізу результатів таких досліджень, у тому числі проведених співробітниками кафедри соціології соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, визначимо основні поняття нашої публікації. Зазначимо, що у контексті обговорення проблеми, яка цього року знаходиться у фокусі уваги традиційної XXIII Міжнародної науково-практичної конференції Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», а саме зміни векторів взаємозалежності навчального закладу та викладача, ми маємо визначитися із тим, який зміст вкладається у поняття «навчальний заклад». Що це: кадровий (перш за все викладацький) склад певного навчального закладу (тоді ми маємо говорити про взаємозалежність викладачів), його керівництво, всі суб'єкти освітнього процесу

в закладах освіти в умовах сучасної України (керівники, вчителі, учні та їхні батьки)? На нашу думку, говорячи про навчальний заклад, необхідно акцентувати на таких його характеристиках, які формуються роками, десятиліттями, а то й століттями і визначають основи функціонування певного закладу освіти, його мету та завдання. Ми вважаємо, що до таких характеристик перш за все треба віднести етос навчального закладу та притаманний йому соціальний порядок.

Що стосується поняття «етос» (від грецького – звичай правило), то зазвичай воно визначається як узагальнена характеристика морально-етичної культури певної соціальної спільноти, яка виражена в системі її панівних цінностей і норм поведінки, постійно відтворюється у її соціальному досвіді і визначає певний спосіб її життя (див. про це докладніше, наприклад: [1]). Так, засади етосу колективу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, який наразі святкує 220-ту річницю зі дня свого заснування, тобто його етичні норми та цінності, представлені у «Кодексі цінностей Каразінського університету». Як зазначається у «Кодексі», протягом своєї історії університет виплекав 12 фундаментальних цінностей, які є стійкими орієнтирами для діяльності та поведінки представників каразінської корпорації. Це такі цінності, як єднання науки і навчання; демократичне, колегіальне самоврядування; громадянськість; просвітництво; національно-культурна ідентичність; демократизм; вільнодумство; гуманізм; креативність; академічна відповідальність і чесність; відкритість і толерантність; досконалість.

На аналізі центрального поняття нашої дослідницької розвідки – «соціальний порядок» та відповідних йому феноменів ми маємо зупинитися більш докладно. Насамперед зазначимо, що проблематика соціального порядку завжди була у центрі уваги світової та вітчизняної соціологічної думки. Згадаємо хоча б Т. Парсонса з його сакраментальним питанням «Як можливий соціальний порядок?»; чи Е. Дюркгайма, який вважав, що соціальний порядок базується на механізмах співпраці та узгодження завдяки спільному розумінню соціальних норм та цінностей [2], підкреслюючи, що соціальні обмеження зменшують стрес і ризик конфліктів [3]; чи Г. Зіммеля, який акцентував на тому, що соціальний порядок значною мірою залежить від структури груп і соціальних зв'язків [4].

Серед численних підходів до тлумачення соціального порядку ми зупинили свою увагу на аксіологічному підході до його дослідження, який дозволяє вивчати цей суспільний феномен крізь оптику цінностей, що його уможлиблюють, тобто у перспективі аналізу етосу певної соціальної спільноти, соціального інституту, соціальної організації тощо. Засновуючись на теоретичних та емпіричних напрацюваннях зазначених вище та інших науковців, ми сформулювали авторську дефініцію поняття «соціальний порядок», визначаючи його як засновану на інтеріоризованих нормах та цінностях взаємодію (комунікацію) між суб'єктами (соціальними групами, індивідами) певної соціальної системи, що забезпечує її успішне функціонування [5, с. 57].

У наших попередніх публікаціях (див., наприклад: [5]) ми фокусували увагу на теоретичних напрацюваннях з проблематики соціального порядку системи освіти таких класиків соціології та її сучасних представників, як М. Вебер, Р. Парк, К. Поланьї, Б. Рассел та ін.. Емпіричним підґрунтям здійсненого нами аналізу змін, що відбулися в соціальному порядку вітчизняної шкільної освіти під час активної фази російсько-української війни, особливо в її перші тижні та місяці, були результати дослідницького проекту «Школа під час війни», реалізованого Європейським Центром Wergeland (Осло, Норвегія) (за участі одного із авторів цієї публікації – Д. Сопільняка) в рамках Програми підтримки освітніх реформ в Україні 2021–2024. Отримані в межах цього проекту дані довели, що «чи не найважливішим показником становлення нового формату навчання, а отже, трансформації соціального порядку системи шкільної освіти в умовах воєнного стану є зміщення ієрархічних відносин «учень-вчитель». Це зміщення йде у бік більш горизонтальних відносин між цими суб'єктами системи освіти. Традиційна «взаємодія в класі» замінюється на більш сімейні відносини між вчителем та учнем. Вчителі стали де-факто родичами для учнів» [5, с. 59]. Окрім того, зазначене дослідження виявило, що психологічний стан всіх

суб'єктів шкільної освіти також суттєво впливає на зміни в соціальному порядку системи шкільного навчання.

Проаналізувавши роботи перелічених вище та інших авторів, які зверталися до вивчення обраної нами проблеми, а також результати відповідних емпіричних студій, ми дійшли висновку, що за сучасних умов, досліджуючи вітчизняну систему шкільного навчання, варто звернутися до теорій, які синтезують соціологічні напрацювання з проблематики соціального порядку освітньої системи. З огляду на це, ми обрали теорію систем Н. Лумана, яка, на наш погляд, є найбільш придатною теоретичною базою для аналізу соціального порядку системи освіти в такій екстремальній ситуації, як війна.

Саме концепція соціальних систем Н. Лумана стала теоретичною базою емпіричного дослідження шкільної освіти в умовах російсько-української війни, здійсненого співробітниками кафедри соціології соціологічного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна протягом квітня-липня 2023 року. З проханням провести таке дослідження до нас звернулося керівництво Управління освіти адміністрації Салтівського району Харківської міської ради. При цьому перед нами було поставлено надзвичайно важливе (як з точки зору проблематики даної публікації, так і у контексті цього річної тематики конференції у ХГУ «НУА») завдання: з'ясувати, що мають зробити шкільні колективи, щоб наразі сформувавши самостійність та відповідальність вчителя за результати своєї професійної діяльності. На нашу думку, це безпосередньо торкається питання змін у соціальному порядку системи вітчизняної середньої освіти, тобто змін у взаємодії (комунікації) її основних суб'єктів, що, судячи з поставленого завдання, вже відчувають керівники цієї системи. Метою даного дослідження було виявлення особливостей функціонування закладів середньої освіти в умовах воєнного стану, в тому числі усталеності притаманного цим закладам соціального порядку. Окрім зазначеного вище, серед завдань дослідження були такі, як визначення та аналіз проблем, з якими стикаються вчителі в цих умовах, їхніх оцінок соціально-психологічного клімату в педагогічних колективах, рівня та форм міжпредметної комунікації, уявлень шкільних працівників про суб'єктів та засоби забезпечення безпеки учнів під час війни; вивчення участі вчителів у міжнародних освітніх програмах; їхнє ставлення до змісту та обсягу навчальної дисципліни «Захист України»; виявлення здатності шкільних педагогів протистояти змінам та кризам, спричиненим повномасштабним вторгненням Росії в Україну, їхнього вміння заохочувати учнів до навчання в цих умовах, ставлення до дистанційної освіти, її переваг та недоліків; з'ясування планів учителів щодо свого майбутнього, їхніх оцінок престижності своєї професії тощо.

Дослідження було здійснено із застосуванням методу онлайн-опитування, яке було суцільним. Розроблена нами анкета була надіслана всім 1416 працівникам 33 закладів середньої освіти (ЗСО) Салтівського району міста Харкова. Відповіли на запитання нашої анкети 1023 респондента, що становить 72% від загальної чисельності педагогічної спільноти цього району. Серед опитаних були представлені всі категорії шкільних працівників: директори та заступники директорів шкіл, вчителі 1–4 класів, вчителі 5–11 класів, вчителі з дисципліни «Захист України», шкільні психологи та асистенти вчителя. Аналіз отриманих в межах цього дослідження даних був проведений як за переліченими категоріями шкільних працівників, так і за їхньою статтю, їхнім віком, стажем роботи, рівнем освіти та місцем перебування під час воєнного стану. Результати проведеного аналізу були представлені у науковому звіті для Управління освіти адміністрації Салтівського району Харківської міської ради та колективній монографії [6].

З точки зору впливу війни на соціальний порядок вітчизняної системи шкільної освіти, найбільш важливим був аналіз того, якими характеристиками, на думку наших респондентів, володіє реально та має володіти колектив їхнього навчального закладу, щоб сформувавши самостійного та відповідального вчителя. Ставлячи таке питання, ми виходили із того, що протиріччя між ідеальними та реальними характеристиками педагогічного колективу можуть бути підвалинами для незадоволеності викладачів своєю професійною діяльністю, погіршення морально-психологічної атмосфери в колективі, зниження результативності освітнього процесу

тощо. За даними дослідження, визначаючи найбільш значущі характеристики ідеального шкільного колективу (з огляду на його можливості сформувати самостійного та відповідального вчителя), наші респонденти перш за все обрали такі, як сприятливий морально-психологічний клімат, взаємоповага між його членами (між вчителями та учнями, між вчителями та адміністрацією, між вчителями, між учнями та адміністрацією), а також профілактика булінгу. На друге місце за значущістю опитані вчителі поставили таку характеристику, як здатність колективу знімати психологічний стрес вчителів та учнів, на третє – такі «індикатори свободи», як свобода вибору вчителем форми подачі навчального матеріалу, можливість вільно висловлювати свою думку щодо організації навчального процесу, готовність колективу підтримувати інновації вчителя. Дещо менш значущими для наших респондентів, але все ж досить важливими характеристиками шкільного колективу, особливо з точки зору його соціального порядку, були визначені такі, як прозорість та інтенсивність формальної комунікації між колегами, обмін педагогічним досвідом, відвертість та відкритість неформальних комунікацій між колегами та наявність у колективі традицій критики та самокритики.

Досліджуючи модальні характеристики колективу, тобто такі, що стосуються реального стану речей у більшості колективів, ми виявили, що відносно високі оцінки опитаних нами шкільних працівників отримали такі характеристики їхніх колективів: свобода вибору вчителем форми подачі навчального матеріалу, можливість підвищення кваліфікації у бажаному напрямку та форматі, орієнтація на потреби учнів у навчанні та здатність знімати психологічний стрес учнів. Дещо менше, з погляду наших респондентів, їхнім колективам притаманні такі характеристики, як можливість вільно висловлювати свою думку, відвертість неформальних комунікацій, здатність знімати психологічний стрес вчителів та наявність у колективі традицій критики і самокритики. При цьому вони підкресливали вплив війни на ці та деякі інші характеристики шкільних колективів.

Формулюючи висновки, перш за все підкреслимо, що, як і наші попередні емпіричні розвідки, результати дослідження «Шкільна освіта в умовах війни» засвідчили, що за умов воєнного стану українська школа, перш за все в регіонах, наближених до зони бойових дій, яким наразі є Харків та Харківська область, перетворилася із ієрархічної системи на систему з горизонтальними зв'язками, що виникла нова модель соціального порядку школи, а саме школи як «великої родини».

Вивчаючи думки опитаних нами вчителів як щодо ідеальних, так і щодо реальних характеристик їхніх колективів, ми зафіксували достатньо високий рівень їхньої когерентності та консистентності; з'ясували, що особливої уваги керівників вітчизняної системи середньої освіти потребує поліпшення морально-психологічного клімату педагогічних колективів, а також такі характеристики притаманного ним соціального порядку, як можливість проявляти ініціативу у визначенні змісту навчальних дисциплін, прозорість та інтенсивність формальної комунікації між колегами, баланс між свободою і відповідальністю у педагогічній діяльності, відвертість та відкритість неформальних комунікацій між колегами, здатність знімати психологічний стрес вчителів, наявність у колективі традицій критики і самокритики.

Як з'ясувалось у ході дослідження, перелічені вище та інші проблеми життєдіяльності шкільних колективів зумовлюються, в тому числі, дистанційним форматом навчання. Серед негативних наслідків онлайн-освіти респонденти перш за все називали певне погіршення комунікації між всіма суб'єктами освітнього процесу та зниження якості отриманих учнями знань. З огляду на останнє, ми припустили, що дистанційне навчання може спровокувати появу нового різновиду соціальної (у даному випадку освітньої) нерівності, зумовленої відмінностями у форматі навчання (офлайн-онлайн), а отже, нерівномірним розподілом освітніх втрат між учнями, які сьогодні проживають у різних регіонах України та за кордоном. Цей різновид соціальної нерівності може призвести до поглиблення інтелектуальної деградації українського соціуму, яка була спровокована ще в 1990-ті роки так званім «відтоком мізків». Подолання чи хоча б мінімізація освітньої нерівності є наразі чи не найважливішим завданням

для української держави, адже відбудова та подальший економічний та культурний розвиток нашої країни після її Перемоги над російськими агресорами можливі, на наше глибоке переконання, лише за умови всебічного розвитку та ефективного функціонування таких соціальних інститутів, як освіта та наука.

Список бібліографічних посилань

1. Терно, С. (2021). *Етос закладу освіти: як виховати успішну людину?* Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 66 с.
2. Дюркгайм, Е. (2002). *Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії*. Вид-во «Жупанського», 424 с
3. Durkheim, É. (1951). *Suicide*. Glencoe: Free Press.
4. Simmel, G. (2012). *The Sociology of Georg Simmel*. Routledge.
5. Сокурняська, Л.Г., Сопільнк, Д.Р. (2022). Суб'єкти системи освіти про трансформацію соціального порядку шкільного навчання в умовах російської агресії. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*, вип. 49, с. 55–65.
6. Сокурняська, Л. (ред.). (2023). *Шкільна освіта в умовах війни: стан, можливості, обмеження*. Харків, 168 с.

References

1. Terno, S. (2021). *Ethos of an educational institution: how to raise a successful person?* Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University, 66 p.
2. Durkheim, E. (2002). *Primitive forms of religious life. Totem system in Australia*. Zhupansky Publishing House, 424 p.
3. Durkheim, É. (1951). *Suicide*. Glencoe: Free Press.
4. Simmel, G. (2012). *The Sociology of Georg Simmel*. Routledge.
5. Sokuryanska, L.G., Sopilnk, D.R. (2022). Subjects of the education system on the transformation of the social order of school education in conditions of Russian aggression. *Bulletin of the V.N. Karazin KhNU «Sociological studies of modern society: methodology, theory, methods»*, vol. 49, pp. 55–65.
6. Sokuryanska, L. (ed.). (2023). *School education in wartime: status, possibilities, limitations*. Kharkiv, 168 p.

Сокурняська Людмила Георгіївна, Сопільняк Дмитро Романович. Вплив війни на соціальний порядок в українських закладах середньої освіти.

У публікації здійснюється аналіз впливу російсько-української війни на трансформацію соціального порядку вітчизняної системи середньої освіти. Розглядаються теоретичні підходи та інтерпретації поняття «соціальний порядок» та відповідних йому феноменів в роботах таких видатних представників світової соціологічної думки, як Е. Дюркгайм, М. Вебер, Г. Зіммель, Т. Парсонс, Р. Парк, К. Поланьї, Б. Рассел та ін. Формулюється авторська дефініція поняття «соціальний порядок»: заснована на інтеріоризованих нормах та цінностях взаємодія (комунікація) між суб'єктами (соціальними групами, індивідами) певної соціальної системи, що забезпечує її успішне функціонування. Наводяться результати емпіричного дослідження «Шкільна освіта в умовах війни», здійсненого на прохання Управління освіти адміністрації Салтівського району Харківської міської ради співробітниками кафедри соціології соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. На основі аналізу даних цього дослідження доводиться, що за умов воєнного стану українська школа, насамперед у прифронтових регіонах, яким наразі є Харків та Харківська область, перетворилася із ієрархічної системи на систему з горизонтальними зв'язками, що виникла нова модель соціального порядку школи, а саме школи як «великої родини». Підкреслюється, що в умовах російсько-української війни особливої уваги керівників вітчизняної системи середньої освіти потребує поліпшення морально-психологічного клімату педагогічних колективів, а також такі характеристики

притаманного ним соціального порядку, як можливість проявляти ініціативу у визначенні змісту навчальних дисциплін, прозорість та інтенсивність формальної комунікації між колегами, баланс між свободою і відповідальністю у педагогічній діяльності, відвертість та відкритість неформальних комунікацій між колегами, здатність знімати психологічний стрес вчителів, наявність у колективі традицій критики і самокритики.

Ключові слова: система шкільної освіти, соціальний порядок, російська-українська війна, трансформація соціального порядку шкільної освіти.

Sokuryanska Lyudmyla, Sopilniak Dmytro. The Impact of War on Social Order in Ukrainian Secondary Schools.

This publication analyzes the impact of the Russo-Ukrainian war on the transformation of the social order within Ukraine's secondary education system. It explores theoretical approaches and interpretations of the concept of social order and related phenomena in the works of prominent sociologists such as É. Durkheim, M. Weber, G. Simmel, T. Parsons, R. Park, K. Polanyi, B. Russell and others. The author proposes a definition of social order as the interaction (communication) between subjects (social groups, individuals) within a specific social system, based on internalized norms and values, which ensures its successful functioning. The publication includes findings from the empirical study *School Education During Wartime* conducted by the Department of Sociology at V.N. Karazin Kharkiv National University upon the request of the Education Department of the Saltiv District Administration in Kharkiv. The analysis of this study's data demonstrates that under martial law, Ukrainian schools, especially in frontline regions such as Kharkiv and Kharkiv Oblast, have transformed from hierarchical systems into systems with horizontal connections. This has given rise to a new model of school social order, referred to as the big family model. The article emphasizes that, amidst the Russo-Ukrainian war, particular attention from leaders of the Ukrainian secondary education system should focus on improving the moral and psychological climate of teaching staff. It also highlights characteristics of the emerging social order, including: the ability to take initiative in determining the content of educational disciplines; transparency and intensity of formal communication among colleagues; a balance between freedom and responsibility in teaching activities; openness and candor in informal communication among colleagues; the capacity to alleviate psychological stress among teachers; the presence of traditions of critique and self-critique within the team.

Key words: school education system, social order, Russo-Ukrainian war, transformation of social order in school education.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767774>

Ж. Г. Сотник

УСПІШНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК УМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТОСУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти України відбувається у складних умовах з початком бойових дій, введення військового стану. Освіта понесла людські і матеріальні втрати. «Багато навчальних закладів зазнали руйнувань, у результаті масованих обстрілів знищено бібліотеки, обладнання, навчальний матеріал. Значна частина закладів освіти вимушена була переміститися на підконтрольну Україні територію» [8].

Не дивлячись на обставини, українська педагогічна спільнота робить все можливе для відновлення інфраструктури, забезпечення якісної підготовки здобувачів. Формування національної системи освіти визначається масштабністю і радикальністю змін, а саме, переходом на якісно новий рівень функціонування із зміною парадигмальних основ розвитку. Успішність справ у національній системі освіти впливає безпосередньо на соціальну модернізацію та державотворення країни. Тому важливим є формування ціннісних орієнтирів та мотивів діяльності майбутніх фахівців під час здійснення реформ відповідно до соціального устрою та практики.

З нашої точки зору, незалежно від соціального контексту, у будь-які часи, за будь-яких освітніх трансформацій завжди надважливу роль відіграватиме етос освітнього середовища. Сенс цього поняття багатогранний, смислоутворюючий, ціннісно-орієнтований. На думку дослідника С. Терно, «це та основа (фундамент), що визначає всі результати освітньої діяльності... система панівних цінностей і норм поведінки» [6, с. 4]. Логічно, що це цінності, які обумовлюють взаємодію суб'єктів освітнього процесу закладу освіти. Якими вони можуть бути? Які саме маркери зберігатимуть етос закладу освіти, які цінності обумовлюватимуть сприйняття ефективного освітнього процесу? Цей набір визначатиме саме той етос, який дозволить успішно функціонувати в умовах соціальної турбулентності.

Саме тому, на наш погляд, актуалізується питання взаємозалежності етосу закладу освіти і успішності викладача.

Аналіз літературних джерел вказує на те, що сучасні моделі підготовки фахівців зорієнтовані на нові «стандарти вищої освіти, наукові підходи, інноваційні технології, форми і методи навчання, технологізацію освітнього простору, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій», моніторинг засвоєння та набуття знань, вмінь та навичок здобувачів [3, с. 246].

Освітня парадигма спрямована на формування знань як інструменту інновацій завдяки науковим дослідженням, інформаційно-комунікаційним технологіям, засвоєнням теоретичного матеріалу під час навчання та практичної підготовки [5, с. 168]. Важливою рисою викладача є його креативність, нестандартне мислення у пошуку розв'язуванні проблем, яке у подальшому наслідують студенти.

Особлива роль у закладі освіти належить викладачу. При викладанні навчальних курсів викладач оцінює, як студенти засвоюють матеріал, що дається важче і легше. Педагог повинен бути адаптивним і гнучким. Не бути як «інші» – секрет успіху.

Які складові успішності викладача? Ймовірно, це саме ті цінності та норми поведінки, які обумовлюють успішні викладацькі практики, що визначають маркери якісної освіти. Спробуємо відрефлексувати питання, яким є і має бути успішний викладач.

Освітні практики переконують, що успіх мають викладачі, які здатні досягти емоційний стан інших, інтуїтивно розуміти психологічний настрій і приховані мотиви, ототожнювати свої почуття із іншими, усвідомлювати їх індивідуальність й неповторність. Дослідники виокремлюють два види емпатії: когнітивну та емоційну. Когнітивна емпатія розглядає розумовий процес пізнання іншої людини, аналіз особистісних якостей людини. Емоційна емпатія передбачає реакцію афективного типу, процес реагування відповідними емоціями на стан іншої людини. Зазначено, що педагоги, які виявляють більше емпатії мають нижчий рівень професійного вигорання, зазвичай встановлюють позитивні стосунки зі студентами, що сприяє кращому засвоєнню знань, формуванню вмінь, підвищенні мотивації до навчання та розв'язання проблем. Емпатію характеризує невербальна комунікація, як зоровий контакт, міміка, постава, емоції, тон голосу, усвідомлене слухання [1].

Розуміння інших – це ключ до найбільш ефективної взаємодії. Формування чуйності полягають у моделюванні поведінки, переданні емпатії, акцентуванні на спільних цінностях та інтересах, створенні безпечного середовища для обговорення та можливостей для співпраці, саморозкритті.

Наступною умовою успішності викладання – є формування вольових якостей, терпіння, вміння переносити труднощі, керувати своїми емоціями і вчинками. Люди з високим рівнем терпіння мають і більшу емпатію, зазвичай відчувають себе краще в моральному та фізичному плані, частіше відчувають задоволення від життя, мають надію, належну самооцінку та випромінюють позитивну енергію. Викладач є прикладом для наслідування. Проявляючи стриманість, бажання доведення справ до логічного завершення, педагог формує у студентів віру в свої сили, вольові якості, прагнення досягнути поставлених цілей та їх усвідомленість. Необхідно розуміти, що кожна людина має індивідуальну швидкість засвоєння знань, набуття

певних навичок. Викладачеві варто проводити роз'яснювальну роботу зі студентами, яка б сприяла розумінню скільки і як можуть вони опанувати матеріал навчання, не засмучуватись і не залишати завдань при їх складному виконанні, знаходити шляхи їх вирішенню.

Наступним кроком викладача є завдання зацікавити студента під час подачі матеріалу, а також сформуванню у нього мотивацію для подальшого самостійного опрацювання і виконання вказівок. Отже, таким чином педагог повинен залучити до процесу, зацікавити здобувачів. На сьогоднішній день на допомогу приходять інтернет-ресурси та різні програми.

Як зазначає Біла О., залучення уваги здобувачів освіти є одним із важливіших елементів педагогічного хисту кожної дисципліни, а застосування ефективних технік вимагають збереження високих академічних стандартів. Доступна мова і «готовність вести постійний діалог зі студентами, деталізувати і структурувати знання», повторення і пов'язання елементів курсу з іншими, з досвідом здобувачів – є ефективними методами залучення аудиторії «не за рахунок пониження стандартів якості» [2].

Наповнення тем курсу повинно бути цікавим самому викладачеві. Якщо педагог бути мати зацікавленість, то і обов'язково студенти відчують ентузіазм і це сприятиме у легшому і якіснішому засвоєнні інформації й подальшій роботі. Працювати ретельно необхідно над кожною темою і готуватися до кожного заняття таким чином, що воно є найважливішим і найцікавішим [2]. Щоб бути цікавим, потрібно бути зацікавленим.

Американський психолог Едгар Дейл зазначає, що прослуховування лекційного матеріалу є недостатньо ефективним способом навчання так, як залучено менша кількість почуттів і мозок менше включається у формуванні нових знань. Відповідно до «піраміди навчання» лекція дає 5% засвоєння матеріалу, читання – 10%, відео та аудіо матеріали – 20%, демонстрація – 30%, дискусійні групи – 50%, практика через дію – 75% засвоєння. Найкращим засобом вважається навчання інших/ застосування отриманих знань відразу, що складає 90% засвоєння. Найбільш ефективними методами навчання вважаються такі, які дозволяють здобувачеві максимально заглибитися в досвід формування знань. Викладач супроводжує студента, допомагає йому обрати метод з врахуванням його можливостей [2].

Зосередити увагу до змісту лекцій можна на її початку: поставити проблемне питання; розповісти цікаві випадки, зробити опору на інтереси студентів; розпочати з цікавого епіграфа, несподіваного факту, цікавої цитати, зіткнення суперечливих думок, жарту, цитуванні напам'ять цікавих висловів; заохотити можливістю отримати бал за відповідь на запитання, з яким викладач звертається до аудиторії; створення проблемної педагогічної ситуації [4, с. 54–55].

У подальшому зберегти увагу під час слухання допомагають голосова і емоційна модуляція; модуляція темпу мовлення; образні приклади, варіативне повторення, зміна місця лектора в аудиторії, композиційні особливості викладу матеріалу; контрастне порівняння, співставлення; акцентування уваги на головному, суттєвому; практична значущість змісту; психологічні паузи; новизна змісту, методів, прийомів та їх урізноманітнення [4, с. 54–55]. Жартувати слід для того, щоб здійснювати серйозні справи (Аристотель).

Життєво важливо вміти вислухати студента під час оцінювання, надати поради для уникнення труднощів і розв'язання проблем. Завдання викладача полягає у встановленні зворотного зв'язку, доброзечності, зосередженості. Вміння уважно слухати допомагає зрозуміти студентів, виявити їх потреби і бажання, оцінити емоційний стан.

Самоосвіта є одним із головних завдань викладача. Концепція Фріца Махлупа «lifelong learning» полягає в тому, що світ змінюється так швидко, а нова інформація поширюється так швидко, що деякі знання перестають бути актуальними ще до того, як ми їх здобудемо. «За таких умов академічна освіта потребує постійного оновлення, а для того, щоб встигати за інформацією, необхідно навчатися протягом усього життя» [7].

Викладач несе відповідальність за навчання студентів, де можуть траплятися випадки, які пов'язані з нерівністю, дискримінацією, несправедливим ставленням. Таким чином, він оцінює студентів без упередження, виявляючи поважне ставлення до всіх учасників освітнього

процесу. Отже, про успішність викладача свідчать його комунікативні здібності, емпатія і мотивація до постійного навчання, ставлення до студентів.

У підсумку зазначимо, що цінності та норми поведінки, прийняті в певному освітньому середовищі, обумовлюють ціннісно-нормативний портрет викладача, що одночасно має і зворотний зв'язок, який здійснює вплив складових успішності викладача на збереження етосу закладу освіти.

Список бібліографічних посилань

1. Амбарцумян, Д., Пашченко, К. (2022). *Важливість емпатії у класі або як стати більш чуйним вчителем* [online]. Available at: <https://grade.ua/uk/blog/vazhnost-empatii-kak-stat-bolee-otzyvchivym-uchitelem/> [Accessed 10 Jan. 2025].
2. Біла, О. (2021). *Три поради молодим викладачам від Ориси Білої* [online]. Available at: <https://ucu.edu.ua/news/try-porady-molodym-vykladacham-vid-orysi-biloi/> [Accessed 10 Jan. 2025].
3. Вітвицька, С. С. (2019). *Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів*. Житомир : Вид-во О. О. Євєнюк, с. 246.
4. Каплінський, В. В. (2015). *Методика викладання у вищій школі*. Вінниця : ТОВ «Ніланд ЛТД», с. 54–55.
5. Лещук, Г. В., Сорока, О. В. (2022). *Освітня парадигма суспільства знань. Парадигмальні виклики сучасного розвитку*. Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», с. 168.
6. Терно, С. (2021). *Етос закладу освіти: як виховати успішну людину?* 65 с.
7. Тимошенко, А. (2021). *Освіта впродовж життя: тренд чи вимога часу?* [online]. Available at: <https://osvitoria.media/experience/osvita-vprodovzh-zhyttia-trend-chy-vymoga-chasu/> [Accessed 10 Jan. 2025].
8. Чикалова, М., Юхно, Н. (2023). Особливості освітнього процесу в умовах повномасштабних бойових дій. *Український педагогічний журнал*, [online] 3, с. 13–22. Available at: file:///C:/Users/WWW/Downloads/Osoblivosti_osvitnogo_procesu_v_umovah_povnomassta.pdf [Accessed 10 Jan. 2025].

References

1. Ambartsumian, D., Pashchenko, K. (2020). *Vazhlyvist empatii u klasi abo yak staty bilsh chuynym vchitelem* [The importance of empathy in the classroom or how to become a more empathetic teacher] [online]. Available at: <https://grade.ua/uk/blog/vazhnost-empatii-kak-stat-bolee-otzyvchivym-uchitelem/> [Accessed 10 Jan. 2025].
2. Bila O. (2021). *Try porady molodym vykladacham vid Orysi Biloi* [Three tips for young teachers from Orisa Bila] [online]. Available at: <https://ucu.edu.ua/news/try-porady-molodym-vykladacham-vid-orysi-biloi/> [Accessed 10 Jan. 2025].
3. Vitvytska, S. S. (2019). *Modeliuvannia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv* [Modeling professional training of specialists in the conditions of European integration processes]. Zhytomyr: Publishing House of O. O. Yeveniuk, pp. 246.
4. Kaplinskyi, V. V. (2015). *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli: Navchalnyi posibnyk* [Teaching methods in higher education: Study guide]. Vinnytsia: Publishing House of «Niland LTD», pp. 54–55.
5. Leshchuk, H. V., Soroka, O. V. (2022). *Osvitnia paradyhma suspilstva znan. Paradyhmalni vyklyky suchasnoho rozvytku* [Educational paradigm of the knowledge society. Paradigmatic challenges of modern development]. Chernihiv: Publishing House of public organization «Scientific and Educational Innovation Center of Social Transformations», pp. 168.
6. Terno, S. (2021). *Etos zakladu osvity: yak vykhovaty uspishnu liudynu?* [The ethos of an educational institution: how to raise a successful person?]. 65 p.
7. Tymoshenko A. (2021). *Osvita vprodovzh zhyttia: trend chy vymoha chasu?* [Lifelong education:

a trend or a requirement of the time?) [online]. Available at: <https://osvitoria.media/experience/osvita-vprodovzh-zhyttya-trend-chy-vymoga-chasu/> [Accessed 10 Jan. 2025].

8. Chykalova, M., Yukhno, N. (2023). Osoblyvosti osvithnoho protsesu v umovakh povnomashtabnykh boiovykh dii [Peculiarities of the educational process in conditions of full-scale hostilities]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal* [Ukrainian Pedagogical Journal], [online] 3, pp. 13-22. Available at: file:///C:/Users/WWW/Downloads/Osoblivosti_osvithnogo_procesu_v_umovah_povnomassta.pdf [Accessed 10 Jan. 2025].

Сотник Жанна Григорівна. Успішність викладача як умова збереження етосу закладу освіти.

Організація освітнього процесу в Україні зумовлена труднощами внаслідок бойових дій і введення військового стану. Якісна підготовка фахівців у державному пріоритеті, де значна роль належить викладачу, успішність якого впливає на етос закладу освіти. Успішність викладача формують цінності та норми поведінки, серед яких навички спілкування, вміння слухати, співробітництва, адаптивності, емпатії та терпіння. Наявність високих показників емпатії допомагає встановлювати позитивні стосунки зі студентами, набувати професійні компетентності. Власний приклад викладача формує у студентів бажання наслідувати наставника. Важливим є застосування методів, які не понижують стандарти якості навчання. Працювати ретельно необхідно викладачеві над кожною темою і готуватися до кожного заняття свідомо і з відповідальністю. Завдання викладача полягає у встановленні зворотного зв'язку, доброчесності, зосередженості. Самоосвіта є одним із головних завдань викладача, і для того, щоб встигати за інформацією, необхідно навчатися протягом усього життя. Особистісні якості викладача надихають і мотивують студента розкрити свій потенціал при розумінні, що його цінують, піклуються і поважають.

Ключові слова: етос закладу освіти, викладач, особистісні якості, професійна успішність, здобувачі.

Sotnyk Zhanna. Success of the teacher as a condition for preserving the ethos of the educational institution.

Difficulties in the organization of the educational process in Ukraine caused by hostilities and the introduction of martial law. High-quality training of specialists is a state priority, where a significant role belongs to the teacher, whose success affects the ethos of the educational institution. A teacher's success is shaped by values and norms of behavior, including communication skills, listening skills, cooperation, adaptability, empathy, and patience. Difficulties in the organization of the educational process in Ukraine caused by hostilities and the introduction of martial law. Quality training of specialists is a state priority. A significant role belongs to the teacher. Communication skills, the ability to listen, cooperation, adaptability, empathy and patience shape the success of a teacher at a higher educational institution. The presence of high indicators of empathy helps to establish positive relations with students, to acquire professional competences. The teacher's own example makes students want to follow the mentor. It is important to use methods that do not lower the standards of the quality of education. The teacher needs to work carefully on each topic and prepare for each class consciously and responsibly. The task of the teacher is to establish feedback, integrity, concentration. Self-education is one of the main tasks of a teacher, and in order to keep up with information, you need to learn throughout your life. The personal qualities of the teacher inspire and motivate the student to reveal his potential when he understands that he is valued, cared for and respected.

Key words: the ethos of the educational institution, teacher, personal qualities, professional success, winners.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УКРАЇНСЬКИХ ВИШАХ

В даний час виділяють три основні підходи щодо впровадження цифрових технологій у процес підбору кадрів в залежності від рівня рутинності: індивідуальний, типовий та автоматизований. Індивідуальний підхід має на увазі зосередження на процесах, що вимагають персоналізованого підходу, які зазвичай пов'язані з важливими посадами. Типовий підхід охоплює стандартні завдання, що повторюються, такі як масові співбесіди, перевірка документів і анкет, карт ефективності та ін. Автоматизований підхід включає будь-які автоматизовані процеси.

Для управління розвитком кадровим потенціалом необхідно враховувати безліч параметрів та його періодичну динаміку. Важливим стає використання автоматизованих засобів для збирання, обробки та зберігання великих обсягів інформації, включаючи використання технологій штучного інтелекту, а також аналіз та розподіл даних за допомогою систем, заснованих на деревах рішень [1, с.21], які володіють функціями розпізнавання та прогнозування.

Розширення можливостей ШІ у питаннях управління персоналом суттєво впливає на кадрові питання. Деякі види роботи можуть вимагати нових знань та навичок у галузі ШІ та автоматизації, що збільшить попит на фахівців з такими компетенціями та одночасно знизить потребу у тих, хто не може адаптуватися до змін.

Дослідники Б. Хмуд та Ст. Лазло відзначають, що штучний інтелект розвивається поетапно та адаптується під різні параметри та вимоги. Вони виділяють чотири типи ШІ: механічний (мінімальна адаптація), аналітичний (системна адаптація на основі даних), інтуїтивний (адаптація на основі розуміння) та емпативний (адаптація на основі досвіду) [1, с. 29]. Застосування кожного з цих типів штучного інтелекту включає:

– Механічний ШІ включає оцінку інформації у профілі викладача, автоматизацію відповідей на стандартні питання, управління записами на проходження анкетування, автоматизацію оновлення трудових договорів і статусів викладацького складу.

– Аналітичний ШІ є проведенням аналізу посадових обов'язків працівника вишу, зіставлення посадових обов'язків та характеристик співробітників, ранжування співробітників на базі їх професійних досягнень, створення оптимальних критеріїв для підбору кандидатів на вакантні посади.

– Інтуїтивний ШІ передбачає оптимізацію робочих місць через аналіз їхнього змісту, аналіз запитів потенційних працівників вишу, формування адекватних відповідей на запити претендентів, оптимізація рішень за рахунок аналізу та розуміння індикативних показників, вивчення методів оцінки ефективності та формування переліку рекомендацій, оцінка проходження співбесіди здобувачами та вибір найбільш відповідного на посаду кандидата.

– Емпативний ШІ включає розпізнавання та аналіз емоційного стану кандидатів на співбесіді, адаптацію до роботи з ними на основі досвіду та глибокий аналіз їх когнітивних особливостей.

Основною перевагою використання ШІ в управлінні персоналом є економія часу та можливість спілкування з кандидатами у зручний для них час [2, с. 85]. Однак існують і недоліки у застосуванні технологій штучного інтелекту, такі як неможливість ідентифікації кандидата під час спілкування через чат-боти та складності у розумінні сленгу.

Оцінка ефективності роботи викладачів вишу, а також пошуку причинно-наслідкових зв'язків між поточним станом та потенціалом співробітників із використанням ШІ є складним завданням. Алгоритми штучного інтелекту можуть виявляти поведінкові шаблони, що негативно впливають на продуктивність роботи співробітника, і навіть передбачати професійне вигорання до явних проявів. Для цієї оцінки можна використовувати різні інструменти, включаючи чат-боти

та системи розпізнавання відео та голосу. Чат-боти, засновані на ШІ, можуть вести діалог із співробітниками та оцінювати їхній потенціал. Цікаво те, що ШІ може дати оцінку, навіть якщо претендент відповідає неоднозначно або непрямо, що не завжди здатні виконати звичайні чат-боти. Оцінку можна проводити як активно взаємодіючи з персоналом, так і пасивно, аналізуючи листування в корпоративній пошті, месенджерах та виділяючи найменш залучених та задоволених співробітників. [3].

За допомогою ШІ можливе створення «цифрового профілю» співробітника та прогнозування його майбутнього в освітньому просторі. Це досягається шляхом аналізу даних із різних джерел, таких як резюме та результати роботи, а також участі у корпоративних заходах. На основі цих даних штучний інтелект може формувати рекомендації для кар'єрного зростання та розвитку здібностей співробітника.

Вже зараз можна виявити поведінкові характеристики, властиві низці позицій керівних посад. Використовуючи результати такого дослідження, керівник факультету або кафедри може коригувати стратегії мотивації для співробітників із високим потенціалом та запропонувати їм вирішення завдань іншого рівня: ведення та розвиток проекту, взаємодія з партнерами, можливість використання корпоративних ресурсів, розробка корпоративної культури та ін.

Однак на результативність роботи співробітника може впливати безліч факторів, таких як вік, стать, освіта, кваліфікація, досвід та стаж роботи у професії. Штучний інтелект може проводити порівняльну оцінку «того, хто пройшов» та «того, хто не пройшов» навчання, у тому числі за компетенціями «необхідні / наявні» та загальною відповідністю кандидата зазначеним вище факторам. Якщо взаємозв'язок навчання та ефективності працівника позитивний – це позитивний аспект. Якщо система повідомляє, що за ізолювання чинника впливу навчання не було виявлено взаємозв'язків, швидше за все, цього впливу і немає. Ситуації, в яких навчання негативно впливає на ефективність, доцільно переглянути.

Отже, система дозволяє виявляти позитивні чи негативні взаємозв'язки між навчанням та ефективністю.

Соціальні аспекти використання ШІ повинні враховувати етичні, нормативно-правові, моральні, релігійні, культурологічні та інші соціальні норми, що визначає відповідальні підходи до застосування цифрових технологій.

Таким чином, нові інструменти на основі штучного інтелекту здатні не тільки знаходити найбільш підходящих кандидатів на вакансії, а й розвивати науковий та методичний потенціал наявних співробітників, а також запобігати ситуації, коли цінний співробітник йде з вишу, аналізуючи взаємозв'язки, рівень професійного вигорання та лояльності до організації.

References

1. Hmoud, B., Laszlo, V. Will (2019). Artificial Intelligence Take Over Human Resources Recruitment and Selection. *Network Intelli-gence Studies*, vol. 7, iss. 13, pp. 21–30.
2. Mirji, H. (2021). Artificial Intelligence in Recruitment: Assessing Flipside. *International Research Journal of Science, Technology, Education and Management*, vol. 1, iss. 1, pp. 79–87.
3. Rataj, M. (2024). *Unlocking the benefits of AI in human resources*—Sloneek [online]. Available at: <https://www.sloneek.com/blog/benefits-of-ai-in-human-resources> [Accessed 05 Jan. 2025]?

Тараненко Валерія Вікторівна, Моргунова Надія Сергіївна. Перспективні напрямки застосування штучного інтелекту у сфері управління персоналом в українських вишах.

Технологічний прогрес, пов'язаний із широким впровадженням штучного інтелекту у всі сфери людського життя, характеризується поєднанням цифрового та фізичного світів, що відкриває нові горизонти для автоматизації та оптимізації освітніх процесів. Одним із основних наслідків розвитку ШІ для соціальної реальності є трансформація ролі працівника. Традиційні методи роботи можуть втратити свою актуальність, тоді як нові технології, пов'язані з автоматизацією, застосуванням ШІ та роботизацією, стають все більш значущими.

В галузі вищої освіти одним із багатообіцяючих напрямків використання штучного інтелекту

є управління розвитком кадрового потенціалу вищих навчальних закладів. Кадровий потенціал є найважливішим ресурсом для досягнення успіху в освітньому процесі та значущий компонент стратегічного планування діяльності всього вишу. Регулярна оцінка кадрового потенціалу дозволяє ВНЗ визначити існуючі навички та якості співробітників, а також виявити проблемні галузі та можливості для їх розвитку. На основі цієї оцінки можна розробити плани підвищення кваліфікації, які допоможуть покращити знання та навички співробітників, а також підвищити їхню мотивацію та лояльність до політики вузу.

Ключові слова: штучний інтелект, освітній простір, кадровий потенціал, автоматизоване оцінювання.

Taranenko Valeria, Morgunova Nadiia. Promising directions of artificial intelligence application in the sphere of personnel management at ukrainian higher education institutions.

Technological progress associated with the widespread introduction of artificial intelligence into all spheres of human life is characterized by the combination of digital and physical worlds, and such a concept opens up new horizons for the automation and optimization of educational processes. One of the main consequences of the AI advanced development for social realm is the transformation of the employee's role. Traditional methods of work may lose their relevance, while new technologies related to automation, the use of AI and robotization are becoming increasingly significant.

In the field of higher education, one of the promising areas of using artificial intelligence is the development of human resources management at higher educational institutions. Human resources are the most important ones in education for achieving success in the teaching/ learning process as well as a significant component in the strategic planning of the activities at the entire higher education institution. Regular assessment of human resources allows universities to identify existing skills and qualities of employees, therefore identifying problem areas and opportunities for their growth. Based on this assessment, it is possible to develop advanced training plans that will help improve the knowledge and skills of employees, together with the increase in their motivation and loyalty to the university's policy.

Keywords: artificial intelligence, educational space, human resources, automated assessment.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767856>

Д. І. Ткаченко

**НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ
СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Сучасні процеси глобалізації та інтеграції, що відбуваються в усіх сферах життя суспільства, не минули й систему вищої освіти. Інтернаціоналізація стала одним із ключових трендів розвитку університетів в усьому світі. Вона передбачає не лише активізацію міжнародної співпраці, академічної мобільності студентів і викладачів, а й трансформацію самого освітнього процесу, наповнення його міжкультурним змістом [1]. Успішна реалізація завдань інтернаціоналізації вищої школи вимагає від науково-педагогічних працівників готовності працювати в умовах культурного різноманіття, ефективно взаємодіяти зі здобувачами освіти з різних країн та етнічних груп. Відтак, розвиток міжкультурної компетентності викладачів набуває особливої актуальності та практичної значущості.

Поняття міжкультурної компетентності активно розробляється в сучасному науковому дискурсі. Узагальнюючи різні підходи, можна визначити її як інтегративну якість особистості, що забезпечує здатність ефективно здійснювати професійну комунікацію та взаємодію в ситуаціях міжкультурних контактів на основі певних знань, умінь, навичок та особистісних установок [2; 3]. Дослідники виділяють такі ключові компоненти міжкультурної компетентності:

- когнітивний (знання про особливості різних культур, ментальність їхніх представників, традиції, цінності, моделі поведінки тощо);

- комунікативно-поведінковий (вміння адекватно інтерпретувати інформацію з урахуванням культурного контексту, долати міжкультурні бар'єри та конфлікти, знаходити ефективні стратегії взаємодії);

- мотиваційно-ціннісний (неупереджене ставлення до культурних відмінностей, повага та толерантність, прагнення до взаєморозуміння) [4; 5]. Формування цих аспектів міжкультурної компетентності у викладачів стає нагальною потребою та умовою їх успішної самореалізації в професії.

Інтернаціоналізація вищої школи змінює культурний ландшафт університетського середовища. Сьогодні звичною практикою є навчання в одній академічній групі студентів із різних країн, носіїв відмінних традицій, цінностей, моделей поведінки та способів навчальної діяльності. Це створює низку викликів для викладачів, які мають організувати освітній процес, урахуовуючи таке культурне різноманіття.

По-перше, це вимагає перегляду змісту навчання, введення до програм дисциплін міжкультурної проблематики, яка б формувала у студентів глобальне мислення та навички крос-культурної взаємодії як невід'ємну складову їхньої професійної підготовки [6]. Але для цього самі викладачі повинні мати необхідні знання в галузі теорії міжкультурної комунікації, соціології культури, крос-культурної психології тощо, розуміти специфіку педагогічних стратегій і методів роботи в полікультурній аудиторії.

По-друге, робота в інтернаціоналізованому освітньому просторі вимагає гнучких комунікативних навичок, здатності вибудовувати ефективні стратегії спілкування зі студентами, що є представниками різних культур. Викладачі мають усвідомлювати та долати такі міжкультурні бар'єри, як мовний (недостатній рівень володіння іноземною мовою викладання), ціннісний (розбіжності в освітніх цінностях, очікуваннях щодо ролей педагога і студента), академічний (відмінності в стилях викладання і навчання, системах оцінювання) та інші [7; 8].

По-третє, ключового значення набуває особистісна готовність викладача до міжкультурної взаємодії, що передбачає неупереджене ставлення, відкритість та повагу до культурного різноманіття. Толерантність, емпатія, гнучкість мислення стають необхідними якостями викладача, що працює в мультикультурній аудиторії [9; 10].

Проте не всі викладачі однаковою мірою підготовлені до вирішення цих завдань. Проведені дослідження виявляють недостатній рівень сформованості міжкультурної компетентності у значної частини педагогів [11]. Це актуалізує необхідність модернізації системи професійного розвитку викладачів з метою подолання наявних прогалин.

Серед пріоритетних напрямів удосконалення підготовки та підвищення кваліфікації викладачів в аспекті розвитку міжкультурної компетентності можна виділити такі:

- введення до програм підвищення кваліфікації дисциплін, спрямованих на формування знань про культурне різноманіття, особливості міжкультурної комунікації в освітньому процесі, стратегії ефективної взаємодії в полікультурних групах тощо;

- організація міжнародних академічних обмінів, стажувань викладачів у зарубіжних університетах для розширення досвіду крос-культурних контактів, знайомства з кращими практиками викладання в умовах інтернаціоналізації;

- створення можливостей для неформального міжкультурного навчання викладачів через участь у міжнародних проєктах, літніх школах, тренінгах, воркшопах з проблем полікультурної освіти;

- розробка діагностичного інструментарію для виявлення рівня міжкультурної компетентності викладачів, моніторингу та оцінки ефективності навчальних програм, спрямованих на її розвиток.

Таким чином, міжкультурна компетентність стає невід'ємним компонентом професіоналізму сучасного викладача, що працює в умовах інтернаціоналізації освіти. Вона забезпечує здатність ефективної педагогічної діяльності в полікультурному середовищі на основі знань, комунікативних умінь та особистісних якостей, що дозволяють долати міжкультурні бар'єри та налагоджувати продуктивну взаємодію між представниками різних культур.

Розвиток міжкультурної компетентності викладачів потребує певних зусиль з боку університетів та модернізації системи професійної підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Актуальними стають такі форми, як академічна мобільність, участь у міжнародних освітніх проєктах, тренінги та семінари з крос-культурної проблематики.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка моделі розвитку міжкультурної компетентності викладачів з урахуванням специфіки різних закладів вищої освіти та предметних галузей, обґрунтування умов її реалізації в системі освіти.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України «Про освіту». (2017). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 05.01.2025).
2. Дубасенюк, О. А. (2015). Компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителя. Формування естетичної компетентності особистості засобами народознавства: зб. наук. праць молодих дослідників. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 10–16.
3. Корчевський, Д. (2013). Парадигмальний підхід до інтеграції змісту професійної підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю. Проблеми підготовки сучасного вчителя. № 8(2). с. 60–67.
4. Кириєнко, О. О. (2022). Формування інноваційної компетентності педагогів: ретроспективний огляд. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки. № 2. с. 217–225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2022_2_27 (дата звернення: 05.01.2025).
5. Пригодій, М.А. (2022). Технологія створення цифрового портфоліо здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти: методичні рекомендації. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733746> (дата звернення: 05.01.2025).
6. Ковальчук, О. С. (2015). Професійний розвиток педагогічних лідерів в умовах автономії шкіл: досвід країн Західної Європи. Професійна освіта: проблеми і перспективи. № 9. с. 101–109.
7. Курок, В., Коротич, А. (2024). Зміст та структура інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. Наукові інновації та передові технології. № 6(34). с. 1243–1254. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6\(34\)-1243-1254](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6(34)-1243-1254) (дата звернення: 05.01.2025).
8. Радкевич, В. О. (2011). Інноваційні підходи до управління якістю професійно-технічної освіти. Професійна освіта: проблеми і перспективи. № 2. С. 4–9. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4367> (дата звернення: 05.01.2025).
9. Іщенко, Т. Д., Хоменко, М. П., Ляска, О. П. (2018). Реформування освіти. Роздуми, підсумки та пропозиції. Професійно-прикладні дидактики. № 5 с. 44–51.
10. Огієнко, О. І. (2013). Формування готовності до інноваційної діяльності як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. № 7. с. 154–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2013_7_21 (дата звернення: 05.01.2025).
11. Радкевич, В. О. (ред.) (2022). Модернізація освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти в контексті глобальних і національних викликів: матеріали V Всеукраїнського науково-практичного семінару (31 жовтня 2022 р.). Інноваційна професійна освіта. № 5(6).

References

1. Law of Ukraine “On Education” (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (accessed January 05, 2025).
2. Dubaseniuk, O. A. (2015). Competence-based approach in teacher training. Formation of aesthetic competence of the personality by means of ethnography: a collection of scientific works of young researchers. Zhytomyr: Zhytomyr State University, pp. 10–16.

3. Korchevskiy, D. (2013). Paradigmatic approach to the integration of the content of professional training of future computer specialists. *Problems of training of the modern teacher*. № 8(2). с. 60–67.
4. Kiriienko, O. O. (2022). Formation of innovative competence of teachers: a retrospective review. *Bulletin of Hlukhiv Oleksandr Dovzhenko National Pedagogical University. Pedagogical sciences*. № 2. с. 217–225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2022_2_27 (accessed 05.01.2025).
5. Prigodiy, M.A. (2022). Technology of creating a digital portfolio of applicants for professional (vocational) and professional higher education: methodological recommendations. Kyiv: Institute of Vocational Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733746> (accessed 05.01.2025).
6. Kovalchuk, O. S. (2015). Professional development of pedagogical leaders in the conditions of school autonomy: the experience of Western Europe. *Professional education: problems and prospects*. № 9. с. 101–109.
7. Kurok, V., Korotych, A. (2024). Content and structure of innovative competence of future vocational teachers. *Scientific innovations and advanced technologies*. № 6(34). с. 1243–1254. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6\(34\)-1243-1254](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6(34)-1243-1254) (accessed 05.01.2025).
8. Radkevych, V. O. (2011). Innovative approaches to quality management of vocational education. *Professional education: problems and prospects*. № 2. с. 4–9. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4367> (accessed 05.01.2025).
9. Ishchenko, T. D., Khomenko, M. P., Lyaska, O. P. (2018). Reforming education. Reflections, results and suggestions. *Professional and applied didactics*. № 5. с. 44–51.
10. Ogienko, O. I. (2013). Formation of readiness for innovative activity as an important component of future teacher's professional training. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. № 7. с. 154–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2013_7_21 (accessed 05.01.2025).
11. Radkevych, V. O. (ed.) (2022). Modernization of educational programs for the training of higher education applicants in the context of global and national challenges: materials of the V All-Ukrainian scientific and practical seminar (October 31, 2022). *Innovative professional education*. № 5(6).

Ткаченко Денис Ігорович. Необхідність розвитку міжкультурної компетентності викладачів в умовах інтернаціоналізації сучасної вищої освіти.

У статті розглядається проблема формування міжкультурної компетентності викладачів вищої школи в контексті інтернаціоналізації освіти як одного із ключових трендів розвитку університетів. Проаналізовано сутність поняття міжкультурної компетентності, її складових та ключових компонентів (когнітивного, комунікативно-поведінкового, мотиваційно-ціннісного).

Актуалізовано необхідність спрямування освітнього процесу на перегляд змісту навчання, введення до програм навчальних дисциплін міжкультурної проблематики; на розвиток гнучких комунікативних навичок, здатності вибудовувати ефективні стратегії педагогічного спілкування в полікультурному освітньому середовищі; на виявлення особистісної готовності викладача до міжкультурної взаємодії,

Обґрунтовано необхідність цілеспрямованого розвитку крос-культурних навичок педагогів як важливої умови їхньої успішної професійної діяльності в полікультурному освітньому середовищі. Запропоновано шляхи вдосконалення системи підвищення кваліфікації викладачів з метою посилення їхньої міжкультурної компетентності (академічна мобільність, участь у міжнародних освітніх проектах, тренінги та семінари з крос-культурної проблематики тощо).

Ключові слова: міжкультурна компетентність, інтернаціоналізація вищої освіти, професійний розвиток викладачів, полікультурне освітнє середовище.

Tkachenko Denys. The Need to develop intercultural competence of teachers in the context of internationalization of modern higher education.

The article deals with the problem of forming intercultural competence of higher education teachers in the context of internationalization of education as one of the key trends in the development of universities.

The essence of the concept of intercultural competence, its components and key components (cognitive, communicative and behavioral, motivational and value) is analyzed.

The necessity of directing the educational process to revise the content of education, introduce intercultural issues into the programs of academic disciplines; to develop flexible communication skills, the ability to build effective strategies of pedagogical communication in a multicultural educational environment; to identify the personal readiness of the teacher for intercultural interaction is actualized,

The necessity of purposeful development of cross-cultural skills of teachers as an important condition for their successful professional activity in a multicultural educational environment is substantiated. Ways to improve the system of in-service training of teachers in order to strengthen their intercultural competence (academic mobility, participation in international educational projects, trainings and seminars on cross-cultural issues, etc.)

Key words: intercultural competence, internationalization of higher education, professional development of teachers, multicultural educational environment.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767862>

Роман Томашевський

ГРА В ПОЛЬСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ХХІ СТОЛІТТЯ (між виграшем та програшем)

Польський освітній простір формувався з 1915 року. В його основі лежала польськомовна система освіти в Галичині, яка до 1914 р. також надавала освітні послуги польській молоді з інших поділених польських земель. Реорганізація та полонізація варшавських шкіл і університетів з середини 1915 р. визначила пізнішу форму шкільної системи у Другій Речі Посполитій. Точкою відліку й запозичень стала адаптація німецьких моделей, зокрема гумбольдтівської моделі вищої освіти [1]. Радість з приводу відновлення незалежності, а також ліберальні освітні правила, встановлені у 1919–1920 рр., дозволили прийти до суспільного консенсусу щодо освітньої політики держави. Лише реформа шкільної системи 1933 р. (так звана реформа Єнджеєвича), хоч і була дуже прагматичною, викликала суперечки, критику і навіть ознаки опору в академічній спільноті. Тодішні учасники соціальної суперечки щодо вигляду освіти (державна, педагогічна спільнота, наукове співтовариство та, незначним чином, батьки) почали гру. До 1939 р. гра не була завершена, і надалі відновилась у 1945 році. Її суть полягала у системному підході до польської освіти та протиставленні з освітньою політикою комуністів.

Відтак не вирішеними залишаються не тільки суперечності навколо освітньої ідеології (так зване державне виховання до 1939 р. чи комуністичні освітні утопії після 1948 р.), а й спроби привласнення освіти, обмеження академічних свобод та адміністративного втручання у незалежність професури. Ці ігри тривали безперервно до кінця повоєнної Польської Народної Республіки (1945–1989), при цьому відбувалось явне зростання значення комуністичної ідеології та з'явилися нові учасники гри. За цей період принаймні двічі намагались здійснити чистку або перевірку викладачів (1951, 1953 рр.), а також перевірити викладачів академічних університетів (1947, 1968 рр.) У довгостроковій перспективі ці інструменти виявилися неефективними в освітній політиці [3; 5]. Польський університет зберіг значну частину німецько-гумбольдтівської моделі, після 1981 р. виявився дієвим заміником антикомуністичної опозиції, а деякі вчителі середніх шкіл і майже всі викладачі університетів успішно дистанціювалися від комуністичних утопій [3; 8].

У грі з'явився новий гравець – польське Покоління '68. Це були представники покоління демографічного піднесення, які почали вступати до університетів у 1963 р. На той момент вони були відірвані від типової, раціональної інтелігенції та характеризувались «незграбним героїзмом» — захистом цінностей, політичних і системних домовленостей й культурних досягнень, прийнятих у 1956 р. (Польський жовтень '56). Вони однозначно заперечували

соціалізм [6]. Хоча Покоління '68 зазнало поразки у 1968 р., через 20 років воно досягло своїх цілей: комунізм впав, розширився доступ до вищої освіти, з'явилося відчуття свободи, підвищився рівень життя. Злам 1989/1990 рр. став останнім успіхом польської освіченої верстви. У цьому сенсі, а також у культурному вимірі, 1990 рік започаткував нове ХХІ століття.

В освітньому просторі Польщі з'явилося чимало суб'єктів господарювання, які відкрили навчальні заклади: від дитячого садочка до закладу вищої освіти. Це стало результатом падіння освітньої монополії держави. У Польській Народній Республіці школи були лише державними або в невеликій кількості релігійними. Після 1990 р. засновниками шкіл стали органи місцевого самоврядування; заклади освіти могли бути державними, приватними, суспільними, релігійними, заснованими позаурядовими організаціями. Це широкий спектр, який визначає моделі або стилі менеджменту в освіті. Водночас ці заклади та розроблені в них освітні пропозиції створили ринок освітніх послуг. На початковому етапі, до 2010 р., він більше нагадував базар – такий собі продукт примітивно-хижацького освітнього капіталізму. На той момент у школах, а потім і в університетах з'явилась друга хвиля бебі-буму (1990–2005 рр.), яка після 2010 р. пішла на спад. Демографія фактично є невидимим елементом освітньої гри, натомість до сфери освіти як такої ставляться легковажно.

Після 2004 р. у Польщі відбувся економічний бум, натомість до освіти він дійшов надто повільно. У результаті, незважаючи на демографічний спад, вчителів сьогодні не вистачає, хоча наразі це найбільша професійна група (приблизно 600–700 тис. працівників) і водночас найменш оплачувана група освіченого класу. Це створює абсолютно новий пролетаріат, який витісняє попередні робітничі професії. Як наслідок, можна говорити про негативний відбір в освітніх професіях. Водночас суттєво зросли формальні вимоги та навантаження на всі педагогічні групи від вихователів дитячого садка до працівників університету. Соціальне розчарування вчителів економічною ситуацією та домінуючим стилем управління в освіті – через конфлікт – зросло та зберігається.

Елементом гри (маніпуляції?) стали рейтинги шкіл та університетів: глобальні, національні чи локальні. Стандартизація перетворилась на основний інструмент управління освітою, що дозволяє керувати навчальними закладами як виробничими чи комерційними підприємствами. Ключовим словом став «прибуток» замість «місія». Це особливо помітно у вищій освіті, де внаслідок так званої «реформаторської задишки» у 2005–2020 рр. було проведено три реформи та одна-дві спроби антикомуністичної люстрації всієї академічної спільноти (2006–2007 та 2018–2020).

Ідеологічна та політична люстрація або принаймні її спроби, нав'язані популістською партією «Право і справедливість» у 2005–2007 рр., як і спроби ввести люстрацію у реформу вищої освіти після 2018 р. (так звана реформа Говіна), створюють чітке підґрунтя для антиінтелігентської політики. Аналогії можна шукати в антиінтелігентській політиці польських комуністів у 1949–1955 та 1963–1968 рр. У другій половині 1960-х рр. подібна політика явно суперечила демографічному буму та освітнім прагненням випускників шкіл і студентів того періоду.

Спротив Покоління '68, як і невдоволення молоді та освічених прошарків у 2007 та 2023 рр. однаковою мірою носили характер бунту проти «правління невігласів». У 2018–2024/25 рр. важливими факторами були і залишаються такі проблеми: неможливість творення комунікаційних бар'єрів, неможливість обмежити вплив масової культури, неможливість знизити активність підліткових чи молодіжних груп (школярів, студентів чи молоді інтелігенції віком до 30 років). Слід підкреслити, що лише внаслідок реформи Говіна гумбольдтівська модель польських університетів була остаточно зламана. Йдеться про обмеження самоврядування, обмеження академічних свобод, бюрократизацію та обмеження свободи досліджень, піднесення стилю управління шляхом конфлікту.

Гра між центральною адміністрацією, підконтрольною політичній владі, та академічною спільнотою змінила статус більшості університетів. Це відбувалося у два етапи: 1) Реформа Барбари Кудрицької (2007–2014) та 2) Реформа Ярослава Говіна (2016–2018). Було прийнято

бальну систему як основний інструмент і критерій для оцінювання університетів та академічних спільнот, а також окремих викладачів. Видавництва та наукові періодичні видання отримали певну кількість балів, які потім нараховувалися за опубліковану в них наукову продукцію (книги, статті тощо). Перелік таких видань самовільно готує й змінює міністерство вищої освіти і науки. Отже, публікації поза цими списками автоматично виключаються й не визнаються як досягнення університету в рамках ціннісної оцінки окремих галузей досліджень або навчання. До 2018 р. стабілізація академічної спільноти та повноважень закладів вищої освіти/факультетів/інститутів відбувалась завдяки кадровому мінімуму (складався з незалежних наукових працівників – університетських або штатних професорів). Реформа Говіна скасувала такий підхід, запропонувавши кількісний критерій у вигляді балів. В результаті бали присвоюються певним категорії (так званим слотам), наприклад, книзі, статті, розділу книги, проекту тощо. Оцінювання проводять раз в чотири роки, необхідною умовою для здобуття оцінки є наявність усіх сегментів (слотів).

Результати подібної гри між адміністрацією та академічною спільнотою зводяться до таких тенденцій: 1) скорочення кількості професорів, водночас право присуджувати наукові студентські кандидати чи доктора наук отримали вчені ради, до складу яких входять лише кандидати наук, якщо вони набрали достатню кількість балів; 2) поступове переведення викладачів наукової чи науково-дидактичної групи у викладацьку. Як наслідок, це означає дрейф академічних університетів до вищих професійних шкіл або просто до краще організованих середніх шкіл.

«Школярство» університетів [10] відбувається паралельно зі змінами в університетському оточенні. Воно складається переважно з місцевих середніх шкіл та/або ринку праці. Слід, однак, зазначити, що освітні цикли як середніх професійно-технічних шкіл (4-5 років), так і університетів (3–6 років), є набагато довшими, ніж цикли змін попиту, породжені ринком праці.

Більшість закладів середньої освіти, включно із загальноосвітніми школами, динамічно адаптують свої різноманітні освітні пропозиції й розширюють маркетингові стратегії залучення потенційних учнів. Наприклад, виникають середні школи або класи з різними профілями: військові, поліцейські, інстаграмні, мовні, спортивні тощо). Це призводить до чітких відмінностей між невеликою кількістю елітних загальноосвітніх середніх шкіл [7] та професійно-технічними та частково звичайних середньоосвітніх шкіл. Відбувається простий поділ на елітарні середні школи та звичайні середні школи. Це відображається на процесах підтримки університетських стандартів, адже заклади вищої освіти приймають усіх абітурієнтів, беручи до уваги демографічний спад. Отже, у недалекій перспективі відбудеться поділ на елітарні та масові університети. Враховуючи, що закордонні вузи пропонують все більше послаблень для польських випускників середніх шкіл, ця тенденція доволі небезпечна.

Викладачі вузів та вчителі середніх закладів освіти є важливими, або й ключовими учасниками гри на ринку освітніх послуг. Однак їм притаманна відсутність стабільної зайнятості. З 2011 р. це переважно строкові трудові договори, яким передують конкурсні процедури. Враховуючи низькі зарплати викладачів та кадрову політику окремих університетів, академічна кар'єра вже не є привабливою. Тим паче, що у значній частині університетів (більшості?) перевага надається конфліктній моделі управління. Тому низька заробітна плата не врівноважується задоволеністю від роботи. Крім того, заробітки не дають можливості вкладатись у власний науковий розвиток. І молодий асистент, і досвідчений професор трактуються як наймані субпідрядники для навчально-дослідних «виробничих завдань». Престиж вченого в цій моделі був знищений, як і будь-який інший суспільний авторитет. Описаний процес започаткувала реформа міністра Барбари Кудрицької у 2011 р. Її продовженням стала реформа Ярослава Говіна, яка розширила інструменти відбору (можна згадати ідеологізоване окреслення академічних викладачів як «занадто освічених» – «wykształceni»). Академічний викладач залишається уважкому науковому, економічному та особистому становищі. При цьому він борсається між ідеєю університету, адміністрацією закладу та реаліями, створеними локальним роботодавцем чи людиною, яка приймає рішення (директором інституту, деканом чи ректором), тобто адміністративним центром генерації наступних реформ вищої освіти.

Поступово дестабілізація зачіпає і вчителів середніх шкіл, що ускладнює збереження репутації елітарних чи провідних середніх шкіл. Проблеми стосуються й масових учителів, тобто зі слабших загальноосвітніх шкіл, де переважає працевлаштування у вигляді виконання завдань на короткий період тривалістю 1–2 семестри. У результаті ці школи сприймаються як «камеру схову» молодших випускників початкової школи. І для учнів, і для вчителів цих шкіл це означає негативний відбір. Тому створити авторитетну педагогічну команду дуже важко.

Водночас внутрішні структури університетів дестабілізуються внаслідок високої інтенсивності змін цих структур: ліквідації або створення нових кафедр чи інститутів. Відсутності стабільності сприяють зміни в статусі окремих академічних викладачів, переведених у нові структури, організовані в результаті змін у системі оцінювання (і, отже, у «виробництві»). Це відбувається внаслідок скасування штатних мінімумів та юридично обумовленої автократичної позиції ректора. Саме ректор приймає рішення про створення чи ліквідацію навчальних підрозділів (кафедр, інститутів), прийняття на роботу чи звільнення викладача, зміну форми його роботи. Подібна модель стала для партії Право і Справедливість інструментом контролю над академічною спільнотою. У нових реаліях це означає чергові зміни законодавства або реформи. У моделі Говіна ректор призначав (і призначає) керівну раду університету – орган, який має наглядати за ректором. Таким чином роль і статус Сенату університету маргіналізуються. Стара реформа Єнджеєвича закладала, що до повноважень міністра належить право призначати чи ліквідувати кафедри, і цей підхід критикували [4]. Однак сучасна кадрова політика в реформі Говіна пішла далі. В обох випадках програв академічний викладач. Сьогодні такий підхід несе ще більше загроз, адже бальна система («punktoza» – бальний психоз) додатково стимулює управління спеціалістами від знань [3] в стилі управління виробництвом.

У реаліях польського освітнього простору ХХІ століття описані учасники гри та її інституційні елементи піддаються політичному тиску, їх поступово привласнює академічний капіталізм. Середня освіта також зазнавала політичного тиску після 2015 р. Прикладом була спроба запровадити предмет «Історія та сучасність». Однак і ці нововведення не сприяють стабілізації освітньої системи. Адже помилки, яких припустились під час каденції міністрів Пшемислава Чарнека та Анни Залевської, змушують втілювати подальші зміни, отже, період так званої «реформаторської задишки» продовжується.

References

1. Bajerski, A. (2016). *Szkolnictwo wyższe międzywojennej Polski*. Poznań.
2. Connelly, J. (2014). *Zniewolony uniwersytet. Sowietyzacja szkolnictwa wyższego w Niemczech Wschodnich, Czechach i Polsce 1945-1956*. Warszawa.
3. Figurska, I. (2016). Zarządzanie pracownikami wiedzy – przedmiotowe czy godnościowe? U: Piekarski G., red. *Spoleczne konteksty edukacji*. Toruń.
4. Jastrzębski, J. (2013). *Państwowe szkolnictwo akademickie II RP*. Kraków.
5. Judt, T. (2013). *Powojnie. Historia Europy od roku 1945*. Poznań.
6. Michnik, A. (2008). *Moje pokolenie, mój bunt*. U: *Rewolucje 1968*. Warszawa.
7. Milkiewicz, P. (2005). *Spoleczne światy szkół średnich – od trajektorii marginesu do trajektorii elit*. Wrocław.
8. Miśkiewicz, B. (2003). *Polskie szkolnictwo wyższe w latach 1981-1987*. Toruń.
9. Sünker, H. (2010). *Nowe spojrzenie na ideę uniwersytetu. Edukacja (Bildung), polityka a społeczeństwo*. U: *Innowacje w edukacji akademickiej. Szkolnictwo wyższe w procesie przemian*. Łódź.

Томашевський Роман. Гра в польському освітньому просторі ХХІ століття (між виграшем та програшем).

У період Третьої Речі Посполитої смисл освітньої гри та її інструменти зазначили відчутних змін. Раніше економічний чинник охоплював учнів або випускників середньої школи, студентів, обмежуючи можливості соціального просування через освіту. Після 1990 р. і донині це зачепило

академічних викладачів і, меншою мірою, вчителів середніх шкіл (нового пролетаріату). Завдяки розширенню можливостей підлітків, учнів або студентів, нові освітні утопії набули нового значення. Завдяки економічному тиску деякі середні школи та всі університети потрапили у зону освітнього капіталізму. Текст пропонує аналіз деяких аспектів цієї гри у польських реаліях XXI століття.

Ключові слова: освітній капіталізм, ідеологічна утопія, освітня утопія, освітня продукція, глобальна культура в Третій Речі Посполитій.

Томашевський Роман. Game in the polish educational space of the 21st century (between winning and losing).

The subjects of the educational game and its tools were reconstructed in the Third Polish Republic. The economic factor previously concerned pupils/high school graduates or students, limiting the possibilities of social advancement through education. After 1990 and to this day, this applies to academic teachers and, to a lesser extent, secondary school teachers as the new proletariat. The importance of new educational utopias was also restored thanks to the subjectification of adolescents as pupils or students. The pressure of the economy is currently simultaneously transmitting some secondary schools and all higher education institutions into the area of educational capitalism. The text presents aspects of this game in the Polish realities of the 21st century.

Key words: educational capitalism, ideological utopia, educational utopia, educational production, global culture in the Third Polish Republic.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767870>

Л. М. Хиженяк

ДИЛЕМИ ЕТОСУ ВИКЛАДАЧІВ: КОМУНІКАТИВНИЙ КОНТЕКСТ

Викладачі сучасного університету відносяться до людино-центричних професій, пов'язаних з соціальними комунікаціями в різних сферах і формах, що породжує моральні виклики, колізії і тим самим актуалізує моральні відносини, академічний етос та моральну оцінку цієї професії.

Р. Гречкосій, розмірковуючи про системну кризу академічного середовища під тиском сервісизації і домінування ринкових вимог, зазначає, що воно «... проходить стадію жорсткого розшарування та ієрархізації, адже завжди є частина підтримуючих мейнстрімні тенденції, а частина тих, хто залишається вірним науковому полю своєї дослідницької діяльності» [1, с. 20]. Етичний аспект творчості науковців, моральна важливість наукового пізнання розкрито в [2]; етичні принципи функціонування вищої освіти схарактеризовано у [3]; визначено окремі комунікативні аспекти життєдіяльності цифрової людини [4] та цифрового етикету [5; 6];

Мета – узагальнити етичні дилеми діяльності викладача як інформаційного працівника і шляхи їх вирішення в комунікативному аспекті.

Прикладна етика відображає одночасно як принципи, що покликані вирішувати моральні проблеми, так і методи їх розв'язання та дилеми, що виникають в різних сферах і ситуаціях. Привертає увагу стаття, у якій Н. Головіна, окресливши проблемне поле етики освіти, виділила низку конфліктів дилем морального вибору: «конфлікт між свободою та примусом в освіті; конфлікт між освітою як засобом здобуття знань і як засобом успіху у житті; етичні проблеми комерціалізації освіти; моральні межі допустимості платного навчання доброчесності та істині у суспільстві; моральні конфлікти між сім'єю та навчальним закладом у процесі освіти; інформаційне зниження образу вчителя (викладача) та рівня сімейної поваги до педагога; моральні конфлікти між закладом освіти та засобами масової культури; пріоритети в галузі інформації та їх вплив на авторитет учителя (викладача); моральні проблеми у застосуванні сучасних освітніх технологій; відчужені форми навчання (дистанційне та ін.) та можливі наслідки дегуманізації освіти; гуманістична критика новітніх інститутів освіти...» [7, с. 112]. При цьому моральна дилема як сфера прикладної етики, виникає у двох випадках, а саме: «коли людина

зобов'язана робити два протилежних вчинки, оскільки обидва вони правильні, ... коли людина одночасно й повинна, й не повинна здійснювати один і той же вчинок» [7, с. 112]. Науковці підкреслюють, що мережева модель діяльності викладача підвищує роль і значущість етичного складника комунікацій, у які вони включаються [8, с. 83]. Вирішенню дилем сприяють такі моменти в соціальній комунікації викладачів: когнітивність як вплив на розширення інформованості; переконливість як вироблення цінностей; експресивність як заохочення до дій; сугестивність як вплив з метою зміни поведінки; ритуальність як підтримка традицій в спільноті.

Комунікативний контекст деяких етичних дилем розкривають наведені нижче антоніми.

1. Репродуктивне – продуктивне. Репродуктивне, що базується на знаннях, закладено в моделях інноваційно-цифрового розвитку та розвитку університетів у цифровому Суспільстві 5.0 [9].
2. Керованість процесом комунікації – хаотичність комунікації. Доведено, що комунікативна компетентність «дозволяє викладачеві здійснювати цілеспрямовану діяльність, планувати процес комунікації та прогнозувати її результати, транслювати відповідні етичні норми і правила ефективної взаємодії, досягати успіху ...» [10, с. 31].
3. Достовірність інформації (повідомлення) – спотворення інформації. Ця дилема стосується як закладу освіти у цілому, так і спільноти викладачів та її учасників. Вона гостро постає перед будь-якою інституцією особливо під час кризи, коли стоїть вибір перед керівництвом: повідомляти правду з ймовірністю паніки, юридичних наслідків, або ж давати дозовану і спотворену інформацію з наміром уникнути неочікуваних негативних наслідків. Кризові комунікації вимагають етичних стандартів, недотримання яких приводить до небезпечних репутаційних витрат [11, с. 193–194].
4. Володіння ефективними методами тайм-менеджменту – нездатність управляти часом. Оскільки комунікування потребує витрат часу (робочого і вільного), актуальним є поєднання адміністративного контролю використання викладачами робочого часу і самоконтролю як складника самоменеджменту, де важливо вміння викладача проводити аудит власного часу, визначати його витрати і обирати методи особистісного тайм-менеджменту серед широкого набору сучасних планувальників часу. Зрештою, мова йде про те, що високий рівень комунікативної компетентності не існує без аналогічного рівня часової компетентності.

Етизація комунікативного простору сучасного університету вимагає дотримання вимог академічної доброчесності як з боку здобувачів вищої освіти (самостійне виконання завдань і посилення на використанні джерела; надання достовірної інформації про своє навчання тощо), так і викладачів. Індивідуальна відповідальність викладача як елемент доброчесності затребувана в умовах поширення персоналізованих навчальних систем. Якість і доступність освітніх послуг, точність і справедливність оцінювання знань студентів і студенток відповідно до індивідуальних траєкторій навчання. Варто погодитися з тезою що «... доброчесність не обов'язково ґрунтується на зовнішніх моральних нормах чи релігійних вимогах. Вона виражається у внутрішньому пошуку сенсу, відповідальності й особистісному виборі. Для сучасних освітніх практик цей досвід є ключем до поглиблення розуміння доброчесності» [12, с. 122].

Етика професійних груп, у тому числі в освітньому середовищі, включає такі базових питання: «1) моральний статус групи; 2) професійно типові ситуації, що вимагають певної позиції; 3) моральні обов'язки і критерії їх виконання відповідно до позиції; 4) моральні кодекси, сформульовані у вигляді переліку моральних цінностей і норм» [13]. Наразі доречним є акцентування на необхідності комплексного і системного застосування етичних кодексів. Є. Стадний пропонує такі основні заходи: 1) фінансування вищої освіти в частині наближення до необхідних витрат з урахуванням результатів діяльності закладу вищої освіти; 2) запровадження інформаційного супроводу підготовки фахівців завдяки автоматизації систем збору даних та опитувань здобувачів вищої освіти та випускників на ринку праці; 3) впровадження відкритого конкурсу призначення керівників закладів вищої освіти та підвищення ролі громадськості у контролі за їх діяльністю через наглядові ради; 4) програмування на національному рівні профорієнтації та індивідуальної траєкторії неперервного навчання серед

школярів; 5) впровадження системи винагороди за працю викладачів не за тарифною сіткою на гарантованими надбавками, а за власними підходами університету до заохочення високих результатів їх роботи [14]. Етичні виміри роботи викладача стосуються численних напрямків його діяльності і базуються на врахуванні етичних дилем. У роботі з дилемами важливий особистий досвід усіх учасників комунікації (минулий досвід спілкування у різних ситуаціях, світогляд та його складові – цінності, мотиви, переконання), культурні відмінності, характер стосунків між учасниками комунікації. Регулювання етичної поведінки здійснюється від імені університетської спільноти, базуючись на принципі ефективності (корпоративний кодекс), і прикладної професійної етики. На перетині академічної (корпоративної) і професійної етики виникає окремий клас дилем.

Перспективні теми подальших досліджень: нормативність цифрової моралі й етичні дилеми у вищій освіті; етична експертиза комунікацій в онлайн-середовищі.

Список бібліографічних посилань

1. Гречкосій, Р. (2024). Системна криза академічного середовища: глобальний вимір. *Вища освіта України*, 1, с. 19–25.
2. Коробко, М. (2023). Університет як платформа для дискусій на тему етичного аспекту творчості науковців. *Українські культурологічні студії*, т. 2, 13, с. 17–20.
3. Сумченко, С. (2021). Етичні принципи функціонування вищої освіти. [online] У: *ЛґГОУ*. Available at: doi:10.36074/logos-10.12.2021.v2.40 [Accessed 22 November 2024].
4. Воронкова, В. Г./ , Нікітенко, В. О. (2022)/ *Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика*. / Львів-Торунь: Liha-Pres. 460 с.
5. Андрійченко, Ж., Близнюк, Т. та Майстренко, О. (2021). Digital етикет та комунікації: тенденції та вимоги сьогодення. [Online]. *Економіка та суспільство*, [online] 34. Available at: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-24 [Accessed 27 October 2024].
6. Цапко, А. М., Білецька, С. А. та Ковтун, А. В. (2023). Цифрова етика та академічна доброчесність: виклики та можливості в епоху інтернету. *Наукові інновації та передові технології*, [online] 13 (27), с. 682–893. Available at: http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/7281/7322 [Accessed 03 January 2025].
7. Головіна, Н. (2023). Проблемне поле етики освіти. *Філософські обрії*, 46, с. 108–119.
8. Кузнецова, І., Рубанець, О. (2023). Пізнання та комунікація в освітньому середовищі. *Вища освіта України*, 3, с. 22–27.
9. Краус, К., Краус, Н. та Осецький, В. (2021). Суспільство 5.0 на базі розвитку інноваційного університету та цифрового підприємництва. *Економіка та суспільство*, [online] вип. 28. Available at: http://dx.doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-37 [Accessed 25 November 2024].
10. Сипченко, О., Гарань, Н. та Бойко, Н. (2022). Комунікативна компетентність викладача як важлива складова професіоналізму. *Гуманізація навчально-виховного процесу*, [online] 2 (102), с. 26–35. Available at: http://gnvp.ddpu.edu.ua/article/view/274832 [Accessed 06 Jan. 2025].
11. Літвінчук, І. С. (2024). Етичні дилеми в кризових комунікаціях: баланс між правдою та маніпуляцією. *Вч. зап. НТУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, [online] т. 35 (74), 4, ч. 1, с. 193–199. Available at: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/4_2024/part_1/34.pdf [Accessed 05 Jan. 2025].
12. Пономаренко, О. (2023). Історичні семантики доброчесності у визначенні змісту сучасних освітніх і виховних практик. *Вища освіта України*, 4, с. 116–125.
13. Філіппова, І. Ю. (2024). *Професійна мораль як важливий чинник становлення психолога-фахівця* [online] Available at: https://www.inforum.in.ua/conferences/15/21/134 [Accessed 02 Jan. 2025].
14. Стадний, Є. (2021). *Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах* [online]. 18 с. Available at: http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/29467 [Accessed 14 Dec. 2024].

References

1. Grechkosii, R. (2024). The systemic crisis of the academic environment: a global dimension. *Higher education of Ukraine*, 1, pp. 19–25.
2. Korobko, M. (2023). The university as a platform for discussions on the ethical aspect of scientists' creativity. *Ukrainian cultural studies*, vol. 2, 13, pp. 17–20.
3. Sumchenko, S. (2021). Ethical principles of functioning of higher education. [online] *ЛІГОВ*. Available at: [10.36074/logos-10.12.2021.v2.40](https://doi.org/10.36074/logos-10.12.2021.v2.40) [Accessed 22 Nov. 2024].
4. Voronkova, V. G./, Nikitenko, V. O. (2022). *Philosophy of digital man and digital society: theory and practice*. /Lviv-Torun: Liha-Pres. 460 p.
5. Andriichenko, Zh., Blizniuk, T. and Maistrenko, O. (2021). Digital etiquette and communications: trends and requirements today. *Economy and society*; [online] 34. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-24> [Accessed 27 Oct. 2024].
6. Tsapko, A. M., Biletska, S. A. and Kovtun, A. V. (2023). Digital ethics and academic integrity: challenges and opportunities in the internet age. *Scientific Innovations and Advanced Technologies*, [online] 13 (27), pp. 682–893. Available at: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/7281/7322> [Accessed 03 Jan. 2025].
7. Golovina, N. (2023). The problematic field of education ethics. *Philosophical horizons*, 46, pp. 108–119.
8. Kuznetsova, I., Rubanets, O. (2023). Cognition and Communication in Educational Environments. *Higher education of Ukraine*, 3, pp. 22–27.
9. Kraus, K., Kraus, N. and Osetskyi, V. (2021). Society 5.0 based on the development of an innovative university and digital entrepreneurship. *Economy and society*, [online] iss. 28. Available at: <http://dx.doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-37> [Accessed 25 Nov. 2024].
10. Sipchenko, O., Haran, N. and Boyko, N. (2022). Communicative competence of the teacher as an important component of professionalism. *Humanization of the educational process*, [online] 2 (102), pp. 26–35. Available at: <http://gnvp.ddpu.edu.ua/article/view/274832> [Accessed 06 Jan. 2025].
11. Litvinchuk, I. C. (2024). Ethical Dilemmas in Crisis Communications: Balancing Truth and Manipulation. *Scientific notes of NTU named after V. I. Vernadskyi. Series: Philology. Journalism*, [online] vol. 35 (74), 4, part 1. pp. 193–199. Available at: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/4_2024/part_1/34.pdf [Accessed 05 Jan. 2025].
12. Ponomarenko, O. (2023). Historical semantics of integrity in determining the content of modern educational and educational practices. *Higher education of Ukraine*, 4, pp. 116–125.
13. Filippova, I. Yu. (2024). *Professional morality as an important factor in the formation of a specialist psychologist* [online]. Available at: <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/21/134> [Accessed 02 Jan. 2025].
14. Stadny, E. (2021). *Some recommendations regarding the implementation of ethical codes in Ukrainian higher education institutions* [online]. 18 p. Available at: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/29467> (Accessed 14 Dec. 2024).

Хижняк Лариса Михайлівна. Дилеми етосу викладачів: комунікативний контекст.

Авторкою узагальнено етичні дилеми діяльності викладача як інформаційного працівника і розкрито шляхи їх вирішення в комунікативному аспекті. Зазначено, що в комунікативному просторі часто конфліктують між собою, створюючи умови для етичних дилем, такі антоніми: репродуктивність – продуктивність; керованість процесом комунікації – хаотичність комунікації; достовірність інформації (повідомлення) – спотворення інформації; володіння ефективними методами тайм-менеджменту – нездатність управляти часом. Наявність етичних дилем у різних видах діяльності викладача актуалізує важливість таких моментів розуміння комунікативного простору, як когнітивність, експресивність, сугестивність, переконливість, ритуальність. Серед напрямків розвитку академічного етосу викладацької спільноти особливу роль відіграє інтеграція професійної етики і академічної (корпоративної) етики університету

на рівні етичних кодексів і чіткого визначення і впровадження етичних норм в усі аспекти менеджменту університету.

Ключові слова: соціальні комунікації, комунікативна компетентність, університет, етична дилема, професійна етика, академічна (корпоративна) етика.

Khyzhniak Larysa. Dilemmas of teachers' ethos: communicative context.

The author summarises the ethical dilemmas of the teacher's activity as an information worker and reveals the ways of their solution in the communicative aspect. It is noted that in the communicative space the following antonyms often conflict with each other, creating conditions for ethical dilemmas: reproductivity - productivity; controllability of the communication process - chaotic communication; reliability of information (message) - distortion of information; possession of effective time management methods - inability to manage time. The presence of ethical dilemmas in different types of teacher's activities actualises the importance of such aspects of understanding the communication space as cognitive, expressive, suggestive, persuasive, ritualistic. Among the areas of development of the academic ethos of the teaching community, a special role is played by the integration of professional ethics and academic (corporate) ethics of the university at the level of codes of ethics and the clear definition and implementation of ethical norms in all aspects of university management.

Key words: social communications, communicative competence, university, ethical dilemma, professional ethics, academic (corporate) ethics.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767879>

А. О. Хільковська

**СТРАТЕГІЇ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ УНІВЕРСИТЕТОМ
ТА ЗАКОРДОННИМИ ВИКЛАДАЧАМИ**

Є багато факторів, що допомогли українським ВНЗ вистояти у роки війни, серед яких, безумовно, слід назвати 'resilience' – здатність людей та організацій не лише відновлюватися після шоку, а виходити з нього сильнішим, а також компетентність викладачів та співробітників університетів, зокрема, їхня компетентність у сфері використання цифрових інструментів освіти, розвиненість дистанційного середовища університетів, лояльність студентського та викладацького складу. І одним з таких підтримуючих факторів стала міжнародна кооперація українських університетів, існуючі у багатьох партнерські відносини з вишами країн Європи.

Оскільки на початок вторгнення Народна українська академія мала довгострокові та плідні стосунки з університетами Німеччини, підтримка партнерів виявилася дуже суттєвою. В німецькій культурі підтримка та солідарність є одними з ключових цінностей, що виявляється не тільки у словах емоційної підтримки та зацікавленості, а, в першу чергу, у пропозиціях практичної допомоги. Так німецькі партнери запросили на навчання студентів НУА, які на той момент мали змогу дістатися університетів-партнерів, раніше, ніж дізналися точну кількість людей, яких доведеться прийняти, та отримали фінансування на їхнє перебування в кампусах та навчання. Німецький фонд ДААД був одним з перших, хто оголосив конкурс проєктів саме для підтримки українських університетів та студентів, що залишаються в Україні та продовжують освіту під час війни [2]. Проєкт 'Ukraine Digital: Ensuring Academic Success in Times of Crisis' (Україна цифрова: забезпечення академічних досягнень під час війни) оголосив прийом заявок від німецьких університетів та їхніх українських партнерів ще у квітні 2022, вступивши у дію вже у червні, коли розпочалося формування і наповнення дистанційних курсів, а у жовтні того ж року викладачі ХГУ НУА, разом з колегами з університету Каразіна вже проходили тренінги з цифрової освіти на базі Південно Вестфальського університету прикладних наук (кампус Мешед) [8]. Дієва підтримка від німецьких партнерів зіграла важливу роль у відновленні ХГУ НУА, коли у квітні 2022 року один з навчальних корпусів НУА був зруйнований ворожою ракетою та роботи з ліквідації наслідків влучання та перші етапи відбудови вимагали величезних коштів.

Від початку війни пройшло майже три роки, і колаборація з партнерами не може відбуватися у режимі кризової допомоги постраждалим, що триває роками, вона має розвиватися та виходити на якісно новий рівень через спільні наукові проєкти та дослідження. На цьому етапі міжнародної взаємодії важливим є усвідомлення міжкультурних особливостей у спілкуванні з німецькими колегами, визначення культурних, світоглядних, ціннісних та організаційних відмінностей, що можуть стати на перешкоді успішній реалізації спільних проєктів.

Перший виклик, з яким стикається кожен, хто прагне спілкуватися та співпрацювати із закордонними колегами, це подолання мовного бар'єру. Те, що небагато українців володіють німецькою, не є проблемою, адже більшість університетських викладачів та студентів вільно спілкуються англійською. Проблема скоріше полягає у тому, що не всі українські науковці (ми не говоримо про викладачів мови) володіють англійською на рівні, достатньому для професійного обговорення сфери власного наукового дослідження, для пошуку та визначення питань, що могли б зацікавити німецьку сторону і стати предметом спільного вивчення.

Непорозуміння у спілкуванні між партнерами можуть виникати також із-за різниці у мотивації, що спонукає українські та німецькі університети співпрацювати із закордонними партнерами. Для німецьких університетів, як і для українських, спільні міжнародні проєкти – це джерело фінансування досліджень, драйвер якості освіти, основа міжнародної репутації. Однак разом з цим німецькі виші дуже зацікавлені в можливостях для академічної мобільності студентів. У багатьох німецьких університетах участь у програмі мобільності є вимогою для отримання ступеня магістра. Але, починаючи з 2014 року, Україна перестала вважатися абсолютно безпечною країною для поїздки на навчання. Мобільність наукових співробітників та викладачів в Україну все ще продовжувалась до початку повномасштабного вторгнення, а студентська мобільність з Німеччини в Україну, нажаль, припинилася.

Взаємодія та взаємна підтримка у науковій та викладацькій спільноті є характерною рисою німецького суспільства. Тому кризова ситуація в Україні, а згодом і трагічні події війни, спонукали німецькі університети, громадські організації, уряд країни та окремих освітян активно пропонувати свою допомогу: збори коштів, стипендіальні програми, віртуальні курси, підтримка українських викладачів та студентів [6; 7]. Але для успішної довгострокової співпраці необхідна взаємна зацікавленість обох сторін у досягненні спільних цілей, постійне надання допомоги однією стороною призводить до психологічної та емоційної втоми у тих, хто допомагає, до зниження мотивації.

Частково ця проблема вирішується за допомогою проєктів, таких, як проєкти фонду ДААД – “German-Ukrainian University Network” («Німецько-українська університетська спільнота»), ‘Ukraine Digital: Ensuring Academic Success in Times of Crisis’ (Україна цифрова: забезпечення академічних досягнень під час війни), які фінансово заохочують німецькі університети та їх викладацький склад інтелектуально та організаційно вкладатися у підтримку української освіти [2; 8]. Але ставлення до фінансування, уявлення про достатній рівень фінансування проєктів дуже відрізняється у науковців та менеджерів освіти в Німеччині та в Україні. Німецькі партнери можуть відмовлятися від участі навіть у цікавому проєкті, якщо за його умовами університет або учасники не отримають суттєвої, на їх погляд, фінансової винагороди або, якщо проєкт не передбачає окремої посади керівника проєкту на повний робочий час з відповідною заробітною платнею. Українські університети дуже потребують фінансування, але можуть включатися проєкти, заради перспектив для своїх студентів або викладачів, навіть якщо участь у них суттєво не покращує фінансову ситуацію закладу освіти.

Індивідуальна мотивація також дуже відрізняється. Викладач німецького університету зацікавлений, в першу чергу, у роботі над темою свого дослідження, тому міжнародні дослідницькі проєкти, програми, що залучають студентів до наукового пошуку, мають великий шанс привернути увагу. Також цікавлять німецьких партнерів інноваційні, орієнтовані на розвиток практичних навичок форми навчання: хакатони, літні школи, мозкові штурми, конкурси

стартапів та інноваційних продуктів. Зазвичай подібні заходи є масштабними, із залучення великої кількості учасників, з призовими фондами для реалізації проєктів-переможців. Форми співпраці, що є найбільш доступними для українських партнерів під час війни: участь в онлайн конференціях, віртуальна мобільність, лекції гостьових професорів, – не завжди викликають ентузіазм в іноземних колегах. Слід також враховувати той факт, що, якщо для українського науковця участь у міжнародному проєкті, конференційна активність, участь у тренінгах – все це є виконанням ліцензійних вимог до викладача університету, то основними вимогами до його колеги у Німеччині є наукові дослідження з публікацією у журналах категорії А та В, де роботи рецензуються видатними представниками наукової спільноти та якість викладання дисципліни, що оцінюється, в тому числі, і студентами, які її вивчають [3].

Українські заклади освіти, що прагнуть побудувати довгострокові та ефективні відносини з німецькими партнерами, можуть роками і десятиріччями залишатися у ролі партнера, що вчиться, наздоганяє, переймає європейський досвід, у кожній заявці на участь у міжнародній програмі бере на себе обов'язок переглядати та удосконалювати існуючі в університеті освітні та управлінські практики. Є сфери, в яких українська освіта та наука є безумовним авторитетом, це інженерія, інформаційні технології, точні та природничі науки (STEM), у цих сферах європейські партнери визнають українську експертну репутацію, радо вчаться та входять у спільні дослідження. В гуманітарних дисциплінах Україна залишається «учнем», і змінити це ставлення буде нелегко, тому ефективною для українських ВНЗ може бути стратегія сприймати цю ситуацію як шанс для навчання та росту, максимально використовуючи усі наявні можливості, та неупинно працювати на свою міжнародну репутацію.

Незважаючи на відмінність позицій, інтересів, мотивацій та практик у партнерів міжнародної кооперації, є можливості для порозуміння та плідної спільної діяльності. Німецька культура спілкування передбачає не тільки дружню та тактовну форму висловлення, але й досить пряме та зрозуміле висловлення позицій, тому всі проблеми, що виникають у ході співпраці, можуть бути обговорені, якщо партнери не зацікавлені проєктом або незадоволені результатом, вони завжди дадуть це зрозуміти, так само, як відкрито висловлюватимуть своє схвалення або інтерес. Також є теми, що у рівній мірі цікавлять і українську, і німецьку сторону [5], серед найбільш популярних напрямків у сфері бізнесу та підприємництва можна назвати наступні:

- інноваційний менеджмент (проєкти, пов'язані з пошуком інноваційних креативних рішень, стратегій, розвитком творчого мислення, розробкою інноваційних продуктів);
- міжнародний бізнес (питання ведення бізнесу у глобальному світі, глобальний маркетинг);
- підприємництво (ініціативи з підтримки стартапів, міжнародні стартап академії, підтримка та заохочення підприємців);
- сталі бізнес практики (проєкти, направлені на інтеграцію принципів сталого розвитку у бізнесову діяльність та розуміння соціальної відповідальності бізнесу);
- цифрова трансформація (проєкти, що досліджують вплив цифрових технологій на бізнес процеси, цифровий маркетинг, електронна комерція, дана аналітика, використання штучного інтелекту);
- міжкультурний менеджмент (вивчення того, як культурні відмінності впливають на бізнес практики та управлінські стилі).

Тож бачимо, що попри деякі розбіжності, є багато тем, які не тільки актуальні для кожної країни, а робота над якими може бути ефективною лише у складі міжнародної команди, що розуміють і в німецьких, і в українських університетах. Така співпраця вимагає від сторін розуміння та поваги до культурних, економічних, організаційних відмінностей партнерів, врахування їх інтересів та мотивацій у міжнародній діяльності, постійної комунікації, готовності професорів та науковців вчитися та змінювати звичні практики [1]. Важливим є вдосконалення комунікативних компетентностей та підвищення рівня володіння англійською. І також бачимо, що німецький уряд, фонди, університети та університетські викладачі, розуміючи, що Україна

продовжує страждати від воєнної агресії, не припиняють зусилля на всіх рівнях, спрямовані на підтримку студентів та науковців, що опинилися в небезпеці або постраждали від війни, продовжують започатковані проекти допомоги Україні, тому маємо висловлювати вдячність партнерам, інформувати їх про життя та діяльність університету в умовах війни, звітувати про хід виконання проєктів, бути прозорими у використанні спонсорських коштів, що надходять від партнерів.

Список бібліографічних посилань

1. Bershadaska, O. (2023). *Navigating teaching and learning challenges in wartime* [online]. Available at: <https://www.hd-sachsen.de/veroeffentlichungen/blog/navigating-teaching-and-learning-challenges-in-wartime-webinar-series-for-ukrainian-university-teachers> [Accessed 12.01.25].
2. DAAD, (2024). *Press release from 25.11.2024* [online]. Available at: https://www.daad.de/en/the-daad/communication-publications/press/press_releases/2024/ausbau-hochschulkooperationen-deutschland-ukraine/ [Accessed 12.01.25].
3. Federal Ministry of Education and Research, (2024). *How to become a professor in Germany* [online]. Available at: <https://www.research-in-germany.org/en/your-goal/postdoc/career-options-and-dual-careers/professorship.html> [Accessed 12.01.25].
4. Seumenicht, O. (2024). *Ukrainian higher education has persevered, but strategic international collaboration is key to its post-war future* [online]. Available at <https://www.eua.eu/our-work/expert-voices/ukrainian-higher-education-has-persevered-but-strategic-international-collaboration-is-key-to-its-post-war-future.html> [Accessed 12.01.25].
5. StudyFinder, (2025). *Study Innovation Management in Germany: 225 Universities with 288 English Degree Programs: All important info for international students in Germany (2025/2026)* [online]. Available at: <https://www.mygermanuniversity.com/subjects/innovation-management> [Accessed 12.01.25].
6. The Federal Government, (2024). *How Germany is supporting Ukraine* [online]. Available at: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/federal-government/germany-aid-for-ukraine-2192480> [Accessed 12.01.25].
7. UNDP, (2024). *Government of Germany and UNDP rebuild 11 war-affected educational institutions in Ukraine* [online]. Available at: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/government-germany-and-undp-rebuild-11-war-affected-educational-institutions-ukraine> [Accessed 12.01.25].
8. Хільковська, А. О., Кочерова, А. О. (2024). Проєкт «JOUKRAINE» як приклад «інтернаціоналізації вдома». *Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.»*, т. 30, с.181–183.

References

1. Bershadaska, O. (2023). *Navigating teaching and learning challenges in wartime* [online]. Available at: <https://www.hd-sachsen.de/veroeffentlichungen/blog/navigating-teaching-and-learning-challenges-in-wartime-webinar-series-for-ukrainian-university-teachers> [Accessed 12.01.25].
2. DAAD, (2024). *Press release from 25.11.2024* [online]. Available at: https://www.daad.de/en/the-daad/communication-publications/press/press_releases/2024/ausbau-hochschulkooperationen-deutschland-ukraine/ [Accessed 12.01.25].
3. Federal Ministry of Education and Research, (2024). *How to become a professor in Germany* [online]. Available at: <https://www.research-in-germany.org/en/your-goal/postdoc/career-options-and-dual-careers/professorship.html> [Accessed 12.01.25].
4. Seumenicht, O. (2024). *Ukrainian higher education has persevered, but strategic international collaboration is key to its post-war future* [online]. Available at <https://www.eua.eu/our-work/expert-voices/ukrainian-higher-education-has-persevered-but-strategic-international-collaboration-is-key-to-its-post-war-future.html> [Accessed 12.01.25].
5. StudyFinder, (2025). *Study Innovation Management in Germany: 225 Universities with 288 English Degree Programs: All important info for international students in Germany (2025/2026)*

[online]. Available at: <https://www.mygermanuniversity.com/subjects/innovation-management> [Accessed 12.01.25].

6. The Federal Government, (2024). *How Germany is supporting Ukraine* [online]. Available at: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/federal-government/germany-aid-for-ukraine-2192480> [Accessed 12.01.25].

7. UNDP, (2024). *Government of Germany and UNDP rebuild 11 war-affected educational institutions in Ukraine* [online]. Available at: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/government-germany-and-undp-rebuild-11-war-affected-educational-institutions-ukraine> [Accessed 12.01.25].

8. Khilkovska, A. O., Kocherova, A. O. (2024). Project «JOUKRAINE» as a case of «internationalization at home». *Research bulletin of Kharkiv University of Humanities «People's Ukrainian Academy»*, vol. 30, pp. 181–183.

Хільковська Ася Олександрівна. Стратегії ефективної комунікації між університетом та закордонними викладачами.

Одним з багатьох факторів, які допомогли українським університетам зберегтися під час війни і продовжити свою освітню та наукову діяльність, автор статті вважає міжнародну співпрацю, партнерські відносини з університетами та науковцями інших країн. Встановлення стабільних зв'язків та взаєморозуміння у міжкультурній комунікації, на думку автора, вимагає від сторін не тільки володіння англійською на певному рівні, а й усвідомлення і врахування культурних, світоглядних, ціннісних та організаційних відмінностей у функціонуванні закладів вищої освіти різних країн. Багаторічний досвід співпраці ХГУ «НУА» з університетами Німеччини (Південно Вестфальським університетом прикладних наук та Педагогічним університетом міста Карлсруе) свідчить, що, попри зацікавленість обох сторін у міжнародних проєктах, мотиви партнерів, цілі, що ставлять перед собою учасники, уявлення про достатній рівень фінансування можуть суттєво відрізнятися. Ці протиріччя, на думку автора, можуть бути мінімізовані завдяки ефективній комунікації: повазі до відмінностей партнерів, визначенню зон спільних інтересів і оптимальних для обох сторін форм співпраці, наданню та отриманню зворотного зв'язку під час співпраці, готовності професорів та науковців вчитися та змінювати звичні практики. В статті наведені напрямки дослідження, що є актуальними для обох країн і робота за якими може бути більш ефективною саме у складі міжнародної команди. Значна увага приділяється також зусиллям німецьких партнерів на всіх рівнях, спрямованим на підтримку українських студентів та науковців, що опинилися в небезпеці або постраждали від війни.

Ключові слова: міжнародні проєкти, академічна мобільність, партнерство, мотивація, інтереси.

Khilkovska Asia. Strategies ensuring effective communication between university and foreign academics.

One of the multiple factors that helped Ukrainian universities preserve themselves and keep functioning as educational and research institutions in war time is, according to the paper, international cooperation, strong partnerships with foreign universities and academics. The author highlights that building up reliable international contacts and achieving mutual understanding in intercultural communication demands a lot of understanding from both parties and requires taking into consideration numerous cultural, ideological, value-based, and organizational differences between institutions rather than having a good command of a foreign language. Extensive experience of PUA's collaboration with German universities proves that in spite of partners' interest in international projects, partners often have different motivation for engagement, put forward different goals, may have a different idea about sufficient funding and so on. The paper states that the contradictions can be smoothed through effective communication: recognition and respect to the partner's differences, identifying zones of mutual interests and optimal forms of cooperation, getting and giving feedback within a project, showing willingness to learn from partners and transform usual practices. The paper outlines directions of research that are topical for both Ukrainian and German universities and are most likely to be successful done by an international research team. The paper gives credit to German academics, universities

and funds, as well as to the German government for giving help and support to Ukrainian education, educators and students affected by the war and remaining in danger.

Key words: international projects, academic mobility, partnership, motivation, interests.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767889>

Н. Г. Чибісова

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

В умовах сьогодення відбуваються трансформаційні перетворення в системі освіти. Введення інноваційних технологій, цифровізація освітнього простору, воєнний стан в Україні значно акцентували увагу викладачів на необхідності постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію. Виклики суспільства зобов'язали викладача шукати нові методи, форми навчання і отже змінюватися, розвиватися завдяки подальшому навчанню та саморозвитку.

Про важливість постійно підвищувати професійну кваліфікацію наголошують і державні документи: Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про освіту дорослих», «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки», Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», Наказ МОН України «Методичні рекомендації для професійного розвитку науково-педагогічних працівників» та інші.

В умовах воєнного стану викладачі зіткнулися з протиріччям: з одного боку, держава вимагає підвищувати професійну кваліфікацію, оновлювати знання, впроваджувати в навчальний процес нові освітні технології, а з іншого – умови, в яких опинилося українське суспільство та його громадяни, не завжди сприяють виконанню цих завдань. Особливо це стосується розвитку та збагаченню такої компетентності викладачів, як культурна. Дійсно в процесі навчання викладач вищої школи уводить студентів у світ культури, формує у них різноаспектне ціннісне ставлення до освіти, прагне залучити молодих людей до різних видів діяльності, з яких і розпочинається процес засвоєння моральних норм, правил поведінки, а подальше і реалізація їх в реальному житті. [5, с. 234–238].

Сучасні дослідники привертають увагу освітян до проблем підвищення кваліфікації, необхідності формування професійних компетенцій. Ці проблеми знаходяться в полі зору філософів, психологів, педагогів. Серед яких можна зазначити: М. Ватковську, І. Грабовця, Ю. Демченко, І. Захарову, С. Касянца, Н. Коваленко, О. Онаць, Г. Наливайко, О. Ножовнік, С. Рой, Н. Самарук, М. Солдатенко, В. Статівку, М. Топузова, Л. Туріщеву, Т. Хлебнікову, С. Шару, І. Шингоф та інших.

Незважаючи на численність досліджень, потребують подальшого вивчення питання щодо розвитку у викладачів такої компетентності як культурна, в нових умовах, зокрема в умовах воєнного стану.

Мета статті – окреслити шляхи розвитку та підвищення професійного рівня викладачів вищої школи, а саме їх культурної компетентності на прикладі ВНЗ «Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» в умовах воєнного стану.

Сучасному вищому навчальному закладу потрібен викладач, у якого культурні компетенції відповідають новим реаліям дійсності. Це має бути мобільна людина, яка здатна до саморозвитку та самовизначення в ситуації, що постійно змінюється, відкрита до соціального замовлення освіти, яка розуміє своє професійне призначення, сприймає педагогічну діяльність як важливий пріоритет, готова до постійного перенавчання та відновлення знань, умінь та навичок щодо організації навчальної діяльності та розвитку своїх культурних компетенцій [5, с. 234–238].

Культурна компетентність – це здатність індивіда інтелектуально розвиватися шляхом постійного безперервного пізнання нового та вивчення культурної спадщини попередників, їх

мудрості та культурних цінностей, а також наявність навиків спілкування та взаємодії з людьми, що належать до різних культур [2].

Таким чином, можна зазначити, що культурно компетентний викладач – це фахівець у своїй галузі наук, це особистість з високими моральними якостями, яка здатна озброїти майбутнє покоління не лише предметним знанням, а й власним прикладом, навчити студентів любити життя, творчо підходити до змінювання навколишнього світу. До такого змісту культурної діяльності викладачі мають бути професійно підготовленими: володіти глибокими та всебічними знаннями, педагогічною та загальною культурою. Викладачі покликані володіти новими сучасними технологіями і мати духовно розвинений внутрішній світ. Тому що в процесі викладацької діяльності виявляється саме їх особистість, розкривається культурний потенціал, який і впливає, і залучає молодь до світу культури.

Отже, викладач повинен постійно вчитися, удосконалювати свою педагогічну майстерність, розвиватися духовно [4]. Але сучасне становище України не дозволяє використовувати викладачам всі можливі форми підвищення кваліфікації, які існували в суспільстві до ведення воєнних дій (участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо). Сьогодні головною формою спілкування є дистанційна форма, яка реалізується і в навчальному процесі, і в спілкуванні з колегами, і з керівництвом вищих навчальних закладів. Навіть державні установи організують і проводять семінари сьогодні он-лайн (наприклад, 24 жовтня 2024 року відбувся Всеукраїнський науково-практичний семінар «Інноваційні освітні технології та методики навчання: актуальні питання, досвід упровадження» в рамках XVI міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті»). Викладачі не мають змоги брати участь у курсовій роботі, у стажуваннях в інших освітніх установах. Головною формою вдосконалення професійної компетентності, у тому числі, і культурної, стає самоосвіта викладача, яку дослідники частіше визначають як форму вдосконалення професійної компетентності, яка полягає в засвоєнні, оновленні, збагаченні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної самоосвіти, орієнтованої на саморозвиток і самовдосконалення особистості, задоволення своїх інтересів і об'єктивних потреб освітнього закладу; свідому діяльність з удосконалення своєї особистості як фахівця; адаптування індивідуальних неповторних рис до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення рівня професійної компетентності й неперервне вдосконалення рис своєї особистості [3, с. 55]. Викладачі і раніше усвідомлювали важливість самоосвіти та саморозвитку в професійному зростанні, але умови воєнного стану в країні, збільшили інформаційну складову в навчальному процесі та внесли певні корективи у змістовну та формальну сторони самоосвіти. Викладачі в сучасних умовах мають продовжувати звертати увагу на постійний саморозвиток, як професійної культури, так і в загальній особистій духовній культурі. Але і навчальні заклади не стоять в стороні від цього процесу. Вони намагаються створювати умови для підвищення кваліфікації викладачів. У вишах проходять он-лайн семінари, конференції, тренінги, організуються зустрічі з вітчизняними фахівцями та спікерами європейських країн, а в деяких навчальних закладах навіть відбуваються стажування в ВНЗ Європи (університети Києва, Харкова, Дніпра, Львова та ін.).

Керівництво українських вишів звертає увагу на подальший розвиток культурної компетентності викладачів, використовуючи різні форми та методи. В умовах воєнного стану активізували роботу психологічні служби та лабораторії, надання психологічної допомоги стало одним з головних завдань цих підрозділів. Так, в університет імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро) було розроблено та впроваджено цілісну програму турботи про психічне здоров'я людини, яка включала лекційні, тренінгові та корекційно-розвивальні заходи [1]. Значна увага цьому питанню приділяється і в Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія»: психологічна служба та служба «Здоров'я» проводять індивідуальні консультації, тренінги, бесіди, зустрічі з провідними фахівцями цієї галузі.

Особливо важко в сучасних умовах розвивати культурну компетентність, пов'язану з мистецькою складовою. Але й тут виші знаходять та використовують нові підходи. Читання

змістовної професійної та художньої літератури не тільки сприяє підвищення культурного рівня особистості, але й допомагає відволіктися від існуючих проблем, психологічно перебудуватися, налаштувати позитивний настрій.

В Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» на протязі багатьох років реалізується проект «Книга року», який привертає увагу до читання цікавих книжок студентів, викладачів, співробітників. В умовах воєнного стану цей проект придбав особливе значення. На протязі воєнного часу колектив Академії мав змогу познайомитися з книгою канадсько-американського професора Гарвардського університету Стівена Пінкера «Просвітництво сьогодні: на захист розуму, науки, гуманізму та прогресу», з книгою письменниці, перекладачки, культуролога, викладачки, лауреатки літературних премій, українки за походженням, яка вже довгий час живе в Італії, Олени Косюкович «Їжа: італійське щастя». Академіки не тільки з захопленням читали ці книжки, але й зустрічалися (он-лайн) з письменниками, мали змогу задати питання висловити свої думки. В цьому році академічний колектив читає книжку Бориса Джонсона «Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію». Наприкінці року пройде читацька конференція, чи зможемо ми поспілкуватись з автором, це ще залишається загадкою. Але вже сьогодні книга викликала багато думок, асоціацій з сучасним світом, з Україною.

Допомагає академікам познайомитися з новинками літератури в професійних галузях Центр науково-гуманітарної інформації, який і в умовах воєнного часу активно працює зі студентами та викладачами. Безумовно, духовне задоволення приносять засідання Літературного клубу, на яких лунають вірші, уривки з улюблених книжок. Напередодні Різдва Літературний клуб згадав про різдвяну пісню Ч. Діккенса; до 460-річчя від дня народження У. Шекспіра відбулося спільне засідання Кіноклубу та Літературного клубу «Лік» – «Універсальні сюжети: кіноекранізації», а також засідання, присвячене 370-річчю Харкова – «Місто для всіх», про літературне життя Харкова в 30-ті роки ХХ ст. та фільм Тараса Томенка «Будинок Слова». Крім Літературного клубу та Кіноклубу в Академії продовжують працювати Бізнес-клуб та Євроклуб, які також сприяють підвищенню культурного рівня студентів та викладачів. Навіть в такі важкі часи воєнного стану НУА проходять музичні вечори для викладачів та студентів, концерти проводяться завдяки співпраці з Харківським університетом мистецтв. Не забуває Академія і про образотворчу складову у розвитку культурної компетентності викладачів. Так, в межах академічного проекту «Виставка однієї картини», мета якого – знайомство студентів, викладачів із творами харківських майстрів, в цьому році на виставці була представлена картина «Смак гранату», робота українського художника, члена Спілки художників України Урфана Гусейнова.

Харківські театри не мають змоги сьогодні працювати в повному обсягу, тому, що Харків – прифронтове місто. І потрапити на виставу харків'янам важко, і коли це трапляється, всі відчувають справжнє свято. В цьому році академіки змогли здійснити похід до театру «Тимур» на виставу «Мавка» за твором Лесі Українки. А попереду в НУА ще Тиждень української культури, до якого будуть готуватися і викладачі, і студенти.

Таким чином, коли бажання, потяги викладачів співпадають з ціннісними орієнтаціями ВНЗ, його прагненнями, можна досягнути мети навіть умовах воєнного часу. Безумовно, головне навантаження щодо розвитку культурної компетентності лягає саме на особистість викладача, але й значна роль в підвищенні кваліфікації, в розвитку та удосконаленні культурного потенціалу викладачів належить навчальному закладу. Тільки співпраця цих суб'єктів може привести до позитивного результату.

Список бібліографічних посилань

1. Волкова, Н. П., Кожушко, С. П. та Онищенко, М. Ю. (2024). Самоосвіта викладача в умовах воєнного стану: з досвіду закладу вищої освіти. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*; [online] 1 (27). Available at: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2024/1/3.pdf> [Accessed 9 Dec. 2024].

2. Гусева, О. (2016). *Культурна компетентність вчителя* [online]. Available at: https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/00667330_0.html [Accessed 9 Dec. 2024].
3. Лучанінова, О. П. (2023). Трансдисциплінарний підхід до підвищення кваліфікації викладачів вищої школи в умовах воєнного стану і повоєнного періоду. *Імідж сучасного педагога*, [online] 5 (212), с. 54–62. Available at: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5\(212\)-54-62](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5(212)-54-62) [Accessed 9 Dec. 2024].
4. Паплаускайте, М. (2018) *Якість як тренд. Як ідея постійного самовдосконалення викладачів впливає на якість вищої освіти* [online]. Available at: <https://theukrainians.org/yakist-yak-trend> [Accessed 9 Dec. 2024].
5. Чибісова, Н. Г. (2022). Розвиток та удосконалення культурної компетентності викладача вищої школи в умовах неперервної освіти. У: *Освіта дорослих в умовах невизначеності: залучення, мотивація, тенденції*. Харків: Вид-во НУА, с. 234–238.

References

1. Volkova, N. P., Kozhushko, S. P. and Onyshchenko, M. YU. (2024) Samoosvita vykladacha v umovakh voyennoho stanu: z dosvidu zakladu vyshchoyi osvity. *AlFreD noBel uniVerSity journAl oF PeDagogy AnD PSyChology*. № 1 (27) Available at: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2024/1/3.pdf> [Accessed 9. 12. 2024].
2. Guseva, O. (2016). *Cultural competence of the teacher* [online]. Available at: https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/00667330_0.html [Accessed 9 Dec. 2024].
3. Luchaninova, O. P. (2023). A transdisciplinary approach to improving the qualifications of higher education teachers in the conditions of martial law and the post-war period. *The image of a modern teacher*, [online] 5 (212), p. 54–62. Available at: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5\(212\)-54-62](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5(212)-54-62) [Accessed 9 Dec. 2024].
4. Paplauskaite, M. (2018) *Quality as a trend. How the idea of continuous self-improvement of teachers affects the quality of higher education* [online]. Available at: <https://theukrainians.org/yakist-yak-trend> [Accessed 9 Dec. 2024].
5. Chibisova, N. G. (2022). Development and improvement of the cultural competence of the teacher of the higher school in the conditions of continuous education. In: *Adult Education in Uncertainty: Engagement, Motivation, Trends*. Kharkiv: NUA Publishing House, p. 234–238.

Чибісова Наталія Григорівна. Шляхи розвитку культурної компетентності викладача в умовах воєнного часу.

В статті автор акцентує увагу на трансформаційних перетвореннях, які відбуваються в системі освіти, незважаючи на воєнний стан в країні. Тому викладачі мають постійно підвищувати професійну кваліфікацію – оновлювати знання, впроваджувати в навчальний процес нові освітні технології. Але сучасне становище України не дозволяє використовувати викладачам всі можливі форми підвищення кваліфікації, які існували в суспільстві до ведення воєнних дій.

Автор зазначає, що особливо важко викладачам в умовах воєнного часу підтримувати та подальше розвивати культурну компетентність. Тому головною формою вдосконалення професійної компетентності в сучасних умовах стає самоосвіта викладача. Але і навчальні заклади не знаходяться осторонь від процесу розвитку та удосконалення професійної та духовної культури викладачів. У вишах проходять он-лайн семінари, конференції, тренінги, організуються зустрічі з вітчизняними фахівцями та спікерами європейських країн.

На прикладі Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» автор розглядає не тільки процес підвищення професійної компетентності викладачів, але й процес розвитку їх культурної компетентності, розкриває форми в яких він відбувається: академічні проекти: «Книга року» (привертає увагу до читання цікавих книжок), «Виставка однієї картини» (знайомство із творами харківських майстрів). Тижні української культури, читацькі конференції, музичні вечори, робота клубів за інтересами – Літературного, Кіноклуба, Євроклуба, Бізнес-клуба та ін.

Таким чином, коли бажання, потяги викладачів співпадають з ціннісними орієнтаціями ВНЗ, його місією, можна досягнути мети – розвинути та удосконалити культурну компетентність навіть умовах воєнного часу.

Ключові слова: культурна компетентність, самоосвіта, підвищення кваліфікації, викладачі ВНЗ, культурно компетентний викладач, воєнний стан.

Chibisova N. Ways of developing the cultural competence of a teacher in the conditions of wartime.

In the article, the author emphasizes the transformational transformations taking place in the education system, despite the state of war in the country. Therefore, teachers must constantly improve their professional qualifications – update their knowledge, introduce new educational technologies into the educational process. But the current situation of Ukraine does not allow teachers to use all possible forms of professional development that existed in society before the war.

The author notes that it is especially difficult for teachers in wartime conditions to maintain and further develop cultural competence. Therefore, the main form of improvement of professional competence in modern conditions is self-education of the teacher. But educational institutions are not apart from the process of development and improvement of the professional and spiritual culture of teachers. Universities hold online seminars, conferences, trainings, and organize meetings with domestic specialists and speakers from European countries.

On the example of Kharkiv Humanitarian University «People’s Ukrainian Academy» the author considers not only the process of increasing the professional competence of teachers, but also the process of developing their cultural competence, reveals the forms in which it takes place: academic projects: “Book of the Year” (attracts attention to reading interesting books), “Exhibition of one painting” (acquaintance with works Kharkiv masters). Weeks of Ukrainian culture, readers’ conferences, musical evenings, work of interest clubs – Literary Club, Film Club, Euro Club, Business Club, etc.

Thus, when the desires and aspirations of the teachers coincide with the value orientations of the university, its mission, it is possible to achieve the goal of developing and improving cultural competence even in wartime conditions.

Key words: cultural competence, self-education, professional development, university teachers, martial law.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767897>

І. І. Чубучна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – БЛАГО ЧИ ПРОБЛЕМА В СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ?

Штучний інтелект (ШІ, AI) вже майже укорінився у кожній сфері нашого життя. Наш будинок і побут стають щодня розумнішими: смартфони, телевізори, порохотяги, колонки тощо. Лише за два місяці з моменту запуску у листопаді 2022 р. ChatGPT – чат-боту, який використовує ШІ для відповідей на запитання або створення тексту чи навіть коду на вимогу, він мав 100 мільйонів активних користувачів, в той час як такому популярному додатку Instagram для досягнення таких цифр знадобилося два з половиною роки. Тексти (від есе, віршів та жартів до комп’ютерного коду) і зображення (діаграми, фотографії, ілюстрації), створені інструментами ШІ, такими як ChatGPT, DALL-E, Bard і AlphaCode, може бути неможливо відрізнити від роботи людини.

Існує кілька визначень ШІ. ШІ – це здатність комп’ютера аналізувати дані та приймати рішення, які зазвичай потребують людської інтелектуальної діяльності. Інше визначення є ширшим і подає ШІ як велику галузь інформатики, пов’язану зі створенням розумних машин, здатних виконувати завдання, які вимагають людського інтелекту. Таким чином, створення ШІ мало сприяти спрощенню життя людині і звільненню її від рутинних завдань.

Найбільш повним, мабуть, є визначення ШІ як організованої сукупності інформаційних технологій, використання яких дозволяє виконувати складні комплексні завдання завдяки застосуванню наукових методів досліджень та алгоритмів обробки інформації, отриманої шляхом як самостійного пошуку, так і створеної під час самостійної роботи, і на основі цього прийняття рішень та визначення способів досягнення поставлених завдань [1].

Термін ШІ в сьогоdnішньому розумінні вперше прозвучав у 1956 році в Нью-Гемпширі на конференції у Дортмундському коледжі. Машинне навчання використовувало математичні методи для прогнозування чи класифікації даних без необхідності програмувати правила та попередні знання людини і початкові підходи передбачали вирішення простих лінійних завдань [2]. Подальшим кроком була розробка нейронних мереж, які функціонують в каскаді кількох процесорів і дозволяють розв'язувати дуже складні нелінійні проблеми. А розвиток Інтернету призвів до появи сучасних хмарних систем.

ШІ не оминув на сьогодні жодної сфери діяльності людини, в тому числі і освітнього процесу. Роль його в цій галузі дискутується і до сьогодні, маючи своїх прихильників і своїх опонентів.

Що ж хорошого приніс ШІ в освітній процес? Загалом серед позитиву варто зазначити, що ШІ дозволив викладачу швидко і якісно проводити відбір навчального матеріалу для занять, створювати завдання, оцінювати виконані завдання, але не лише шляхом перевірки роботи, але й виділяти та пояснювати суть помилки, що, до прикладу, робить ChatGPT. Використання програм розпізнавання голосу дозволило прискорювати написання різних текстів.

ШІ допомагає також складати навчальні програми згідно із актуальним запитом, може бути корисним як асистент викладача у розробці нових онлайн курсів, його застосування покращує якість дистанційного навчання шляхом універсального доступу для всіх здобувачів освіти, забезпечує індивідуалізацію навчання та його інклюзивність, створює нові можливості для наукових досліджень та освітніх інновацій. ШІ є також корисним і для аналізу даних для управління освітнім процесом та виконання адміністративних завдань [3].

У науці ШІ дозволяє формувати кращі метадані та індексування на основі запиту користувачів, адаптувати академічні тексти до науково-популярних з метою популяризації наукових ідей, формує індекси і синонімічні пошукові терміни, допомагає проведенню міждисциплінарних та міжнародних досліджень, аналізує текст на граматичні та синтаксичні помилки, перекладає на різні мови, що дає можливість розміщувати тексти на міжнародних ресурсах і, таким чином, підвищувати цитованість роботи.

У навчанні ШІ може виступати особистим тьютором (репетитором, консультантом), при якому здійснюється своєрідне менторство, тобто передача знань, навичок та вмінь менш досвідченій особі. Також можна вести діалог чи суперечку зі ШІ або користати з його допомоги при розробці дизайну чи у творчій діяльності у якості співдизайнера, використовувати можливі прототипи чи ідеї.

У зв'язку з використанням ШІ у освітній діяльності у світі, в тому числі і в Україні, мабуть найбільш гострим постало питанням дотримання академічної доброчесності (АД), під якою розуміється сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та проведення наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень, згідно до Закону України «Про освіту» 2017 р. [4].

Надавачі освітніх послуг у своїй діяльності мають, згідно АД, давати посилання на джерела інформації у разі їх використання в якості ідей розробок, тверджень чи відомостей, дотримуватися норм законодавства щодо авторського права та суміжних прав, надавати достовірну інформацію про методи та результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, наукову чи творчу) діяльність, здійснювати контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти, проводити об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання АД здобувачами освіти теж базується на тих же вимогах щодо використання чужої інтелектуальної власності і потребує надавати достовірну інформацію про методи і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну діяльність. Також здобувачі освіти повинні самостійно виконувати навчальні завдання та самостійно брати участь в поточному і підсумковому контролі навчання.

Найпоширенішим порушенням АД є академічний плагіат, який проявляється через переписуванням тексту без вказівки на його джерело, завантаженням різного роду творчих робіт з безкоштовних сайтів (реферати, історії хвороби) і використанням їх як власних, використання чужих робіт частково чи повністю без посилання на авторство, копіювання зі зміною порядку слів у реченні без посилання на джерело, використання чужих текстів дослівно з посиланням на інше джерело (використання огляду, а посилання на статтю), переклади іншомовних текстів українською і використання їх без вказівки на джерело, доєднання до групової роботи без участі в написанні тексту.

На сьогодні ШІ здатний згенерувати до 150 сторінок тексту, що може відповідати вимогам дисертаційної роботи, проте плагіатом, з юридичної точки зору, це не можна назвати, оскільки ШІ не є суб'єктом права. Зрештою навіть сьогодні важко ідентифікувати роботу, виконану ШІ, від людської творчості. Таким чином ми не можемо об'єктивно оцінити представлений текст. Тому публікація згенерованих ChatGPT статей є, по-перше, порушенням АД, тобто запозиченням, по-друге, може містити застарілу або неповну інформацію, що призводить до помилкових висновків, по-третє, ШІ може використовувати «самоцитуння». Найчастіше ChatGPT послуговуються з метою відповіді на питання, тому можливе «випадіння» наукових матеріалів у достовірних джерелах. Зрештою ШІ не створює нічого нового, тому не містить жодної наукової новизни, а відсутність посилань та цитат не дає можливості перевірити отримані результати чи точність цитування. На ChatGPT загалом не коректно посылатися, бо за кожним разом він генерує інший результат. Іноді ШІ може згенерувати неіснуючу інформацію, так звану галюциногенну, проте остання версія ChatGPT-4-o1 є вже досить «просунутою» і позбавляється недоліків попередньої версії. Робота ШІ має бути обов'язково законодавчо регульованою – цій меті слугує Рамкова конвенція Ради Європи, яку почали підписувати у Вільнюсі (Литва) 5 вересня 2024 року [5].

В освітній діяльності ШІ несе загрозу зниження ролі викладача (ШІ може і повинен стати доповненням, а не заміною викладача), призводить до зниження креативності здобувачів освіти, збільшує розрив між здобувачами освіти з різним соціальним статусом (несправедливе надання переваг щодо створення якісних письмових робіт одних при наявності доступу до сучасних програм ChatGPT над іншими, у яких такий доступ відсутній).

Які ж існують способи протидії порушенням АД при зловживанні ШІ? В освіті це насамперед навчати здобувачів освіти АД, створювати правила та умови щодо використання ШІ, давати посилання в роботах на тексти, створені ШІ. Бажаним є також перегляд чернеток виконаних робіт, заборона використання ШІ під час складання іспитів чи заліків, а при виявленні порушення АД застосувати покарання.

ШІ є додатковим, а не основним засобом навчання і на першому місці має бути викладач як запорука якісної освіти, що формує у здобувачів освіти моральні засади, критичне мислення, творчість та унікальність.

Які ж виклики стоять перед нами з використання ШІ в освітньому процесі? ШІ вже прийшов у освіту і нам від цього вже нікуди не дітися. Насамперед мають бути розроблені і прийняті чіткі правила щодо використання ШІ як на державному рівні, галузевому, так і в конкретному навчальному закладі. Особлива увага має приділятися безпеці та приватності даних. Також необхідно розробити програми грамотності як серед студентів, так і серед викладачів щодо можливостей ШІ в освітньому процесі, тобто має бути відповідна спроможність персоналу. Необхідно також мати технічну і фінансову базу для використання технологій ШІ.

Важливим має бути розуміння того, що саме ми хочемо досягнути, використовуючи ШІ?

А для цього необхідно використовувати доказову базу, що демонструє позитивний вплив на студентів використання ШІ. Для запобігання зловживанням ШІ має бути змінено підхід до оцінювання, де не йде оцінка наданого тексту, а додаткові запитання на загальне розуміння контексту та обґрунтування різних етапів виконаної роботи.

ШІ є вже у всіх інструментах у навчанні: так і Google, і Microsoft використовують ШІ. Чи замінить він навчання, чи буде допоміжним інструментом для навчання – це залежить від нас, від того, наскільки ми донесемо нашим студентам, що зловживання ШІ, підміна особистого навчання використанням генеративного ШІ не розвиває їх ментальні навички, губить креативність. Людський інтелект є більш пластичним, ширшим і глибшим, тому здатен ухвалювати ті рішення, які ШІ не може ніколи ухвалити. І саме навчання розвиває наш інтелект.

Чи замінить колись ШІ викладача? Відповідь очевидна, що ні. Але сьогодні викладач вже не може працювати в освітньому процесі без ШІ.

Список бібліографічних посилань

1. PACE, (2024). *Artificial intelligence : Ensuring respect for democracy, human rights and the rule of law* [online]. Available at: <https://pace.coe.int/en/pages/artificial-intelligence> [Accessed 9 January 2025].
2. McCarthy, J., Minsky, M.L., Rochester, N. and Shannon, C.E. (2006). A proposal for the Dartmouth summer research project on Artificial Intelligence, 1955. *AI Magazine*, vol. 27, 4, pp. 12–14.
3. Панухник, С. (2023). Штучний інтелект в освітньому процесі та наукових дослідженнях здобувачів вищої освіти: відповідальні межі вмісту ШІ. *Галицький економічний вісник*, 4 (83), с. 202–211.
4. Rada.gov.ua, (2025). Про освіту [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [Accessed 02 Jan. 2025].
5. Council of Europe, (2024). *Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law* [online]. Available at: <https://rm.coe.int/1680afae3c> [Accessed 9 Jan. 2025].
6. Лаккін, Р. (2024). Зміцнення української вищої освіти: орієнтація в революції ШІ у викладанні та навчанні [online]. Available at: <https://youtu.be/ZTT2RvNPR9U> [Accessed 12 Dec. 2024].
7. Шарплз, М. (2024). Генеративний штучний інтелект і освіта: можливості та виклики [online]. Available at: <https://youtu.be/ZSv9p8mdXzs> [Accessed 14 Dec. 2024].

References

1. PACE, (2024). *Artificial intelligence : Ensuring respect for democracy, human rights and the rule of law* [online]. Available at: <https://pace.coe.int/en/pages/artificial-intelligence> [Accessed 9 January 2025].
2. McCarthy, J., Minsky, M.L., Rochester, N. and Shannon, C.E. (2006). A proposal for the Dartmouth summer research project on Artificial Intelligence, 1955. *AI Magazine*, vol. 27, 4, pp. 12–14.
3. Panukhnyk, O. (2023). Shtuchnyy intelekt v osvitu omu protsesi ta naukovykh doslidzhennyakh zdobuvachiv vyshchoyi osvity: vidpovidal'ni mezhi vmistu SHI [Artificial intelligence in the educational process and scientific research of students of higher education applicants: responsible boundaries of AI content]. *Halyts'kyi ekonomichnyi visnyk* [Galician Economic Bulletin], 4 (83), pp. 202–211.
4. Rada.gov.ua, (2025). *Pro osvitu* [Law of Ukraine on Education] [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [Accessed 02 Jan. 2025].
5. Council of Europe, (2024). *Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law* [online]. Available at: <https://rm.coe.int/1680afae3c> [Accessed 9 Jan. 2025].
6. Luckin, R. (2024). *Zmitsnennya ukrayins'koyi vyshchoyi osvity: oriyentatsiya v revolyutsiyi SHI u vykladanni ta navchanni* [Empowering Ukrainian Higher Education: Navigating the AI Revolution in Teaching and Learning] [video]. Available at: <https://youtu.be/ZTT2RvNPR9U> [Accessed 12 Dec. 2024].
7. Sharples, M. (2024). *Heneratyvnyy shtuchnyy intelekt i osvita: mozhlyvosti ta vyklyky*

[Generative AI and Education: Opportunities and Issues] [video]. Available at: <https://youtu.be/ZTT2RvNPR9U> [Accessed 14 December 2024].

Чубучна Ірина Іванівна. Штучний інтелект – благо чи проблема в сучасній вищій школі?

В статті висвітлюється роль штучного інтелекту (ШІ) у сучасному освітньому процесі. Зазначено, що використання генеративного ШІ порушує академічну доброчесність і як можна запобігти цьому явищу. Вказано на позитивну роль ШІ у навчанні: запровадження т'юторства, ведення діалогів та дискусій з ШІ, спільне обрання найкращих ідей чи прототипів у роботі. Також зазначено можливості застосування ШІ викладачами у освітньому процесі. Але реалізація цих можливостей відбудеться за дотримання правил використання ШІ в конкретному навчальному закладі, при наявності відповідної матеріальної бази та технічної підтримки. З метою запобігання зловживанням ШІ необхідно запровадити нові способи оцінювання. Також усі учасники освітнього процесу мають володіти навичками грамотності щодо використання ШІ. Головною ідеєю, яку мають засвоїти усі учасники освітнього процесу є те, що ШІ є допоміжним ефективним інструментом для навчання і ні в якому разі він не підміняє сам процес навчання.

Ключові слова: штучний інтелект, освітній процес, академічна доброчесність, вища школа.

Chubuchna Iryna. Artificial intelligence – a boon or a problem in modern higher education?

The article highlights the role of artificial intelligence (AI) in the modern educational process. It is noted that the use of generative AI violates academic integrity and how this phenomenon can be prevented. The positive role of AI in education is pointed out: the introduction of tutoring, conducting dialogues and discussions with AI, joint selection of the best ideas or prototypes in work. The possibility of using AI by teachers in the educational process is also noted. But the realization of these opportunities will take place if the rules for the use of AI are observed in a specific educational institution, if there is an appropriate material base and technical support. In order to prevent abuse of AI, it is necessary to introduce new evaluation methods. Also, all participants in the educational process must possess literacy skills regarding the use of AI. The main idea that all participants in the educational process should learn is that AI is an effective auxiliary tool for learning and in no way replaces the learning process itself.

Key words: artificial intelligence, educational process, academic integrity, higher education.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767907>

Л. В. Чурсіна

ЗМІНИ ОСВІТЯНСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА НА ТЛІ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ СУСПІЛЬСТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Слово «транспарентність» викликає цікавість філолога з точки зору походження і відповідно семантики. Словник української мови витлумачує «транспарентність» як «вірогідність, ясність і можливість легкої перевірки відомостей про що-небудь [відповідно про когось]; відсутність таємності» [1]. «Транспарентність суспільства» трактується як «цілковита доступність інформації у сферах, які хвилюють громадську думку» [2]. Тож, коли йдеться про транспарентність в окремій сфері суспільного життя, одним із аспектів пильної уваги стає в числі інших прозорість висвітлення діяльності вищих навчальних закладів, якість забезпечення навчального процесу з боку професорсько-викладацького складу, його фаховість. Все це набуло актуальності у світлі нових викликів і сподівань на якісні зміни в освіті [3, с. 123-124] і пов'язано вочевидь з тенденціями цифрової трансформації освіти.

Успадкована ще з часів Просвітництва, транспарентність суспільства ввійшла в обіг і торкається багатьох сфер людського буття, складає головну цінність демократичного ідеалу [4].

У зарубіжних наукових працях відзначають багатовимірний характер транспарентності, окреслюють її параметри як «морального імперативу», як «дисциплінарного інструменту» учасників цього процесу, «як інструменту [ре]структурування» певної організації чи структурного підрозділу, у цілому характеризують як «фундаментальну цінність», що ґрунтується на довірі тощо [4, с. 375]. Втім, транспарентність може бути інструментом різноманітних маніпуляцій, від чого застерігають деякі дослідники. Будучи вибіркоким, процес прозорості може приховувати певний пласт інформації, розкривати не всі сфери діяльності тієї чи іншої організації. І навпаки, може вказувати, що представлений обсяг інформації є неповним, потребує деталізації.

Для університетів транспарентність стала обов'язковою умовою у їхньому секторі діяльності з запровадженням сучасного стилю управління в адміністративно-управлінському секторі – Нового державного управління, що полягає в зміні ролі владних структур у суспільстві та характеру взаємодії з громадянами. Ці новітні управлінські практики, які наразі отримують вагоме теоретичне підґрунтя, опираються на три основоположних принципи: управління, підзвітність, прозорість.

Прозорість є аналогом підзвітності через поширення інформації про рівень ефективності вищого навчального закладу.

Саме світова практика рейтингування університетів надала поштовх до прозорості і мобілізує освітян покращувати показники за різними ланками професійної діяльності. На думку колишнього французького сенатора, викладача університету за професією, Джоеля Бурдена, яку поділяють й інші дослідники, інтерес до Шанхайського рейтингу виявляється не стільки в його внутрішній цінності, як насамперед в його мобілізуючому ефекті [цит. по 4, с. 377]. Його слід сприймати як стимул в оцінюванні ефективності діяльності вищих навчальних закладів.

Порівнюючи виміри транспарентності на матеріалі стратегічних планів розвитку сукупності французьких і канадських університетів у провінції Квебек, освітяни М. Болекер із Франції і М.-А. Карон із Канади у спільному дослідженні [4] відзначають розходність університетського ландшафту обох країн. Утім, є те, що об'єднує ці виші. Схожість виявляється за такими напрямками діяльності цих університетів, як реалізація ідентичної місії у сфері навчання і наукових досліджень, міжнародні відносини, соціальні та економічні вигоди, рівенство та інклюзивність з оперттям на культурний контекст. Місія надання високоякісної освітньої послуги фінансується переважно або виключно державними коштами, хоча це стосується окремих університетів, а не їх загальної кількості в обох країнах. Французькі і канадські університети провінції Квебек зазнали впливу численних реформ, політики бюджетних обмежень, а отже пройшли шлях глибоких перетворень. Низка прийнятих законів на державному рівні надала їм статусу автономії і в такий спосіб вони набули досвіду щодо методів управління від приватного сектору. З огляду на зобов'язання про забезпечення прозорості у діяльності вищих навчальних закладів започатковано договірні умови на основі трудових та колективних договорів. Університети беруть участь у внутрішньому і зовнішньому рейтингуваннях, що є своєрідним зовнішнім аудитом їхньої діяльності, інструментом маркетингу для цих вищих навчальних закладів, їхньою візитівкою в освітньому інфопросторі. З дослідження випливає, що університети Франції та Квебеку мобілізують забезпечення прозорості приблизно в однаковій пропорції.

Цікавою є лінгвістична складова аналізу стратегічних планів розвитку французьких і квебекських університетів, а саме в якому словесному контексті освітяни цих країн виражають свої наміри до співпраці з потенційними партнерами задля взаємопріяття ефективності, підвищення прозорості за відповідними аспектами і напрямками своєї діяльності.

Франкофонні університети, що підпадають під параметри дослідження, використовують різні терміни у лексиконі стратегічних планів розвитку, причому Квебек віддає перевагу термінам «співпраця» (найвищий відсоток слововживань), «прислуховування», «консультація/ї» та «внесок», а Франція – термінам «[взаємо]обмін /досвідом/ідеями/», «залученість», «спільне використання». У Франції вживається частотніше, ніж у Квебеку, термін «колегіальність». Ці спостереження не є вичерпними і спонукають до поглибленого дослідження. Потребують

сміслового уточнення поняття, які вкладають освітяни Франції і Квебеку у вживані терміни у текстах стратегічних планів розвитку, як слід приміром розуміти різницю між найчастіше вживаними термінами: колегіальність (Франція) і співпраця (Квебек) [там же]. Від точного трактування смислового навантаження термінологічної бази стратегічних планів розвитку залежить визначеність способів залучення зацікавлених сторін до колегіальної співпраці.

В освітньому середовищі транспарентність сприймається традиційно як контроль і нагляд, що не задовольняє повною мірою освітян. Наразі транспарентність тяжіє до діалогу, співучасті і співпраці якомога більшої кількості учасників освітнього простору з усіх куточків світу, на чому акцентують увагу науковці [3–6]. Стимули і транспарентність є інструментами змін у сфері вищої освіти [5, с. 9].

Цифровізація інформації у вигляді університетських веб-сайтів, онлайн-платформ, національних і міжнародних рейтингових показників, додає імпульсу для міжуніверситетської професійно-педагогічної комунікації і сприяє усуненню «таємності», додає «ясності», перетинає «кордони» і дає більший простір для пізнаваності, скажімо, не столичного, периферійного вищого навчального закладу поза межами регіону і навіть країни. Стає досяжною інформація для українських студентів про зарубіжні університети-партнери, так само й інформація про українські університети за кордоном, зокрема стосовно новітніх напрямків підготовки фахівців, якісних показників успішності студентів та результативності їхнього працевлаштування.

У підсумку зазначимо, що транспарентність є рушійною силою і стимулом до вдосконалення науково-педагогічної діяльності університетів за різними напрямками. Різні види міжвузівського партнерства і співпраця орієнтовані на взаємсприяння у досягненні ефективності та результативності за різними вагомими показниками внутрішнього і зовнішнього рейтингування в освітянському середовищі.

Список бібліографічних посилань

1. *Словник-ua*. [online]. Available at: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%9F%D0%90%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC> [Accessed 10 Oct. 2024].

2. *Larousse.fr*. [online]. Available at: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue> [Accessed 10 Oct. 2024].

3. Кухарчук, П. (2017). Управління освітою в країнах Європейського Союзу. *Публічне урядування*, [online] 4(9), с. 123–129. Available at: <https://journals.maup.com.ua/index.php/publicmanagement/article/view/599> [Accessed 20 Nov. 2024].

4. Bollecker, M., Caron, M.-A. (2021). Appropriation contrastée de la transparence à l'université. Une étude comparée entre la France et le Québec. *Revue Politiques et Management Public*, [online]. 4 (38), pp. 373–396. Available at: <https://doi.org/10.3166/pmp.38.2021.0014> [Accessed 18 Oct. 2024].

5. Daniel, J. (2004). Incitations et transparence : les instruments du changement dans l'enseignement supérieur. *Politiques et gestion de l'enseignement supérieur*, [online] 1 (16), pp. 9–20. Available at: <https://shs.cairn.info/revue-politiques-et-gestion-de-l-enseignement-superieur-2004-1-page-9?lang=fr&tab=texte-integral> [Accessed 10 Nov. 2024].

6. Jamais, M. (2010). Autonomie et gouvernance des universités au Québec et en France : deux conceptions opposées et quelques convergences. *Revue Gouvernance*, [online] 7 (2). Available at: <https://doi.org/10.7202/1038921ar> [Accessed 16 Oct. 2024].

References

1. *Slovnyk-ua*. [online]. Available at: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%9F%D0%90%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC> [Accessed 10 Oct. 2024].

2. *Larousse.fr*. [online]. Available at: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue> [Accessed 10 Oct. 2024].

3. Kukharchuk, P. (2017). Upravlinnia osvitoiu v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [Educational Management in the European Union Countries]. *Publichne uriaduvannia* [Public Governance], [online] 4(9), pp. 123–129. Available at: <https://journals.maup.com.ua/index.php/publicmanagement/article/view/599> [Accessed 20 Nov. 2024].

4. Bollecker, M. et Caron, M.A. (2021). Appropriation contrastée de la transparence à l'université : une étude comparée entre la France et le Québec. *Politiques & Management Public*, [online] 4(38), pp. 373–396. Available at: <https://doi.org/10.3166/pmp.38.2021.0014> [Accessed 18 Oct. 2024].

5. Daniel, J. (2004). Incitations et transparence : les instruments du changement dans l'enseignement supérieur. *Politiques et Gestion de l'Enseignement Supérieur*, [online] 1 (16), pp. 9–20. Available at: <https://shs.cairn.info/revue-politiques-et-gestion-de-l-enseignement-superieur-2004-1-page-9?lang=fr&tab=texte-integral> [Accessed 10 Nov. 2024].

6. Jamais, M. (2010). Autonomie et gouvernance des universités au Québec et en France : deux conceptions opposées et quelques convergences. *Revue Gouvernance*, [online] 7 (2). Available at: <https://doi.org/10.7202/1038921ar> [Accessed 16 Oct. 2024].

Чурсіна Людмила Василівна. Зміни освітнянського середовища на тлі транспарентності суспільства: зарубіжний досвід.

У тезах сфокусовано увагу на багатовимірному характері транспарентності суспільства, її сучасних виявах в освітнянському середовищі та висвітленні цієї проблематики у працях зарубіжних авторів. Подано визначення цього феномену у вигляді словарної дефініції, виокремлено історичні віхи входження, становлення транспарентності як новітньої управлінської практики в економічному секторі та всеохоплюючого поширення на інші важливі сфери людського буття, зокрема освіту. Зроблено акцент на трьох основоположних принципах цієї новітньої практики гласності: управління, підзвітність, прозорість. Довіра і відкритість є значущими атрибутами транспарентності задля запобігання різного роду маніпуляцій, фальсифікації і втаємничення суспільно важливої інформації.

Показано, як транспарентність впливає на позитивні зміни в освітнянському середовищі через внутрішнє і зовнішнє рейтингування, є стимулом і рушійною силою в реформуванні освітнього сектору. Прикладом таких змін може слугувати зарубіжний досвід французьких і канадських університетів провінції Квебек. Транспарентність як стимул у діяльності університетських спільнот має лінгвістичне вираження, що відображається у стилістиці їхнього стратегічного плану розвитку. Міжвузівські партнерські взаємини і співпрацю доцільно розглядати як елементи підсилення транспарентності взаємосприяння ефективності.

Ключові слова: транспарентність, прозорість, підзвітність, відкритість, довіра, ефективність, рейтингування, університет, стратегічний план розвитку

Chursina Lyudmila. Changes in the educational environment against the background of social transparency: foreign experience.

The theses focus on the multidimensional nature of societal transparency, its modern manifestations in the educational environment and the coverage of this issue in the works of foreign authors. The definition of this phenomenon is given in the form of a dictionary definition, the historical milestones of the emergence, formation of transparency as a new management practice in the economic sector and its comprehensive spread to other important areas of human life, in particular education, are highlighted. The emphasis is placed on three fundamental principles of this new practice of openness: management, accountability, transparency. Trust and openness are significant attributes of transparency in order to prevent various kinds of manipulation, falsification and secrecy of socially important information.

It is shown how transparency influences positive changes in the educational environment through internal and external ratings, is an incentive and driving force in reforming the educational sector. An example of such changes can be the foreign experience of French and Canadian universities in the province of Quebec. Transparency as an incentive in the activities of university communities has a linguistic expression,

which is reflected in the style of their strategic development plan. Inter-university partnerships and cooperation should be considered as elements of strengthening transparency and mutual promotion of efficiency.

Key words: transparency, clarity, accountability, openness, trust, efficiency, rating, university, strategic development plan

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767916>

I. С. Шевченко, I. В. Зміїова

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТІ: СИСТЕМНИЙ ВИКЛИК ЧИ ВИКЛИК СИСТЕМИ?

Штучний інтелект (ШІ) – це технологія, здатна виконувати завдання, які вимагають людського інтелекту. Концепція ШІ з'явилася під час літнього семінару 1956 року в Дартмутському коледжі, де дослідники припустили, що всі аспекти інтелекту, в принципі, можуть бути змодельовані машинами. Хоча початкові зусилля призвели до обмежених досягнень, таких як експертні системи для медичної діагностики, цим раннім системам бракувало здатності до навчання та адаптації, що призвело до стагнації під час «зими ШІ» 1980-х і 1990-х років. Хоча сьогодні ШІ все ще нерідко асоціюється з науковою фантастикою, він вже інтегрований у повсякденне життя через такі програми, як голосові асистенти, навігаційні системи, автоматизовані ворота в аеропортах, ChatGPT тощо. У період пандемії і російсько-української війни ШІ набуває особливого значення для підтримки комунікації, освіти, у тому числі дистанційної [1], науки [2].

До найбільш дискутованих проблем сьогодення належать декілька: чи може ШІ бути використаним для викладання і навчання [3; 4]? Чи може людина створити ШІ, який зможе досягти завдань, що ми ставимо перед ним [5; 6; 7; 8]? Наша робота підіймає дещо інше питання: *чи є ШІ просто системним викликом, тобто вимагає послідовних змін у всіх освітніх підходах, чи, навпаки, ШІ становить виклик самій системі освіти, тобто вимагає зламу або суттєвого коректування системи як такої, переосмислення її цілей і принципів.*

Необхідність **системних змін у вищій освіті** стала очевидною вже після значних досягнень 2016 року, коли DeepMind від Google розробив AlphaGo – штучний інтелект, який переміг чемпіона світу зі складної настільної гри Го. Це досягнення стало можливим завдяки поєднанню великої кількості даних, передових алгоритмів машинного навчання та доступної обчислювальної потужності. Безпрецедентні можливості таких систем, як AlphaGo показали дивовижну впливовість великих масивів даних на економічну прибутковість та підкреслили трансформаційний потенціал ШІ для розвитку технологій і інновацій, що базуються на даних.

Водночас штучний інтелект має значні обмеження, серед яких відсутність самосвідомості, нездатність пояснити свої рішення та відсутність здорового глузду. Завдання, які людина виконує без особливих зусиль, такі як розуміння емоцій, практика емпатії або медитація, залишаються нездоланими для ШІ. Це підкреслює фундаментальні відмінності між штучним та людським інтелектом. Хоча системи ШІ розроблені для імітації конкретних аспектів людського інтелекту, їхні можливості залишаються вузькими і залежними від контексту. Досягнення в галузі ШІ привели до створення систем, здатних до обмежених форм «бачення», але ці системи все ще не дотягують до людської універсальності та розуміння.

Щоб використати весь потенціал штучного інтелекту, необхідно доповнити його сильні сторони людськими можливостями, а не просто копіювати те, що машини роблять краще. Такий підхід підкреслює необхідність співпраці між штучним інтелектом і людиною, що уможливило прогрес у спосіб, який посилює людський інтелект, а не конкурує з ним.

Почнемо з використання ШІ в освіті для вирішення деяких великих освітніх проблем, наприклад, таких, як розрив у результатах між тими, хто добре навчається, і тими, хто не досягає успіхів у навчанні. А також проблеми, пов'язані зі студентами з особливими навчальними потребами. На додаток до інтелектуальних платформ та інтелектуальних систем навчання, існує

безліч інтелектуальних рекомендаційних систем, які можуть допомогти викладачам визначити найкращі ресурси для своїх студентів, а студентам – визначити, які саме матеріали є найбільш підходящими для них у будь-який конкретний момент часу. Штучний інтелект може мати велике значення не лише у вивченні окремих розділів навчальної програми. ШІ також може допомогти покращити наш когнітивний стан, уважність, запам'ятовування, зосередженість. Наприклад, у сфері ШІ розроблено програми, що дають змогу кожному користувачеві пройти особисту оцінку свого когнітивного «фітнесу», а потім продовжити «тренуватися» і індивідуалізувати тренування відповідно до потреб конкретної людини.

Майбутнє штучного інтелекту має величезний потенціал, зумовлений силою даних. Дані, які часто називають «ною нафтою», слугують основою ШІ, трансформуючи різні сфери, включаючи освіту. Сучасні технології, такі як смартфони та вбудовані датчики, уможливають безпрецедентний рівень збору даних, фіксуючи інформацію про серцебиття, рух, нерухомість та взаємодію користувачів. Цей пасивний і активний збір даних створює основу для систем штучного інтелекту і створення персоналізованих, керованих даними інсайтів. Однак це також викликає значні етичні занепокоєння щодо приватності, згоди та зловживання даними, які потребують ретельного розгляду.

В освіті дані можуть зробити революцію у викладанні та навчанні, надаючи алгоритмам штучного інтелекту інформацію з психології, нейронаук та педагогіки. При правильній розробці ці алгоритми можуть перетворити величезні масиви даних на «інтелектуальну інфраструктуру», яка, в свою чергу, може надавати персоналізований зворотний зв'язок, відстежувати прогрес у навчанні, виявляти проблеми та виокремлювати сфери досконалості. Такі досягнення можуть розширити можливості студентів у широкому діапазоні контекстів – від взаємодії з цифровими платформами до традиційного вивчення джерел інформації (підручник, довідник) і середовища спільного навчання [9].

Окрім освіти, інтелектуальні інфраструктури на основі штучного інтелекту можуть сприяти інклюзивності та соціальній справедливості. Передові технології, такі як спеціальні окуляри для людей з вадами зору та інтерфейси між мозком і комп'ютером, можуть підвищити доступність і підтримати людей з інвалідністю. Ці інновації обіцяють покращити рівність та якість життя.

Однак разом з можливостями з'являються етичні ризики, зокрема, потенційне зловживання технологіями, що взаємодіють з мозком. Баланс між інноваціями та етичною відповідальністю матиме вирішальне значення для формування майбутнього ШІ та його впливу на людство. Етичні міркування є невід'ємною частиною розробки та застосування штучного інтелекту в освіті [10]. Вирішення цих питань вимагає багатогранного підходу, що охоплює збір даних, алгоритмічну обробку та генерування результатів.

Існують кілька міркувань етичного порядку. По-перше, вони пов'язані з даними, на яких ґрунтується ШІ, а саме на тому, чи вони зібрані прозоро з дотриманням етичних норм. По-друге, алгоритми обробки даних мають базуватись на принципах гуманізму навчання, не бути упередженими, такими, що практикують нерівність в освіті. Не менш важливо, щоб результати роботи систем штучного інтелекту були точними, придатними для цільової аудиторії і не містити обману чи маніпуляцій [10].

Ще у 20-і роки минулого століття Карел Чапек створив дистопію про роботизоване суспільство, де людині відводилась вторинна роль. Не дивно, що і сьогодні є чимало упереджень щодо ролі ШІ в організації і розподілі ринку праці.

Вочевидь, наявні процеси мають привести до переосмислення принципів і цілей, викликати значні **зміни системи освіти**. 21 століття живе в умовах зростаючих вимог до кваліфікованої робочої сили, доповненої штучним інтелектом. Освітні системи повинні будуть адаптуватися, зосередившись на навичках і знаннях, які забезпечать учням можливість процвітати у світі, сформованому автоматизацією. Більше того, вплив автоматизації буде розподілений нерівномірно. Прогнозується, що люди з вищим рівнем освіти будуть менш вразливими до втрати роботи, що підкреслює важливість підтримки людей з нижчим рівнем

освіти [11]. Постає питання про завдання освіти: надати студенту суму знань чи радше забезпечити навички отримання інформації та її постійного оновлення? Як можна забезпечити рівні можливості і підготувати всіх людей до викликів майбутнього, керованого штучним інтелектом?

Розамунд Лаккін стверджує, що цього можна досягти за допомогою таких пріоритетів: міждисциплінарність освіти, оскільки проблеми реального світу вимагають співпраці між дисциплінами; розуміння природи самого знання; розвиток соціальних знань, коли ІІІ зміцнює здатність студентів співпрацювати, співпереживати та спілкуватися – навички, необхідні для вирішення складних колективних викликів майбутнього [3]. Не менш важливим є здатність зосереджуватися, регулювати увагу та контролювати розумові процеси, що дозволяє людям ефективно навчатися та адаптуватися у світі постійних змін [10].

Таким чином, можна дійти висновку про необхідність комплексного вирішення проблем, які поставив перед освітою штучний інтелект: використовувати методики ІІІ для вирішення освітніх проблем, водночас віддавати пріоритет розвитку нашого унікального людського інтелекту. Виходячи з того, що ІІІ розумний, але люди є і можуть бути набагато розумнішими, слід знайти баланс між навчанням як певної суми знань, так і навичок їх отримання і поновлення. Тим самим можна і внести системні зміни до існуючого інституту освіти, і водночас поступово наближатись до зміни системи освіти в цілому.

References

1. Garlinska, M. et al. (2023). The influence of emerging technologies on distance education. *Electronics*, 12, pp. 45–50.
2. Buchanan, B., Imbrie, A. (2022). *The New Fire: War, Peace, and Democracy in the Age of AI*. Cambridge: MIT Press.
3. Luckin, R., Holmes, W. (2016). *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education*. London: Pearson.
4. Vare, P., Scott, W. (2007). Learning for a change: Exploring the relationship between education and sustainable development. *Journal of Education for Sustainable Development*, 1, pp. 191–98.
5. Anderson, J. et al. (2018). Artificial intelligence and the future of humans. *Pew Research Center*, 10, pp. 1–9.
6. Boustani N.M. et al. (2024). Leveraging ICT and Generative AI in Higher Education for Sustainable Development: The Case of a Lebanese Private University. *Administrative Sciences*, [online] vol. 14 (10), pp. 247–251. Available at: <https://doi.org/10.3390/admsci14100251> [Accessed 25 Dec. 2024]
7. Criollo-C, S. et al. (2023). A review of emerging technologies and their acceptance in higher education. *Education Sciences*, 14, pp. 7–10.
8. Selwyn, N. (2019). *Should Robots Replace Teachers?: AI and the Future of Education*. Cambridge: John Wiley & Sons and Polity Press.
9. Holmes, W., Miao F. (2023). *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris: UNESCO Ebooks.
10. Roll, I. et al. (2021). *Artificial Intelligence in Education*. Berlin: Springer International Publishing.
11. Smit, S. et al. (2020). *The Future of Work in Europe*. Manela: McKinsey Global Institute.

Шевченко Ірина Семенівна, Змійова Ірина Володимирівна. Штучний інтелект в освіті: системний виклик чи виклик системі?

Дослідження, результати якого представлено в цій доповіді, сфокусовано на аналізі важливої і актуальної проблематики використання штучного інтелекту (ІІІ) в освітньому процесі. Автори роблять короткий огляд появи концепції ІІІ, його інтеграції в повсякденне життя, що створило передумови для виникнення найважливішого питання сучасності – чи здатен ІІІ замінити людину? На цьому тлі автори підіймають інше, не менш важливе, питання – чи вимагає поява ІІІ змін в системі освіти і переосмислення її цілей. Поряд з безмежними можливостями для розвитку технологій, штучний інтелект має значні обмеження в завданнях, які людина

виконує без зусиль – розуміння емоцій, практика емпатії, медитація. Саме це і визначає фундаментальні відмінності штучного інтелекту від людського. Автори наголошують, що залучення штучного інтелекту в освітній процес має величезний потенціал, може зробити революцію у викладанні та навчанні і розширити можливості студентів, але водночас зловживання технологіями може спричинити появу етичних ризиків. Безумовно наявні процеси мають викликати значні зміни системи освіти і надати відповідь на головне питання сучасності – як підготувати людей до викликів майбутнього, керованого штучним інтелектом?

Ключові слова: викладання, етичний ризик, людський інтелект, навчання, можливості ШІ, освітній процес, штучний інтелект.

Shevchenko Iryna, Zmiiova Iryna. Artificial intelligence in education: a systemic challenge or a challenge to the system?

The research presented here is based on the analysis of the important and topical issue of using artificial intelligence (AI) in the educational process. The authors provide a brief overview of the emergence of the AI concept and its integration into everyday life, which created the preconditions for the most important question of our time – is AI capable of replacing humans? Against this background, the authors raise another important question – whether the emergence of AI requires changes in the education system and a rethinking of its goals. Along with limitless opportunities for technology development, artificial intelligence has significant limitations in tasks that humans can perform effortlessly, such as understanding emotions, practicing empathy, meditation. This is what determines the fundamental differences between artificial and human intelligence. The authors state that the involvement of artificial intelligence in the educational process has enormous potential, can inspire changes in teaching and learning, and empower students but at the same time, misuse of technology can lead to ethical risks. Undoubtedly, the existing processes should cause significant transformations in the education system and provide an answer to the main question of our time – how to prepare people for the challenges of the future driven by artificial intelligence?

Key words: AI opportunities, artificial intelligence, educational process, ethical risk, human intelligence, learning, teaching.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767930>

3. І. Шилкунова

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Сучасна освіта переживає період трансформацій, сутність яких полягає у докорінних змінах підходів, методів та структур освітньої системи, що обумовлені викликами сучасного світу. Ці процеси спрямовані на адаптацію освіти до нових соціальних, економічних, технологічних, культурних та екологічних реалій і є пріоритетним напрямком наукових розвідок сучасних вчених [1; 2].

В умовах сучасних викликів суттєво змінюються відносини між ключовими суб'єктами освітнього процесу: освітнім закладом, викладачем і батьками учнів. Ці зміни стосуються як векторів впливу, так і характеру співпраці, що формує нову систему взаємозалежності. Для розуміння сутності змін і пошуку шляхів розвитку ефективної взаємодії суб'єктів освітнього процесу є доцільним розглянути основні характеристики цих змін.

Взаємозалежність між навчальним закладом і викладачем стає більш динамічною, двосторонньою, що відображає зростання ролі індивідуальної активності педагога у відповіді на нові виклики для закладів освіти.

Війна, розв'язана росією проти України, суттєво вплинула на відносини між закладами освіти та педагогами, трансформуючи баланс відповідальності, впливу та співпраці. Ці зміни зумовлені викликами, які постали перед освітньою системою, необхідністю швидкої адаптації до кризових умов та підтримки суспільства в умовах війни.

Можна визначити декілька маркерів, які характеризують сутність змін взаємозалежності між закладом освіти й педагогом:

1. Посилення ролі викладача як агента змін:

- о Педагоги стають ініціаторами інновацій, активними учасниками освітніх реформ.
- о Педагоги повинні швидко адаптуватися до нових форматів навчання (дистанційне, змішане), освоювати цифрові технології, розробляти нові методики та матеріали.
- о У центрі взаємодії педагога й закладу опинилися не лише навчальні результати, а й психологічна безпека учнів, підтримка патріотизму та підготовка дітей до реалій життя під час війни.

2. Зростання впливу педагога на заклад освіти:

- о Якість освітнього процесу дедалі більше залежить від рівня професіоналізму та мотивації педагога.
- о Успіх закладу освіти на пряму залежить від професіоналізму й мотивації викладачів та вчителів.
- о У складних умовах репутація закладу залежить від здатності педагогів підтримувати якість навчання, гнучко реагувати на виклики та працювати в екстремальних умовах.
- о Педагог стає не тільки джерелом знань, але й лідером, який підтримує та мотивує учнів, допомагає їм адаптуватися до нових умов.
- о Педагоги, які проявляють лідерські якості та ініціативність, стають ключовими фігурами для розвитку навчального закладу в умовах війни.

3. Зміна функцій адміністрації:

- о Діяльність адміністрації баз-ується на засадах кризового менеджменту.
- о Заклад освіти стає майданчиком для реалізації творчих ідей педагогів, сприяючи їхньому професійному розвитку.
- о Замість контролю домінує підтримка та співпраця.

4. Двосторонній вплив:

- о Педагог формує імідж і конкурентоспроможність закладу, тоді як заклад забезпечує ресурсами, розвитком і визнанням.
- о Зростає конкуренція між закладами освіти, що стимулює цінувати та розвивати педагогічний потенціал.
- о Репутація закладу впливає на залучення кваліфікованих педагогів.
- о Заклад освіти забезпечує безпеку учасників освітнього процесу, що суттєво впливає на умови роботи педагога та вимагає від нього адаптації до нових форматів.

Війна суттєво вплинула на мотивацію викладачів та вчителів, зумовивши як негативні, так і позитивні зміни. Ці зміни пов'язані з викликами, які виникають через воєнні дії, та новими умовами роботи. До негативних змін можна віднести:

- о Підвищений рівень стресу та емоційного виснаження;
- о Відсутність стабільності;
- о Фізична та технічна складність роботи;
- о Емоційне вигорання.

Показниками позитивних змін у мотивації педагогів є:

- о Відчуття місії: усвідомлення важливості своєї ролі у підтримці учнів та їх адаптації до нових реалій;
- о Підвищення почуття відповідальності за майбутнє держави;
- о Мотивація працювати на благо країни та допомагати дітям в умовах кризи;
- о Опанування нових технологій для дистанційного та змішаного навчання;
- о Підтримка з боку закладу освіти, колег і спільнот;
- о Бажання стати прикладом витримки та стійкості для учнів.

Таким чином, мотивація педагогів під час війни трансформувалася, адже спостерігається поєднання почуття виснаження і труднощів із глибоким усвідомленням важливості своєї роботи.

Ставлення батьків до навчання дітей під час війни зазнало значних змін через складні обставини, пов'язані з війною. Ці зміни можна охарактеризувати кількома ключовими аспектами:

1. Пріоритет безпеки над освітою.

- о Фокус на виживанні: Багато батьків ставлять питання безпеки дітей на перше місце, що може зменшувати увагу до навчання.

- о Тимчасове зниження вимог до навчання: Через стрес і невизначеність батьки можуть менше контролювати освітній процес, оскільки зосереджені на життєво важливих потребах.

2. Посилення уваги до психологічного стану дітей.

- о Батьки стали більше турбуватися про психологічне здоров'я дітей, розуміючи, що стрес і травма можуть вплинути на їхню здатність навчатися.

- о У багатьох випадках батьки зменшують тиск на дітей, розуміючи, що війна є складним випробуванням.

3. Більше залучення до освітнього процесу.

- о В умовах дистанційного та змішаного навчання батьки стали важливими учасниками освітнього процесу, виконуючи роль сполучної ланки між школою та дитиною.

- о Підтримка мотивації дітей.

4. Збереження якості освіти.

- о Вимога до школи забезпечити подолання освітніх втрат, можливість навіть у складних умовах діти отримували базові знання, необхідні для подальшого навчання.

- о Використання сучасних технологій для підвищення доступності й ефективності освітнього процесу.

Війна суттєво змінила очікування батьків від шкіл, поставивши акцент на безпеці, емоційній підтримці, гнучкості та співпраці. Школи мають стати не лише освітніми установами, які попри все надають якісну освіту, а й центрами підтримки, які допомагають учням і їхнім сім'ям долати складнощі воєнного часу.

Пошук шляхів ефективних взаємозв'язків між школою, вчителями та батьками є ключовим фактором успішного освітнього процесу. В умовах сучасних викликів, таких як війна, соціальні зміни та освітні втрати, пошук нових шляхів співпраці стає більш актуальним.

Дослідницька діяльність молодших школярів є ефективним інструментом для формування партнерських стосунків між школою, вчителями та батьками. Така діяльність сприяє залученню всіх учасників освітнього процесу до спільної роботи, поглиблює їхню взаємодію та забезпечує досягнення спільних цілей.

Ця робота давно є пріоритетним напрямком роботи в ХПЛ ХГУ «НУА» [3; 4]. Особливої актуальності вона набула під час війни. Дослідницька діяльність молодших школярів є ефективним засобом подолання освітніх втрат, оскільки сприяє розвитку критичного мислення учнів; формуванню навичок самостійного навчання, підвищенню навчальної мотивації, розвитку комунікативних компетентностей; забезпечує індивідуалізацію навчання, інтегративний підхід до навчання; залучення батьків до навчального процесу.

Під час проведення Дня дослідника, науково-практичної конференції молодших школярів «Старт до науки», Виставки наукової іграшки батьки учнів є важливими партнерами й учасниками наукових подій.

Залучення дітей до дослідницької діяльності показало високу ефективність в подоланні тривоги й стресу у молодших школярів, бо вона є неформальною, незаорганізованою, захоплюючою для дитини, сповненою позитивних емоцій та подиву.

Дослідницька діяльність молодших школярів не лише сприяє розвитку учнів, а й виступає важливим чинником професійного зростання сучасного вчителя. Впровадження дослідницької діяльності у навчальний процес допомагає педагогу вдосконалювати свої методи роботи, розширювати компетентності та формувати навички, необхідні для ефективного викладання в умовах сучасних викликів. Організація дослідницької діяльності школярів стимулює розвиток

педагогічних компетентностей вчителя, поглиблення знань у предметній галузі, інтеграцію сучасних технологій, формування рефлексії та готовності до змін.

Таким чином, організація дослідницької діяльності молодших школярів є не лише інструментом підвищення якості навчального процесу, а й потужним засобом професійного розвитку сучасного вчителя, який прагне вдосконалюватися, відповідати сучасним викликам освіти, бути саме тим професіоналом, який підвищує імідж закладу освіти.

Дослідницька діяльність молодших школярів виступає ефективним засобом формування позитивного іміджу навчального закладу, оскільки проведення дослідницьких проєктів підкреслює орієнтацію закладу на інтерактивні, сучасні методи навчання, що відповідають запитам нового покоління. Такий підхід підвищує рівень зацікавленості батьків, тому що вони схильні обирати школи, які пропонують нестандартні освітні підходи та сприяють розвитку їхніх дітей. Дослідницькі ініціативи відкривають можливості для співпраці з іншими освітніми закладами, науковими організаціями та громадськими установами, що позитивно впливає на репутацію школи.

Дослідницька діяльність молодших школярів стає потужним інструментом не лише для навчання, а й для формування іміджу сучасного, конкурентоспроможного навчального закладу, що відповідає викликам часу.

Зміна векторів взаємозалежності між навчальним закладом, педагогами та батьками учнів стала наслідком трансформаційних викликів сучасності. Вона вимагає формування нової моделі освітнього процесу, заснованої на партнерстві, співпраці та спільній відповідальності. Одним з інструментів становлення цієї моделі є організація дослідницької діяльності молодших школярів, яка вже стала візитною карткою ХПЛ ХГУ «НУА».

Список бібліографічних посилань

1. Астахова, К., Михайлова, К. та Зверко, Т. (2023) Освіта в умовах війни: макро- та мікроконтексти аналізу. *Вища освіта України*, 2, с. 18–4.
2. Астахова, К. (2021) Ключові ризики сучасної освіти: пошуки адекватних відповідей. *Вища освіта України*, 2, с. 19–28.
3. Шилкунова, З. І. (2023) Вибір початкової школи батьками: тенденції та протиріччя. *У: Привабливість навчального закладу: складові та тренди*. Харків, с. 216–220.
4. Шилкунова, З. І. (2020) Дослідницька робота молодших школярів як елемент механізму взаємодії всередині освітнього кластера. *Новий колегіум*, 2, с. 29–33.

References

1. Astakhova, K., Mykhailova, K. And Zverko, T. (2023). Osvita v umovakh viiny: makro-ta mikrokonteksty analizu. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 2, pp. 18–24.
2. Astakhova, K. (2021). Kliuchovi ryzyky suchasnoi osvity: poshuky adekvatnykh vidpovidei. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 2, pp. 19–28.
3. Shylkunova, Z. I. (2023). Vybir pochatkovoї shkoly batkamy: tendentsii ta protyrichchia. In: *Pryvablyvist navchalnoho zakladu: skladovi ta trendy*, Kharkiv, pp. 216–220.
4. Shylkunova, Z. I. (2020). Doslidnytska robota molodshykh shkoliariv yak element mekhanizmu vzaïemodii vsередyni osvithnoho klastera. *Novyi kolehium*, 2, pp. 29–33.

Шилкунова Зоя Ігорівна. Дослідницька діяльність молодших школярів як інструмент розвитку взаємозв'язку суб'єктів освітнього процесу.

У статті розглядаються трансформаційні зміни у взаємовідносинах між основними суб'єктами освітнього процесу – навчальними закладами, педагогами та батьками учнів, які сталися під впливом сучасних викликів, зокрема війни в Україні.

Схарактеризовано зміну вектору впливу між педагогом і навчальним закладом, яка полягає в посиленні ролі викладача, вчителя як агента змін, зростанні впливу викладача на навчальний заклад; трансформації ролі навчального закладу.

Показано, що взаємозалежність між навчальним закладом і педагогом стає більш динамічною, двосторонньою, оскільки викладач формує імідж і конкурентоспроможність закладу, тоді як заклад забезпечує ресурсами, розвитком і визнанням; репутація закладу впливає на залучення кваліфікованих педагогів.

Висвітлено кілька ключових взаємозв'язків між основними суб'єктами освітнього процесу, якими є зв'язок між навчальним закладом і педагогом, між вчителем і батьками, між педагогом і учнями, між батьками і навчальним закладом.

Розкрито роль дослідницької діяльності молодших школярів в процесі формування партнерських стосунків між школою, вчителями та батьками, який сприяє залученню всіх учасників освітнього процесу до спільної роботи, поглиблює їхню взаємодію та забезпечує досягнення спільних цілей.

Зазначено, що досвід ХПЛ ХГУ «НУА» дозволяє розглядати дослідницьку діяльність молодших школярів як інструмент створення нової моделі освітнього процесу, заснованої на партнерстві, співпраці та спільній відповідальності.

Ключові слова: взаємодія суб'єктів освітнього процесу, взаємозалежність між освітнім закладом і педагогом, дослідницька діяльність молодших школярів, ХГУ «НУА».

Shilkunova Zoya. Research Activities of Primary School Students as a Tool for Developing Connections Among Subjects of the Educational Process.

The article examines transformative changes in the relationships among key subjects of the educational process – educational institutions, teachers, and parents – triggered by modern challenges, particularly the war in Ukraine. It highlights the shifting dynamic between teachers and institutions, emphasizing the increasing role of educators as agents of change and their influence on the institution's image and competitiveness.

The study reveals that the interdependence between educational institutions and teachers has become more dynamic and reciprocal. Teachers shape the reputation and competitiveness of the institution, while the institution provides resources, development opportunities, and recognition. Additionally, the reputation of the institution influences the recruitment of qualified educators.

The article also explores key relationships within the educational process, including those between the institution and teachers, teachers and parents, teachers and students, and parents and the institution.

The role of research activities among primary school students is presented as a critical element in fostering partnership relationships between schools, teachers, and parents. This collaboration enhances engagement, deepens interaction, and ensures the achievement of shared goals.

The experience of Kharkiv Private Lyceum at KHU “NUA” demonstrates that the research activities of primary school students can serve as a tool for creating a new educational model based on partnership, collaboration, and shared responsibility.

Key words: interaction of educational process subjects, interdependence between educational institution and teacher, research activity of primary school students, Kharkiv Humanitarian University “National Ukrainian Academy” (KHU “NUA”).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767943>

А. Л. Якуніна

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ФАКТОР ПОБУДОВИ КОМУНІКАЦІЇ З ВИКЛАДАЧАМИ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

У сучасних реаліях Україна вкрай потребує високоякісного людського капіталу, що безпосередньо залежить від освітніх інституцій. Університети в свою чергу відчули гострі проблеми втрат комунікації між студентами та викладачами, університетом. Розрив контактів спричиняє купу негативних наслідків для освіти, перш за все – зниження її якості. Проблема утворення, розвитку та збереження внутрішніх контактів сьогодні стає важливішою. Особливо якщо йдеться про взаємодію викладачів зі студентами [3].

Розвиток студентської молоді здійснюється через різні форми навчальних та позанавчальних активностей. Впливовим важелем розвитку постають студентські об'єднання, які – і це історично доведено – впливають на суспільство, дозволяють реально взаємодіяти з викладачами і навчальним закладом.

Є сенс звернути увагу на студентські наукові об'єднання, як на частину студентської організації. Окрім формування важливих навичок *hard* та *soft skills*, СНО розглядається як реальний майданчик утворення та розвитку контактів внутрішніх стейкхолдерів.

З'ясувати реальні можливості СНО неможливо без розуміння їхніх витоків. Через історію виникнення і формування студентських наукових об'єднань вітчизняних університетів можна дослідити вплив та підтримання внутрішніх контактів в університетах ХІХ – початку ХХІ ст.

Протягом століть університетської історії студентство виявило себе рушійною силою, що відіграє важливу роль у розвитку суспільства.

Харківська інтелігенція зробила вагомий внесок в українське відродження перш за все завдяки відкриттю у 1805 році Харківського університету. Потужним поштовхом до розвитку освіти та науки стали також колегіуми. Історики Д. Багалій та Д. Міллер вважали, що колегіуми перетворили Слобідську Україну на культурний та освітній центр, якою вона залишається дотепер [10].

Відліком активного розвитку студентських об'єднань України вважають початок ХІХ століття, коли виникають перші університети. Особливої підтримки та розповсюдження набули тоді саме наукові об'єднання. О. Микитюк описує завдання об'єднань: вміння формувати та вільно висловлювати думки латинською мовою, здобути ґрунтовні знання з основоположних наук, зокрема історії, економіки, філософії та літератури. Здійснювалась у першому розумінні науково-дослідна робота: практичні заняття, письмові роботи, здача колоквиумів, що потребувало ретельної підготовки [6].

Перші такі об'єднання у Східній Україні діяли у Харківському університеті. Ініціаторами створення гуртків ставали професори університету, навколо яких об'єднувалося студентство. Першим офіційним об'єднанням стало «Общество любителей отечественной словесности» [6; 9].

З середини 30-х років ХІХ ст. прослідковується зростання інтересу до науково-літературної діяльності. Цьому сприяє Статут про заохочення студентів та циркуляр (1835 р.) про проведення бесід студентів з професорами [9].

Продовжували діяльність науково-літературні зібрання і у 40-і роки ХІХ ст. Головним завданням залишалось написання дослідницьких та літературних робіт. Держава, безумовно, «керувала» цими процесами, контролювала їх. Але це не ставить під сумнів реальність та плідність наукових контактів різних поколінь [9].

Період 50–70-х рр. ХІХ ст. ознаменувався відокремленням наукової діяльності від літературної та збільшенням долі науково-дослідної роботи студентів у навчальному процесі. Статутом 1863 р. було заборонено діяльність студентських об'єднань, але 1869 р. Міністерство народної освіти відновило дозвіл на наукові гуртки. Результати роботи включали в щорічні звіти діяльності Харківського університету. Це вважалося доцільним та важливим [9].

Харківський університет, як і вся Україна, опиняється в умовах нестабільності через революції та Першу світову війну. Тим не менш, мінімальні умови для існування університетів та розвитку студентів зберігались. Наступні три десятиліття наукова діяльність студентів обмежувалася написанням та захистом дипломних робіт, підготовкою тез та виступами на конференціях, участю у семінарах з доповідями [7;9].

У 30-ті рр. ХХ ст. студентські організації поступово повертаються до університетського життя. Студенти в цей час проявляли великий інтерес і до навчальної, і до наукової діяльності. Факультети університету створювали свої об'єднання, що демонструє більшу взаємодію між студентами та викладачами. Постає необхідність виникнення координаційного центру – Студентського наукового товариства, яке було створено у Харківському університеті у вересні 1936 р. і стало першим СНТ в Україні [9].

У 1960–80-х роках було затверджено чергові положення про науково-дослідну роботу студентів ЗВО. Документи мали на меті не лише підвищення кваліфікованої підготовки студентів, а і вирішення проблем соціалізації, розвиток соціальної активності студентів [7].

Наступною тенденцією розвитку СНО стало встановлення особистих контактів з викладачами, що сприяло розвитку комунікативних зв'язків та формуванню навичок дослідницької діяльності. З'явилися нові форми НДРС: участь у діяльності наукових шкіл, радах дослідників; студентські науково-дослідні інститути, що розширювали коло контактів в межах і поза межами університетів. Ідеї розбудови студентських наукових об'єднань знаходять продовження і в сучасній Україні [7].

Саме ХНУ ім. В. Н. Каразіна багато в чому став засновником студентських наукових об'єднань у Східній Україні, роботу яких успішно – незважаючи на перешкоди – розвивають інші ЗВО Харкова та країни.

Серед них – перший приватний заклад вищої освіти в Україні – Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія».

Студентське наукове товариство (СНТ) ХГУ «НУА», створене у 1996 році, це самостійне об'єднання студентів, що координує НДРС, формує навички написання наукових робіт та вирішення наукових завдань, забезпечує зв'язок між навчальним та науковим процесами, стимулює контакти між студентами та викладачами [1;2;5].

Головною відмінністю СНТ є зв'язок з науковими школами НУА. Студенти працюють з науковою проблематикою кафедр, входять до дослідницьких проєктних команд, використовують свої напрацювання під час підготовки бакалаврських, магістерських чи кандидатських робіт [1; 2].

З 1994 р. ХГУ «НУА» проводить щорічні Міжнародні наукові студентські конференції, які стали ефективною формою розвитку НДРС. Окрім навичок, пов'язаних безпосередньо з підготовкою наукових робіт, студенти набувають лідерських навичок, вмінь роботи у команді, комунікаційними компетентностями [1;2].

Утворення та розвиток контактів між студентами та викладачами через СНТ в інноваційному науково-освітньому комплексі, яким є ХГУ «НУА», багато в чому спирається на досвід попередників, на історичні напрацювання, які є у більш «старших» ЗВО міста.

Нова структура не тільки відтворює, але й ініціює нові форми залучення молоді до науки, формування об'єднання навколо навчального закладу. Існує система. І, здається, це напрацювання, які варті уваги.

Історія розвитку студентських наукових об'єднань, їх діяльність у сучасній вищій школі України дають підстави для висновку про те, що це реальний інструмент побудови соціально цінних стосунків в університетах.

Список бібліографічних посилань

1. Астахова, В. И., Астахова, Е. В. (ред.) (2006). *Очерки истории Народной украинской академии*. 520 с.
2. Астахова, Е. В. (ред.) (2018). *Общественные организации в учебном заведении нового типа*. Харьков, 188 с.
3. Астахова, К. В. (голов. ред.) та ін. (2023). *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*, т. 29. Харків: Вид-во НУА, 354 с.
4. Бакіров, В. С., Духопельников, В. М., Зайцев, Б. П. та ін. (2005). *Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років*. Харків: Фоліо. 750с.
5. Иванова, О. А. (2021). Организация научно-исследовательской работы в системе непрерывного образования. *New Collegium*, 2 (104), с. 31–36.
6. Кокоша, А. В., Коляда, Н. М. (2017). Генезис діяльності студентських наукових товариств в Україні (1805–1920 рр.). *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*, 80 (2), с. 22–26.

7. Кокоша, А. В., Коляда, Н. М. (2018). *Особливості розвитку та діяльності студентських наукових товариств в Україні (1917–1991pp.)*.
8. Левицька, Н. М. (2015). Студентські наукові товариства та гуртки у гуманітарних вишах України у другій половині XIX – на початку XX ст. *Гуманітарний вісник. Серія : Історичні науки*, 5 (2), с. 140–153.
9. Парфиненко, А. Ю., Посохов, С. И. (2002). *Страницы истории студенческой науки в Харьковском университете*. Харьков: НМЦ «МД».
10. Посохова, Л. Ю. (2011). *На перекресті культур, традицій, епох: православні колегіуми України наприкінці XVII – на початку XIX ст.* Харьков: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 400 с.

References

1. Astakhova, V. Y., Astakhova, E. V. (ed.) (2006). *Ocherky ystoriyy Narodnoi ukraynskoi akademyy* [History Outlines of the People's Ukrainian Academy]. 520 p.
2. Astakhova, E. V. (ed.) (2018). *Obshchestvennye orhanyzatsyy v uchebnom zavedenyy novoho typu* [Social organisations in a new type of educational institution]. Kharkov, 188 p.
3. Astakhova, K. V. et al (ed.) (2023). *Vcheni zapysky Kharkivskoho humanitarnoho universytetu "Narodna ukrainska akademiia"* [Research bulletin of Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy"], vol. 29. Kharkiv: Vyd-vo NUA, 354 p.
4. Bakirov, V. S., Dukhopelnykov, V. M., Zaitsev, B. P. et al (2005). *Kharkivskiy natsionalnyy universytet im. V. N. Karazina za 200 rokiv* [V. N. Karazin Kharkiv National University for 200 years]. Kharkiv: Folio. 750 p.
5. Yvanova, O. A. (2021). *Orhanyzatsyya nauchno-ysledovatel'skoi raboty v systeme nepreryvnoho obrazovanyia* [Organisation of scientific research work in the system of continuous education]. *New Collegium*, 2 (104), pp. 31–36.
6. Kokosha, A. V., Koliada, N. M. (2017). *Henezys diialnosti studentskykh naukovykh tovarystv v Ukraini (1805–1920 rr.)* [The genesis of the activity of student scientific societies in Ukraine (1805–1920)]. *Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Pedagogichni nauky* [Collection of scientific works of Kherson State University. Pedagogical sciences], 80 (2), pp. 22–26.
7. Kokosha, A. V., Koliada, N. M. (2018). *Osoblyvosti rozvytku ta diialnosti studentskykh naukovykh tovarystv v Ukraini (1917–1991rr.)* [Specifics of the Development and Activity of Student Scientific Societies in Ukraine (1917–1991)].
8. Levytska, N. M. (2015). *Studentski naukovi tovarystva ta hurtky u humanitarnykh vyshakh Ukrainy u druhii polovyni XIX–na pochatku XX st.* *Humanitarnyi visnyk. Seriya : Istorychni nauky* [Student Scientific Societies and Circles in the Humanities of Ukraine in the Second Half of the XIX–Early XX Centuries. Humanitarian Bulletin. Series: Historical Sciences].
9. Parfynenko, A. Yu., Posokhov, S. Y. (2002). *Stranytsy ystoriyy studencheskoi nauky v Kharkovskom unyversytete* [The pages of the student scientific history in Kharkov University]. Kharkiv: NMTs «MD».
10. Posokhova, L. Yu. (2011). *Na perekhresti kultur, tradytsii, epokh: pravoslavni kolehiumy Ukrainy naprykintsy XVII–na pochatku XIX st.* [At the Crossroads of Cultures, Traditions, and Epochs: Orthodox Colleges in Ukraine in the Late Seventeenth and Early Nineteenth Centuries]. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 400 p.

Якуніна Альона Леонідівна. Студентські наукові об'єднання як фактор побудови комунікації з викладачами: історичний контекст

Дослідження зумовлене актуальною ситуацією в університетському секторі освіти – зростаючим розривом освітніх контактів навчального закладу зі студентами та викладачами, що пов'язано з трирічним воєнним станом в Україні.

У центрі уваги – роль студентських наукових об'єднань, які виступають вагомою складовою діяльності сучасного ЗВО; відіграють помітну роль в утворенні та розвитку внутрішніх контактів,

комунікації між студентами та викладачами. Зроблено акценти на залученість студентства до наукової діяльності, її історичний контекст.

Дослідження базується на матеріалах Харківського освітнього центру – історичної колиски університетської освіти Східної України. Перш за все – Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, який є класичним прикладом формування та розвитку студентських об'єднань. Та перший приватний навчальний заклад в Україні – ХГУ «НУА» – своєрідний приклад об'єднання освітніх контактів через інтеграцію освіти та науки.

На основі ретроспективного аналізу зроблено висновок – незважаючи на історичні потрясіння, СНО залишається значущою складовою як у розвитку наукового сектору ЗВО, так і у збереженні комунікації між студентами, викладачами, навчальним закладом.

Ключові слова: студентські наукові об'єднання, освітні контакти, комунікація, Харків.

Yakunina Alyona. Student scientific societies as a factor in building communication with professors: the historical context.

The research is necessitated by the current situation in the university educational sector - a growing gap in educational contacts between the institution and students and professors, which is related to the three-year war in Ukraine.

The focus is on the role of student scientific societies, which are an important aspect in the activities of a modern university; they play a significant role in the establishment and development of internal contacts and communication between students and professors. The author emphasizes the students' involvement in scientific activities and their historical context.

The research is based on the materials of the Kharkiv educational center, the historical foundation of university education in Eastern Ukraine. First, V. N. Karazin Kharkiv National University, which is a classic example for the establishment and development of student societies. And the first private educational institution in Ukraine, the KHU 'PUA', is a unique example how educational contacts are combined through the integration of education and science.

The retrospective analysis concludes that, despite historical challenges, scientific societies remain a significant tool for the development of the scientific sector of higher education institutions and for maintaining communication between students, professors, and the institution.

Key words: communication, educational contacts, Kharkiv, student scientific societies.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767960>

Л. В. Яніцька, Н. О. Постернак, С. М. Білявський

ВЗАЄМОДІЯ УНІВЕРСИТЕТУ ТА ВИКЛАДАЧА У ВПРОВАДЖЕННІ АДАПТИВНИХ СТРАТЕГІЙ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ КАФЕДРИ МЕДИЧНОЇ БІОХІМІЇ ТА МОЛЕКУЛЯРНОЇ БІОЛОГІЇ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Військовий стан, спричинений діями країни-агресора, створив безпрецедентні виклики для систем освіти, зокрема для закладів вищої медичної освіти. Серед критичних аспектів цієї ситуації варто назвати дисбаланс освітнього процесу, коли через повітряні тривоги, відключення електроенергії та ризики безпеки, традиційний офлайн формат навчання стає практично неможливим. Другий аспект, який має негативний вплив на освітній процес в умовах воєнного стану – постійний стрес, невпевненість у майбутньому впливають на психоемоційний стан учасників освітнього процесу, знижують рівень мотивації та здатності зосередитись на головному. Наступний виклик пов'язаний з формуванням фахових компетентностей, так як майбутні медичні працівники повинні володіти не лише знаннями, а й емоційною стійкістю, комунікативними навичками та умінням адаптуватися до складних умов роботи. У зв'язку із зазначеними аргументами адаптивна стратегія менеджменту освітнього процесу кафедри медичної біохімії та молекулярної біології (МБМБ) Національного медичного університету (НМУ)

імені О.О. Богомольця набуває особливої актуальності та передбачає низку заходів, а саме: перехід на гнучкі форми освітнього процесу, інтеграція проблемно-орієнтованого навчання, розвиток міждисциплінарного підходу, підтримка психоемоційного здоров'я здобувачів вищої медичної освіти (ЗдВМО) та НПП, удосконалення системи оцінювання знань ЗдВМО, залучення сучасних технологій освітнього процесу, інноваційні підходи до викладання дисциплін кафедри, оновлення робочих програм основних та вибіркових компонент в контексті сучасних досягнень медичних наук. У період з 2022 по 2024 роки з'явилися численні дослідження та рекомендації щодо організації освітнього процесу у ЗВО у період воєнного стану в Україні. Переважна більшість досліджень українських вчених підкреслює швидкий перехід до онлайн-моделей та моделей змішаного навчання під час повномасштабного вторгнення, демонструючи адаптивність систем вищої освіти до умов війни [3]. Інше дослідження присвячено питанню використання ЗВО сервісного навчання та інноваційних онлайн-інструментів для підтримки залученості ЗдВМО під час війни [5]. Що стосується цифрової інфраструктури, вчені досліджували, як цифрові інструменти можуть покращити освітній процес, особливо в контексті війни та її наслідків [1]. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки також визначає, наскільки реформи в освітньому менеджменті є вирішальними для підтримки якості освіти в такі складні періоди [4]. Дослідження свідчать, що хоча європейські країни та Україна досягли значних успіхів у цифровій освіті, повний вплив цих змін на довгострокову якість освіти залишається предметом постійного аналізу та моніторингу [3]. Зважаючи на необхідність розробки адаптивних стратегічних заходів менеджменту освітнього процесу та виклики, які виникають у зв'язку з воєнним станом стратегічний менеджмент освітнього процесу кафедри МБМБ НМУ імені О.О.Богомольця охоплює визначення довгострокових цілей та напрямків розвитку, розробку політик з дотриманням національних та міжнародних освітніх стандартів, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності ЗдВМО напрямку підготовки 22 «Охорона здоров'я»: планування та розподіл навчальних програм, розкладу, забезпечення кафедри необхідними ресурсами (матеріальними, технічними, людськими), ефективне використання існуючих ресурсів та адаптувати їх до потреб здобувачів вищої медичної освіти, які вивчають «Медичну біохімію», «Молекулярну біологію», «Патологічну біохімію». Управління педагогічним колективом НПП кафедри передбачає їхнє навчання, підвищення кваліфікації та мотивацію: створення умов для професійного розвитку НПП, підтримка в адаптації до нових технологій та методик навчання й організації освітнього процесу, які організовують відділи НМУ імені О.О.Богомольця [2]; впровадження внутрішнього моніторингу забезпечення якості освіти, вивчення зворотного зв'язку від ЗдВМО та НПП дозволяє виявляти проблеми та вчасно реагувати на них [5]; заходи, спрямовані на підтримку ЗдВМО, їхню мотивацію, психологічну підтримку, адаптацію до змінених умов навчання (особливо у часи кризи), а саме впровадження ігрових технік, інфографіки тощо [3;5].

Таким чином, адаптивна стратегія менеджменту освітнього процесу, будучи багатограним та динамічним явищем в управлінні освітою, зумовлює необхідність застосування комплексного підходу, стратегічного планування, гнучкої адаптації до змінних умов та перманентного вдосконалення для забезпечення належного рівня якості освіти за будь-яких обставин.

Список бібліографічних посилань

1. Любкіна, Д., Постернак, Н., Яніцька, Л. та Горкуненко, О. (2024). Ігрові технології організації освітнього процесу у закладах вищої медичної освіти (на прикладі дисципліни «Молекулярна біологія»). *Академічні візії*, [online] 37. Available at: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1505>. [Accessed 03 Jan. 2025].
2. Національний мед. ун-т ім. О. О. Богомольця (2024). *Школа компетентного викладача* [online]. Available at: <https://nmuofficial.com/zagalni-vidomosti/kafedri/fakultet-pidvyshhennya-kvalifikatsiyi/shkola-kompetentnogo-vykladacha> [Accessed 03 January 2025].
3. Obernikhina, N.V., Yanitska, L.V. and Posternak, N.O. (2023). Analysis of the results of the Unified State Qualification Exam Step 1 specialty «pediatrics» as a modernization of the educational process

of higher medical institutions of Ukraine. *Modern pediatrics. Ukraine*, [online] 6 (134), pp. 125–132. Available at: doi:10.15574/sp.2023.134.125. [Accessed 03 January 2025].

4. Верховна Рада України, (2022). *Про схвалення стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80> [Accessed 03 January 2025].

5. Posternak, N., Yanitska, L. and Mykhailova, A. (2024). The experience of using artificial intelligence tools by students of higher medical education during the study of «Molecular biology». *Educological discourse*, [online] 45 (2). Available at: doi:10.28925/2312-5829.2024.2.4. [Accessed 03 January 2025].

References

1. Liubkina, D., Posternak, N., Yanitska, L., Horkunenko, O. (2024). Ithrovi tekhnolohii orhanizatsii osvithnoho protsesu u zakladakh vyshchoi medychnoi osvity (na prykladi dystsypliny «Molekuliarna biobhii»). *Akademichni v* [online] 37. Available at: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1505>. [Accessed 03 January 2025].

2. Natsionalnyi medychnyi universytet im. O. O. Bohomoltsia (2024). *Shkola kompetentnoho vykladacha* [online]. Available at: <https://nmuofficial.com/zagalni-vidomosti/kafedri/fakultet-pidvyshhennya-kvalifikatsiyi/shkola-kompetentnoho-vykladacha/> [Accessed 03 January 2025].

3. Obernikhina, N.V., Yanitska, L.V. and Posternak, N.O. (2023) Analysis of the results of the Unified State Qualification Exam Step 1 specialty «pediatrics» as a modernization of the educational process of higher medical institutions of Ukraine. *Modern pediatrics. Ukraine*, [online] 6 (134), pp. 125–132. doi:10.15574/sp.2023.134.125. [Accessed 03 January 2025].

4. Verhovna Rada Ukraine, (2022). *Pro skhvalennia stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky* [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80>. [Accessed: 03 January 2025].

5. Posternak, N., Yanitska, L. and Mykhailova, A. (2024). The experience of using artificial intelligence tools by students of higher medical education during the study of «Molecular biology». *Educological discourse*, [online] 45 (2). Available at: doi:10.28925/2312-5829.2024.2.4. [Accessed 03 January 2025].

Яніцька Леся Василівна, Постернак Наталія Олександрівна, Білявський Сергій Миколайович. Взаємодія університету та викладача у впровадженні адаптивних стратегій менеджменту освітнього процесу кафедри медичної біохімії та молекулярної біології в кризових умовах.

Адаптивна стратегія менеджменту освітнього процесу кафедри МБМБ в умовах воєнного стану є кроком до забезпечення високоякісної підготовки здобувачів вищої медичної освіти, здатних працювати в складних і стресових умовах. Основні напрямки стратегічного менеджменту освітнього процесу кафедри передбачають: перехід на гнучкі форми навчання, інтеграцію проблемно-орієнтованого навчання, розвиток міждисциплінарного підходу, вдосконалення оцінювання знань здобувачів, а також підтримку психоемоційного здоров'я учасників освітнього процесу. Успішна реалізація цих заходів дозволяє не лише зберегти якість освіти під час воєнного стану, але й підготувати майбутніх медичних працівників до роботи в надзвичайних умовах, коли емоційна стійкість, швидке прийняття рішень та адаптивність є важливими фаховими компетентностями.

Ключові слова: менеджмент освітнього процесу, адаптивна стратегія, інтегративний підхід, міждисциплінарний підхід.

Yanitska Lesya, Posternak Nataliya, Bilyavsky Serhiy. Interaction between the university and the teacher in the implementation of adaptive strategies for the management of the educational process of the department of medical biochemistry and molecular biology in crisis conditions.

The adaptive strategy for managing the educational process of the Department of Medical Biochemistry and Molecular Biology in martial law is a step towards ensuring high-quality training of higher medical education students who are able to work in complex and stressful conditions. The main directions of the strategic management of the educational process of the department include: transition to flexible forms of

learning, integration of problem-based learning, development of an interdisciplinary approach, improvement of the assessment of students' knowledge, as well as support for the psycho-emotional health of participants in the educational process. The successful implementation of these measures allows not only to preserve the quality of education during martial law, but also to prepare future medical workers for work in emergency conditions, when emotional stability, quick decision-making and adaptability are important professional competencies.

Key words: educational process management, adaptive strategy, integrative approach, interdisciplinary approach.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14767982>

Д. М. Яценко

ІННОВАЦІЙНЕ ОСВІТНЄ ПОЛЕ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ Й ЦИФРОВА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА: ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ВЗАЄМВПЛИВУ

Беззаперечним є той факт, що цифрові технології займають лідируючу позицію у різних сферах життєдіяльності сучасного суспільства. Особливо вони актуалізуються в повсякденних практиках у бізнесі, політиці, науці, освіті, комунікації. Сучасне освітнє поле змінюється, вимагає цифрової переорієнтації, що, відповідно, диктує необхідність осмислення її культурної складової.

У цьому сенсі взаємопов'язані заклад освіти, який забезпечує розгортання цифрових освітніх форматів, створює умови для трансформації звичних форм і методів навчання, і суб'єкти освітнього процесу – викладачі як створювачі цифрового контенту, транслятори цифрової культури, здобувачі освіти як учасники взаємодії в цифровому полі.

Звісно, розвиток цифровізації, з одного боку, змінюватиме вимоги до викладачів, з іншого – стимулюватиме заклад освіти до створення відповідного цифрового середовища, з відповідною політикою цифровізації, системним баченням необхідності, способів і наслідків застосування. Цілком логічно, що у цьому контексті правомірно говорити про розвиток цифрової культури викладачів, яка має бути культурозберігаючою освітнє середовище.

Ще одним вагомим аргументом в актуалізації цієї точки зору є те, що сучасний здобувач освіти виявляє найбільшу цифрову активність – від щоденного використання соціальних мереж та мобільних додатків до активної участі в онлайн-спільнотах і створення власного цифрового контенту. Особливість їхньої цифрової культури полягає в здатності об'єднувати різні аспекти життя (освітній, комунікативний, творчий і соціальний) в єдиному цифровому середовищі, що суттєво змінює традиційні способи навчання, міжособистісного спілкування, самовираження та соціалізації. Це певний виклик для викладачів, які створюють цифровий контент, взаємодіють у цифровому середовищі й одночасно артикулюють ціннісні, нормативні аспекти такої взаємодії, демонструючи відповідну здатність та готовність.

Існують різні підходи до вивчення й визначення цифрової культури, кожен з яких дозволяє розкрити нові аспекти впливу цифрового середовища на формування ідентичності особистості, їхні соціальні зв'язки та способи взаємодії, зосередитися на аналізі змін в освітніх практиках, що відбуваються завдяки розповсюдженню цифрових технологій. Так, у вузькому значенні цифрову культуру розуміють як систему правил поведінки людини, яких вона дотримується під час використання інформаційно-комунікаційних технологій, тобто віддаючи пріоритет нормативним елементам і зразкам поведінки. В такій інтерпретації дослідники [1; 2] пропонують до компонентів цифрової культури віднести «раціональне споживання інформації; критичне мислення, що стосується кількості та якості сприйнятої інформації і вміщує пошук (вибір достовірних та надійних інформаційних джерел), інтерпретацію (надання переваги фактам, ніж думкам), дослідження (глибокий аналіз інформації для формування висновків) й оцінку (погляд на інформаційне повідомлення з різних аспектів); цифрову грамотність, тобто вміння користуватись сучасними ІТ та програмним забезпеченням, особливо у професійній діяльності» [1].

Відповідно, можна припустити, що процес розвитку цифрової культури викладача конструється у площині усвідомлення та розуміння цифрової культурної реальності, володіння її принципами та способами взаємодії в її просторі; володіння цифровою компетентністю, що забезпечує ефективне використання цифрових технологій у викладацькій діяльності; пошук та реалізація плідних інформаційних контактів для виконання освітніх завдань; психологічна готовність до реалізації різних моделей поведінки в цифровому середовищі відповідно до морально-етичних норм і загальнолюдських цінностей [2, с. 170]. І що дуже важливо, це є лініями взаємовпливу цифрового культурно-освітнього середовища закладу освіти й цифрової культури викладачів.

На нашу думку, у цьому взаємовпливі можуть виявлятися неоднозначні наслідки. З одного боку, що складає позитивний результат, поява нових типів згуртованості (активностей, ідентичностей, груп), а також швидкий доступ до інформації та можливість її передачі, різноманітні свободи: в комунікації без обмежень в просторі та часі; в навчанні, обміні ідеями, проектами. З іншої – цифрова прозорість, відкритість є певною загрозою цифровій безпеці в освітньому процесі.

Про що йдеться і на що слід звернути особливу увагу закладів освіти і викладачів – це відпрацювання єдиних підходів з протидії цифровому невігластву. Так, дослідниця Н. Уманець наголошує на наявності у цифровому просторі інтернет-адикції «як форми індивідуальної залежності, при якій людина «поглинається»... різними видами комп'ютерної діяльності, найчастіше втрачаючи почуття реального часу та занурюючись в світ віртуальної реальності» [3, с. 204]. Тут є декілька викликів-ризиків: ефект Google (google effect), коли втрачається значущість комунікації, діалогу, зменшується розуміння важливих (суб'єкт-суб'єктних) основ освітнього процесу, які передбачають рефлексію, набуття знань через обмін думками; недостатній рівень сформованості цифрової грамотності; розбіжність у рівні діджиталізації освітнього процесу й володіння цифровими технологіями; невизначеність, швидка зміна реальних та віртуальних практик; інформаційне перевантаження, техностреси тощо.

Отже, лінії взаємовпливу в цифровому освітньому просторі обумовлені цифровою політикою закладу освіти, наявністю системи формування єдиного цифрового культурно-освітнього середовища, сформованістю цифрової культури викладача.

До основних елементів цифрової культури викладача, які мають відповідати цифровій політиці закладу освіти, слід включити такі, як раціональне споживання інформації; критичне мислення щодо цифрового контенту, його пошуку, вибору та інтерпретації; цифрова грамотність (вміння користуватися сучасними цифровими технологіями та програмним забезпеченням в освітньому процесі); готовність та здатність опановувати нові цифрові технології.

Список бібліографічних посилань

1. Гаврилова, Л. Г., Топольник, Я. В. (2017). Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 61, 5, с. 1–11.
2. Зінчина, О. (2023). Цифрова культура викладачів та студентів сучасного університету. *ЛОГОС*, с. 167–171.
3. Уманець, Н. А. (2021). Онлайн-комунікація: комунікативні можливості та ризики для особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2 (101), ч. 2, с. 200–210.

References

1. Havrylova, L. H., Topolnyk, Ya. V. (2017). Tsyfrova kultura, tsyfrova hramotnist, tsyfrova kompetentnist yak suchasni osvitni fenomeny [Digital culture, digital literacy, digital competence as modern educational phenomena]. In: *Informatsiyni tekhnolohiэ i zasoby navchannia* [Information technologies and learning tools], vol. 61, 5. pp. 1–11.
2. Zinchyna, O. (2023). Tsyfrova kul'tura vykladachiv ta studentiv suchasnoho universytetu [Digital culture of teachers and students of a modern university]. U: *LOHOS*, pp. 167–171.

3. Umanets, N. A. (2021). Onlayn-komunikatsiya: komunikatyvni mozhlyvosti ta ryzyky dlya osobystosti [Online-communication: communicative possibilities and risks for personality]. In: *Dukhovnist' osobystosti: metodolohiya, teoriya i praktyka* [Spirituality of the individual: methodology, theory and practice], 2 (101), part 2, pp. 200–210.

Яценко Дмитро Миколайович. Інноваційне освітнє поле закладу освіти й цифрова культура викладача: підходи до аналізу взаємовпливу.

Основний ракурс публікації зорієнтовано на дослідженні ролі цифрової культури викладача в контексті функціонування цифрового освітнього середовища закладу освіти. Закцентовано увагу на взаємопов'язаності закладу освіти, який забезпечує розгортання цифрових освітніх форматів, створює умови для трансформації звичних форм і методів навчання, і викладачів, які безпосередньо створюють цифровий контент, транслюють цифрову культуру.

Запропоновано розглянути цифрову культуру викладача в контексті системи правил поведінки під час використання інформаційно-комунікаційних технологій, звертаючи увагу на такі її ключові компоненти, як раціональне споживання інформації; критичне мислення, цифрову грамотність, готовність до реалізації різних моделей поведінки в цифровому полі, здатність опанувати нові цифрові технології.

Визначено, що наслідки взаємовпливу цифрового культурно-освітнього середовища закладу освіти й цифрової культури викладачів можуть мати як позитивний ефект (поява нових типів згуртованості, швидкий доступ до інформації та можливість її передачі, необмежені в просторі та часі комунікації), так і негативний (загрози цифровій безпеці в освітньому процесі).

Ключові слова: заклад освіти, викладач, цифрове освітнє середовище, цифрова культура, компоненти цифрової культури.

Yatsenko Dmytro. Innovative educational field of an educational institution and digital culture of a teacher: approaches to analysis of interaction.

The main perspective of the publication is focused on the study of the role of the teacher's digital culture in the context of the functioning of the digital educational environment of an educational institution. The focus is on the interconnectedness of the educational institution, which ensures the deployment of digital educational formats, creates conditions for the transformation of familiar forms and methods of learning, and teachers who directly create digital content, broadcast digital culture.

It is proposed to consider the teacher's digital culture in the context of a system of rules of conduct when using information and communication technologies, paying attention to such key components as rational consumption of information; critical thinking, digital literacy, readiness to implement various models of behavior in the digital field, the ability to master new digital technologies.

It has been determined that the consequences of the interaction of the digital cultural and educational environment of an educational institution and the digital culture of teachers can have both a positive effect (the emergence of new types of cohesion, quick access to information and the possibility of its transmission, unlimited communication in space and time), and a negative one (threats to digital security in the educational process).

Key words: educational institution, teacher, digital educational environment, digital culture, components of digital culture.

Відомості про авторів

Астахова Катерина Вікторівна

д-р іст. наук, проф., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
rector@nua.kharkov.ua

Аляб'єва Людмила Георгіївна

викладач, Одеське вище професійне училище морського туристичного сервісу
alludgeor207@gmail.com

Архипова Вікторія Олександрівна

ст. викладач, Харківський національний університет радіоелектроніки
viktoriia.arkhypova@nure.ua

Астахов Віктор Вікторович

канд. юрид. наук, проф., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
rector@nua.kharkov.ua

Бабак Павло Сергійович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
pavbabak@gmail.com

Байдак Тетяна Михайлівна

канд. соціол. наук, доц., Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
baidak@karazin.ua

Балинська Ольга Михайлівна

д-р юрид. наук, проф., ст. наук. співробітник, Львівський державний університет внутрішніх справ
Olga_bal@ukr.net

Балинський Ігор Олексійович

канд. наук із соц. комунікацій, доц., Університет Короля Данила
Olga_bal@ukr.net

Бенц Анет

асистент-дослідник, Педагогічний університет Карлсруе (Німеччина)
claudia.wierpcke@ph.-karlsruhe.de

Бережна Світлана Вікторівна

д-р філос. наук, проф., Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
prorector_berezhna@hnpu.edu.ua

Astakhova, Kateryna

Dr.Sc. (History), Professor, Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy"

Alyabyeva, Lyudmila

Lecturer, Odesa high vocational school of maritime tourism service

Arkhypova, Viktoriia

Senior Lecturer, Kharkiv National University of Radio Electronics

Astakhov, Victor,

Ph.D. (Law), Professor, Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy"

Babak, Pavlo

graduate student, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council

Baidak, Tetiana

Ph.D. (Sociology), Associate Professor, V.N.Karazin Kharkiv National University

Balynska, Olha

Dr.Sc. (Law), Professor, Senior Research Fellow, Lviv State University of Internal Affairs

Balynskiy, Igor

Ph.D. (Science in Social Communications), Associate Professor, Higher Educational Institution "King Danylo University"

Bentz, Anette

Research assistant, University of Education Karlsruhe

Berezhna, Svitlana

Dr.Sc. (Philosophy), Professor, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Берест Тетяна Миколаївна

канд. філол. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
tmberest@ukr.net

Бельчікова Лариса Яківна

учитель, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист, Харківський приватний ліцей «Народна українська академія» Харківської області
larisaloza1950@gmail.com

Берсенева Ксенія Сергіївна

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
ksenia242412@gmail.com

Білявський Сергій Миколайович

канд. біол. наук, ст. викладач, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Болотова Вікторія Олександрівна

канд. соціол. наук, доц., Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
vbolotova@karazin.ua

Боярська-Хоменко Анна Володимирівна

д-р пед. наук, доц., проф., Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
anna.boyarskahomenko@hnpu.edu.ua

Валевська Людмила Олександрівна

канд. техн. наук, доц., Одеський національний технологічний університет
ludmila_valev@ukr.net

Василенко Олена Миколаївна

канд. пед. наук, доц., Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
27041981velena@gmail.com

Васюренко Лариса Валентинівна

канд. екон. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
vasyurenkolarysa@gmail.com

Віпке Клаудія

д-р екон. наук, проф., Педагогічний університет Карлсруе (Німеччина)
claudia.wiepcke@ph.-karlsruhe.de

Berest, Tetiana

Ph.D. (Philology), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Belchikova, Larisa

Teacher, specialist of the highest category, teacher-methodologist, Kharkiv Private Lyceum “People’s Ukrainian Academy” of the Kharkiv Region

Bieriesnieva, Kseniia

postgraduate student, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council

Bilyavsky, Serhiy

Ph.D. (Biology), Senior Lecturer, Bogomolets National Medical University

Bolotova, Viktoriia

Ph.D. (Sociology), Associate Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

Boiarska-Khomenko, Anna

Dr.Sc. (Pedagogy), Associate Professor, Professor, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Valevska, Lyudmila

PhD (technical sciences), Associate Professor, Odessa National University of Technology

Vasylenko, Olena

Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council

Vasyurenko Larysa

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Wiepcke, Claudia

Dr.Sc. (Economics), Professor, University of Education Karlsruhe (Germany)

Войно-Данчишина Ольга Леонідівна
канд. юрид. наук, доц., Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія»
kcentr@nua.kharkov.ua

Гога Наталія Павлівна
канд. психол. наук, доц., Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія»
kleona1811@gmail.com

Гончарук Наталія Леонідівна
ст. викладач, Національний університет
фізичного виховання і спорту України
gnl2020gnl@gmail.com

Губарева Ірина Олегівна
д-р екон. наук, проф., Науково-дослідний центр
індустріальних проблем розвитку НАН України
gubarievairyna@gmail.com

Давиденко Оксана Анатоліївна
канд. техн. наук, доц., Харківський національний
університет міського господарства
імені О.М. Бекетова
oks.oks730@gmail.com

Дорога-Іваниук Олена Олександрівна
викладач інформатики вищої категорії,
Пологівський ліцей Ковалівської територіального
громади

Дорогий Ярослав Юрійович
д-р техн. наук, проф., Донецький національний
технічний університет
yaroslav.dorohyi@donntu.edu.ua

Дорошенко Ганна Олександрівна
д-р екон. наук, проф., Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна
anyadoroshenkonev@gmail.com

Доценко Світлана Олексіївна
д-р пед. наук, проф., Харківський національний
педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
vetlana.dotsenko@hnpu.edu.ua

Єременко Юлія Вікторівна
канд. соціол. наук, фізико-математичний
науковий ліцей №27 Харківської міської ради
eremenko27@ukr.net

Voino-Danchishina, Olha
Ph.D. (Law), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “People’s Ukrainian
Academy”

Hoha, Nataliia
Ph.D. (Psychology), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “People’s Ukrainian
Academy”

Goncharuk, Nataliya
Senior Lecturer, National University of Physical
Education and Sports of Ukraine

Hubarieva, Iryna
Dr.Sc. (Economics), Professor, Research Centre of
Industrial Problems of Development of NAS of
Ukraine, Kharkiv, Ukraine

Davydenko, Oksana, PhD (technical sciences),,
Associate Professor, Kharkiv National University of
Urban Economy named after O.M. Beketova

Doroha-Ivaniuk, Olena
Higher Category Computer Science Teacher,
Polohy Lyceum of the Kovalivka Territorial
Community

Dorohyi, Yaroslav
Dr.Sc. (Technical Sciences), Professor, Donetsk
National Technical University (DonNTU)

Doroshenko, Hanna
Dr.Sc. (Economics), Professor, V. N. Karazin
Kharkiv National University

Dotsenko, Svitlana
Dr.Sc. . (Pedagogy), Professor, H.S. Skovoroda
Kharkiv National Pedagogical University

Yeremenko, Yuliya
Ph.D. (Sociology), Physical and Mathematical
Scientific Lyceum No. 27 of the Kharkiv City
Council

Заднепровська Ганна Ігорівна

канд. екон. наук, доц., Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
anna_zadneprovskaya@ukr.net

Зверко Тамара Василівна

канд. соціол. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
sm@nua.knarkov.ua

Зеленська Людмила Дмитрівна

д-р пед. наук, проф., Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
zelenskaya_ludmila@ukr.net

Зінчук Наталія Анатоліївна

канд. пед. наук, доц., Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
znamail2020@gmail.com

Змійова Ірина Володимирівна

канд. філол. наук, проф., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
izmiyova@ukr.net

Зобова Галина Миколаївна

спеціаліст вищої категорії, Харківський приватний ліцей «Народна українська академія» Харківської області
gzobova09@gmail.com

Іванова Ольга Анатоліївна

канд. екон. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
olgaiva.nua@gmail.com

Ільїна Олена Вікторівна

канд. філол. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
esljunina@gmail.com

Ільченко Валерія Віталіївна

ст. викладач, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
valeriia.ilchenko@karazin.ua

Калюжна Юлія Іванівна

канд. політ. наук, доц., Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
kaliuzhna.yulia@gmail.com

Zadneprovska, Ganna

Ph.D. (Economics), Associate Professor,
V. N. Karazin Kharkiv National University

Zverko, Tamara

Ph.D. (Sociology), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Zelenska, Liudmila

Dr.Sc. (Pedagogy), Professor, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Zinchuk, Nataliia

Dr.Sc. . (Pedagogy), Associate Professor, Open International University of Human Development “Ukraine”

Zmiyova, Iryna

Ph.D. (Philology), Professor, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Zobova, Halyna

specialist of the highest category, Kharkiv Private Lyceum “People’s Ukrainian Academy” of the Kharkiv Region

Ivanova, Olha

Ph.D. (Economics), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Iliina, Olena

Ph.D. (Philology), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Ilchenko, Valeriia

Senior Lecturer, V. N. Karazin Kharkiv National University

Yuliia, Kaliuzhna

Ph.D. (Political Science), Associate Professor, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Карпенко Олена Валентинівна
ст. викладач, Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна
yelena.karpenko@karazin.ua

Коваленко Надія Петрівна
директор музею історії НУА, Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія»
rector@nua.kharkov.ua

Козиренко Віктор Петрович
канд. техн. наук, доц., Харківський гуманітарний
університет «Народна українська академія»
kvp@nua.kharkov.ua

Козиренко Світлана Іванівна
канд. техн. наук, доц., Харківський національний
університет радіоелектроніки
kozyrenko.c@gmail.com

Коллін Свен-Олоф
д-р філософії (PhD) з економіки, проф.
корпоративного управління, Вільний університет
Сканії (м. Крістіанстад, Швеція)
svencollin@yahoo.com

Компанієць Вікторія Віталіївна
д-р екон. наук, проф., Харківський гуманітарний
університет «Народна українська академія»
victorya.kom.ek@gmail.com

Крупей Михайло Іванович
ст. викладач, Державний біотехнологічний
університет
krupei2024m@gmail.com

Кузьміна Марія Олегівна
д-р філософії (Соціальна робота), доц.,
Національний університет «Запорізька
політехніка»
kuzmin2v@gmail.com

Ляшенко Олександра Миколаївна
д-р екон. наук, проф., Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка
Lan911@ukr.net

Михайлова Людмила Вілївна
канд. філол. наук, доц., Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія»
germ-rom-nua@ukr.net

Karpenko, Olena
Senior Lecturer, V. N. Karazin Kharkiv National
University

Kovalenko, Nadiya
director of the Museum of History, Kharkiv
University of Humanities “People’s Ukrainian
Academy”

Kozyrenko, Victor
PhD (Technical Sciences), Associate Professor,
Kharkiv University of Humanities “People’s
Ukrainian Academy”

Kozyrenko, Svitlana
PhD (Technical Sciences), Associate Professor,
Kharkiv National University of Radio Electronics

Collin, Sven-Olof Yrjö
Ph.D. (Corporate Governance), Professor, Free
University of Scania (Sweden)

Kompaniets, Victoria
Dr.Sc. (Economics), Professor, Academician of the
AESU, Kharkiv University of Humanities “People’s
Ukrainian Academy”

Krupei, Mykhailo
Senior Lecturer, State Biotechnological University

Kuzmina Maria
PhD. in philosophy (Social work), associate
professor, National University “Zaporizhia
Polytechnic”

Liashenko, Oleksandra
Dr.Sc. (Economics), Professor, Luhansk Taras
Shevchenko National University

Mikhailova, Luidmila
Ph.D. (Philology), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “People’s Ukrainian
Academy”

Михайльова Катерина Геннадіївна
д-р соціол. наук, проф., Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія»
emihailva@gmail.com

Молодча Наталя
канд. філол. наук, доц., Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія», Віденський університет економіки та
бізнесу (WU)
natalia.molodcha@gmail.com

Моргунова Надія Сергіївна
канд. психол. наук, доц., Харківський
національний автомобільно-дорожнього
університет
morgan.ns777@gmail.com

Муравйова Олена Миколаївна
ст. викладач кафедри європейських мов
Державний біотехнологічний університет
helenmuraviova@gmail.com

Нестерова Марья Олександрівна
д-р філос. наук, проф., Український державний
університет імені Михайла Драгоманова
marja@nesterova.com.ua

Ніколаєва Олена Георгіївна
канд. фіз.-мат. наук, доц., Харківський
національний університет імені В.Н. Каразіна
elena.nikolaeva@karazin.ua

Обухова Наталія Володимирівна
канд. техн. наук, доц., Харківський гуманітарний
університет «Народна українська академія»
onvnatalija@gmail.com

Панченко Дмитро Ігорович
канд. філол. наук, доц., Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія»
panchenko.di2013@gmail.com

Писарчук Оксана Володимирівна
канд. екон. наук, доц., Харківський національний
економічний університет імені Семена Кузнеця
oksana.pysarchuk@hneu.net

Пономаренко Володимир Степанович
д-р екон. наук, проф., Харківський національний
економічний університет імені Семена Кузнеця
oksana.pysarchuk@hneu.net

Mykhaylyova, Kateryna
Dr.Sc. (Sociology), Professor, Kharkiv University of
Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Molodcha, Natalia
Ph.D. (Philology), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “People’s Ukrainian
Academy”, Vienna University of Economics and
Business (WU)

Morgunova Nadiia
Ph.D. (Psychology), Associate Professor, Kharkiv
National Automobile and Highway University

Muraviova, Olena
Senior Lecturer, State Biotechnological University

Nesterova, Marja
Dr.Sc. (Philosophy), Professor, Dragomanov
Ukrainian State University.

Nikolaieva, Olena
Ph. D. (Physics and Mathematics), Associate
Professor, V. N. Karazin Kharkiv National
University

Obukhova, Nataliia
PhD (Technical Sciences), Associate Professor,
Kharkiv University of Humanities “People’s
Ukrainian Academy”

Panchenko, Dmytro
Ph.D. (Phylology), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “People’s Ukrainian
Academy”

Pysarchuk, Oksana
Ph.D. (Economics), Associate Professor, Simon
Kuznets Kharkiv National University of Economics

Ponomarenko, Volodymyr
Dr.Sc. (Economics), Professor, Simon Kuznets
Kharkiv National University of Economics

Пономарьова Галина Федорівна

д-р пед. наук, проф., Комунальний заклад
Харківська гуманітарно-педагогічна академія
Харківської обласної ради
rector-hgpa@kharkov.com

Посохов Сергій Іванович

д-р іст. наук, проф., Харківський національний
університет
імені В.Н. Каразіна
sposokhov@karazin.ua

Постернак Наталія Олександрівна

канд. пед. наук, доц., Національний медичний
університет імені О.О. Богомольця
nposternak1976@gmail.com

Радогуз Сергій Анатолійович

канд. іст. наук, доц., Національний технічний
університет «Харківський політехнічний
інститут»
Serhii.Radohuz@khpi.edu.ua

Радченко Ірина Борисівна

ст. викладач, Український державний
університет залізничного транспорту
irene_radchenko@ukr.net

Редді-Хрищенко Крішне

викладач, дослідник кафедри підприємництва та
комунікацій, Віденський технічний університет
прикладних наук (UAS Technikum Wien)
natalia.molodcha@gmail.com

Решетняк Олена Іванівна

д-р екон. наук, доц., Науково-дослідний центр
індустріальних проблем розвитку НАН України
reshetele@ukr.net

Рижак Людмила Віталіївна

канд. філос. наук, проф., Львівський національний
університет імені Івана Франка
lyudmyla.ryzhak@lnu.edu.u

Савош Галина Петрівна

канд. соціол. наук, доц., Придніпровська
державна академія будівництва та архітектури
(м. Дніпро)
galinasavos7@gmail.com

Сас Наталія Миколаївна

д-р пед. наук, доц., Федеральний інститут
Парани (UESPAR) (м. Курітіба, Бразилія)
sasnat2008@gmail.com

Ponomarova, Halyna

Dr.Sc. (Pedagogy), Professor, Municipal
Establishment “Kharkiv Humanitarian-Pedagogical
Academy” of Kharkiv Regional Council

Posokhov, Sergiy

Dr.Sc. (History), Professor, V. N. Karazin Kharkiv
National University

Posternak, Nataliya

Ph.D. . (Pedagogy), Associate Professor,
Bogomolets National Medical University

Radohuz, Serhii

Ph.D. (History), Associate Professor, National
Technical University “Kharkiv Polytechnic
Institute”

Radchenko, Iryna

Senior Lecturer, Ukrainian State University of
Railway Transport

Reddy-Hrisenko, Krishne

Lecturer/Researcher, Department of
Entrepreneurship and Communications, UAS
Technikum Vienna

Reshetnyak, Olena

Dr.Sc. (Economics), Associate Professor, Research
Center for Industrial Problems of Development of
the National Academy of Sciences of Ukraine

Ryzhak Lyudmyla

Ph.D. (Philosophy), Professor,
Ivan Franko National University of Lviv

Savosh, Halyna

Ph.D. (Sociology), Associate Professor,
Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering
and Architecture (Dnipro, Ukraine)

Sas, Nataliia

Dr. Sc. (Pedagogy), Associate Professor, Federal
Institute of Paranb (Curitiba, Brazil)

Свіщова Євгенія Віталіївна

канд. фіз.-мат. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
esvishchova@gmail.com

Сидоренко Олександр Леонідович

д-р соціол. наук, проф., чл.-кор. Національної академії педагогічних наук України, Харківський регіональний центр оцінювання якості освіти
nauka@zno-kharkiv.org.ua

Смирнова Ганна Сергіївна

канд. мед. наук, доц., Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика
a.smyrnova1985@gmail.com

Снурніков Іван Сергійович

спеціаліст I категорії, Харківський приватний ліцей «Народна українська академія» Харківської області
beregrou1985ivan@gmail.com

Сокол Євген Іванович

д-р техн. наук, проф., Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Yevgen.Sokol@kphi.edu.ua

Соколовська Олена Григорівна

канд. техн. наук, доц., Одеський національний технологічний університет
sokolovskaya_alena@ukr.net

Сокур'янська Людмила Георгіївна

д-р соціол. наук, проф., Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
sokuryanska@karazin.ua

Сопільняк Дмитро Романович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
dmitrii.sopilnyak@gmail.com

Сотник Жанна Григорівна

канд. наук з фізичного виховання і спорту, доц., Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»
ioannapeace@gmail.com

Svishchova Yevheniia

Ph. D. (Physics and Mathematics), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy"

Sydorenko, Oleksandr

Dr.Sc. (Sociology), Professor, Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kharkiv Regional Center for Educational Quality

Smyrnova, Ganna

Ph.D. (Medicine), Associate Professor, Shupyk National Healthcare University of the Ministry of Health of Ukraine

Snurnikov, Ivan

specialist of the first category, Kharkiv Private Lyceum "People's Ukrainian Academy" of the Kharkiv Region

Sokol, Yevhen

Dr.Sc. (Engineering), Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Sokolovska, Olena

Ph.D. (Technical Sciences), Associate Professor, Odessa National University of Technology

Sokuryanska, Lyudmyla

Dr.Sc. (Sociology), Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

Sopilniak, Dmytro

Postgraduate student, V.N. Karazin Kharkiv National University

Sotnyk, Zhanna

Ph. D. (Physical Culture and Sports), Associate Professor, Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities

Старцева Наталя Миколаївна

канд. філол. наук, доц., Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
dilovamova@karazin.ua

Степанець Іван Олексійович

канд. пед. наук, проф., Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
i.o.stepanets28@gmail.com

Тараненко Валерія Вікторівна

ст. викладач, Харківський національний автомобільно-дорожній університет
taranenkovaleriav@gmail.com

Ткаченко Денис Ігорович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
tkachenko1388@gmail.com

Томашевский Роман

д-р іст. наук, проф., Поморський університет (м. Слупськ, Польща)
trop3@op.pl

Хижняк Лариса Михайлівна

д-р соціол. наук, проф., Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
L.Khyzhniak@karazin.ua

Хільковська Ася Олександрівна

доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
asia.khilkovska@gmail.com

Чернявська Оксана Володимирівна

канд. соціол. наук, доц., Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
o.cherniavska@karazin.ua

Чибісова Наталія Григорівна

канд. філос. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
chibisova@ukr.net

Чубучна Ірина Іванівна

канд. мед. наук, доц., Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ira.chubuchna@gmail.com

Startseva Natalya

Ph.D. (Philology), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University

Stepanets, Ivan

Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy»

Taranenko, Valeria

Senior Lecturer of the Language Training Department Kharkiv National Automobile and Highway University

Tkachenko, Denys

Postgraduate student, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Tomaszewski, Roman

Dr.Sc. (History), Professor, University Pomorska (Poland)

Khyzhniak, Larisa

Dr.Sc. (Sociology), Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University

Khilkovska, Asia

Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Cherniavska, Oksana

Ph.D. (Sociology), Associate Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

Chybisova, Nataliia

Ph.D. (Philosophy), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Chubuchna, Iryna

Ph.D. (Cardiology), Associate Professor, Danylo Halytskyi Lviv Medical University

Чурсіна Людмила Василівна

канд. філол. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
lchursina592016@gmail.com

Шалений Володимир Анатолійович

канд. екон. наук, доц., Одеський національний технологічний університет
shalenyu_tz@ukr.net

Шевченко Єгор Олексійович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
hgpa.shevchenko.yehor@gmail.com

Шевченко Ірина Семенівна

д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
izmiyova@ukr.net

Шилкунова Зоя Ігорівна

канд. пед. наук, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист, Харківський приватний ліцей «Народна українська академія» Харківської області
zoia.igorevna2003@gmail.com

Шумейко Олена Анатоліївна

канд. філол. наук, доц., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
tmberest@ukr.net

Якуніна Альона Леонідівна

студентка, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
yakuninaa26@gmail.com

Яніцька Леся Василівна

канд. біол. наук, доц., Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
yanitskayalesya@gmail.com

Яценко Дмитро Миколайович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
dima.iatsenko@gmail.com

Chursina, Lyudmila

Ph.D. (Philology), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Shaleny, Volodymyr

Ph.D. (Economics), Associate Professor, Odessa National University of Technology

Shevchenko, Yegor

graduate student, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council

Shevchenko, Iryna

Dr.Sc. (Philology), Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

Shilkunova Zoya

Ph.D. (Pedagogy), specialist of the highest category, teacher-methodologist, Kharkiv Private Lyceum “People’s Ukrainian Academy” of the Kharkiv Region

Shumeyko, Olena

Ph.D. (Philology), Associate Professor, Yaroslav Mudryi National Law University

Yakunina Alyona

student, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Yanitska, Lesya

Ph.D. (Biology), Associate Professor, Bogomolets National Medical University

Yatsenko, Dmytro

Postgraduate student, Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

ЗМІСТ

<i>Астахова К. В.</i> Академічна спільнота як цінність та інструмент збереження інституту освіти	5
<i>Аляб'єва Л. Г.</i> Вплив штучного інтелекту на трансформацію комунікації закладів освіти та викладачів	8
<i>Астахов В. В.</i> Угруповання випускників і викладачів як складова привабливості закладу вищої освіти: правовий аспект	11
<i>Бабак П. С.</i> Стратегічні зміни взаємовідносин у освітній траєкторії патріотичного виховання	15
<i>Байдак Т. М., Болотова В. О., Чернявська О. В.</i> Чат-боти та штучний інтелект як інструменти взаємодії суб'єктів сучасного освітнього процесу	18
<i>Балинська О. М., Балинський І. О.</i> Структурно-змістова модель вищої освіти (на прикладі підготовки журналістів)	20
<i>Bentz A., Wierpcke C.</i> Fostering problem-solving skills through sustainable entrepreneurship and computational thinking: the demand of the time and a new challenge for teachers	24
<i>Бережна С. В., Доценко С. О.</i> Штучний інтелект як чинник змін у взаємозалежності між навчальним закладом і викладачем: нові стратегії професійної підготовки	29
<i>Берест Т. М., Шумейко О. А.</i> Дистанційне навчання мови: еволюція взаємозалежності між навчальним закладом і викладачем у нових умовах	33
<i>Бельчікова Л. Я.</i> Побудова взаємовідносин викладачів з батьками в умовах дистанційного навчання в школі	37
<i>Береснева К. С.</i> Роль навчального закладу та викладача у формуванні патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації освіти	39
<i>Боярська-Хоменко А. В.</i> Вплив «контексту війни» на трансформацію системи педагогічної освіти: виклики та перспективи	43
<i>Василенко О. М., Шевченко Є. О.</i> Вплив «контексту війни» на формування навичок самозбереження викладачів та майбутніх працівників соціальної сфери	46
<i>Васюренко Л. В.</i> Формування компетентностей в умовах трансформації системи забезпечення якості освіти	49
<i>Войно-Данчишина О. Л.</i> Трансформація освітньої комунікації через позааудиторну взаємодію	52
<i>Гога Н. П.</i> Збереження та підтримка ментального здоров'я викладача в сучасному навчальному закладі	55
<i>Гончарук Н. Л.</i> Наслідки трансформації стосунків у навчальному закладі через упровадження штучного інтелекту та цифровізацію	58
<i>Дорогий Я. Ю., Дорога-Іванюк О. О.</i> Етичні виклики в управлінні взаємодією ШІ та викладачів	61
<i>Дорошенко Г. О.</i> Синергія викладача та університету в розвитку управлінських компетентностей здобувачів вищої економічної освіти	64
<i>Сременко Ю. В.</i> Вплив освітнього середовища закладу освіти на роботу викладачів із обдарованими учнями	67
<i>Zadneprovsk G.</i> The Impact of digital transformation on modern educational processes	70
<i>Зверко Т. В.</i> Комунікативні практики в соціальній взаємодії закладу освіти й викладачів: проєкції сьогодення	74

<i>Зеленська Л. Д.</i> Підходи до формування адміністративного корпусу університетів України XIX століття	78
<i>Зінчук Н. А.</i> Конкурентне середовище вищої освіти: особливості понять «конкурентоздатності» та «конкурентоспроможності»	82
<i>Зобова Г. М., Снурніков І. С.</i> Побудова взаємодії ЗЗСО з батьківською спільнотою: варіативність підходів	85
<i>Іванова О. А.</i> Науково-дослідна робота як форма комунікації навчального закладу зі стейкхолдерами	89
<i>Львіна О. В.</i> Спільна робота викладача та ШІ: гармонія емоційного й інтелектуального розвитку студентів	91
<i>Льченко В. В., Карпенко О. В., Старцева Н. М.</i> Human agency in the digital age: transformations and challenges	93
<i>Калюжна Ю. І.</i> Digital Citizenship – ключ до європейської інтеграції України: роль університетів	95
<i>Коваленко Н. П.</i> Музей історії навчального закладу: інструменти та форми комунікації з викладацькою спільнотою	98
<i>Козиренко В. П., Козиренко С. І.</i> Вплив цифрових технологій на взаємозалежність між навчальним закладом і викладачем: нові ролі, виклики та можливості	101
<i>Collin S.-O.</i> Alienation of Academics at Swedish Universities	104
<i>Компанієць В. В.</i> «The Great Reset» освіти: наслідки та можлива альтернатива	106
<i>Кузьміна М. О.</i> Розвиток емоційного інтелекту як стратегічна компетентність у підготовці соціальних працівників в умовах трансформації освітнього середовища та кадрової політики	110
<i>Ляшенко О. М.</i> Розвиток культури безпеки в управлінні закладами вищої освіти: контекст російсько-української війни	114
<i>Михайлова Л. В.</i> Мотиваційні установки викладача та студента: зміни на сучасному етапі	117
<i>Михайльова К. Г.</i> Типові моделі комунікаційної взаємодії закладів освіти та викладачів у сучасних умовах	119
<i>Molodcha N., Reddy-Hrisenko K.</i> Sustainable communication and resilience as priorities in turbulent academia	123
<i>Муравйова О. М., Архипова В. О., Крупней М. І.</i> Академічна свобода викладача іноземних мов та його «діалог відмінностей» із закладом вищої освіти	127
<i>Нестерова М. О.</i> Управління за цінностями в контексті співпраці викладачів та університету	131
<i>Обухова Н. В., Давиденко О. А.</i> Актуалізація Agile-трансформаційних рішень у діяльності компаній і закладів освіти: проблеми та виклики	134
<i>Панченко Д. І.</i> Науково-методична рада – інструмент комунікації між викладачем та університетом	138
<i>Писарчук О. В.</i> Вплив структури фінансування ЗВО на трансформацію освіти	142
<i>Пономаренко В. С.</i> Роль економіки вражень у формуванні людського капіталу	146
<i>Пономарьова Г. Ф., Степанець І. О.</i> Трансформація і розвиток сучасної вищої освіти: соціально-педагогічний аспект	150
<i>Посохов С. І.</i> Квазіпублічність в освіті як прояв посткультури	155
<i>Радченко І. Б.</i> Персоналізоване навчання із застосуванням ШІ: виклики для закладу освіти та викладача	158

<i>Решетняк О. І., Губарева І. О.</i> Трансформація ролі викладача в умовах цифровізації: університет 4.0	161
<i>Рижак Л. В.</i> Міждисциплінарність як тренд трансформації університетської освіти	164
<i>Савош Г. П.</i> Значущість інновацій для забезпечення ефективної взаємодії закладу освіти із суб'єктами освітнього простору	167
<i>Сас Н. М.</i> Індивідуальний освітній маршрут як основна форма здобуття вищої освіти в Україні (тенденції формування)	171
<i>Свіцова Є. В., Ніколаєва О. Г.</i> Педагогічний фріланс як можливість зменшення залежності викладача від навчального закладу	175
<i>Сидоренко О. Л.</i> Проведення зовнішніх освітніх оцінювань в укриттях: досвід співпраці регіонального центру оцінювання, департаментів та закладів освіти в умовах воєнного стану	178
<i>Смирнова Г. С.</i> Штучний інтелект як асистент викладача в навчальному процесі	182
<i>Сокол Є. І., Радогуз С. А.</i> Освітня інтеграція в умовах війни: досвід НТУ «ХП» та Магдебурзького університету імені Отто фон Геріке	184
<i>Соколовська О. Г., Валецька Л. О., Шалений В. А.</i> Вплив цифровізації освітнього простору на трансформацію відносин закладів освіти та викладачів	188
<i>Сокурянська Л. Г., Сопільняк Д. Р.</i> Вплив війни на соціальний порядок в українських закладах середньої освіти	191
<i>Сотник Ж. Г.</i> Успішність викладача як умова збереження етосу закладу освіти	196
<i>Тараненко В. В., Моргунова Н. С.</i> Перспективні напрямки застосування штучного інтелекту у сфері управління персоналом в українських вишах	201
<i>Ткаченко Д. І.</i> Необхідність розвитку міжкультурної компетентності викладачів в умовах інтернаціоналізації сучасної вищої освіти	203
<i>Томашевський Р.</i> Гра в польському освітньому просторі ХХІ століття (між виграшем та програшем)	207
<i>Хижняк Л. М.</i> Дилеми етосу викладачів: комунікативний контекст	211
<i>Хільковська А. О.</i> Стратегії ефективної комунікації між університетом та закордонними викладачами	215
<i>Чибісова Н. Г.</i> Шляхи розвитку культурної компетентності викладача в умовах воєнного часу	220
<i>Чубучна І. І.</i> Штучний інтелект – благо чи проблема в сучасній вищій школі?	224
<i>Чурсіна Л. В.</i> Зміни освітянського середовища на тлі транспарентності суспільства: зарубіжний досвід	228
<i>Шевченко І. С., Змійова І. В.</i> Штучний інтелект в освіті: системний виклик чи виклик системі?	232
<i>Шилкунова З. І.</i> Дослідницька діяльність молодших школярів як інструмент розвитку взаємозв'язку суб'єктів освітнього процесу	235
<i>Якуніна А. Л.</i> Студентські наукові об'єднання як фактор побудови комунікації з викладачами: історичний контекст	239
<i>Яніцька Л. В., Постернак Н. О., Білявський С. М.</i> Взаємодія університету та викладача у впровадженні адаптивних стратегій менеджменту освітнього процесу кафедри медичної біохімії та молекулярної біології в кризових умовах	243
<i>Яценко Д. М.</i> Інноваційне освітнє поле закладу освіти й цифрова культура викладача: підходи до аналізу взаємовпливу	246
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	249

**Інтелектуальний потенціал суспільства
в умовах перманентних соціальних змін:
шляхи збереження й розвитку
(ДР № 0117U005126)**

**МАТЕРІАЛИ
XXIII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ТА ВИКЛАДАЧ:
ЗМІНИ ВЕКТОРІВ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ**

Матеріали подано в авторській редакції

Підписано до друку 01.02.2025. Формат 60×84/8.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Ум. друк. арк. 30,46. Обл.-вид. арк. 28,0.
Тираж 300 пр. Зам. №

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Майка Йогансена, 27.